

**ELMALILI M. HAMDİ YAZIR'IN
HAK DİNİ KUR'AN DİLİ İŞİĞİNDA
EHL-İ KİTAP KAVRAMI**

Kâzım URAL

**Yüksek Lisans Tezi
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Prof. Dr. Kemal POLAT**

2015

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Kâzım URAL

**ELMALILI M. HAMDİ YAZIR'IN HAK DİNİ KUR'AN DİLİ
IŞIĞINDA EHL-İ KİTAP KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Kemal POLAT**

ERZURUM- 2015

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

07.08.2015

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "**Elmalı M. Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili Işığında Ehl-i Kitap Kavramı**" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

07.08.2015

Kazım URAL

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Kemal POLAT danışmanlığında, Kazım URAL tarafından hazırlanan bu çalışma 07/08/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ali İhsan YİTİK

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Kemal POLAT

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Necdet ÇAĞIL

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	1
I. KONUNUN BELİRLENMESİ VE SINIRLANDIRILMASI	1
II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	2
III. ARAŞTIRMANIN METODU	3

BİRİNCİ BÖLÜM

ELMALILI'NIN TEFSİRİNDE SÂBİİLİK VE MECUSİLİK

1.1. SÂBİİLİK	5
1.1.1. Harran Sâbiileri	13
1.1.2. Mandenler (Betayih Sâbiileri)	13
1.1.3. Elmalılı'nın Değerlendirmesi	14
1.2. MECÛSİLİK	18

İKİNCİ BÖLÜM

ELMALILI'NIN TEFSİRİNDE YAHUDİLİK

2.1. YAHUDİLİK HAKKINDA GENEL BİLGİ	24
2.2. YAHUDİ, İBRANİ VE İSRAİL TERİMLERİ	28
2.2.1. Yahudi	28
2.2.2. İbrani	30
2.2.3. İsrail.....	31
2.3. YAHUDİLERİN TARİHİ DÖNEMLERİ	36
2.3.1. Hz. İbrahim'den Mısır'a Geldikleri Zamana Kadarki Dönem	36
2.3.2. Mısır'dan Çıkış ve Krallığın Kurulmasına Kadar Geçen Dönem	38
2.3.3. Krallıkların Kurulması İle Babil Esareti Arasındaki Dönem	39
2.3.4. Babil Esareti ile Kudüs'ün Tahrip Edilmesi Arasındaki Dönem	40
2.3.5. Yahudilerin Yeryüzüne Dağılmalarından Günümüze Kadar Geçen Dönem ...	41

2.4. TEVRAT İLE İLGİLİ MESELELER	43
2.5. TEVRAT'IN DEĞİŞTİRİLMESİ	46
2.5.1. Tahrif Yoluyla	49
2.5.2. Tebdil Yoluyla.....	52
2.5.3. Unutma/Gizleme Yoluyla.....	54
2.5.4. Uydurma Yoluyla	55
2.6. YAHUDİLİKTE SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞI	57
2.7. YAHUDİLİKTE MESH (ŞEKLİN DEĞİŞMESİ) MESELESİ	63
2.8. YAHUDİLİKTE MESİH ANLAYIŞI.....	68
2.9. YAHUDİLİKTE RECM MESELESİ	72
2.10. İSRAİLOĞULLARI'NA VERİLEN NİMETLER	77
2.10.1. Menn ve Selvâ	78
2.10.2. Firavun'dan Kurtulmaları ve On İki Gözeden Su Çıkması.....	81
2.11. YAHUDİLERİN KARAKTERLERİ	85
2.11.1. Tefecilikleri ve Mal Biriktirme Hırsları	86
2.11.2. İnançlarını Şarta Bağlamaları	90
2.11.3. İftira Atmaları.....	93
2.11.4. Cehennemi Kendileri İçin Geçici Saymaları.....	97
2.11.5. Sözlerinde Durmamaları.....	100
2.11.6. Kıskançlık ve Düşmanlıkları	104
2.12. KUR'AN-I KERİM VE YAHUDİLİK.....	109

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ELMALILI'NIN TEFSİRİNDE HİRİSTİYANLIK

3.1. HİRİSTİYAN KELİMESİNİN MENŞEİ	112
3.2. HİRİSTİYANLIĞIN TARİHÇESİ	114
3.3. HZ. MERYEM VE İSA	116
3.3.1. İmran Ailesi ve Hz. İsa'nın Soyuna	116
3.3.2. Hz. Meryem.....	118
3.3.3. Hz. İsa İle Müjdelenmesi ve Hamileliği.....	121
3.3.4. Hz. İsa'nın Babasız Doğumu ve Mucizeler.....	125
3.3.5. Hz. İsa'nın Allah'tan Bir Kelime ve Ruh Olması	131

3.3.6. Hz. İsa'nın mucizeleri ve hikmetleri.....	134
3.4. HZ. İSA İLE İLGİLİ MESELELER	139
3.4.1. Hz. İsa'nın ölümü	140
3.4.1.1. Müfessirlerin yorumları	145
3.4.1.2. Elmalılı'nın değerlendirmesi	148
3.4.2. Hz. İsa'nın ref'i	150
3.4.2.1. Ref'in hem ruh hem bedenle gerçekleştiğini savunanlar	152
3.4.2.2. Ref'in manevi olduğunu savunanlar	154
3.4.2.3. Elmalılı'nın değerlendirmesi	156
3.4.3. Hz. İsa'nın nüzülü	158
3.4.3.1. Hz. İsa'nın nüzulünü savunanların görüşleri.....	158
3.4.3.2. Hz. İsa'nın nüzulünü kabul etmeyenler.....	162
3.4.3.3. Elmalılı'nın değerlendirmesi	164
SONUÇ.....	167
KAYNAKÇA	170
ÖZGEÇMİŞ.....	177

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****ELMALILI M. HAMDİ YAZIR'IN HAK DİNİ KUR'AN DİLİ İŞİĞİNDA EHL-İ KİTAP KAVRAMI****Kazım URAL****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kemal POLAT****2015, 177 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Kemal POLAT
Prof. Dr. Ali İhsan YİTİK
Prof. Dr. Necdet ÇAĞIL**

Bu çalışmada Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın "Hak Dini Kur'an Dili" adlı eserinde Ehl-i Kitap'ı nasıl yorumladığı esas alınmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak Kur'an-ı Kerim'in Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih amel işleyerek cenneti kazanabileceğini müjdelediği gruplardan Sâbiîler ve Mecusîler hakkında açıklama yapılmıştır. Daha sonra Kur'an'ın Ehl-i Kitap kategorisinde bahsettiği Yahudiler ve Hıristiyanlar konu edinilmiştir.

Çalışmamız, bir giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde konunun belirlenmesi, sınırları, araştırmanın amacı, önemi, metodu ve kaynakları üzerinde durulmuştur.

Birinci Bölüm'de Kur'an'da haklarında hiçbir açıklama yapılmayan Sâbiîler ve Mecusîler ele alınmış, bu dinler hakkında tarihî bilgiler verildikten sonra Elmalılı'nın konu hakkındaki yorumlarına yer verilmiştir.

İkinci Bölüm'de Ehl-i Kitap kapsamındaki Yahudilere değinilmiş, Yahudilik hakkında genel ve tarihi bilgi verilmiştir. Bu bağlamda Yahudiler ve Tevrat ile ilgili meseleler üzerinde durulmuş ve Yahudilerin genel karakterlerine değinilmiştir.

Üçüncü Bölüm'de ise Ehl-i Kitap kapsamındaki Hıristiyanlar ele alınmıştır. Bu anlamda tartışmaların eksik olmadığı özellikle Hz. İsa ile ilgili konulara Elmalılı'nın yorumları çerçevesinde açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ehl- i Kitap, Sâbiîler, Mecûsiler, Yahudiler, Hıristiyanlar.

ABSTRACT**MASTER THESIS****THE CONCEPT OF PEOPLE OF BOOK IN THE LIGHT OF RIGHT QURAN
RELIGIOUS LANGUAGE BY ELMALILI M. HAMDI YAZIR'S****Kazım URAL****Advisor: Prof. Dr. Kemal POLAT****2015, Page: 177****Jury: Prof. Dr. Kemal POLAT
Prof. Dr. Ali İhsan YİTİK
Prof. Dr. Necdet ÇAĞIL**

This Elmalılı Mohammed Hamdi Yazır's the study "True Religion Kuran" People of the Book is based on how he interprets his work. In this context, first as an explanation about the Holy Koran to believe in Allah and the Last Day deeds committed by the group could win heralded Sabie and Magian's paradise. Then the Qur'an mentions that the People of the Book, Jews and Christians in the category and use.

Our study consists of an introduction, three main parts. Determination of the subject in the Introduction, the limits, the purpose of research, significance, focused on methods and resources.

First Sabie that no explanation in the Qur'an rights are dealt with in Section Magian, on the subject Elmalılı after the historical religions are given information about the review.

The second chapter in the Jews under People of the Book, and gives general information about the history of Judaism. In this context, the Jews and the Torah of the Jews emphasized related issues and touch upon the general character.

In the third chapter Christians under the People of the Book are considered. In this sense, the lack of debate, especially Jesus-related the framework of issues related to the opening of Elmalılı's reviews have been tried to be with Jesus.

Key Words: The people of the Book, Sabie, Magian, Jews, Christians.

KISALTMALAR DİZİNİ

Ans.	: Ansiklopedisi
a.s.	: Aleyhisselam
Arş.	: Araştırma
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	: Bin
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Hız.	: Hazreti
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
s.	: Sayfa
Sa.	: Sayı
s.a.v.	: Sallallahü Aleyhi Vesellem
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
TDVY	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
Ts.	: Tarihsiz
Trc.	: Tercüme
UÜİFD	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
vb.	: ve benzeri
yy.	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

İnsanlığın ortak mirası olan inanç sistemlerini tanımak, kendi sahip olduğumuz kültürü daha iyi anlamak açısından oldukça önem arz etmektedir. Çünkü bu inançlar aslında bir tek kaynaktan doğmakta ve tek bir davete çağırılmaktadır.

On dört asırlık bir tarihî geçmişe sahip olan İslâmiyet, doğduğu coğrafyada tanışmış olduğu Ehl-i Kitap'la olan ilişkilerini günümüzde diyalog adı altında devam ettirmektedir. Ehl-i Kitap kapsamına giren Yahudi ve Hıristiyanların sergilemiş olduğu tutum ve davranışlar ile her iki toplumun da başlarına gelen olaylar, Müslümanlara ders verme amacı ile Kuran'da zikredilmiştir. Esasen her din, kurtuluşu kendi yolunda görmüştür. İşte bu tartışma konusu, herhangi bir dinin savunmasını üzerine almadan, dinleri objektif olarak değerlendiren Dinler Tarihi açısından önem arz etmektedir.

Çalışmamızda, Cumhuriyet Dönemi'nde kaleme alınan Türkçe tefsirlerin ilk örneğini teşkil etmesi bakımından büyük önemi haiz olan “Hak Dini Kur'an Dili” adlı tefsirde Elmalılı'nın tevhit ile ilgili düşünceleri, Ehl-i Kitap'a ve inanç esaslarına bakış açısı ve bu inanç esaslarını tenkit yönü tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bilgiler Modern Dinler Tarihi Bilimi'nin verileri ve metodolojisi açısından değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Bir müfessir olarak Elmalılı, Ehl-i Kitap'tan ve diğer dinlerden bahseden ayetlerin izahını yaparken, bu dinler hakkında Dinler Tarihi Bilimi'nin kaynaklarını kullanarak açıklamalarda bulunur. Elmalılı, yaptığı bu açıklamalarla dinlerin yanlış inançlarını özellikle Yahudi ve Hıristiyanların Hak'tan sapmalarını, Hak'tan yüz çevirmelerini, kitaplarını ve dinlerini tahrif etmelerini ve doğruluktan uzaklaşmalarını açıklamaya çalışıp, aynı zamanda İslam'a yapılan saldırılara karşı reddiye mahiyetinde birtakım cevaplar verir. Ayrıca Elmalılı, verdiği bu açıklayıcı bilgiler ile dönemin din anlayışını da yansıtır.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de Kur'an'da sadece ismen zikredilen ve haklarında hiçbir açıklama yapılmayan Sâbîlik ve Mecûsîlik ele alınmış, bu dinler hakkında tarihî bilgiler verildikten sonra bu dinlerin Kur'an'da bahsedilen durumlarına değinilerek Elmalılı'nın konu hakkındaki yorumlarına yer verilmiştir.

İkinci Bölüm'de Ehl-i Kitap nitelemesiyle Kur'an'da sıkça anılan Yahudilere değinilmiş, bu konu kendi içinde incelenerek önemli konular mümkün mertebe etraflı bir şekilde ele alınmıştır. Bu çerçevede Yahudilik hakkında genel bir bilgi verilmiş, Yahudilerin tarihi dönemlerine kısaca değinilmiştir. Kutsal Kitaplarıyla alakalı meseleler incelenip Tevrat'ın tahrifi üzerinde durulmuştur. Yahudiler açısından çok önemli olan 'Seçilmişlik anlayışı' ile 'Mesh', 'Mesih' ve 'Recm' meseleleri üzerinde durulmuş, İsrailoğulları'na verilen nimetler ve bu nimetlere nankörlükleri ile Yahudilerin genel karakterlerine değinilmiştir.

Üçüncü Bölüm'de Kur'an'ın Yahudilerle birlikte Ehl-i Kitap olarak tavsif ettiği Hıristiyanlar ele alınmış, Hıristiyanlığın menşei ve tarihçesi ile Hz. Meryem ve Hz. İsa ile ilgili hususlar incelenmiştir. Ayrıca ilk günden bugüne kadar tartışmaların eksik olmadığı Hz. İsa'nın ölümü, ref'i ve nüzülü ile ilgili konulara açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmamız esnasında Dinler Tarihi'nin önemli metotlarından olan deskriptif ve karşılaştırma yöntemini kullanarak Elmalılı'nın görüşlerini ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızın dinler arası diyalog faaliyetlerinin büyük bir hızla sürdüğü günümüzdeki tartışmalara bir bakış açısı kazandırabileceği kanaatindeyiz.

Çalışmamızın bu aşamaya gelmesinde her an yardımına başvurduğum, muhteva ve teknik yönden yapıcı uyarı ve eleştirileri ile çalışmamızı yönlendiren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Kemal Polat'a, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Arş. Gör. Muhammet Yeşilyurt'a, bu zorlu yolda her zaman beni destekleyen eşime ve çocuklarıma teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

I. KONUNUN BELİRLENMESİ VE SINIRLANDIRILMASI

Yakın dönem Türk fikir ve ilim hayatının müstesna simalarından biri olan Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, dinamik bir din anlayışı ile ilmi ve fikri yönden İslamiyet’i yeniden yorumlayarak çağımızdaki Müslümanlara yeni ufuklar açmaya çalışmış, zihinlerdeki ve ruhlardaki donukluğu gidermenin yollarını göstermiştir. Elmalılı, gerek Cumhuriyet’ten önce, gerekse Cumhuriyet Dönemi’nde dini, hukuki, içtimai ve de felsefi meseleler üzerinde derinliğine düşünmüş, bunların bir kısmına yeni sayılabilecek çözüm yolları getirmiştir.

Hak Dini Kur’an Dili adını verdiği tefsirinde Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi’nin kültürünü birleştirmeye gayret etmiş, klasik eserlerden azami derecede yararlanmış, bununla birlikte sosyal ve fen bilimlerinden de çağının gerektirdiği ölçüde istifade etmiştir. Tefsirinde hem İslami birikimin, hem de modern ilmi verilerin etkisi açık bir şekilde görülür.

Bugüne kadar Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır hakkında pek çok araştırma yapılmıştır. Biz de onun Hak Dini Kuran Dili adlı eserini esas alarak genelde dinler tarihi, özelde ise “Ehl-i Kitap ile ilgili fikirleri” bağlamında değerlendirmeye gayret ettik. Elmalılı’nın tefsirinde temas ettiği Sâbîlik, Mecûsîlik, Yahudilik ve Hıristiyanlık ile ilgili fikirlerini sistematik başlıklar altında incelemeye çalıştık. Onun bu tefsirinde Hak Din’in esasları ile ‘Ehl-i Kitap’ hakkındaki tespit ve tenkitlerini ihtiva eden değerlendirmelerini ortaya koyduk.

Bu çalışmada genel itibariyle Ehl-i Kitap’la, Müslümanlar arasında tartışmalara neden olan belli başlı konuları ele alıp bu konuların ‘Hak Dini Kuran Dili’ bağlamında değerlendirilmesine gayret gösterdik. Bunu yaparken de konuyla ilgili genel kabul gören belli başlı Dinler Tarihi eserlerinden yararlanmaya çalıştık. Dolayısıyla konu, Elmalılı Hamdi Yazır’ın Ehl-i Kitap ile ilgili değerlendirmeleri şeklinde sınırlandırılmış, tezde de bu konu üzerinde yoğunlaşmıştır.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Ehl-i Kitap Kavramı, kutsal kitabı bulunanlar anlamına gelmekte olup, Müslümanlar dışında, Allah tarafından kendilerine gönderilmiş bir peygambere ve bir kitaba inanan milletler için kullanılan terimdir. Bunun bir tezahürü olarak Allah katından indirilmiş, hükümleriyle amel edilmesi gereken Kur'an'ın dışında iki kitap Tevrat ve İncil'le, (Zebur, şiir tarzında ilâhîlerden oluşan bir kitap olduğundan, içinde ahkâmla ilgili hususlar bulunmaz) bu kitaplara inanan insanların Ehl-i Kitap olarak addedilmeleri aşikârdır. Kur'an'daki Ehl-i Kitap tabiriyle de bu kitapların muhatabı olan Yahudilerle Hıristiyanlar kastedilir.

“Kitap, yalnız bizden önceki iki topluluğa indirildi” (En'âm, 6/ 156) mealindeki ayeti göz önüne alarak tefsir eden ilk müfessirler, bununla Yahudi ve Hıristiyanların kastedildiğini ifade ederler. Bu ayetten hareketle Hanbelî ve Şafii mezhepleri sadece Yahudi ve Hıristiyanları Ehl-i Kitap kabul ederken; Hanefiler ise ilahi bir dine inanan ve Tevrat, Zebur, İncil, Suhuf gibi vahyedilmiş bir kitabı bulunan her ümmetin Ehl-i Kitap olduğunu söylerler.

Kur'an'da Ehl-i Kitap, genellikle, Yahudi ve Hıristiyanlar için kullanılmışsa da, ayet ve hadislerde terimin açıklaması yapılmamış olması sebebiyle, Ehl-i Kitap teriminin kapsamına hangi din mensuplarının girdiği, hangilerinin bu kavramın dışında kaldığı konusunda farklı görüşler mevcuttur.

Kur'an'da, tahrife uğramamış yegâne hak din olan İslam'ın dışında; Haniflik, Yahudilik, Hıristiyanlık, Sâbiîlik ve Mecûsîlikten bahsedilir. Dolayısıyla İslam'ın yayılmasına paralel olarak Ehl-i Kitap'ın sadece Yahudi ve Hıristiyanları ifade eden bir tabir olduğu kanaati de değişmeye başlamıştır. Bunun temel sebeplerinden biri, Kur'an-ı Kerim'de Yahudilik ve Hıristiyanlığın dışında Sâbiîlik, Mecûsîlik gibi başka dinlerden de söz edilmesi ve bu dinlerin kendilerince bir kitaba sahip bulunması; diğeri de Müslümanlar açısından siyasi, iktisadi ve sosyal şartların bunu gerekli kılmasıdır.

Biz bu çalışmamızda Ehl-i Kitap denilince zihinlerde neyin şekillenmesi gerektiğine ışık tutmaya çalışacağız. Çünkü günümüzde Ehl-i Kitap teriminin tam olarak belirlenmemesi Müslümanlarla diğer din mensupları arasında cereyan edecek ve dini bir takım yaptırımlara yol açacak uygulamaların ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

Nitekim dinlerden hangisini ya da hangilerini Ehl-i Kitap olarak kabul ettiğimiz, aynı zamanda o dinin mensuplarıyla olan ilişkilerimize şekil verecektir.

Ehl-i Kitap; sonradan bozulmuş, değiştirilmiş bile olsa aslı itibarıyla ilahi olan, vahye dayanan bir kitaba iman eden kimselerdir. Buna göre Yahudiler ve Hıristiyanlar Ehl-i Kitap oldukları gibi, Hz. İbrahim'e, Hz. Davud'a gönderilen kitaplara iman edenler de Ehl-i Kitap içinde yer alır. Ehl-i Kitap tabirinin kapsamını belirleyebilmek için ilahi kitapların kimlere verildiğini de tespit etmek gerekir. Kur'an-ı Kerim'de bazı peygamberlere kitap, bazılarına da suhuf verildiği bildirilmekte, Nuh ve İbrahim soyuna peygamberlik ve kitap, Musa'ya ve İsa'ya kitap, Davud'a Zebur, İbrahim ve Musa'ya suhuf indirildiği yer alır. Ayrıca hadislerde Hz. Âdem'e, Hz. Şit'e ve Hz. İdris'e sayfalar verildiği belirtilir. Öte yandan, *“Biz Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Yakupoğullarına indirilenlere, Musa ve İsa'ya verilenlere, Rableri tarafından (diğer) peygamberlere verilenlere iman ettik. deyiniz.”* mealindeki ayetlerde birçok peygambere vahiy gönderildiğini gösterir. Tüm bu ifadeler çerçevesinde 'Ehl-i Kitap'ın tam olarak kimlere şamil olduğunun belirlenmesi önem arz eder.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Kur'an-ı Kerim'deki bu terim, İslam terminolojisinde Müslümanların dışındaki eski ilahi dinlere mensup olanları ifade etmek için kullanılmıştır. İslam'ın ilk dönemlerinde Ehl-i Kitap zikredilince Yahudi ve Hıristiyan dinlerine mensup olanlar anlaşılırken, Kur'an'ın bütünlüğü içinde konuya yaklaşıldığında dünyada, benzer nitelikleri taşıyan din sahiplerinin olduğu gözlenir. Buna göre, inançlarında ilahi dinlerin izlerini taşıyan fakat birçok konuda temel hasletlerden uzaklaşan kitap sahiplerine, Ehl-i Kitap dememiz mümkündür.

III. ARAŞTIRMANIN METODU

İsminden de anlaşılacağı gibi Elmalılı Hamdi Yazır'ın tefsirinde Ehl-i Kitap'ı konu edinmemiz sebebiyle çalışmamızın temel kaynağı Elmalılı'nın Hak Dini Kuran Dili tefsiri olmuştur. Bu bağlamda tefsiri baştan sona okuduk. Daha sonra Ehl-i Kitap ile ilgili ayetleri ve yorumları temel başlıklar altında toplamaya çalıştık. Konuyu çalışırken, Elmalılı'nın tefsirinin yanında belli başlı tefsirleri ve kaynakları da taramaya çalıştık. Ayrıca konuyla ilgili Kitab-ı Mukaddes'i ve sınırlı da olsa hadis kültürünü inceleme fırsatı bulduk.

Çalışmamızda metot olarak Dinler Tarihi'nce önemli olan deskriptif ve mukayese yöntemini kullanarak Elmalılı'nın görüşlerini ortaya koymaya çalıştık. Çalışma esnasında tefsirini incelediğimiz Elmalılı'nın Ehl-i Kitap nitelemesiyle değerlendirmeye aldığı dinleri, Dinler Tarihi'nin önemli usullerinden mukayese yöntemini işleterek yorumlamaya çalıştığımızı gördük. Bu bağlamda Elmalılı'nın değindiği hususlarla ilgili ayetleri farklı tefsirlere bakmak suretiyle belli başlı görüşleri aktararak incelemeye çalıştık. Elmalılı'nın Ehl-i Kitap olarak incelemeye aldığı dinlerin, bütünlüğü bozmaması ve daha sistematik olması bakımından, tarihi süreçlerini de çalışmamıza dâhil ettik. Mukayese edilen hususlarda öncelikle lehte olan görüşleri, akabinde aleyhte olan görüşleri daha sonra da Elmalılı'nın tespitlerini ortaya koyduk. Kaynak olarak eserin aslından faydalandığımız gibi, dipnot göstermede daha sistemli olması sebebiyle Yenda Yayınları tarafından sadeleştirilen baskısından yararlandık.

BİRİNCİ BÖLÜM

ELMALILI'NIN TEFSİRİNDE SÂBİİLİK VE MECUSİLİK

1.1. SÂBİİLİK

Günümüzde İran ve Irak coğrafyasında yaşamakta olan en önemli dini gelenek İslam'dır. Miladi 7. yy' den itibaren İslam geleneği altına giren bu bölgede kısa zamanda Müslümanlar çoğunluk haline gelmişlerdir. Günümüzde Müslümanlar yanında bu yörede çeşitli Hıristiyan gruplar, Yahudiler, Mecûsîler ve Sâbiîler de yaşamaktadır. İslam dışı yaşayan dini gelenekler arasında özellikle Mecusilik ve Sâbiîlik dikkat çekicidir.

Kur'an-ı Kerîm'de kendilerinden bahsedilen ve yüzyıllardır Güney Mezopotamya'nın bataklıklarında yaşayan Sâbiîler, Ehl-i Kitap olmalarıyla ayrı bir önem kazanmaktadırlar. Sâbiîler yüzyıllarca Müslümanlarla aynı bölgelerde yaşamışlar ve onlara komşuluk etmişlerdir. Bu bakımdan Müslümanlarla yakın ilişkiler içinde olmuşlardır. Bu dinin Kur'an-ı Kerîm'de yer alması Müslümanlar açısından önemini biraz daha arttırmaktadır.¹

Sâbiîlik ilk dönem İslâm kaynaklarında Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın bir mezhebi olarak görülüp Ehl-i Kitap kapsamında mütalaa edilmiştir.²

Günümüzde toplam nüfusları 20-30 bini aşmamakta olup dine olan ilgisizlik ve dinden dönmeler sebebiyle gelecek yıllarda Sâbiîliğin bir din olarak varlığını sürdürmesi pek mümkün görülmemekle³ birlikte Sâbiîlik yaşayan bir dindir.⁴

Sâbiîler konusunda İslâm âlimlerinin yüzyıllardır detaylı bir inceleme yapmadıklarını ya da imkânsızlıklar nedeniyle böyle bir çalışmaya girmediklerini görürüz. 20. yy' de yapılan çalışmalar⁵ da ilk elden kaynaklara inilmeden hazırlanmış olduğundan bu çalışmalarda Sâbiîliğin gerçek inanç esasları ve dini yapılarıyla

¹ Yaşar Toker, *Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdülkerim eş-Şehristânî'nin el-Milel ve'n- Nihal adlı eserinde Sabiîlik*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2004, 1.

² Remzi Kaya, "Ehl-i Kitap", *TDVİA*, İstanbul 1994, X, 517.

³ Şinasi Gündüz, *Sabiîler Son Gnostikler*, Vadi Yayınları, Ankara 1999, 24.

⁴ Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997, 127.

⁵ Bkz. Mehmet Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, Litera-Türk Yayınları, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya 2012, 161.

bağdaşmayan bir takım ithamların bulunması Sâbiîlerin tepkisine yol açmıştır.⁶Hatta yıldızlara tapınmanın Sâbiîlerin temel ibadet şekilleri arasında bulunduğunu iddia eden Arap yazar Abdurrezzak el- Hasanî aleyhine Sâbiîlerce tazminat davası açılmıştır.⁷

Arapça'da "Sabee" kökünden türemekte olan "Sâbi" kelimesi "bir dinden çıkıp başka bir dine girdi" anlamına gelir.⁸ Sâbie, sâbiîn, sâbiûn veya sâbîn ve sâbûn, eski bir din veya özel mezhebe mensup olan bir gruba, bir millete isim olarak söylenir ki, Elmalılı'nın ifadesine göre kelimenin aslının Arapça olup olmadığı hakkında ihtilaf edilmiştir. Bu ihtilafın özetine göre Sâbiîler kendilerine sâbiy demişler, Araplar da 'sapık' veya 'yıldızla tapan' manasına sâbiî veya sâbi demişlerdir.⁹

Diğer bir ifadeyle Sâbiî kelimesi sabâ-yesbû fiil kökünden türetilen bir isim olarak 'dönek' anlamına gelmektedir. Nitekim Müşrikler, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Kureş'in dinini değiştirmesinden dolayı 'dönek' anlamında 'Sâbiî' demişlerdir. Bu anlama göre Sâbiî'n 'İslâm, Hıristiyan ve Yahudi dinlerinden çıkanlar' anlamına bir genellemeyi ifade eder. O zaman kelimenin anlamı, İslâm'dan çıkanlar için Yahudi ve Hıristiyanlar, Yahudilikten çıkanlar için Mü'min ve Hıristiyanlar, Hıristiyanlıktan çıkanlar için de Mü'min ve Yahudiler, her üç dinden çıkanlar için de diğerleri olur¹⁰ ki, Taberi'nin Sâbiî kelimesiyle alakalı açıklamasına göre; 'Fıtrat üzere kalıp belirli bir dinleri olmayanlardır.'¹¹

'Sâbiî' isminin Aramice olması ihtimali de bulunmaktadır. Aramice de 'Sabîî', yıkanmış, suya daldırılmış anlamını taşımaktadır. Bu suya daldırma olayı Sâbiîlerde mevcut olup aynı zamanda Hıristiyanların vaftizi ile de örtüşmektedir.¹²

Sâbiîlik için kullanılan Mandeizm ve Nasura isimleri de bulunmaktadır. Bu isimlerin anlamlarına ve kimler için kullanıldıklarına kısaca değinirsek; kelime Mandayuta, Manda kökünden türetilmiş olup Mandance anlamı, bilgi ve hikmettir.

⁶ Gündüz, *Sabiîler Son Gnostikler*, 25.

⁷ Şinasi Gündüz, "Kur'an'daki Sabiîlerin Kimliği Üzerinde Bir Tahlil ve Değerlendirme", *Türkiye I. Dinler Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Samsun 1992, 43.

⁸ Râgıp el- İsfahani, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, (Çev.: Yusuf Türker), Pınar Yayınları, İstanbul 2007, 328.

⁹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Yenda Yayın- Dağıtım, İstanbul 1999, III, 322.

¹⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, II, 322.

¹¹ Taberi, Ebu Ca'fer, Muhammed b. Cerir, *Câmi'ul Beyân fi Tefsir'il Kur'ân (Taberi Tefsiri) I- VI*, (Ter. Mehmet Keskin), Ümit Yayıncılık, İstanbul 1995, II, 504.

¹² Fatih Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hıristiyanlar Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitap*, TDV Yayınları, Ankara 2001, 53.

Sâbiîliği yani Mandeizmi ifade eder ve Sâbiîler arasında yaygınca kullanılır. 'Nasaruta' ise Sâbiî literatürü içinde erken dönemlere ait metinlerde Sâbiîlik için kullanılmış ve Nasuraizm anlamına gelmiştir. Sâbiîler kendi dinlerine mensup olan sıradan cemaat üyelerini Mandayye (mandenler, bilenler) olarak nitelendirmiş, cemaat içinde ilim ve otorite sahibi, ayrıcalıklı kişileri ve atalarını da Nasurayye (Nasuralar, doğru inancı koruyup gözetenler) olarak adlandırmışlardır.¹³ Ayrıca Sâbiî kelimesinin Şit (a.s.)'in oğlu Sâbiî'den kaynaklandığı da söylenmektedir.¹⁴

Bakara ve Mâide Suresi'ndeki ayetlere bakılır ve Sâbiî kelimesinin lügat anlamı da göz önüne getirilirse, Sâbiîler, "İslam, Yahudi ve Hıristiyan dinlerinden hariç olanlar" anlamını ifade etmiş olur. Hac Suresi'ndeki ayet dikkatle mülâhaza edilirse, Sâbiîlerin, Mecûsîler ve Müşriklerden de ayrı olduğu görülür. O halde bunlar kimlerdir? Müelliflerin bahsettiği Harran Sâbiîleriyle, Kur'an'daki Sâbiîlerin alâkası yoktur.¹⁵

Cerrahoğlu Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Sâbiî lâfzının delâlet ettiği kimseler, Mandenlerdir diyenlerin fikrine katılmaz. "Çünkü Mandenleri bir Hıristiyan mezhebi gösteren yazarlar, Hıristiyan kelimesinin bütün Hıristiyan topluluklarına şâmil olduğunu bilmiyorlar mı?" diyerek itirazda bulunur. "Mandenler, Kur'ân-ı Kerîm ayetlerinde geçen Hıristiyan lafzının içinde mevcuttur. Artık, ayetlerde Hıristiyan kelimesi geçtikten sonra, Sâbiîlerin, Mandenler olduğunu söylemek yersizdir."¹⁶ der.

Muhammed Hamidullah, Sâbiîlerin Kur'an'da üç yerde¹⁷ zikredildiğini ifade eder; bunun dışında Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde Sâbiîlerin inanç ve tarihi gelişmeleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ona göre Sâbiîlik Rasûlullah (s.a.v.) devrinde, çıktığı yer olan Irak da dâhil olmak üzere, bütün Arabistan'da esasen ölmüş bulunan bu dinin, asıl ve esasının yıldızlara tapmak olduğu sanılmaktadır.¹⁸

¹³ Şinasi Gündüz, "Sâbiîlikte Din ve Din Anlayışı", *Dinler Tarihi Araştırmaları II*, Konya 1998, 144.

¹⁴ Şaban Kuzgun, *İslâm Kaynakalarına Göre Hz. İbrahim ve Hanîflik*, Se-da Yayınları, Kayseri 1985, 106.

¹⁵ İsmail Cerrahoğlu, "Kur'ân'ı Kerîm ve Sâbiîler," *AÜİFD*, Ankara 1962, S. 10, 105.

¹⁶ Cerrahoğlu, "Kur'ân'ı Kerîm ve Sâbiîler," 105.

¹⁷ Bakara, 2/ 62; Mâide, 5/ 69; Hac, 22/ 17

¹⁸ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, (Çev.: Salih Tuğ), İrfan Yayınları, İstanbul 1990, I, 648.

Sâbiîlerin kim olduğu tartışmalı bir konudur. İslam öncesi Arabistan’da böyle bir topluluk görülmez. Kur’anın bahsettiği Sâbiîlerin kimler olduğu hususunda gerek müslim gerekse gayri müslim müelliflerin vermiş olduğu haberler çok çeşitlidir.¹⁹

Yukarıda belirtildiği şekliyle Kur’anın üç ayetinde diğer bazı dini gruplarla birlikte Sâbiîlerden de isim olarak bahsedilmiştir. Ancak bu ayetlerde Sâbiîlerin kim oldukları, nerede yaşadıkları ve hangi özelliklere sahip oldukları gibi konulara değinilmemiştir. Ayetlerden hareketle Sâbiîlerin Yahudi ve Hıristiyanlar gibi aslı itibarıyla bir hak dine mensup oldukları anlaşılmaktadır.²⁰ Ayetler okunduğunda Sâbiîler hakkında Hz. Muhammed (s.a.v.)’e herhangi bir soru sorulmaması, Sâbiîlerin Kur’an’ın nazil olduğu dönem Arap toplumunca biliniyor olduğuna işaret etmektedir. Nitekim hicri İlk yüzyılda onlara antlaşmalı vatandaşlık statüsü tanınmıştır. Bu durum Sâbiî kaynaklarınca da doğrulanmaktadır.²¹

Günümüzde bütün inanç ve ritüelleriyle yaşayan son Gnostik din olarak bilinen Sâbiîler küçük bir dinsel gelenektir. Ancak sahip oldukları zengin dini literatürle Gnostik öğretileri, kendilerine has dilleri, İslam tarihi ve literatüründe oynadıkları rol ile Sâbiîler, Ortadoğu dinleri arasında üzerinde özel olarak durulmayı hak eden bir dini gruptur. Sâbiîler, genellikle güney Irak’ta Fırat ile Dicle’nin birleştiği bataklık bölgelerde Basra ile Bağdat gibi büyük şehirlerde ve İran’da Karun nehri boyunca yer alan yerleşim birimlerinde yaşarlar. Ayrıca başta İsveç, Danimarka, ABD, Avustralya ve Kanada olmak üzere birçok Batı ülkesinde yerleşik Sâbiî cemaatleri de bulunmaktadır.²²

Genellikle Kur’an meallerinde Sâbiîlerden bahseden ayetler ele alınırken açıklama mahiyetindeki dipnotlarda bunların yıldız ve gezegenlere tapınanlar olduklarına dair bir not düşülür. Gerçekte bu Sâbiîlerin bir özelliği değildir. Bu yanlış anlama, çeşitli nedenlerle Sâbiî ismini almalarıyla ilişkili olan spekülasyonlardan kaynaklanmaktadır.²³

Batılı kaynaklara göre ise yıldızlara ve gezegenlere tapan Sâbiîler, Harran Putperestleridir. Bu kaynaklardan Lady Drower’a göre Sâbiîlerin hepsi putperest

¹⁹ İsmail Cerrahoğlu, “Kur’an-ı Kerim ve Sabiiler”, *AÜİFD*, 1962, X, 1039.

²⁰ DİB, *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Saray Matbaacılık, Ankara 2012, 134.

²¹ Gündüz, *Sabiiler Son Gnostikler*, 27.

²² Şinasi Gündüz, *Sabiilik, Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, Özgün Matbaacılık, Ankara 2007, 471.

²³ Şinasi Gündüz, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Web Ofset, Eskişehir 2011, 118.

değildir. Drower, Mandenler (Betayih Sabîîleri) hakkında şöyle demektedir: “Aslında Sâbiîlik putperest bir din değildir. Bilakis bu dinde ezeli ve ebedi olan bir Allah’a inanılmaktadır. Sâbiîlerin hepsinin yıldızlara taptığı görüşü yanlış bir anlamadan kaynaklanmaktadır.” Sâbiîlerin kâfir olarak tanımlanmalarının ve onların yıldızlara ve gezegenlere tapındıklarının söylenmesi gerçek Sâbiîlerin karıştırılmasından meydana gelmektedir.²⁴

Sâbiîlere göre kendi dinleri 'ilk-din' olup Hz. Âdem ile başlamıştır. Fakat araştırmalar onların dinlerinin MÖ 2000’li yıllara dayandığını göstermektedir. Dinin kim tarafından kurulduğu ve yayılışı hakkında ise net bir bilgi yoktur.²⁵

Işık ile karanlık arasındaki bir düalizme dayalı inanç sistemleriyle dikkatleri çeken Sâbiîler, günümüzde varlıklarını sürdüren Gnostik bir gruptur. Maddi evrenin ve bedenın kötü olduğuna ve ruhun ilahi ışık âleminden yeryüzüne beden hapishanesine atıldığına inanırlar. Kurtuluşun ruhun kendi özünü kavraması ve beden hapishanesinden kurtulmasıyla mümkün olduğuna inanırlar. Sâbiîlerde dinin soya çekim yoluyla devam ettiği düşünülduğünden misyonerlik ya da tebliğ müessesesi bulunmaz.²⁶

Elmalılı, tefsirinde Sâbiîlerin başlıca iki görüşlerinin olduğunu bildirir. Sâbiîlere göre "Âlemin yaratıcısı Allah Teâlâ'dır. Lakin Allah, yıldızlara saygıyı ve bunların ibadet için kible yapılmasını emretmiştir." İkinci olarak da "Allah Teâlâ, burçları ve yıldızları yaratmıştır. Fakat bu âlemdaki hayır ve şerri, sağlığı ve hastalığı meydana getiren, canlıları yöneten ve yönlendiren yıldızlardır. Şu halde bu dünyanın, bir anlamda Rabbi onlardır ve insanların onlara saygı ve tazim göstermeleri vaciptir. Çünkü onlar da Allah Teâlâ'ya ibadet ederler ve insanlara aracı olurlar." Derler ki günümüzde yıldız falına inanma ve yıldızların gücüne sığınma bunlardan kalmadır.²⁷

Sâbiîlikte peygamberlik anlayışı da oldukça problemlı olup, Sâbiîlerin dinleri Işık Tanrısınca kendilerine verilmiştir. Bu sebeple hiçbir tarihi şahsiyet Sâbiîliğin kurucusu olamaz. Fakat Sâbiîler beraber yaşadıkları komşularının “Peygamberiniz kim?”

²⁴ Toker, 31.

²⁵ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Yayınları, Isparta 2002, 140; Tümer- Küçük, *Dinler Tarihi*, 128.

²⁶ Gündüz, *Yaşayan Dünya Dinleri*, 124.

²⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, , 316.

sorusunu cevapsız bırakmamak için Hz. Yahya'nın peygamberleri olduğunu söylerler. Bu da kendi kutsal metinlerinden anlaşılır.²⁸

Sâbiîler dinlerini Şit ve İdris Peygamberlerden aldıklarını söylerler. Şit'e yakıştırdıkları bir kitapları vardır, buna "Suhuf-i Şit" derler. Bunda cömertlik, şecaat, doğruluk, taraftarlık gibi ahlâki güzellikler ve iyilikler emredilmiş, kötülüklerden de uzak kalınması istenmiştir. Elmalılı devamında İbni Hazm'ın Sâbiîlerle ilgili görüşünü de zikretmiş, Sâbiîlerin mensup oldukları din, dinlerin en eskisi ve bir zamana kadar dünyada galip olanıdır,²⁹ demiştir.

Anlaşıyor ki, Sâbiîlik esas itibariyle Allah'dan gönderilmiş olması düşünülen ve fakat zamanın geçmesiyle felsefî ve siyasî etkiler altında birçok sapmalar ve değişmelere maruz olarak bir gizlilik veya batınlık kazanmış eski bir mezheptir. Sâbiîleri ilk Sabiîler ve son Sâbiîler olarak düşünmek, yerine göre aralarındaki müşterek ve farklı yönlerin bulunabileceğini anlamamıza sebep olmaktadır. Tarihî bakış açısından ilk Sâbiîler; Hind'de ve eski Mısırlılarda, Süryânîler ve Gıldânîlerde az çok bir fark ile devam etmiş bir mezheptir. Ve bununla beraber bu mezhebi en çok temsil edenler Süryânî ve Gıldânîlerdir.³⁰

Sâbiîler, Hz. Âdem, İbrahim, Musa ve Yahya gibi peygamberlere gönderilmiş olan kitapların suretlerine sahip olduklarını söylerler.³¹

Sâbiîlerin kutsal kitabı Ginza Rabba (Büyük Kitap) diye adlandırılan Ginza'dır.³² Oldukça zengin bir dini literatüre sahip olan Sâbiîlerin kutsal kitapları yazılı metinler ve sır metinleri şeklinde iki ana grupta toplanabilir. Yazılı metinler de kendi arasında temel kutsal kitaplar, esoterik (gizli) özelliğe sahip metinler, divan, şerh ve tefsirler, astrolojik metinler, büyü ve sihir yazmaları şeklinde çeşitli gruplara ayrılabilir.³³

Sağ Ginza ve Sol Ginza olarak iki kısımdan oluşan kutsal kitaplarından Sağ Ginza, teolojik, mitolojik ve kozmolojik konuları ihtiva ederken Sol Ginza ise, ışık âlemi, ruh ve ruhun konuları gibi metafizik konuları³⁴ bünyesinde barındırır.

²⁸ Gündüz, *Sabiîler Son Gnostikler*, 138-139.

²⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 323- 324.

³⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 323.

³¹ Cerrahoğlu, "Kur'an'ı Kerim ve Sabiîler," X, 112.

³² Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 163.

³³ Gündüz, *Sabiîlik, Yaşayan Dünya Dinleri*, 479- 480.

³⁴ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 163.

Sâbiîlerin Astroloji ile ilgili yazılı metinlerin yanı sıra, cin çıkartma ve kabalist metinler tarzında sayılar ve harflerle yapılan hesaplarla bir nevi olacakları hesaplamayı konu edinen Burçlar Kitabı, (Sfar Malvaşia) ile çanak, çömlek ya da metal ve papirüs sayfaları üzerine kayıtlı kısa muska metinlerinden oluşan kutsal metinleri de vardır.³⁵

Su, Sâbiî hayatında önemli bir yer tutar. Bu sebeple Sâbiîler akarsu kenarlarında yaşarlar. Sâbiî ibadetlerine baktığımızda ilk sırayı vaftizin aldığını görürüz. Haftada en az bir kez zorunlu olarak yapılmasından başka, önemli zamanlarda da yapılması da bir zorunluluktur.³⁶Vaftiz İslâm'daki abdest ile benzerlik taşır. Sâbiî namazları ise duadan ibarettir. Günde 5 vakit dua vardır. Kibleleri kuzeydir. Sarhoşluk veren içkilerin içilmesi yasaktır. Kurbanları koç ve güvercindir.³⁷ Bir Sâbiîce kesilmeyen et ve kendiliğinden ölen hayvanın yenilmemesi prensibi vardır. Ayrıca dışarıdan bir kimse Sâbiî olamamaktadır. Bu özellik Yahudilere benzerken, diğer kurallar da Ehl-i Kitap anlayışı ile örtüşür.³⁸

Sâbiîlerin yedi vakit namazları vardır ki, beş vakti Müslümanlarınkine uyar. Altıncısı kuşluk, yedincisi de gecenin tam altıncı saatindedir. Namazları niyet ve bir de başka bir şey karıştırılmamak itibarıyla Müslüman namazına benzer. Rükûsuz ve secdesiz cenaze namazları da vardır. Otuz veya yirmi dokuz gün oruç da tutarlar. Oruç ve fitırlarında hilale riayet ederler. O şekildeki fitırlarında güneş, hamel (kuzu) burcuna girmiş bulunurdu. Gecenin son dörtte birinden güneşin kursu (yüzü) batıncaya kadar oruç tutarlardı ve hamse-i mütehayyire (beş şaşkın) denilen yıldızların şerefli evlerine inişlerinde bir takım bayramları vardır ve bunlar hamse-i mütehayyire (beş şaşkın), Zühal (Satürn), Müşteri (Jupiter), Mirrih (Merih), Zühre (Venüs), Utarit'tir. (Merkür) Mekke'nin Beytine de (Kâ'be) hürmet ederler. Harran üzerinde bir yerleri vardır ki oraya haccederler ve Mısır ehramlarına da hürmet ederler. Bunların biri Şit b. Âdem'in kabri, diğer biri Uhnuh'un (İdris'in) kabri, biri de nispet olundukları Sabi b. İdris'in kabri olduğu kanaatindedirler ve güneşin şeref burcuna giriş gününe hürmet ederler.³⁹

Sâbiîlerde günlük dualar önem taşımaktadır. Sâbiîler üç defa gündüz iki defa gece olmak üzere Ginza'ya veya ışık kralına ve kuzeye dönerek dua ederler. Bu konuda

³⁵ Ahmet Bedir, *Tevhidin Yurdu Kuran-ı Kerim Atlası*, Pasifik Ofset, İstanbul 2009, 455.

³⁶ Gündüz, *Sabiilik, Yaşayan Dünya Dinleri*, 488.

³⁷ Ahmet Güç, *Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban*, Düşünce Kitabevi, İstanbul 2003, 73-74.

³⁸ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 137-143.

³⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili, I*, 323- 324.

Ginza'da şöyle denilmektedir: ‘ Onlara dua ve hamdi öğret. Onlar üç defa gündüz ve iki defa gece âlemlerin rabbi, yüce ışık kralı huzurunda doğrulsun ve ona hamd etsin.’⁴⁰ Bağdat Sâbiîlerine göre, yıldız ve gezegenlere tapınmak, heykel ve suretlerin önünde namaz kılmak, fal ve sihir ile uğraşmak kesinlikle yasaklanmıştır ve büyük günahlardan sayılmıştır.⁴¹ Ahirete inanırlar ve öbür dünyada iyi insanların ışık dünyaya, kötülerin ise karanlık dünyaya gittiklerine inanırlar. Doğal olarak Hesap Gününe de inanırlar.

Esasen Sâbiîlerin inanç sistemleri hakkında sağlıklı ve düzenli bilgi elde etmek mümkün değildir. Diğer yandan MÖ III. bin yılda Harran'ın yıkıldığı Miladi 13. yy' e kadar varlığını sürdüren Harrânîlerin özellikleriyle Sâbiîlerin özelliklerinin karşılaştırılması bu konuyu biraz daha karmaşık hale getirmiştir. Genellikle MS 9. yy' nin son dönemlerinden sonra yazılan Sâbiîlerle ilgili bilgilerde, Harrânîlerle Basra ve Vasit arasında yaşayan Sâbiîlerin arası ayrılmıştır. Ancak daha sonra Harrânîlik ön plana çıkmış ve başka dinler de Sâbiîlik arasına sokularak tüm dinsel gelenekler Sâbiîlik olarak nitelendirilmiştir.⁴²

Sâbiîler 7. yy' de Müslüman hâkimiyeti altına girince Müslümanlar Sâbiîlere Ehl-i Kitap muamelesi yapmıştır. Bu sebeple Sâbiîler “anlaşmalı vatandaş” (zimmî) sayılmıştır.⁴³ Sâbiîlerin gerek Müslümanlar gerekse de Hz. Muhammed hakkında hoş olmayan ifadeler kullandıklarına da kutsal kitaplarında rastlanır.⁴⁴

Sâbiîlik, geçirmiş olduğu tarihsel süreç esnasında, içinde filizlenmiş olduğu Yahudilikten, komşusu İranlıların dininden ve geleneklerinden ayrıca doğu Hıristiyanlığı ve İslâm'a ait olan bazı unsurlardan etkilenmiştir.

Sâbiîliğin Ehl-i Kitap sayılıp sayılmaması konusunda çeşitli fikirler öne sürülmüştür. Harran Sâbiîleri ile Mandenlerin birbirine karıştırılmış olması da tartışmalara farklı bir boyut kazandırmaya sebep olmuştur. Şimdi bu görüş ayrılığına sebep olan iki gruba da kısaca değinmek istiyoruz.

⁴⁰ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 164.

⁴¹ Bedir, *Kuran-ı Kerim Atlası*, 456.

⁴² Gündüz, *Sabiiler Son Gnostikler*, 30- 31.

⁴³ Gündüz, *Sabiiler Son Gnostikler*, 67.

⁴⁴ Gündüz, *Sabiiler Son Gnostikler*, 69.

1.1.1. Harran Sâbîleri

“Halife Me’mun bir savaş seferinde Diyarbakır bölgesinde karşılaştığı kılık ve kıyafetleri değişik bir grup insana “Siz zimmet ehlinde misiniz?” diye sorar. Onlar da “Biz Harraniyiz” derler. Me’mun tekrar “Siz Yahudi veya Hıristiyanlardan mısınız?” diye sorar ve “hayır” cevabı alır. “Sizin kitabınız ya da nebiniz var mıdır?” sorusuna cevap veremeyen insanlara şöyle der: “Siz puta tapan zındıklarsınız. Sizi öldürmek helaldir”. Onlar bunun üzerine cizye verdiklerini söylerler. Me’mun ise “cizye Ehl-i Kitap’tan alınır, ben seferden dönüncüye kadar yolunuzu seçin” der. Bu olay üzerine Harraniler korkar ve bir grubu dinini değiştirir. Ancak içlerinden bir âlim ortaya çıkar ve “Korkmayın, eğer Me’mun tekrar size gelir durumunuzu sorarsa, ona deyin ki, biz Sâbîileriz, bu çok eski bir dindir ve Kur’an’da geçmektedir”. Bundan sonra Sâbîilerin pek azı eski dininde kalır”.⁴⁵ Halife Me’mun’un sefer esnasında vefatı üzerine Hıristiyanlığı seçen Harraniler tekrar eski dinlerine döner, ama Müslüman olanlar öldürülme korkusu ile din değiştiremez. Yani kısaca bu grup Sabiîler ismini almadan önce Harraniler veya Keldaniler olarak tanınıyorlardı. Onlar zimmî statüsünü devam ettirmek amaçlı bu ismi almışlardı.⁴⁶ Harranilerin her gün üç vakit namazları vardır. Horoz kurban eder ve kurbanlarını yemeden yakarlar, sünnet olmazlar. Tevhidî bir yaşayış sürdürmezler. Bu sebeple Harran Sâbîilerini Ehl-i Kitap’tan saymak doğru değildir. Bunlar daha çok putperest kavim özelliği taşırlar.⁴⁷

1.1.2. Mandenler (Betayih Sâbîleri)

Güney Irak’ta giyim, kuşam ve yaşayış şekilleri ile itikadi bakımdan Harran Sâbîilerinden ayrılmış bir gruptur. Kur’an’da da kendilerinden bahsedilen Sâbîiler muhtemelen bu gruptur. Betayih Sâbîilerinin Allah’a yönelmiş olması onların Ehl-i Kitap arasında bahsine sebep olmuştur.⁴⁸ Kuran’da Bakara 62, Maide 69 ve Hac 17. ayetlerde bahsi geçen Sâbîiler muhtemelen bunlardır. Yine de bunlar hakkında değişik ifadelerin olduğunu da görmekteyiz. Özel bir dinleri olmayan Sâbîiler, Mecûsî-Yahudi ve Hıristiyanlar arasında bir topluluktur. Ehl-i Kitap’tan olan Sâbîiler Zebur okuyan bir

⁴⁵ Kesler, *Kur’an-ı Kerim’de Yahudiler ve Hıristiyanlar Kur’an-ı Kerim’de Ehl-i Kitap*, 60- 61.

⁴⁶ Gündüz, “Kur’an’daki Sabiîlerin Kimliği Üzerine Bir Tahlil ve Değerlendirme”, 59

⁴⁷ Kesler, *Kur’an-ı Kerim’de Yahudiler ve Hıristiyanlar Kur’an-ı Kerim’de Ehl-i Kitap*, 61- 62.

⁴⁸ Kesler, *Kur’an-ı Kerim’de Yahudiler ve Hıristiyanlar Kur’an-ı Kerim’de Ehl-i Kitap*, 63.

topluluktur. Bu sebeple Ebu Hanife, bunların kestiklerinin yenilip, bunlarla evlenilebileceğine hükmetmiştir. Sâbiîler meleklere tapan, kıbleden başka yöne namaz kılan bir topluluktur.⁴⁹

1.1.3. Elmalılı'nın Değerlendirmesi

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'a göre Sâbiîlerin belirgin özellikleri şu dört maddede özetlenebilir:

- 1-Aslında Allah tarafından indirilmiş bir dinden alıntı ve bu dinden sapma,
- 2-Ruhânîlik taassubu, onlara aşırı bağlılık, diğer bir ifadeyle meleklere tapma.
- 3-Yıldızlara tapma.
- 4-Putlara tapma.

Bu dört özellikten ruhânîlik taassubu yani meleklere tapma ve bundan kaynaklanarak yıldızlara tapma en bariz özellikleridir. Putlara tapmanın bu iki ruh haletinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.⁵⁰ Hıristiyanların ruhânîyetçilik ve Hz. İsa (a.s.)'nin ilahlığını iddia etmelerinde Hızbânilerle⁵¹ benzerlikleri vardır. Şer meselesinde de Mecûsîlere benzemişlerdir. Hırıbbâniler⁵² Hızbâniler kadar ileri gitmemiş, az da olsa peygamberlerin izini takip etmişlerdir.⁵³

⁴⁹ Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, I- XI, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1988-1991, III, 34.

⁵⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 334.

⁵¹ Sâbiîler'den bir topluluktur. Allah'ın hem tek, hem çok olduğuna inanırlar. Allah zâtında, evvelinde, aslında, ezelde tekdir. Fakat şahıslarla çoğalır ve bu çoğalma, onun zatındaki birliğini iptal etmez. O, yörüngeyi ve yörüngedeki bütün gök cisimlerini, yıldızları yaratmış ve onları bu âlemin idarecileri kılmıştır. Bunlar, babalar, ana unsurlar, doğurucu bileşiklerdir. Babalar, diri ve konuşandır. Eserlerini, unsurlara emanet ederler. Unsurlar da o eserleri rahimlerine kabul ederler ve bundan doğumlar olur. İnanışlarına göre bu dünya evinden başka ahiret evi yoktur. Ölen dirilmez, kabre giren tekrar dirilmez derler. Tenâsüh, hulûl davaları bunlardan çıkmıştır. Tenâsüh, sonsuza kadar devirlerin tekrar etmesi, hulûl de anıldığı üzere ilâhın bir şahısta sahişlanmasıdır ki, şahsın mizacının yeteneğine göre bazan tam zatının hulûlüyle, bazan da zatından bir cüz'ün hulûlüyle olduğunu söylerler. Hizbaniye'ye göre şerleri, hataları, gübreleri, pis böcekleri, yılanları, akrepleri yaratmak Allah'ın şanına yaraşmaz; bunların hepsi yıldızların saadet ve uğursuzlukla bitişmesinden, unsurların saflık ve üzüntülerle birleşmesinden zorunlu olarak veya tesadüfen vâki olur.

⁵² Sözlerini, "Azimun, Hürmüs, A'yânâ, Evazi" adıyla dört peygambere nisbet eden" Sabiiler'den bir gruptur. Evazi bize soğanı, cirris balığını, baklayı haram etti" derler. Genelde üç vakit namaz kılarlar, cünüblükten ve bir de ölüye dokunmaktan dolayı yıkanır. Domuz, deve, köpek ve pençesi bulunan kuşlar ve güvercin yemeyi haram kabul ederler. Sünnet olmak ve sarhoş olmayı yasaklarlar. Evlendirmede velî ve şahidlerin bulunmasını şart tutarlar. Hâkimin kararı olmaksızın boşanmayı ve iki kadınla evlenmeyi de caiz görmezler.

⁵³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 335.

Elmalılı, Sâbiîlerin bir taraftan mutlak müşrik, bir taraftan da bir kitap ehli manzarası sergilediklerinden bahseder. Bu nedenle tabiiler ve fakihler Sâbiîleri Yahudi ve Hıristiyan gibi Ehl-i Kitap gözüyle mi, yoksa müşrik gözüyle mi muamele edileceğinden bahsetmişler, bazıları Ehl-i Kitap gibidir, kestikleri yenir, kadınları ile evlenilir demiştir. Bazıları da müşrik ve Mecûsî gibidirler, kestikleri yenmez, kadınları ile de evlenilmez demişlerdir. İmam-ı Âzam'dan Ehl-i Kitap oldukları, İmameyn'den ise Ehl-i Kitap olmadıkları rivayet edilmiştir. Bu noktada Ebu'l-Hasen el- Kerhî'nin ifadelerini de aktaran Elmalılı, demiştir ki: İmam-ı Âzam katında Ehl-i Kitap olan Sâbiîler Mesih dinine geçmiş olan bir kavimdir ki, İncil okurlar. Fakat yıldızlara tapan Sâbiîler yani Harran bölgesindekiler ne İmam-ı Âzam, ne de İmameyn hiçbirinin katında Ehl-i Kitap değildirlir.⁵⁴

Sâbiîler iki kısımdır. Birisi Kesker ve Bataih yörelerinde bulunanlardır. Bize ulaştığına göre, bunlar din işlerinin pek çoğunda Hıristiyanlara aykırı olmakla beraber, Hıristiyanlıktan bir sınıftır. Zira Hıristiyanların Merkûniyye, Arsosiyye, Mârûniyye gibi böyle birçok grupları vardır ki, Nastûriyye, Melkiyye, Yakubiyye adındaki üç mezhebin üçü de onlardan yüz çevirir ve onlarla evlenmeyi kendilerine haram kılarlar. Bu mezhep de Yahya b. Zekeriyya'ya ve Şit'e bağlanırlar. Allah Teâlâ'nın Şit b. Âdem'e, Yahya b. Zekeriyya'ya indirdiği kitaplardır diye bazı kitaplara da sahip çıkmaya çalışırlar ve Hıristiyanlar bunlara Yuhannasiyye (Senjan Hıristiyanları, yani Yahyaviyye) adını verirler. İşte İmam-ı Azam'ın Ehl-i Kitap'tan saydığı, kestiklerinin yenmesini ve kadınlarıyla evlenilmesini mubah gördüğü Sâbiîler bu kısımdır. Kendilerine Sâbiîler adını veren bir mezhep daha vardır ki, peygamberlerden hiçbirine intisap etmezler. İlâhî kitaplardan hiçbirine sahip çıkmaları yoktur. Bunlar Ehl-i Kitap değildirlir. Böyle bir mezhebin kestiklerinin yenmeyeceğinde ve kadınlarının nikâh edilmeyeceğinde ise ihtilaf yoktur.

Elmalılı, Bakara 62 ve Maide 69. ayetlerde Sâbiîler de dâhil olmak üzere ismen zikredilen diğer din mensuplarının Müslümanlığın dışında birer grup olduklarını belirtir. Allah'a ve ahirete iman edip güzel amel yapanların korku ve hüzünden kesin olarak azade olacaklarını da ifade eden Elmalılı, bu açıklamadan kastının, bu gruplara her

⁵⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 335.

zaman Müslüman olma yolunun açık bulunduğunu, kendi batıl dinlerinde kaldıkları sürece de kurtuluşu elde edemeyeceklerini anlatır.⁵⁵

Bunun yanında sadece Müslüman olduklarıyla yetinenleri de uyarmaktan geri durmayan Elmalılı, Zahirî bir Müslümanlığın, Yahudilik, Hıristiyanlık ve Sâbiîlikten büyük bir farkı olmadığını ifade eder. Ona göre korkusuz, hüzensüz, kesin kurtuluş, dıştan ve içten tekit edilmiş, artırılmış hakiki bir iman ve bununla beraber salih amele bağlanmıştır. Hakiki iman olmadan güzel amel, dünya için faydalı olsa bile ahiret için faydalı olmaz. Sonra, güzel amel olmadan sadece hakiki iman mümkün ise de kâmil (tam) olmaz; ebedî azaptan kurtarsa bile, mutlak korku ve hüzünden kurtarmaz.⁵⁶

Kur'ân, Sâbiîleri, Yahudi ve Hıristiyanlar gibi zikretmekle, bunların da mümin olmadıklarına işaret etmiştir. Fakat kitap ehli olup olmadıklarına gelince; Ehl-i Kitap arasında anılmış olmalarına ve Yahudi ile Hıristiyanlar arasında deveran ettirilmelerine göre Ehl-i Kitap'tır. Mecûsîler gibi Ehl-i Kitap şeklinde anılmakla beraber "*Kitap yalnız bizden önceki iki topluluğa indirildi.*"⁵⁷ ayetinin gösterdiği üzere Kur'ân'da Müslümanlardan önce Ehl-i Kitap ifadesi Yahudi ve Hıristiyanlara mahsus olduğundan ve her iki ayette Yahudi ve Hıristiyanlardan ayrı olarak zikredilmiş olduğundan, ayetlerin zahiri bunların Ehl-i Kitap olmadığını gösterir.⁵⁸

Kur'an'ın, Sâbiîleri diğer dinlerin mensupları arasında sayması, onları Ehl-i Kitap arasına dâhil etmek için değildir. Eğer onları Ehl-i Kitap' tan addedersek, Mecûsî ve müşrikleri de tereddütsüz olarak Ehl-i Kitap arasına dahil etmemiz icap eder. Bu ayetlerdeki tadad, Arapların tanımış oldukları milletlerin dinlerini, isimlerini bildirmekten ibarettir. Yoksa Kur'an henüz Arapların tanımamış oldukları Hind ve Çinlilerin dinlerinden bahsedecek değildir.

Bakara ve Maide Sureleri'ndeki ayetlere bakılır ve Sâbiî kelimesinin lügat manası da göz önüne getirilirse, Sâbiîler, "İslam, Yahudi ve Nasara dinlerinden hariç olanlar" manasını ifade etmiş olur. Hac Suresi'ndeki ayet dikkatle mülâhaza edilirse, Sâbiîlerin,

⁵⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 312- 313.

⁵⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 312- 313.

⁵⁷ En'âm, 6/ 156

⁵⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 337.

Mecûsî ve müşriklerden de ayrı olduğu görülür. O halde bunlar kimlerdir? Müelliflerin bahsettiği Harran Sâbiîleri ile Kur'an'daki Sâbiîlerin alakası yoktur.⁵⁹

Şüphe yok ki, Allah'a iman, Allah'tan gelen her hakkı tanıyıp kabul ve tasdik etmektir. Bunun gereği olan ahirete iman ise gelecekte muhakkak bir sorumluluk gününün geleceğini ve her amelin iyi veya kötü cezasının verileceğini itiraf ve tasdik etmektir. Bu imana yaraşan amel de yaşadığı zamana kadar Allah'tan gelmiş olan emir ve yasakları hakkıyla yerine getirip, gereğince güzel ve faydalı işler yapmak, kötülükten kaçıp iyiliklere koşmaktır. İşte böyle olanların o sorumluluk günü her çeşit korku ve elemenden kurtulacakları, esenlik ve hakiki saadete erecekleri muhakkaktır. Bu kanun her zaman için haktır. Dün de hak, bugün de hak, yarın da haktır. Hem herkes ve her toplum için de haktır. Müslüman için de hak, Yahudi için de hak, Hıristiyanlar için de hak, hatta Sâbiîler için bile haktır.⁶⁰

Elmalılı Hamdi Yazır'ın da tefsirinde değindiği üzere Sâbiîlerin kimliği üzerinde hicri ilk asırlardan başlamak üzere birçok münakaşa yapılmıştır. Biz bu münakaşadan Kur'an'da Yahudi, Hıristiyan ve Mecûsîlerle birlikte zikredilen topluluğun, Güney Mezopotamya'da yaşayan ve sonraki kaynaklarda "Batakılık Sâbiîleri" ya da "Vaftiz olanlar" gibi isimlerle adlandırılan topluluğun gerçek Sâbiîler olduğu görüşünü tercih ettik. Klasik İslâmî kaynaklarda bunlarla ilgili verilen bilgiler daha ziyade gözleme dayalı olup Sâbiîlerin gerçek yapılarını yansıtmaya açısından oldukça yüzeyseldir. Nitekim Elmalılı Hamdi Yazır, Sâbiîlerin kim olduklarına dair görüşleri zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Bunlardan anlaşılıyor ki, Sâbiîlik esas itibariyle Allah tarafından indirilmiş bir dindir. Fakat zamanla felsefî ve siyasi tesirler altında değişikliğe maruz kalarak gnostik bir karaktere bürünmüştür. Buna göre önceki ve sonraki Sâbiîler arasında ortak ve belirgin yönler bulunacaktır."⁶¹

Hakikat şudur ki, Müslüman, Yahudi, Hıristiyan ve Sâbiîler içinde ve bunların dışında her kim devam, sebat, tövbe ve iyilik ile "*kim Allah'a ve ahiret gününe iman eder ve güzel amel işlerse*" şartını taşır ve bu vasfa ciddi olarak ve tam manasıyla sahip

⁵⁹ Günay Tümer, *Birüni'ye Göre Dinler ve İslam Dini*, DİB Yayınları, Ankara 1975, 126-128.

⁶⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 337- 338.

⁶¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 336- 337.

olursa, bunlara korku ve hüznün yoktur. Her lekeden, noksandan uzak bir gerçek kurtuluş kesindir ve bu şekilde ilâhî rahmet yolu herkese açıktır.⁶²

1.2. MECÛSİLİK

İran ve Irak yöresinde tarih boyu birçok dini gelenek varlığını sürdürmüştür. Bunlardan önemli bir bölümü tarihi süreçte yok olmuş bir kısmı ise varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. İran dinleri içerisinde tek tanrı inancına yer vermesi bakımından, en dikkat çekicisi Zerdüştlüktür.⁶³ Dinler Tarihi'nin çok önemli konularından birisini teşkil eden Zerdüştlük, bir yandan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâmiyet'le ortak inanç kavramlarına sahip olarak dikkat çekerken; diğer yandan Hindistan ve yakın doğu kültürlerinin izlerini bünyesinde toplamakla dikkat çekmektedir.⁶⁴ Çağımız İslam âlimlerinden Muhammed Hamidullah, günümüzde mevcut dinlerin en eskisinin Mecûsîlik olduğu kanaatindedir.⁶⁵

Elmalılı Mecûsîlerin ismen zikredildiği Hac suresi 17. ayetin tefsirinde Allah'ın kıyamet günü Mü'minler, Yahudiler, Sâbîler, Hıristiyanlar, Mecûsîler ve müşrikler arasında hüküm vereceğini belirtmiş ve ayetin tefsirinde detaylı bir açıklamaya girmemiş, kısaca müfessirlerce Mecûsîlerin ateşe tapanlar olduğunu ve bu dinin eski İranlılar arasında yaşadığını aktarmıştır.⁶⁶

Elmalılı ayette adı geçen dinlerle ilgili şöyle bir açıklama getirir. Şüphesiz iman edenler, Allah'ın indirdiği apaçık ayetlerine ve bunlara iman etmenin bir gereği olarak, Allah'ın birliği ve Hz. Muhammed'in peygamberliği gibi iman edilmesi gereken temel esaslara inananlar, Yahudi olanlar, Sâbîler ve ateşe tapanlar, birden çok ilâh edinenlerdir. Görülüyor ki bu ayette altı tane dinden söz edilmiş, ancak bunlardan yalnız birincisi iman sahibi olarak gösterilmiştir. Demek ki geri kalan beşi küfür ehlidir. Sonra bu beşten yalnız sonuncusunda şirk açıkça belirtilmiştir. Oysa diğerlerinde de şirk yok değildir. Örneğin Mecûsîlerin ateşe tapmaları bilinen bir gerçektir. Şu halde buradaki şirk koşanlar ifadesi tahsisten sonra, genelleme olarak, diğer müşrikler demek olabilirse

⁶² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 315.

⁶³ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 107.

⁶⁴ Aydın, "Zerdüştlük maddesi", *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Din Bilimleri Yayınları, Konya 2005, 849-853.

⁶⁵ Osman Cilacı, *Günümüz Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, Ankara 1995, 177.

⁶⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 506.

de, karşıt olarak ifade ediliş tarzına daha uygundur. Çünkü Hıristiyanlar, üç, birdir diye tevhit iddiasında buldukları gibi, Mecûsîler de bir mabuda inandıklarını iddia ederler. Bu suretle ayette zikredilenlerin hepsi, birden çok ilâhın varlığını kabul eden, putlara tapan müşrikleri göstermiş olur.⁶⁷

Kur'an-ı Kerim'de sadece bir ayette zikredilen Mecûsîlik, diğer adı ile Zerdüştlük, tartışmalı olarak MÖ 6. yy'de ortaya çıkmış bir dindir. Bu din bazen dualistik yapısına rağmen tek tanrıcı dinler kategorisinde de değerlendirilmiştir.⁶⁸

Mecûsîlik Zerdüş't tarafından kurulmuş olup, kelimenin aslı "Zarat-Uştra", Latinceleşmiş "Zaratustra", Yunancalaşmış hali ise "Zoraaster" dir. Bu sebeple "Zoraastrianizm" ya da bu dinin tanrısı "Ahura-Mazda" ismine istinaden "Mazdaizm" adını alır. "Parsizm" ismi de ülkeye atfen kullanılırken, Kur'an bu din için "Mecûs" deyimini kullanır. Mecûsîler ibadetlerinde kullandıkları ateş yakma âdetinden dolayı da "Ateşperest" ismini alırlar.⁶⁹ Mecûsîler yaşadıkları bölgelere göre de değişik isimlerle anılmışlar, onlar için İran yöresinde "vehdin", Hindistan ve Bombay'da "hudin" ismi kullanılmıştır. Müslümanlar da İran fethi öncesi Mecûsîler için "mazdayasna" ismini kullanmışlar, Batılılar ise bunu "mazdeen" olarak değiştirmiştir. Dinler Tarihi literatüründe ise bu din "Zerdüştlük" olarak geçmektedir.⁷⁰ Ayrıca "Mecus" kelimesi Arapça eserlerde Kuzey Avrupa kavimleri ve özellikle İskandinavyalılar için kullanılırken, Müslüman tarihçiler ise Ortaçağ'da İslâm ülkelerine saldıran İskandinavya korsanları için de bu ismi kullanmıştır.⁷¹

Mecûsîlikte ateş önemli bir yer işgal eder. Bu dinde ateş, semavi aydınlığın, ezeliyetin, sonsuzluğun, kutsallığın yeryüzündeki sembolüdür. Bütün yaratılmışların hayatı, canlı bir ateşten ibarettir. Mecûsî inancına göre saf ateşin dışında her şey pistir. Kadîm 'İslâm kaynaklarında da Zerdüştlük, Mecûsîlik olarak geçer. Muhtemelen bu, ateş kültlerinde ruhban sınıfının yaptığı magus denilen ayinden kaynaklanır. Magus ismi, bu dindeki ruhban sınıfının büyücü olması anlamının yanında Perslerin üyelerini

⁶⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 506.

⁶⁸ Ali Erbaş, "Zerdüştilikte Din Anlayışı", *Dinler Tarihi Araştırmaları II*, Konya 1998, 275- 276.

⁶⁹ Sarıkçioğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 124.

⁷⁰ Erbaş, "Zerdüştilikte Din Anlayışı", 270.

⁷¹ Osman Cilacı, *Dinler ve İnançlar Terminolojisi*, Damla Yayınevi, İstanbul 2001, 235; V. F. Buchner, "Mecûsî", *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, VII, 442.

belirten Latince bir kelimedir. Farsça'daki şekliyle Arapça'ya geçerken bu kelimenin Mecûs olması kuvvetle muhtemeldir.⁷²

Çağdaş müfessirlerden Süleyman Ateş konu hakkında şu açıklamalarda bulunmaktadır: "Mecûs kelimesi, yalnız bu ayette zikredilmiştir. Müfessirlerin çoğunluğuna göre Mecûsîler ateşe tapanlardır. Bu din eski İranlıların arasında vardı. Ateşte Tanrısal kudret olduğunu sanan Mecûsîler, bazı bölgelerde püskürüp sürekli yanan doğalgaz ocaklarını mabet yapmış, orada yanan ateşe tapmışlardır... Rivayetlerden Yemen'de, Bahreyn'de, Arap Yarımadasının kuzeydoğusundaki bazı Arap kabilelerinin Mecusi oldukları anlaşılır."⁷³

Bütün bunlardan hareketle Zerdüştlük ya da Mecûsîlik; Kur'an-ı Kerim'de adı yer alan, İslam dininin doğuşu esnasında var olan ve yayılması döneminde de karşılaştığı önemli dinlerden bir tanesidir. "O sırada mevcut dinlerden Mecûsîlik belki de en eski bir dindi. Bu dine mensup olanlar Mekke'de hiç bulunmamakla beraber, Mekke'li kervanların sık sık uğradıkları Doğu ve Güney Arabistan'da çok sayıda mevcut idiler."⁷⁴

Kur'an-ı Kerim'de ise Mecûsîlik, Mekke ve Medine'de bulunan dini guruplar içerisindeki müşriklerden istisna edilerek; Yahudilik, Hıristiyanlık ve Sâbiîler gibi "Samî/Semavi/İlahî" dinler arasında sayılmaktadır. Bu da bize bu dinin tevhidi yönlerinin olduğu ve diğer yönleri ile de sıralanan dinlerle ilgili benzerliklerinin bulunduğunu ihsas eder.

Dinin kurucusu olan Zerdüş'te tek tanrılı bir inancı savunması sebebiyle peygamber olarak kabul edilmiştir. Onu bir şaman olarak değerlendirenler de vardır.⁷⁵ Yerli rivayetlere göre Zerdüş'te İran'ın doğusu olarak kabul edilen ve Arya ülkesi denilen bir bölgede yaşamıştır. Doğum tarihi oldukça ihtilaflıdır. MÖ 6. yy'de Ahamenidler devrinde yaşamış olması muhtemel görülür.⁷⁶ Zerdüş'te ün faaliyetlerinin ne zaman vuku bulunduğunu tespit etmek pek mümkün değildir.⁷⁷

Zerdüş'te ün tanrısı "her şeyi bilen Rab" olarak tercüme edilebilen "Ahura-Mazda"dır. Ahura-Mazda sadece iyi varlıkları, Ehrimen ise kötü varlıkları yaratmıştır.

⁷² Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 141.

⁷³ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, IV, 14.

⁷⁴ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, Akçağ Yayınevi, İstanbul 1993, c. XV, s.279.

⁷⁵ Tümer- Küçük, *Dinler Tarihi*, 120.

⁷⁶ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 126.

⁷⁷ Annemarie Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, Kırkambar Yayınları, İstanbul 1999, 87.

Ahura–Mazda ateşten bir varlık olup bir nur ya da alev kütlesi olarak tasvir edilmiş ve ona özel bir vücut isnat edilmemiştir.⁷⁸ Zerdüştlükte insanlar kendisini Tanrı'nın kölesi ya da hizmetkârı olarak hissetmez. Sadece Ahura Mazda örneğini izlemeleri için uyarılır, tercihlerinde ise özgür bırakılır.⁷⁹

Mecûsîliğin Kutsal kitabı “Avesta”dır. Avesta eski İran'ın, bugün ise Hindistan'da yaşayan İran asıllı Parsilerin kutsal kitabıdır. Dili Pehlevi (Eski Farsça)dir. Üç bölümden oluşur:

a) *Yesna*: Dini törenlerde okunan ilahî kısım olup, Zerdüş'tün Gataları burada bulunmaktadır.

b) *Yeşt*: Tanrı'yı övme, iyi güçlere ve meleklerle (ferişteler) yakarışı içerir.

c) *Videvdat*: Şeytanlara karşı tılsım ve temizleme kaideleri bulunur.

Zerdüş'tün Eski İran'a tevhid prensibini getirmiştir. Bu prensiplere bakacak olursak, birincisi Ahura Mazda'ya ibadet; ikincisi meleklerle hürmet; üçüncüsü kötü güçlere (şeytanlar) lanet ve son olarak iyilikte yarış olmuştur.⁸⁰

Zerdüş'tlük dualizm esasına dayanmaktadır. Zerdüş't'e göre dünyadaki iki kuvvet mutlak hâkimiyet için sürekli faal haldedir. Ahura-Mazda ve emrindeki melekler tüm canlıları iyiliğe sevk ederken, Angra-Mainyu ve emrindeki şeytanlar ise kötülüğe sevk ederler. Bu sadece ahlakî değil, metafizik olarak da karşımıza çıkmaktadır. Pozitif kuvvet ile negatifin çatışması, yaratıcı bir kuvvet ile yıkıcı bir kuvvetin ezelden beri karşı karşıya kalması buna örnektir. Bu ezeli rekabetten nihaî zaferle ayrılacak olan Ahura-Mazda olacaktır. Onun mutlak hâkimiyeti güneş gibi aydınlıktır. Bu sebeple Mecûsîler ideal temizlik ve aydınlığın sembolü olarak ateş yakarlar⁸¹ ve Müslümanlarca “Ateşperest” olarak adlandırılırlar.

Özellikle Sasaniler döneminde tapınaklardan temizlenen tanrı suretlerinin yerini kutsal ateş almış ve ateşin ibadet esnasında kullanımı yaygınlaşmıştır. Ateş motifi eski İran paralarında da kullanılmıştır. Mecûsîlik'te ateş bir tapınma objesi ya da bir tanrı değildir; tanrısal saflığın, temizliğin ve iyiliğin bir sembolüdür. Bu nedenle Mecûsîlikte

⁷⁸ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 129.

⁷⁹ Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, (Çev.: Ali Berktaş), Kabalcı Yayınları, İstanbul 2003, I, 381.

⁸⁰ Tümer- Küçük, *Dinler Tarihi*, 120.

⁸¹ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 130.

ateşle ilgili temizlik kurallarına riayet etmek oldukça önemlidir. Örneğin ateşe çöp ve benzeri kirli/pis şeyler atılmaz, ateş kirletilmez. Ateşte kullanılan yakıtların temiz ve kuru olmasına özel bir itina gösterilir.⁸²

Şunu da belirtmek gerekir ki, genel kanaatin Mecûsîlerle alakalı ateşe tapan bir inanç grubu olduklarıdır; ancak Mecûsîler ateşe tapmazlar, zira Mecûsîlik'te ateş bir tapınma objesi ya da bir tanrı değildir, tanrısal saflığın, temizliğin ve iyiliğin bir sembolüdür. Dolayısıyla Mecûsîler için kullanılan Ateşperest ismi gerçeği yansıtmaz.⁸³

Mecûsîliği dinsel yapı açısından iki dönemde inceleyebiliriz. Birincisi Avesta'nın Gatalar kısmından temel özelliklerini öğrendiğimiz Zerdüşt dönemi, ikincisi ise sonraki dönemler Mecûsîliğidir.⁸⁴ Zerdüşt öncesi İran'ı politeist bir yapıya sahipken, Zerdüşt ile bu yapı monoteizme kaymış fakat onun ölümü ile tekrar eskiye dönüş yaşanmıştır. Bu esnada dualist bir Tanrı fikri yerleşmiş ve Mecûsîlik İran'ın resmi dini haline gelmiş, İran'ın Müslümanlarca fethi sonucu da Mecûsîlik hızla tarih sahnesinden silinmiştir.⁸⁵ 641'de gerçekleşen bu fetih sonucu 8. yy'den itibaren Hindistan'a göç eden İranlılara "Parsiler" denilmiş, İran'da kalanlara ise "Ceberler" (Geberler-Gabrililer) adı verilmiştir.⁸⁶ 1976 sayımına göre dünyadaki Zerdüştî sayısı 130.000 civarındadır.⁸⁷

Mecûsîlerin Ehl-i Kitap arasında zikredilmesi bazı âlimlerce tartışma konusu olmuş, kimisi onlara Ehl-i Kitap'a davranıldığı gibi davranılacağından bahsetmiş, kimisi de Mecûsîleri ve âdetlerini Ehl-i Kitap'a yakın bulmayıp onları putperestlerle aynı kefeye koymuştur.⁸⁸

Görüldüğü gibi Mecûsîlikle ilgili tek bir ayetin olması ve bu ayetin de yeteri kadar açık olmaması problem teşkil etmiştir. Hadislerde ise Hecer Mecûsîlerinden cizye alınması hakkında Peygamberimizin "*Onlara da Ehl-i Kitap'a davrandığınız gibi davranın*" diye buyurması İslâm âlimlerince Mecûsîlerin Ehl-i Kitap olduğuna delil olarak kullanılmıştır. Bu konu hakkında İbn Kayyım el-Cevziyye Mecûsîlerle putperestler arasında bir fark görmediğini belirtmekte, Mecûsîlerin Ehl-i Kitap olmaları

⁸² Gündüz, *Yaşayan Dünya Dinleri*, 114.

⁸³ Gündüz, *Yaşayan Dünya Dinleri*, 118.

⁸⁴ Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Konya 1998, 252.

⁸⁵ Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 252.

⁸⁶ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 134.

⁸⁷ M. Eliade-Joan P.Couliano, *Dinler Tarihi Sözlüğü*, (Çev.: Ali Erbaş), İnsan Yayınları, İstanbul 1997, 31.

⁸⁸ Osman Güner, *Resulullah'ın Ehli Kitapla Münasebetleri*, Fecr Yayınevi, Ankara 1997, 50- 51.

durumunda Hz. Ömer'in onlardan cizye alırken tereddüde düşmemesi gerektiğini söyler.⁸⁹

Cassas ise, Mecûsîlerin Ehl-i Kitap olmadıklarını söyler. Cassas, Resulullah'ın Rum Hükümdarı Hirakl'e yazdığı mektupta “*Ey Ehl-i Kitap, bizim ve sizin aranızda eşit olan bir kelimeyle gelin.*”⁹⁰ hitabına karşılık Kisra' ya yazdığı mektupta aynı hitabı kullanmaması onların Ehl-i Kitap olmadıklarını göstermektedir. Rum suresinin ilk beş ayetinin nüzulüne sebep olan olayda Müslümanların Ehl-i Kitap olan Rumlardan taraf olması müşriklerin de “ümmî” dedikleri İranlı Mecûsîlerin yanında olması bu görüşün temelini oluşturmaktadır.⁹¹

Şehristânî de Mecûsîliği Haniflikten bir sapma olarak nitelendirerek şöyle demiştir: “İbrahim'in sahifeleri, içinde ilmî ve amelî hükümler bulunması ve Allah tarafından gönderilmesi bakımından kitap hükmünde iken daha sonraları Mecûsîler bu sahifelerde birtakım tahrifat yapmışlar ve bu yüzden Allah bu sahifelerin hükümlerini kaldırmıştır. Bu yüzden Mecûsîler ile ticaret akdi caizdir fakat kestikleri yenmez, kadınları ile evlenilmez.”⁹²

⁸⁹ Güner, *Resulullah'ın Ehli Kitapla Münasebetleri*, 51.

⁹⁰ Al-i İmrân, 3/ 64

⁹¹ Cassâs, Ebû Bekr Ahmed er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Daru'l-Kittabi'l-Arabi, Lübnan 2003, III, 327.

⁹² Kuzgun, *İslâm Kaynaklarına Göre Hz. İbrahim ve Haniflik*, 162.

İKİNCİ BÖLÜM

ELMALILI'NIN TEFSİRİNDE YAHUDİLİK

2.1. YAHUDİLİK HAKKINDA GENEL BİLGİ

Yahudilik, yaşayan ilahi kaynaklı dinlerden en eskisi fakat mensubu en az bulunanıdır.⁹³ Peygamberi Hz. Musa'ya atfen Musevilik diye isimlendirilen⁹⁴ Yahudilik, din-ırk-millet üçgeni içinde dinler tarihinde özel bir yere sahiptir.

Yahudilik, yayılımı ve etkisi açısından bir dünya dini özelliğine sahip olsa da iç dinamizmi açısından hem millî hem evrensel unsurlar taşımakta, inanç sistemi mânâsında bir din olmanın ötesinde bir hayat tarzını ve dinî-etnik kimliği ifade etmektedir. Ortak kutsal kitap literatürü (Ahd-i Atfık), seçilmişlik ve kurtuluş kavramları bakımından Hıristiyanlığa, tek Tanrı inancı, dinî hukuk ve pratiğe yönelik vurgu ile vahiy inancı bakımından İslâm'a yakın durmaktadır.⁹⁵

Elmalılı Bakara Suresi 62. ayetin tefsirinde Yahudilikle ilgili şu bilgiyi vermektedir: 'Yahudi: Arapça'da (hâde-yahûdü-hevden) esasen tevbe etmek mânâsına olduğu gibi, Yahudi olmak mânâsına da gelir. Deniliyor ki, Araplar arasında bunlara Yahudi denilmesi, ya daha önce geçtiği gibi, buzağıya tapmaktan vazgeçip tevbe etmeleri dolayısıyladır yahut da "Yahûza" isminin Arapça söylenişi sebebi iledir. Yahûza ise Hz. Ya'kub'un on iki evladının en büyüğünün ismidir. Buna göre; Yahudî, İsrailoğulları'nın on iki boyundan birincisinin adı olması gerekirken, öneminden dolayı zamanla bütününe birden isim olmuştur. Bu demektir ki, "Yahûd" cins ismi olarak kavmin veya boyun adıdır. Tekil olarak kullanıldığında "Yahudî" denilir ki, o kavme mensup olan kişi demektir.'⁹⁶

Yahudilik, en eski ilahi kaynaklı din olarak nitelenir. Bu dinin en önemli özelliklerinden biri, İsrailoğullarıyla Tanrı arasında gerçekleşen 'ahde' kutsal

⁹³ Tümer- Küçük, *Dinler Tarihi*, 176.

⁹⁴ Sarıkçioğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 249.

⁹⁵ Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", *TDVİA*, İstanbul 2013, XLIII, 187.

⁹⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 315.

kitaplarında geniş yer ayrılmasıdır. Dolayısıyla bu din, bir ‘ahit’ dini olarak da bilinmektedir.⁹⁷

Yahudilik, Babil sürgününden bu yana milli bir din haline getirilmiştir. Ancak Yahudilik, tek tanrıya, vahye dayanan kutsal kitaba ve peygamberlere yer vermesiyle milli dinlerden, millileştirilip bir ırka tahsis edilmesiyle de ilahi dinlerden farklı bir durum göstermektedir. Yahudiliğin etnik kökenleri ilk İbrani atası kabul edilen Hz. İbrahim’e ve ondan sonra gelen iki İbrani atasına, Hz. İshak ile Yakup’a dayandırılır.⁹⁸

Sami soyundan gelen ve Filistin’de yaşamış olan Hz. Yakup’un bir ismi de İsrail’dir.⁹⁹ İsrail kelimesi, ‘güreşte yenen’, bir çarpışmada ‘üstün gelen’ veya ‘tanrıya karşı kuvvetli’ anlamlarına gelmektedir. İsrail kelimesi bu anlamıyla Tevrat’ta kullanılmıştır. Buna göre Yakup, tanrı Yehova’yı yenmiş ve kendisine ‘Artık sana Yakup değil, ancak İsrail, Allah’la uğraşan yahut Allah’la uğraşır denilecek. Çünkü Allah ile uğraşıp yendin’ denilmiştir.¹⁰⁰ Daha sonra böylece kullanılan İsrail kelimesi Yahudilerin özel adı olmuştur.¹⁰¹

Bugün Yahudiler, ‘Yahudi’ isminin yanında ‘İsrail’ ismini de kullanırlar. Yahudi geleneğine göre İsrail, bir halka verilen isimdir. Bu halkın yaşadığı topraklara İsrail toprağı (Eretz Yisrael), kurduğu devlete de İsrail Devleti (Medinat Yisrael) denir. 1948 de Filistin’de kurulan devletin vatandaşlarına, etnik kökenlerine bakılmaksızın ‘İsraeli’ (İsrailli) denmektedir. Yahudi ismi ise ırken ve dinen Yahudi olanlar için kullanılır.¹⁰²

Kur’an-ı Kerim’de İsrail, İsrailoğulları ve Yahudi kelimeleri geçmektedir. İsrail kelimesiyle Hz. Yakup kastedilir.¹⁰³ Kur’an’da Hz. İsa’dan önceki Yahudilerin ‘İsrailoğulları’, ondan sonrakilerin ise ‘Yahudi’ adıyla anılmakta oldukları dikkati çeker.¹⁰⁴

Kutsal kitaplarında yer alan ifadelere dayanarak Yahudiler, kendilerini dünya milletleri arasından seçilmiş kavim olarak görürler. Tanrı, Sina’da bu kavmi kendisine

⁹⁷ Tümer- Küçük, *Dinler Tarihi*, 176.

⁹⁸ Gürkan, “Yahudilik”, *TDVİA*, XLIII, 187.

⁹⁹ Âl-i İmran, 3/ 93; Meryem, 19/ 58

¹⁰⁰ Kitabı Mukaddes, Yalçın Ofset, İstanbul 1993, Tekvin, Bab: 32/ 27- 28; Tesniye, Bab: 26/ 15/ 16

¹⁰¹ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 169.

¹⁰² Baki Adam, “Yahudilik”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, Özgün Matbaacılık, Ankara 2007, 206.

¹⁰³ Âl-i İmran, 3/ 93; Meryem, 19/ 58

¹⁰⁴ Adam, *Yahudilik*, 206.

muhatap kılmış, onlarla ahitleşmiş, onlardan emirlerine uyacaklarına dair söz almış ve Hz. Musa'nın şahsında Tevrat'ı onlara göndermiştir.¹⁰⁵

Yahudilik, İsrâiloğulları'nın kutsal topraklara yerleşmesinin ardından uzun bir süreç sonunda krallık, ikinci mabet ve Talmud dönemlerinde siyasî-hukukî, eskatolojik ve teolojik-mistik boyut kazanmıştır. Ancak Rabbanî gelenek ve Ortaçağ Yahudi düşüncesi kanalıyla bugün anlaşılan mânada dinî sistem halinde teşekkül etmiş, bilhassa modern dönemde kazandığı farklı açılımlar ve kırılmalar yoluyla gelişimini sürdürmüştür. Bu anlamda Yahudilik, monolitik (tek ve değişmez bir yapıya sahip) bir sistem olmaktan ziyade, Yahudilerin çeşitli dönemlerde farklı kültürlerle (Bâbil, Pers, Grek, Roma, Hristiyan Bizans, Sâsânî, Müslüman Arap, Osmanlı ve Avrupa) yaşadıkları tecrübe ve karşılıklı etkileşimler neticesinde biçimlenen dinamik bir sistemi ifade etmektedir.¹⁰⁶

Tarihî verilerden ziyade Yahudi kutsal metinlerinde yer alan anlatıma dayanan İsrâiloğulları'nın tarihi, soyundan büyük bir millet çıkarmak üzere Tanrı tarafından seçildiğine inanılan ilk İbrânî atası İbrahim'le başlatılmaktadır.¹⁰⁷ MÖ XXI-XX. yüzyıllar arasında Mezopotamya'da yaşadığı kabul edilen İbrahim, Tanrı'nın vahyi doğrultusunda Ken'an (Filistin) topraklarına göç etmiş ve burada göçebe bir hayat sürmüştür.¹⁰⁸ İbrahim soyunun taşıyıcısı olarak İshak'ın ve oğlu Yakup'un seçildiği, ancak İbrahim'le yapılan ahdin ve Kenan topraklarına vâris kılınma vâadinin sadece Yakup'un soyu için geçerli olduğu belirtilmektedir.¹⁰⁹ İbrahim, İshak ve Yakup'tan meydana gelen üç büyük İbrani atasının ve Yakup'un on iki oğlunun (Ruben, Şimon, Levi, Yehuda, İssakar, Zebulun, Dan, Naftali, Gad, Aşer, Yûsuf ve Bünyamin) hikâyeleri, Yûsuf'un Mısır sarayındaki yükselişi, Ken'ân'da baş gösteren kuraklık yüzünden Yakup'un ve diğer oğullarının onun himayesinde Mısır'a yerleşmeleri, burada çoğalmaları Tevrat'ın Tekvin bölümünde ayrıntılı biçimde anlatılır.¹¹⁰

Yahudilerin kutsal kitaplarında yer aldığı şekliyle İsrailoğullarının tarihini Hz. İbrahim'le başlatmaları ve onu kendilerinden saymalarını Elmalılı, Bakara 124 ve Al-i

¹⁰⁵ Tümer- Küçük, *Dinler Tarihi*, 177.

¹⁰⁶ Gürkan, "Yahudilik", XLIII, 187.

¹⁰⁷ Tekvîn 14/ 13; Tesniye, 26/ 5

¹⁰⁸ Tekvîn, 11/ 31; 12/ 9

¹⁰⁹ Tekvîn, 17/ 18- 21; 21/ 12- 13; 26/ 2- 4; 28/ 13- 15

¹¹⁰ Gürkan, Yahudilik, c. 43, 188.

İmran 67. Ayetlerin tefsirinde eleştirmiştir. ‘*Rabbi, ona dedi ki; Muhakkak ki, ben seni insanlara imam yapacağım, yani imamet-i kübra ile seni öne geçirip, herkesi sana tabi kılacağım, seni muktedâbih (kendisine uyulan önder) yapacağım*’.¹¹¹ ifadesinden hareketle Elmalılı, Allah’ın Hz. İbrahim’e olan lutuf ve ikramına değindikten sonra Hz. İbrahim’in kendi soyundan gelenler için de aynı istekte bulunması üzerine Allah’ın zalimler için böyle bir lütfun mümkün olmadığını ifade etmektedir.¹¹²

Elmalılı, yukarıdaki ifadelerini Bakara 124. ayetin tefsiriyle tamamlar. "İbrahim ne Yahudi ne de Hıristiyan’dı; fakat o, Allah’ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman’dı, müşriklerden de değildi."¹¹³ Şu halde ne Yahudilerin, ne Hıristiyanların, ne de müşriklerin İbrahim’i, din bakımından kendilerine bağlamaya, kollarından saymaya hakları olmadığı gibi, bunlardan ırk yönünden mensub olanların da kendilerini temiz bir Müslüman- muvahhid olan İbrahim’in aile ve tabilerinden saymaya hakları yoktur ve mücadeleleri bilgisizcedir.¹¹⁴

“Ey İsrailoğulları” tabiri Kur’an-ı Kerim’de hicretten önce nazil olan surelerde yer almaz. Bu Mekke’de Yahudi nüfusunun yok denecek kadar az olmasından kaynaklanır. “Ey İsrailoğulları” hitabının yer aldığı ayetler, İsrailoğullarının geçmişte yaşadıkları olaylardan, Musa’nın Firavun ile mücadelesi ve İsrail oğullarını kurtarmasından, Musa’ya karşı çıkanların akıbetinden bahsetmektedir. Ayrıca İsrail oğullarına verilen nimetlere ve onların âlemlere üstün kılındıklarına da değinmektedir.¹¹⁵

Mekkî surelerde Yahudilerden bahsedilmesi ise genellikle Müslümanlarla mücadelede Yahudilerden bilgi desteği almakta olan Mekke müşriklerine kıssadan hisse amaçlıdır. Bu dönemde nazil olan ayetlerde; Tevhid, Allah’a iman, ayetleri inkârın sonu, Musa ve Firavun kıssası örnekleriyle bildirilmiştir. İsrailoğullarının zulüm ve kibirlerinin onları kurtaramadığı, nasıl ceza aldıkları ve kendi tarihlerine ait kötülüklerden bahsedilmektedir.¹¹⁶

Yahudilik, Yahudi bir anneden doğmayı esas alan milli bir din hüviyetinde olmakla birlikte gerek tarih boyunca gerekse günümüzde Yahudi olmayanları da

¹¹¹ Al-i İmran, 3/67

¹¹² Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II, 374.

¹¹³ Al-i İmran, 3/67

¹¹⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II, 374

¹¹⁵ Bakara, 2/ 47- 122; A’râf, 7/ 140; Duhân, 44/ 32; Casiye, 45/16

¹¹⁶ Bakara, 2/ 71-79; Nisa, 4/ 44-52; Cum’a, 62/ 5-8

Yahudiliğe kabul etmektedir. Yahudilik, dini kurallarının bütün insanlığa uygulanabilirliği ölçüsünde evrensel bir din olarak tanımlanabilmekle birlikte bu dinde Yahudi ve Yahudi olmayan ayrımı söz konusudur. Geleneksel Yahudiliğe göre Yahudiler Tevrat'ta yer alan 613 emri, Yahudi olmayanlar ise, Nuh'un yedi kanununu¹¹⁷ uygulamakla yükümlüdürler.¹¹⁸

Netice olarak denilebilir ki Yahudilik, vadedilmiş topraklarla özdeşleşmiş bir milletin hayatını, ortak bir inancı, dili, edebiyatı, folkloru, kanunu ve sanatı ihtiva eden bir dindir. Bazı Yahudi otoritelere göre Yahudilik, Yahudiler tarafından üretilen bir medeniyettir.¹¹⁹

2.2. YAHUDİ, İBRANİ VE İSRAİL TERİMLERİ

Yahudileri tanımlamak için pek çok terim kullanılmıştır. Bunlardan Yahudi, İbrani ve İsrail terimleri diğerlerine nazaran ön plana çıkmıştır. Bu terimlerin kullanımında çoğu zaman hata yapılır. İbrani terimi, İsrail ve Yahudi terimleri yerine, İsrail terimi İbrani ve Yahudi terimleri yerine, Yahudi terimi de İbrani ve İsrail terimleri yerine kullanılır. Hâlbuki bunların her biri Yahudi tarihinde belli bir döneme işaret eder.¹²⁰

Yahudiler kendilerinin Hz. İbrahim'den geldiklerine inanmakta, kutsal kitaplarının diline İbranice denilmekte, dinlerini ve milliyetlerini adlandırırken Yahudi terimi kullanılmakta, diğer taraftan İsrailoğulları diye bilinmekte ve Filistin'de 1948'de kurdukları devlet İsrail diye adlandırılır.

2.2.1. Yahudi

Yahudi kelimesinin aslı İbranice Yehudi'dir ve bu kelime Grekçe'ye Ioudaios, Latince'ye Iudaeus olarak geçmiştir. Kelime başlangıçta bir şahıs ismidir. Hz. Yakup'un en büyük oğlunun adı olan Yehudah Tanrı'ya şükür anlamındadır. Bu kelime daha sonra Yehudah'ın lideri olduğu kabilenin, bu kabilenin yerleştiği bölgenin, bu bölgede

¹¹⁷ Baki Adam, *Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Diğer Dinler*, Pınar Yayınları, İstanbul 2002, 24.

¹¹⁸ Ömer Faruk Harman, "Yahudilik", *Yaşayan Dünya Dinleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Anadolu Üniversitesi Web Ofset, Eskişehir 2011, 135.

¹¹⁹ Adam, *Yahudilik*, 207.

¹²⁰ Adam, *Yahudilik*, 207.

kurulan krallığın ve bu krallık bünyesinde yaşayan Yahuda ve Bünyamin kabileleri ile Levililerin ve nihayet, Babil esareti (MÖ 587-535) sonrasında, Yahuda'nın soyundan gelsin veya gelmesin bütün İsrailoğulları'nın adı olmuştur.¹²¹

Ayrıca Yahudi kelimesinin “tevbe etti” anlamına geldiği de hatırlanacak olursa, Musa'nın Sina Dağı'na gitmesinden sonra buzağıya tapan fakat Musa'nın kendilerine çok kızması ile pişman olup tevbe eden İsrailoğulları'na Yahudi adı verilmiştir.¹²²

Süleyman'ın ölümü ile ikiye ayrılan devletin güney krallığı Yahuda ismi ile anılmıştır. Babil sürgünü sonrası ise kabile ve krallık mensupları için kullanılan Yahudi ismi zamanla genel bir isim haline gelmiştir.¹²³ Ayrıca Filistin'in güney bölgesinde kurulan Yahuda Krallığı da Yahudi isminin kaynağı sayılmaktadır. Zira Ürdün'ün batısı, Samariye'nin güneyindeki bölge, Yuda veya Yahuda adına nispet ediliyordu. Esarettten sonra umumi olarak halk İsraililer diye adlandırılırken, şahıslar birbirine Yahudi diyorlardı. Böylece onların torunları da günümüze kadar bu isimle anıldılar.¹²⁴

Kur'an'da bu kelime Yehudi şeklinde tekil veya Yehud şeklinde çoğul ve yahut Hud şeklinde geçer. Hadu ve hüdna şeklinde çekimli biçimleri de yer alır. Kelimenin Arapça olmadığını söyleyenlerin yanında ‘hakka dönmek, tövbe etmek’ anlamında Arapça ‘hvd’ kökünden geldiğini ileri sürenler de vardır. Kur'an'da Medine'de nazil olan surelerde Yehud kelimesi geçmekte, Yahudilerin İslam'a cephe alışları ve geçmişte yaptıkları kötülükler hatırlatılır.¹²⁵ Yahudi kelimesi hem bir milleti hem de o milletin inanç, kültür ve geleneğini ifade eder. Batı'da İsa'yı çarmıha gerdirmekle itham edilmeleri ve milletler arasında ayrı gruplar olarak yaşamaları sebebiyle kapalı ve karanlık cemaatlerle ilişkilendirilmiş, tehdit olarak algılanmış dolayısıyla da Yahudi kelimesi küçük düşürücü ve hakaret anlamı kazanmıştır. Bu sebeple de Yahudiler, Hıristiyan ülkelerde İsrail ismini, Müslüman ülkelerde de Yahudi ismi aşağılayıcı ve kötü bir anlamda kullanıldığı için Musevi ismini kullanmayı tercih etmişlerdir.¹²⁶

¹²¹ Harman, *Yahudilik*, 132.

¹²² Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hıristiyanlar*, 29.

¹²³ Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 250.

¹²⁴ Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, 177.

¹²⁵ Harman, *Yahudilik*, 132.

¹²⁶ Harman, *Yahudilik*, 132.

2.2.2. İbrani

Yahudilerin ulu ata kabul ettikleri Hz. İbrahim, Tevrat'ta İbrani olarak takdim edilir.¹²⁷ Yahudi inancına göre Hz. Âdem'den sonra insanlığın ikinci atası Hz. Nuh'tur. Âdem'le Nuh arasında on, Nuh ile İbrahim arasında da on nesil vardır. Nuh'un üç oğlundan Sam'ın soyundan gelenlere Sami kavimler denilir. Sam'ın soyundan gelen Eber, Hz. İbrahim'in büyük atasıdır ve Hz. İbrahim'e, Eber'in (Ever) soyundan geldiği için İvri (İbrani) denildiği gibi Eber'in bütün çocuklarına da¹²⁸ İvrim (İbraniler) denilir.¹²⁹ İbrani kelimesi, 'ibri' veya 'hibri' kelimelerinden gelir. Bu kelimeler, MÖ XV- XIV. yy' de Filistin'de görülen göçebe bir kabilenin adıdır. 'öte tarafın insanları' anlamında, Fırat ve Ürdün nehirlerinin öbür kıyısından gelmiş olan göçmenleri ifade eder.¹³⁰ Hz. İbrahim ile beraberindekilere Filistin topraklarına Fırat nehrinin öte tarafından geldikleri için bu ad verilmiştir. İsrailoğullarının göçmen oldukları hususu kendi kitaplarında da belirtilmiştir: "Ve Allah'ın Rabbin önünde cevap verip diyeceksin: Babam göçebe bir Aramî idi ve sayıca az olarak Mısır'a inip orada misafir oldu ve orada büyük, kuvvetli ve sayıca çok bir millet oldu."¹³¹ İkinci bir görüş ise "İbrani" kelimesinin Yakup'un "Âbir" olan büyükbabasının ismine atfen kullanılmış olmasıdır.¹³² Dilcilere göre ise İbrani (ivri) kelimesi, bir kavim adı olan Akadça Habiru veya Hapiru'dan gelir.¹³³ Yahudilere bu ad, Filistin bölgesinde yaşayan yerli halk Kenanlılar tarafından verilmiştir. İbrani kelimesinin Habiru veya Hapiru kelimelerinden geldiği ileri sürülmüştür. Habiru, oradan oraya göç eden bir kabileye verilen isimdir. Bu Habiru aşiretinin kültür seviyesi çok yüksekti. İnşaatla, paralı askerlikle ve çobanlıkla meşgul oluyorlardı. Her Habiru grubu en az iki bin kişilik bir ordu gibiydi. İşte Hz. İbrahim'in böyle bir Habiru aşiretinin reisi olma ihtimali büyüktür. Nitekim Hz. İbrahim, Tekvin 14. Babta anlatıldığı gibi Sodom kralına paralı askerlik yapmıştır. Mısır'a gittiğinde karısı Sarah'ı kız kardeşi olarak göstermiştir. O döneme ait levhalar, kız kardeş statüsü olan birinin daha çok korunmaya alındığını göstermektedir. İşte

¹²⁷ Tekvin 14/ 13

¹²⁸ Tekvin, 10/ 21

¹²⁹ Harman, *Yahudilik*, 130.

¹³⁰ Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, 177.

¹³¹ Tesniye, 26/ 5

¹³² Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hıristiyanlar*, 28- 29.

¹³³ Harman, *Yahudilik*, 130.

İbrani isminin, Hz. İbrahim'in ait olduğu bu Habiru isminden geldiğini söyleyenler de vardır.¹³⁴

İbrani kelimesi, Eber'in çocukları anlamında çok geniş bir kavimler topluluğunu ifade etmekte,¹³⁵ bu kavimler içinde İbraniler yer aldığı gibi,¹³⁶ Yoktan soyundan gelen Araplar¹³⁷ ve Nahor kanalıyla gelen bazı Arami kabileler de yer alır. Eber kelimesi, bütün bu kavimlerin müşterek adıdır. O soydan gelen Hz. İbrahim de İbrani diye niteler. İbraniler, içinde İsrailoğullarının da bulunduğu kavimler topluluğunu ifade etmekle beraber, Tanah'ta İbraniler adlandırması, İsrailoğulları için kullanılmakta, böylece İbrani kelimesi, Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakup ile onların çocuklarını tanımlar.

2.2.3. İsrail

İsrail (Yisrael) terimi iki kelimededen oluşmaktadır ve kelimenin ilk kısmını oluşturan İsra (Yisra) kelimesi, kesin olmamakla birlikte “üstün gelmek, parlamak, şifa vermek, güreşmek, güçlü kılmak” gibi anlamlara, sonundaki“el (il)” ise tanrı anlamına gelir. Tevrat'a göre bu terim, Yakup'la güreşen birisi tarafından ona verilmiştir ve “ El (Allah) ile uğraşan, güreşen, Tanrı'ya karşı güçlü olan” anlamındadır. Tevrat'ta anlatıldığına göre bir gece çölde Yakup, bir adamla karşılaşmış ve güreşe başlamışlar, sabaha kadar süren güreş sonunda, güreştiği kişi Yakub'a “Artık sana Yakup değil, ancak İsrail denilecek; çünkü Allah ile ve insanlarla uğraşıp üstün geldin” demiştir.¹³⁸ Yahudi kutsal kitabının Hoşea bölümüne göre¹³⁹ ise Yakup'un güreştiği kişi Tanrı'nın meleğidir.¹⁴⁰

Aslında İsrail kelimesinin menşei ihtilaflıdır. Tevrat'ta ‘Tanrı ile güreşip yenen’¹⁴¹ anlamında İsrail kelimesinin kullanıldığı belirtilir. Bu ismin Hz. Yakup'a tanrı Yahve tarafından verildiği Tevrat'ta geçer. Ancak Yahudiler, tanrı ile güreşen değil, Tanrı ile mücadele eden şeklinde anlarlar. Yani Tanrı'ya istediklerini ısrarla kabul ettiren şeklinde yorumlamışlardır. Yahudi ilahiyatında İsrail kelimesi üzerine çok değişik

¹³⁴ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 169.

¹³⁵ Tekvin 10/ 21

¹³⁶ Tekvin 11/ 16-26

¹³⁷ Tekvin 10/ 25- 30

¹³⁸ Tekvin 32/ 22- 32

¹³⁹ Hoşea, 12/ 5

¹⁴⁰ Harman, *Yahudilik*, 130.

¹⁴¹ Tekvin 32/ 28

anlamlar verilmiştir. Tanrılara karşı savaşan, Tanrı'nın uğraştığı kişi, Tanrı tarafından yönetilen kişi, Tanrı'nın doğru kulu veya Tanrı doğrudur anlamında kullanılmıştır. Ancak bu konuda bir ittifaka varılamamış, tatmin edici bir açıklama yapılamamıştır.¹⁴²

İsrail kelimesi, Sina'da yapılan sözleşmeden¹⁴³ itibaren Yahudi tanrısı Yahve'nin, kendi kavmi olarak seçtiği ve Yahve'yi kendilerine tanrı olarak seçen on iki kabileyi ifade etmekte, İsrail denilince bu karşılıklı seçim fikri ve yapılan dini anlaşma anlaşılır. Yahudiler, Hz. Yakup'tan Hz. Süleyman'ın vefatına kadar İsrail ve İsrailoğulları olarak anılmıştır. Hz. Süleyman'dan sonra devlet ikiye bölünmüş, on kabilenin oluşturduğu kuzeydeki krallığa İsrail, iki kabilenin oluşturduğu güneydeki krallığa ise Yahuda adı verilmiştir.¹⁴⁴ İsrail krallığı MÖ 722'de Asurlular tarafından yıkılmış, Babil sürgünü sonrasında "Yahudi" ismi ön plana çıkmış ve İsrailoğulları, Yahudi olarak anılmaya başlamıştır ancak İsrail ismi de kullanılmaya devam etmiştir.¹⁴⁵ Bununla beraber Babil sürgününden sonra Yahuda'ya geri dönen İbraniler, Yuda kabilesine mensup olmalarına rağmen, genelde İsraililer adını aldılar.¹⁴⁶

Bugün Yahudiler, Yahudi isminin yanında İsrail ismini de kullanmaktadırlar. Yahudi geleneğine göre İsrail, bir halka verilen isimdir. Bu halkın yaşadığı topraklara İsrail Toprağı (Eretz Yisrael), kurduğu devlete de İsrail Devleti denir. 1948'de Filistin'de kurulan devletin vatandaşlarına, etnik kökenine bakılmaksızın İsraili (İsraili) denilir.¹⁴⁷

Günümüzde İsrail adı, Hz. İbrahim, İshak ve Yakup yoluyla gelen ve aynı Tanrı'ya imanda birleşmiş bütün kavim için kullanılır. Hem Yakup'un ismi olması sebebiyle etnik vurguya hem de kendisine yüklenen anlam itibarıyla manevi vurguya sahip olan İsrail (Yisrael) ve İsrailoğulları (BeneYisrael) kelimeleri Tanah'ın yanında Talmud'da da yaygın olarak kullanılır.

Yahudi teolojisinin asli unsurlarından olan İsrail kavramı, hem Tanrı'nın seçip ahitleştiği kutsal topluluk manasında İsrailoğulları kavmini hem de Tanrı tarafından ahit kapsamında İsrailoğulları'na verilen ve kutsal topraklar olarak adlandırılan Filistin

¹⁴² Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 170.

¹⁴³ Çıkış 19/ 3

¹⁴⁴ Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, 178.

¹⁴⁵ Harman, *Yahudilik*, 130.

¹⁴⁶ Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, 178.

¹⁴⁷ Harman, *Yahudilik*, 130.

bölgesini ifade eder. Kutsal topluluk ve kutsal topraklar ifadeleri, Yahudi anlayışına göre gerek kavim gerekse coğrafi bölge olarak İsrail'in sahip olduğu merkezi konumu dile getirir.¹⁴⁸

İsrailoğulları kutsal kitaplarında “Ahd”e geniş yer ayırmışlardır. Bu sebeple Musevilik “Ahd dini” olarak da geçer.¹⁴⁹ Bu ahidler hem Kur’an-ı Kerim’de¹⁵⁰ hem de Tevrat’ta¹⁵¹ genişçe yer alır. Bu anlamda Kur’an’da İsrailoğullarının ahde vefa göstermemesi ile başlarına gelen felaketlerden sorumlu olduklarından bahsedilir. Tevrat’taki ahidlere bakacak olursak, Tanrı ve insan arasında yapılan iki önemli ahid gözümüze çarpar. Bu ahidlerden ilki Nuh ile diğeri ise İbrahim ile yapılmıştır.

Nuh ile yapılan birinci ahid tüm insanlığı kapsamaktadır. *“Ve Allah Nuh’a ve kendisiyle beraber oğullarına söyleyerek dedi: Ve ben işte sizinle ve sizden sonra zürriyetinizle ve sizinle beraber olan her canlı mahlûkla gemiden çıkanların hepsinden, bütün yerin hayvanlarına kadar sizinle beraber olan kuşlar, sığırlar ve bütün yerin hayvanları ile ahdimi sabit kılıyorum. Ve ahdimi sizinle sabit kılacağım ve bütün beşer artık tufanın suları ile kesilmeyecektir. Ve yeryüzünü helak etmek için artık tufan olmayacaktır...”*¹⁵²

Bu ahit ile Elohim Nuh’a soyunun tufanla karşılaşmayacağı ve bütün insanların yeryüzünden faydalanacağı sözünü vermektedir.¹⁵³ Nuh ile yapılan bu ahid zamanla Rabbinik literatürde¹⁵⁴ genişletilmiş ve Yahudilerin Gentilelilere¹⁵⁵ bakış açısında önemli rol oynamıştır.

İkinci ahid ise Tanrı ve İbrahim arasında yapılmıştır. Birinci ahid tüm insanlığı kapsamamasına rağmen ikinci ahid sadece İsrailoğulları’nı kapsamaktadır ve seçilmişlik kavramının delili olarak kullanılmaktadır. Bu ahid ile Tanrı, İbrahim’e Mısır’dan Fırat’a kadar uzanan topraklar vadeder: *“O günde Rab Abraham’la ahdedip dedi. Mısır*

¹⁴⁸ Harman, *Yahudilik*, 130.

¹⁴⁹ Cilacı, *Günümüz Dünya Dinleri*, 64.

¹⁵⁰ Âl-i İmran, 3/ 77

¹⁵¹ Levililer 26/ 14– 46; Tekvin, 9/ 1– 7; 15/ 1– 21; 17/ 1– 26

¹⁵² Tekvin, 9/ 8– 18

¹⁵³ Kürşat Demirci, *Yahudilik ve Dini Çoğulculuk*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2000, 27.

¹⁵⁴ Rabbinik Literatür: Kudüs’ün yıkılmasından sonra Kitab-ı Mukaddes ve Talmud’un öğretilerini zamanlarına

uyarlamak konusunda rabbilerin yaptığı çalışma sonucu Rabbinik ortaya çıkmıştır. Rabbilerin öğretilerini içeren ve

onlar tarafından meydana getirilen eserlere ise Rabbinik literatür adı verilmektedir.

¹⁵⁵ Gentile: Kitab-ı Mukaddes’te Yahudi olmayanlar için kullanılan genel terimdir.

ırmağından büyük ırmağa, Fırat ırmağına kadar bu diyarı senin zürriyetine verdim.”¹⁵⁶ Ahdin diğer kısmında ise Tanrı İbrahim’e soyunun kutsanıp çok bereketli kılınacağı haberini vermiştir: “... *Ve seni ziyadesiyle semereli kılacağım ve seni milletler yapacağım ve senden krallar çıkaracaklar. Ve sana ve senden zürriyetine, Allah olmak için seninle ve senden sonra zürriyetinle benim aramda ahdimi, nesillerce ebedî ahid olarak sabit kılacağım...*”¹⁵⁷ Bu ahdin görsel simgesi ise sünnettir. İkinci ahid İsrailoğulları’nın tarihe sokulmasını ve İbranilikten İsrailiğe geçiş aşamasını ima etmiştir.¹⁵⁸

İsrailoğulları ismi Yakup’un ikinci adı veya lakabı olan İsrail’den dolayı kullanılmıştır. Kur’an’da iki yerde geçen¹⁵⁹ ve Hz. Yakup’un ikinci adı veya lakabı olan İsrail’den dolayı, onun soyundan gelenlere Tevrat’ta Beney Yisrael, Kur’an’da Benû / Beni İsrail denilir. Kur’an Yahudilerden Beni İsrail’in yanı sıra “hûd, yehûd ve hâdû” kelimeleriyle de bahseder. “Yehûd” kelimesi sadece Medenî surelerde geçer. Buna rağmen “Beni İsrail” Mekkî surelerde de yer almakta ve daha çok İslâm öncesi dönemlerde vukû bulan olayların anlatımında kullanılır. İslâmî kaynaklar “Benî israil’i Yakup’un soyundan gelen ve ırken Yahudi olanları belirtmek için kullanırken, “Yehûd”u ise hem bunları hem de başka ırklardan olup bu dine girenleri temsilen kullanırlar.¹⁶⁰ Ayrıca İsrail, kelime olarak Tevrat’ta “*Yakup’un Tanrı ile güreşip onu yenmesi*” anlamında da kullanılmıştır.¹⁶¹

Tevrat’a göre Yakub soyundan gelenler Mısır’da, Mısır’dan çıktıktan sonra çöllerde ve Kenan diyarında İsrail ve İsrailoğulları adı ile anılmıştır.¹⁶² İsrail kelimesine ilk defa II. Ramses’in oğlu Merneptah (M.Ö. 1232–1224) tarafından diktirilen ve “İsrail Anıtı” adıyla bilinen kitabede rastlanır.¹⁶³ Yahudi inancına göre Tanrı tarafından Yakub’a İsrail adının verilmesinden dolayı, Yahudilik millî din olup Yehova da millî

¹⁵⁶ Tekvin, 15/ 18– 21

¹⁵⁷ Tekvin, 17/ 6– 8

¹⁵⁸ Demirci, *Yahudilik ve Dinî Çoğulculuk*, 27.

¹⁵⁹ Âl-i İmrân 3/ 93; Meryem 19/ 58

¹⁶⁰ Ömer Faruk Harman, “İsrail”, *TDVİA*, İstanbul 2001, XXIII, 193–194.

¹⁶¹ Tekvin, 32/ 28; 45/ 9– 18; Hoşea, 26/ 5– 6

¹⁶² Harman, “İsrail”, 194.

¹⁶³ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 178.

Tanrı olmuştur. Bu ad sonradan tüm Yahudileri içine alacak şekilde kullanılmış, günümüz İsrail Cumhuriyeti'ne de ad olmuştur.¹⁶⁴

Yukarda da değindiğimiz gibi İsrail kelimesi Kur'an'da iki yerde Hz. Yakup'un adı veya lakabı olarak¹⁶⁵ ve 40 ayette 41 defa ' Beni İsrail' (İsrailoğulları) şeklinde geçer.¹⁶⁶

İsrail kelimesi Müslüman bilginlere göre "Allah'ın kulu, seçtiği, gece yürüyen" anlamlarına gelmekte, Hz. Yakup'un çocuklarına da İsrail oğulları (Beni İsrail) adı verilir. Yehud kelimesi sadece Medeni surelerde geçtiği halde İsrailoğulları (Beni İsrail) adlandırması Mekke dönemi surelerinde ve daha çok İslâm öncesi dönemde vuku bulan olayların söz konusu edildiği ayetlerde geçer. İslami kaynaklarda Beni İsrail, Yakup'un soyundan gelen ve ırken Yahudi olanları, Yehûd ise hem bunları hem de başka ırklardan olup bu dine girenleri ifade eder.

Genel olarak Yahudiler, Kenan diyarına yerleşmeden önce İbrani, oraya yerleşince İsraili, sürgünden sonra da genel olarak İsrailoğulları, ferden Yahudi olarak adlandırılmışlardır. Ancak bu üç terim, üçüyle de aynı din mensupları ve aynı topluluk ifade edilecek şekilde birbirinin yerine kullanılmış ve kullanılmaktadır.¹⁶⁷

Kur'an İsrailoğulları'ndan bahsederken onların geçmişteki durumlarını ve kendilerine verilen nimetleri hatırlatır. Firavun'un zulmünden ve denizde boğulmaktan kurtulmaları, çöldeki yiyecekler, kayadan su fişkırması bu nimetlerden bazılarıdır.¹⁶⁸

Elmalılı, Bakara 40. ayetin tefsirinde bahsi geçen ve İsrail olarak adlandırılan kişinin Hz. Yakup olduğunu ve İsrail'in, İbranî dilinde 'safvetullah' (Allah'ın seçkini) veya Abdullah (Allah'ın kulu) demek olduğunu beyan eder.¹⁶⁹

Buraya kadar verilen bilgilerde "Yahudi, İbranî ve İsrail" kelimelerinin Yahudiler için nerede ve nasıl kullanıldığını göstermeye ve kısaca bu terimleri açıklamaya çalıştık. Özetle Yahudiliğin özel ve yaşayan bir kavmi belirttiğini, İsrailoğulları'nın ise genel olarak tarihî anlamda kullanıldığını gördük. Kısaca değinmek istediğimiz bir diğer konu da Yahudilerin geçirmiş oldukları dönemler olacaktır.

¹⁶⁴ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 178.

¹⁶⁵ Âl-i İmrân 3/ 93; Meryem 19/ 58

¹⁶⁶ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 178.

¹⁶⁷ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 179.

¹⁶⁸ Bakara 2/ 40, 47, 122; Araf 7/ 105, 134; Yunus 10/ 93; Taha 20/ 47, 80

¹⁶⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 285.

2.3. YAHUDİLERİN TARİHİ DÖNEMLERİ

Yahudi halkının doğum yeri İsrail Toprağıdır (Eretz Yisrael). Orada, milletin uzun tarihinin önemli bir kısmı oluşmuştur. Bunun iki bin yılı ise Kutsal Kitap'ta anlatılır.

Yahudiliğin tarihçesi, onların kutsal tarihini oluşturan Kutsal Kitap'larına dayanır. Eski Ahit ya da Kutsal Kitap adı verilen Tevrat, aslında İsrail'in kutsal tarihinden başka bir şey değildir.¹⁷⁰ Kutsal Kitap, âlemin ve ilk insanın yaratılışından, peygamber Mülaki'ye kadar geçen olayları içinde bulundurur.¹⁷¹

Filistin toprakları üzerinde yaşayan insanların tarihi çok eskidir. "Filistin" adı, milattan önce buralarda yaşamış olan Filistinlilere bağlanır. Yunan-Makedon hâkimiyetinin buralarda kurulmasından sonra bu bölgeye *Palestina* dedikleri kaynaklarda geçer.¹⁷²

Yahudiler kendilerini Filistin'in en eski yerleşik toplumu olarak kabul ederler. MÖ 20. yüzyıldaki Filistin bölgesinin durumu incelendiğinde Kenanlıların orada yerleşik bir toplum oldukları anlaşılır. Bu da gösteriyor ki, Yahudiler iddia ettikleri gibi bu toprakların en eski yerleşik toplumu değildir.¹⁷³ Bu coğrafya, tarih öncesi devirlerden itibaren çeşitli kavimlerin göçlerle ve istilalarla gelip buraya yerleşmesine maruz kalmıştır. Bu durumun en önemli sebebi, bölgenin sahip olduğu zengin ve stratejik konum ve bunun yanında üç büyük ilahi dinin gerek ortaya çıkışı, gerekse gelişmesinde oynadığı rol ve barındırdığı kutsal yerlerdir. Bu sebeple bölge *Arz-ı Mev'ud* veya *Arz-ı Mukaddes* şeklinde isimlendirilmiştir.¹⁷⁴ Bu kısa açıklamadan sonra Yahudilerin tarihini beş ana dönem halinde inceleyebiliriz.

2.3.1. Hz. İbrahim'den Mısır'a Geldikleri Zamana Kadarki Dönem

İsrailoğulları'nın tarihi Tevrat'a göre MÖ 1750'lerde başlar. Tevrat'ın yaratılışa ait olan ilk kitabı Genesis'e göre, Yahudi kavminin başlangıcı İbranilerdir ve Yahudi dininin kurucusu İbrahim (Abraham veya Abram)'dir. Kuzey Sami kavimlerinin atası

¹⁷⁰ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 170.

¹⁷¹ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 179.

¹⁷² Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları*, İş Bankası Yayınları, Ankara 1994, 3.

¹⁷³ M. Lütfullah Karaman, *Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*, İz Yayıncılık, İstanbul 1992, 12.

¹⁷⁴ Bkz. Tekvin Bab, 15

sayılan ve Hz. İbrahim'in soyundan geldiği kabul edilen İbraniler, kendilerini "Tanrı'nın seçilmiş kavmi" olarak görmüşlerdir. Bu halkın inancına göre Tanrı, Hz. İbrahim'in kişiliğinde İsrailoğulları ile gerçekleştirdiği anlaşmayla onları yalnızca kendisine tapınmakla görevlendirmiş, Tanrısal gerçekleri dünyanın bütün kavimleri arasında yayması için Hz. İbrahim'i seçmiştir.¹⁷⁵

Tevrat'a göre Yahudiler, Hz. Nuh'un oğlu ve Sami ırkının atası sayılan Sam neslindedir. Sami ırkına mensup olan Yahudilerin en eski vatanları Mezopotamya idi. Daha sonra Hz. İbrahim döneminde Filistin'e yerleşmişlerdir.¹⁷⁶

Tevrat'a göre Hz. İbrahim, *Yehova* (Allah)'nın emriyle kabilesinin başında Babil'deki Ur şehrinden Tanrı tarafından vaat edildiğine inanılan Kenan¹⁷⁷ diyarına göç etmiştir. Tevrat'a göre Tanrı'nın Nil'den Fırat'a kadar uzanan toprakları İsrailoğulları'na verdiği inandır.¹⁷⁸

Bilindiği üzere İbrahim'in içinde yaşadığı toplum putlara tapmaktaydı. İbrahim'in putları kırıp ateşe atılmasından sonra mucizevî kurtuluşunu takiben ailecek Kenan Ülkesi'ne göç etmesiyle bu dönem başlar. Filistin'e göç emri Allah'tan gelmiştir. Kur'an bundan bahsetmektedir.¹⁷⁹ Yakup ve on iki oğlu Yusuf'un Mısır'da yönetici olmasının ardından Mısır'a göç etmiştir.¹⁸⁰ Daha sonra Yusuf'un peygamberliği ile rahat bir nefes alan İsrailoğulları'nın sayısı artış gösterir. Önceleri burada rahat bir hayat geçiren Yahudiler, zamanla büyük sıkıntılara, köleliğe düşerler. MÖ 1200'lere kadar orada tutsak kalmışlar, Hz. Yusuf'un ölümü ile sarsılmış, bolluk ve refah dönemi bitmiş, İsrailoğulları da bu şartlara tahammül göstermeyince aynı idarecilerce baskı altına alınırlar. Sonuçta bu kötü durumdan Musa aracılığı ile kurtulmuşlar,¹⁸¹ Kenan diyarına gelen Yahudiler, bölgeye hâkim olan ve Filistin'in ilk halkı olarak bilinen Sami

¹⁷⁵ Bkz. Tekvin Bab, 17

¹⁷⁶ Bkz. Tekvin Bab, 13

¹⁷⁷ Kenan: Tevrat'ta adı hakkında birbirini tutmayan pek az rivayetin bulunduğu Batı Asya, Filistin ve Fenike'yi içine alan bölge. Kitab-ı Mukaddes'e göre Musevilere va'dedilen bu topraklara Arz-ı Mev'ud (va'dedilmiş topraklar) adı verilmiştir.

¹⁷⁸ Bkz. Tekvin Bab, 15

¹⁷⁹ Enbiya, 21/ 71

¹⁸⁰ Yusuf, 12/ 99

¹⁸¹ Şuarâ, 26/ 61-67

ırkına mensup kabilelerden Kenaniler ile baş edemeyerek Mısır'a göç etmişlerdir.¹⁸² Böylece birinci dönem sona ermiştir.¹⁸³

2.3.2. Mısır'dan Çıkış ve Krallığın Kurulmasına Kadar Geçen Dönem

Yahudiler Hz. Musa önderliğinde Mısır'dan ayrılarak kölelikten kurtulmuşlardır. Tevrat bu döneme Exodus (Çıkış) demektedir. Musa ile Mısır'dan çıkan kavmi, Musa'ya itaatsizlik sebebiyle 40 yıl çölde kalmıştır. Kavmi Musa'dan kendilerine bir put yapmasını istemiş ama Musa buna karşı çıkmış,¹⁸⁴ fakat Sâmirî¹⁸⁵ Musa'nın yokluğunda bir altın buzağı¹⁸⁶ yapmış ve kavmin başında bulunan Harun bile buzağıya tapınmayı önleyemez.

Tanrı tarafından Hz. Musa'ya Sina Dağı'nda *On Emir*¹⁸⁷ bildirilmiş. Geri döndüğünde karşısında sapmış bir kavim bulan Musa ilk iş olarak Harun'dan bunun hesabını sormuştur.¹⁸⁸ Hatta Tevrat, "*Musa'nın öfkesi alevlendi ve elinden levhaları attı ve dağın eteğinde onları kırdı*"¹⁸⁹ diyerek Musa'nın, elinde bulunan On Emir'in yazılı olduğu levhaları öfke ile yere çarpmasından ve onları kırmasından bahsederken Kur'an, levhaları yere çarpmasına¹⁹⁰ değinirken, onları kırmasından bahsetmez.

Musa kavmi ile Filistin topraklarına ilerlemeye başlamış ama kavmin yaptığı bu hata cezasız kalmamıştır. Tövbelерinin kabul edilmesi üzerine bu sefer de Musa'nın Filistin topraklarına geçme isteğine itiraz ederek isyan eden kavim, 40 yıl süreyle çöllerde sıkıntı içinde dolaşmıştır.¹⁹¹

Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harun'a nasip olmayan dönüş Hz. Musa'nın yardımcısı Hz. Yuşa zamanında gerçekleşmiş, Kenan diyarı olarak bilinen bugünkü Filistin'e

¹⁸² Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları*, 5.

¹⁸³ Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hristiyanlar*, 20.

¹⁸⁴ Bakara, 2/ 54; A'râf, 7/ 138-139

¹⁸⁵ Tâhâ, 20/ 87

¹⁸⁶ A'râf, 7/ 148; Tâhâ, 20/ 88

¹⁸⁷ A'râf, 7/ 142-143, 145

¹⁸⁸ A'râf, 7/ 150-155; Tâhâ, 20/ 88

¹⁸⁹ Çıkış, 32/ 1-35

¹⁹⁰ Araf, 7/ 150

¹⁹¹ Mâide, 5/ 20-26

yönelmişlerdir. Mısır'dan göç eden Yahudiler, MÖ 1234'ten sonra Filistin'e hâkim olmuşlardır.¹⁹²

Yahudi tarihinde, Hz. Yuşa yönetiminde Kenan ülkesine geri gelinen zamandan, İbrani monarşisinin kurulduğu döneme kadar geçen döneme de “Hâkimler Dönemi” denmiştir. Bu dönemde İsrailoğulları kendi aralarında da mücadele etmiş ve büyük başarılar kazanamamışlardır.¹⁹³ Devrin son hâkimi Samuel'dir. Bu dönem oldukça karışık geçmiş, Samuel'e karşı ayaklanan İsrailoğulları onun egemenliğine son vermiştir.¹⁹⁴ Hâkimler devrinden sonra İsrailoğulları “Krallar” devrine girmiştir.

2.3.3. Krallıkların Kurulması İle Babil Esareti Arasındaki Dönem

MÖ 1020'de ilk Yahudi kralı olarak başa geçen Saul, dağınık kabile yapısını bir arada tutmaya gayret etmiştir. Saul adlı kraldan sonra oğlu Davud kral olmuştur. MÖ 1004-965 tarihleri arasında Hz. Davud, on iki İbrani kabilesini tek bir krallıkta toplamış, Kudüs'ü ele geçirerek bu şehri ilk Yahudi devletinin başkenti yapmıştır.¹⁹⁵ Fazilet ve hikmet sahibi olarak bilinen Davud ve oğlu Süleyman hakkında Kur'an'da, “... *Biz onların her birine hüküm (hükümdarlık, peygamberlik) ve ilim verdik...*”¹⁹⁶ denilmesine rağmen Yahudiler Davud'u da Süleyman'ı da peygamber kabul etmezler, sadece hükümdar olarak anılırlar. Bu konuda İslâm âlimleri ile Yahudi âlimler farklı görüş bildirirler.¹⁹⁷ Davud'un yaşlılık dönemine kadar bolluk içinde yaşayan İsrailoğulları son dönemlerde yine ayaklanma çıkarmışlardır. Davud ölmeden önce oğlu Süleyman'ı tahta çıkararak kral ilan etmiştir. Süleyman, ilk Yahudi tapınağını (*Beyt-i Makdis- Süleyman Mabedi*) inşa ettirerek Kudüs'ü İbranilerin kutsal şehri haline getirmiştir.¹⁹⁸

Süleyman zamanında ticaret güçlenmiş, halk zenginleşmiş, Kudüs imar edilmiştir. Halkın refah seviyesi çok yüksek olmasına rağmen, ağır vergiler ve askerlik süresinin

¹⁹² Süleyman Kocabaş, *Vaat Edilmiş Toprak Filistin İçin Mücadele Türkiye ve Siyonizm*, Vatan Yayınları, İstanbul 1987, 9.

¹⁹³ Bkz. Hâkimler Bab, 1-21

¹⁹⁴ Bkz. Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 253–257; Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve*

Hıristiyanlar, 20–21.

¹⁹⁵ Ömer Turan, *Düşman Kardeşler Siyonizm, İsrail ve Filistin Direnişi*, AK-KA Yayınları, İstanbul 2002, 17.

¹⁹⁶ Enbiyâ, 21/ 79

¹⁹⁷ Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 258.

¹⁹⁸ Turan, *Düşman Kardeşler Siyonizm, İsrail ve Filistin Direnişi*, 17.

uzunluğundan şikâyetçi olan İsrailoğulları isyan çıkarmıştır.¹⁹⁹ Bu isyan sonucu ilk İsrail Devleti kuzeyde İsrail kabilesinden on tanesini içine alan ve başkenti Samaria (Samariye veya Nablus) olan İsrail Krallığı, diğeri güneyde Davud'un soyundan gelen Yahuda ve Benyamin kabilelerinin yönetiminde olan, Kudüs şehrine sahip Yahuda Krallıkları olarak ikiye ayrılmıştır.

Görüldüğü gibi İsrailoğulları hem sıkıntı hem de refah zamanlarında çeşitli isyanlar, ayaklanmalar ve huzursuzluklar ile kendi rahatlarını bozmuş, bu isyanların bedelini de İsrâ suresinde belirtildiği gibi²⁰⁰ ağır bir sürgün ile ödemek zorunda kalmışlardır.

2.3.4. Babil Esareti ile Kudüs'ün Tahrip Edilmesi Arasındaki Dönem

Yaklaşık 200 yıl varlığını koruyan kuzeydeki krallık, Asur İmparatorluğu'nun hâkimiyetine geçmiş, yaklaşık 350 yıl boyunca ayakta kalan, MÖ 587'de çöken Yahudi Devleti ise Asur İmparatorluğu yıkıldıktan sonra kurulan Bâbil Krallığı'nın istilasına uğramıştır.²⁰¹ Tüm bu gelişmeler neticesinde Yahudiler Bâbil'e sürülmüş, Kudüs tapınağı da yıkılmıştır. Bundan sonra Yahudilerin göçe mecbur bırakıldıkları dağılma dönemleri başlamış, bu olaylar Yahudilerin tarihinde Bâbil Sürgünü²⁰² olarak yerini almıştır.²⁰³

Yahudilerin Bâbil esareti yaklaşık 70 yıl sürmüştür. Bu süre sonunda Pers Hükümdarı Keyhüsrev MÖ 538'de Bâbil'i ele geçirip Bâbil Krallığı'na son vererek sürgündeki Yahudilerin yurtlarına dönmelerine izin vermiş, böylelikle Yahudiler Filistin topraklarına ilk dönüşü gerçekleştirmişlerdir.²⁰⁴

MÖ 586'da Babillilerin Yahuda Krallığına saldırıp Kudüs'ü tahrip etmesi ile Yahudiler için diaspora dönemi başlamıştır. Birçok Yahudi Babil egemenliğindeki bölgelerde zorunlu ikamete tabi tutulmuştur. Bu Yahudi tarihinin I. Diaspora'sı olarak

¹⁹⁹ Bkz. Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 260– 261; Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve*

Hristiyanlar, 20– 21.

²⁰⁰ İsrâ,17/ 4- 6

²⁰¹ Kenan Biberici, *Küçük Hayat Ansiklopedisi*, İletişim Yayınevi, İstanbul 2004, 119.

²⁰² Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 260– 261; Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hristiyanlar*, 21– 22.

²⁰³ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 174.

²⁰⁴ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları*, 9.

adlandırılır.²⁰⁵ Yahudiler Mısır'dan çıkınca Kuzeypatı Arabistan, Sînâ ve Ürdün kabileleri yardımıyla Samî kültüründen etkilenerek, Filistin'de neredeyse Kenanlı olmuşlar, Babil'de ise Mezopotamyalı Zerdüştler tarafından kültürel değişime uğratılmışlardır. Bu değişim sonucu kendilerine ait bir kültür oluşturamamışlardır.²⁰⁶ Ayrıca bu sürgün, Yahudilerin mehdîlik düşüncesini geliştirmeleri ve inançlarında ırka dayalı milliyetçilik fikrine yer vermelerini sağlamıştır.²⁰⁷

MÖ 538'de Babil'in Farslılar tarafından işgali sonucu Yahudilerin tekrar Kudüs'e dönmelerine izin verilmiştir. Böylece I. Babil Sürgünü sona ermiş ama bu sevinç fazla sürmemiş, MÖ 330'da Makedonyalı İskender'in Farslıları yenmesi ile Yahudilere baskı tekrar artmış hatta Yahudiler her tarafa sürgün edilmiştir.²⁰⁸ Yahudiler içinde buldukları şartların kıymetini bilmemeleri sonucu çeşitli sıkıntılara maruz kalmışlar, baskı ve sürgünler ile bu dönem de sona ermiştir.

2.3.5. Yahudilerin Yeryüzüne Dağılmalarından Günümüze Kadar Geçen Dönem

Kendilerine yapılan baskılar sonucu bütünlüklerini koruyamayan Yahudiler dünyanın her tarafına yayılmış olsalar da çeşitli zulümlerden kurtulamamışlardır. Kur'an'a göre bu durumdan bizzat kendileri sorumludurlar.²⁰⁹ Çünkü tarih boyunca kendilerine iyilik yapanlara sırt çevirmişlerdir. Meselâ kendilerine çok iyilik eden Fars Kralını, Makedonyalı İskender karşısında savunmayıp saf değiştirerek yenilmesine sebep olmuşlardır.²¹⁰

MS 70'te Titus'un Kudüs'ü işgali ve MS 135'te Bar Kochba isyanı sonunda Rum baskısından kurtulup Arap Yarımadası'na göç etmişlerdir. Birbirlerine sıkı sıkıya bağlı cemaatler halinde Akabe körfezindeki Eyke limanından, Yemen ve Umman'ın en ücra köşelerine kadar yerleşmişler, özellikle Medine ve Hicaz'ın kuzeyindeki muhtelif ovaları tercih etmişlerdir. Asıl meslekleri maden işleme ve ticaret olan Yahudiler kendi

²⁰⁵ Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Konya 1998, 368.

²⁰⁶ Güner, *Resûlullah'ın Ehl-i Kitapla Münasebetleri*, 58-59.

²⁰⁷ Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 56.

²⁰⁸ Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hıristiyanlar*, 23.

²⁰⁹ İsrâ 17/ 4-8

²¹⁰ Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hıristiyanlar*, 23- 24.

başlarına buyruk yaşamamışlar, genellikle bölgedeki Arap kabilelerinin himayesine sığınmışlardır.²¹¹

Yahudilerin Medine'deki durumlarına ayrıntılı olarak bakacak olursak, Medine'ye göçün kesin tarihi hakkındaki bilgilerin çok az olduğunu ve zikredilen bu tarihlerin de çeşitli olaylara dayandığını görürüz. Medine'de yaşamakta olan 20 kadar Yahudi kabilesi mevcuttur. Bunların en önemlileri, Nadir, Kaynuka ve Kurayza Oğullarıdır. Ticaret, ziraat, okuma-yazma alanında Araplara üstünlük sağlayan Yahudiler ayrıca kendilerine ait bir kitabın varlığı ile de psikolojik olarak kendilerini üstün görürler. Yahudiler putperest Arapların peygamber, vahiy ve şeriat gibi kavramlarla tanışmalarına da vesile olmuş, böylece daha ileriki zamanlarda Peygamberimizin Mekkeli Araplar arasında yaymaya uğraştığı vahyin Medinelilerce daha iyi anlaşılmasını sağlamışlardır.²¹²

Yahudiler Mekkelilerle kayda değer bir ilişki kurmamışlardır.²¹³ Yahudilerin Cahiliye Arapları ile ilişkileri ise bir bakıma Peygamberimizin işini kolaylaştırmıştır. Medine'de yaşayan Yahudilerden dinî bilgiler öğrenen Araplar tebliğ esnasında Peygamberimize daha çabuk tabi olmuştur.

Hz. Muhammed'in Yahudiler ile yapmış olduğu anlaşmalar neticesinde Yahudilerin din ve inançları nedeniyle kınanmamaları sağlanmış, öldürülmeleri yasaklanmış, İslâm Devleti'nin hâkimiyetini tanıyarak vergi vermek şartı ile her türlü ticari, sınaî ve zirai faaliyetlerde bulunmaları imkânı tanınmıştır.²¹⁴ Ancak Hz. Muhammed'in Yahudiler ile yaptığı anlaşmalara rağmen Yahudilerin sözlerinden dönmeleri ve anlaşmayı ihlal etmeleri, Müslümanları arkadan vurmaya çalışmaları sebebiyle tekrar bir sürgünle cezalandırıldıkları da görülür.

Tüm bu bilgiler ışığında Yahudilerin geçirmiş oldukları dönemleri beş başlık altında incelemiş bulunuyoruz. Bu bilgilere bakarak Yahudilerin geçmişten pek ders almayan bir millet olduğunu görmekteyiz. Başlarına gelen pek çok felakete rağmen yine de davranışlarını değiştirmeyen İsrailoğulları çoğu kez Yehova tarafından bağışlansa da tekrar eden davranışları yüzünden çeşitli azaplara maruz kalmışlardır.

²¹¹ Güner, *Resûlullah'ın Ehl-i Kitapla Münasebetleri*, 59- 62.

²¹² Güner, *Resûlullah'ın Ehl-i Kitapla Münasebetleri*, 82- 84.

²¹³ Güner, *Resûlullah'ın Ehl-i Kitapla Münasebetleri*, 75.

²¹⁴ Kocabaş, *Vaat Edilmiş Toprak Filistin İçin Mücadele Türkiye ve Siyonizm*, 31.

2.4. TEVRAT İLE İLGİLİ MESELELER

Eski Ahid’de “Sefer Ha-Berid, Ha-Sefer, Sefer Moşe, Torah” isimleri, Kur’an’da ise “Suhuf-u Musa, Elvah, el-Kitab ve Kitâb-ı Musa” isimlerin kullanılmış²¹⁵ olması, gerek Kur’an’da gerekse de Eski Ahid’de Musa’ya verilen “Kitab” ile ilgili birçok ismin yer aldığını gösterir.

Tevrat’ı meydana getiren kitap sayısı Yahudilerce 24, Hıristiyanlarca 39 olarak kabul edilir. Bu konuda iki toplum farklı görüşlere sahiptir.²¹⁶ Tevrat’ın İbranca karşılığı Torah’dır. Eski Ahid’de Musa Kitabı’nın özel adı olduğuna dair kesin bir ifadeye rastlanmamakla beraber, Musa Kitabı’na “Torah” ismi sonradan Yahudilerce verilmiştir.²¹⁷

Kelime manası itibari ile “kanun, şeriat” anlamına gelen Tevrat,²¹⁸ Kur’an’da 7 surede, 16 ayette 18 kez zikredilirken,²¹⁹ bazı ayetlerde de Tevrat ismi yerine ‘el-Kitap’ lafzı yer almaktadır.²²⁰

Tevrat’ın mahiyeti hakkında Kur’an-ı Kerim’de detaylı bir bilgi bulunmaması bu kitapla ilgili akla gelecek sorulara sebebiyet verir. Aynı şekilde Yahudilerin ellerindeki kitapların hangilerinin Tevrat’a dâhil olup olmadığı konusunda da bir bilgi bulunmaz. İsa döneminde derlenen Eski Ahid’in Kur’an’ın geldiği dönemde son şeklini almış olduğu tarihen sabittir. Zaten Yahudiler de Tevrat (Torah)’tan Eski Ahid’in tümünü anlamaktadır. Yani Kur’an’da da Tevrat sadece Musa’ya verilmiş kitabı tanımlamaz. Şunu da belirtmek gerekir ki, Kur’an’da Tevrat’ın Hz. Musa’ya izafe edildiği tek bir ayet dahi bulunmaz. Fakat her ne hikmetse, Tevrat hep Hz. Musa’ya indirilen kitap olarak şöhret bulmuştur.²²¹

²¹⁵ Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Pınar Yayınları, İstanbul 2002, 55.

²¹⁶ Cilacı, *Günümüz Dünya Dinleri*, 70.

²¹⁷ Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, 257.

²¹⁸ Cilacı, *Dinler ve İnançlar Terminolojisi*, 358.

²¹⁹ Âl-imran, 3/ 3, 48, 50, 65, 93; Mâide, 5/ 43, 44, 46, 66, 68, 110; Â’raf, 7/ 157; Tevbe, 9/ 11; Fetih, 48/ 29; Saff, 61/ 6; Cum’a, 62/ 5

²²⁰ Bakara, 2/ 53, 87; En’âm, 6/ 154; Hud, 11/ 17, 110; İsrâ, 17/ 2; Mü’minûn, 23/ 49; Furkan, 25/ 35; Kasas, 28/ 43;

Secde, 32/ 23; Saffat, 37/ 117; Fussilet, 41/ 45; Ahkaf, 46/ 12.

²²¹ Mustafa İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2012, 18. Baskı, 61.

Kur'an'da Hz. Musa'ya verildiği belirtilen sahifelerin ismi bir yerde '*sahifeler*',²²² diğer tüm ayetlerde ise ' *kitap*' olarak geçer. Tevrat isminin geçtiği hiçbir ayette Hz. Musa' nın adına izafe edilmez. Bir ayette ise Tevrat'ın hem Hz. Musa hem de Hz. Harun'a verilen bir kitap olduğu ifade edilir.²²³ Cuma suresinin 5. ayetinde ise Tevrat'tan '*kitaplar*' şeklinde söz edilir.

Bütün bu ayetlerden anlaşılan Kur'an'ın Tevrat adını verdiği bu kitap, Musa da dâhil olmak üzere, tüm İsrail peygamberlerine gönderilen vahiylerin genel adıdır.²²⁴ Bugün elde bulunan Tevrat, tek bir kitap değil, bir kitaplar koleksiyonudur. Maide 44. ayetinde yer alan '*peygamberler onunla hüküm verirlerdi*' ibaresinden hareketle mevcut Tevrat'a bakıldığında Hz. Musa'ya indirildiği kabul edilen ilk 5 kitaptan başka, Ezra, Nehemya, Eyyüp, Süleyman, İshaya, Yeremya, Hezekiel, Daniel, Hoşea, Yoel, Yunus, Zekeriyya gibi Beni İsrail peygamberlerine nispet edilen kitapların olması bu fikri güçlendirir.²²⁵

Nitekim Kur'an'da söz edilen Tevrat'ın, Benî İsrail'e indirilmiş olduğu anlaşılmakta ama hangi peygambere vahyedildiği mevzuuna açıklık getirilmez. İncil'in Musa'ya, Zebur'un Davud'a verildiği aşikârken Tevrat'ın Musa'ya verildiğine dair açık bir ayet yoktur.²²⁶ Kur'an'da geçen Tevrat teriminin hiçbir ayette Musa ve onun dönemiyle ilişkili olmadığı göz önüne alınırsa, Tevrat'ın Musa'ya inen bir Kitap olup olmadığı tartışmasının ciddiyeti anlaşılır.²²⁷ Kur'an'ın "el-Kitab" lafzını sıkça kullanması bu lafızla kastedilen kitabın, Kur'an'ı mı yoksa Tevrat ve İncil'i de mi kapsadığı tartışma konusu olmuştur.²²⁸

Bu konuda Elmalılı, yukarda yapılan açıklamaların aksine '*hani bir zamanlar Musa'ya o kitabı ve Furkanı verdik, gerekirdi ki, doğru yolda gidesiniz*'.²²⁹ Ayetinin tefsirinde Hz. Musa'ya verilen kitabın Tevrat olduğunda herhangi bir ihtilafın bulunmadığını, aksine ekseriyetin anlayışına göre Tevrat denilince akla Hz. Musa'ya

²²² A'la 87/ 19

²²³ Enbiya 21/ 48

²²⁴ Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, 66.

²²⁵ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 61.

²²⁶ Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, 63- 64.

²²⁷ Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 368.

²²⁸ Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, 64-65.

²²⁹ Bakara. 2/ 53

verilen kitaptan başka bir şey gelmeyeceğini ifade eder.²³⁰ Ayetin devamında yer alan Furkan ifadesinin ise aslında iki şey arasını kesin olarak ayırmak olduğunu, zira hak ile batılı, küfür ile iman, helal ile haramı birbirinden kesip ayıran her şeye Furkan denildiğini, bundan dolayı da Kur'ân'ın özel lakabı olduğunu belirtir. Tevrat da esasen hak ile batılı ayıran ilâhî bir Furkan'dır. Burada atıf dolayısıyla Furkan'ın Hz. Musa'ya kitap ile birlikte verilmiş olan başka kudret ve hâkimiyet olması²³¹ akla daha yakın gelir.

Kur'an'da kendilerine kitap verilenlerden bahseden ayetlerin²³² yanında, “Musa ve Harun'a kitap verilmesinden” bahseden ayetlerin²³³ de yer alması, Tevrat'ın hangi peygambere indirildiği konusunu ortaya çıkarır. Taha 29 ve 30. ayetlerden anlaşılacağı üzere Tevrat'ın aslen Hz. Musa'ya verilen bir kitap olduğunu ifade eden Elmalılı, Hz. Musa'nın isteği üzerine Hz. Harun'un kendisine yardımcı olarak verildiğini,²³⁴ ifade eder. Yine Araf 150. ayete dikkatleri çeken Elmalılı, Hz. Musa'nın Rabbiyle buluşarak Tevrat ayetlerini aldığı sırada kardeşi Harun'u yerine vekil bırakması neticesinde ayetlere asıl muhatap olan kişinin Hz. Musa olduğunu izah eder.²³⁵

Tevrat'ın menşei hususuna değinecek olursak, Kur'an'da yer alan birçok ayet Tevrat'ın ilahi kaynaklı bir kitap olduğuna ışık tutar. Kur'an-ı Kerim birçok ayette Tevrat'ı tasdik eder ve onda hidayet ve nur olduğunu bildirir.²³⁶ “Gerçekten Tevrat'ı biz indirdik, onda yol gösterme ve nur vardır”,²³⁷ “Biz Musa'ya ve Harun'a (doğruyu yanlış) ayıran (Kitab)ı sakınanlar için bir ışık ve öğüt olarak verdik.”²³⁸

Ayetlerden anlaşıldığı şekliyle Kur'an kendisinden önce indirilen Tevrat'ı doğrulamakta ve ilahi kaynaklı olduğuna dikkat çeker. Kur'an'da Yahudilerin kendilerine ait eserleri Allah kelamı olarak takdim etmekten de çekinmediklerine

²³⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 299.

²³¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 299.

²³² Bakara, 2/ 121, 146; Âl-i mran, 3/ 19, 20, 186; Nisa, 4/ 47, 131; Mâide, 5/ 5, 7; En'âm, 6/ 20, 89; Tevbe, 9/ 29;

Kasas, 28/ 52; Hadid, 57/ 16; Müddesir, 74/ 31; 187; Beyine, 98/ 4.

²³³ Enbiya, 21/ 48; Saffat, 37/ 117

²³⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 450.

²³⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 186- 187.

²³⁶ İsrâ, 17/ 20; Secde, 32/ 23

²³⁷ Maide 5/ 44

²³⁸ Enbiya 21/ 48

değnilmiştir. “*Vay haline o kimselerin ki, Kitab’ı elleriyle yazıp, az bir paraya satmak için, Bu Allah katındandır derler! Ellerin yazdığından ötürü onların vay haline.*”²³⁹

Bununla beraber Kur’an-ı Kerim son Peygamber Hz. Muhammed’in Tevrat ve İncil’de müjdelendiğini de belirtir: “*Yanlarındaki Tevrat ve İncil’de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî peygambere uyanlar (var ya), işte o peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten men eder, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar. Ağırıklarını ve üzerlerindeki zincirleri indirir. O peygambere inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nur’a (Kur’an’a) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır.*”²⁴⁰

Elmalılı'nın ifadesine göre; Cenab-ı Hak, Hz. Musa'ya Tevrat'ta âlemlere rahmet olan son peygamberi bildirmiş ve istenilen rahmet ve iyiliğin onun ümmeti için yazılacağını vaat ederek, İsrailoğulları'ndan O'nu görenlerin iman etmelerini teşvik etmiştir. Tevrat'ta Mesih ve İncil; Tevrat ve İncil'de peygamberlerin sonuncusu olan rahmet nebisi Hz. Muhammed Mustafa ile Kur'ân-ı Kerîm, ismen olmasa bile vasıfları ve özellikleriyle yer almıştır. Hz. Muhammed peygamber olarak gönderildiği sırada Tevrat'ı ve İncil'i hakkiyle okuyup anlayan kitap ehli, Hz. Musa'nın duada istediği rahmet ve sevaba kavminin ancak Hz. Muhammed'e uymak sayesinde nail olabileceklerini ellerindeki kitaplarında yazılı olarak buluyorlardı.²⁴¹ ‘*Kendilerine kitap verdiklerimiz, onu hakkiyle okuyorlar ve ona iman ediyorlar.*’²⁴² Görüldüğü üzere bu ayetler Tevrat’ın ilahî kaynaklı olduğunun birer kanıtıdır.

2.5. TEVRAT’IN DEĞİŞTİRİLMESİ

Her din müntesibi kendi kitabının asıl olduğunu diğerlerinin ise tahrif edildiği görüşünü savunmakla birlikte ilahî kitaplarda tahrif çok tartışılan problemli konulardan biridir.²⁴³ Elmalılı'nın Bakara Suresi'nin 75. ayetinde ifade ettiği şekliyle²⁴⁴ tahrif, bir kelimenin yerinden kaydırılması ve değiştirilmesi anlamına gelir. Allah'ın kelâmını, yani Tevrat'ı işitirler, bellerlerdi de sonra yine onu tahrif ederlerdi, manasını

²³⁹ Bakara, 2/ 79

²⁴⁰ A'râf, 7/ 157

²⁴¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 195- 196.

²⁴² A'râf, 7/ 157

²⁴³ Mustafa Öztürk, “İslâm Tefsir Geleneğinde Ehl-i Kitapla İlgili Bazı Telakkilerin Epistemik Değeri”, *Kur'an'ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı Sempozyumu*, Konya 2006, 8.

²⁴⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 329.

değiştirecek bir surette kelimelerin ve harflerin yerlerini, manalarını değiştirirlerdi. Hem bunu anlayamadıklarından, akıl ve idrak noksanlığından dolayı değil, akılları erdikten, ne manasında, ne de Allah kelâmı olduğunda asla şüpheleri kalmadıktan sonra bile bile ve kasten yaparlardı.²⁴⁵

Tevrat'ın tahrifi ile ilgili olarak üç farklı fikir beyan etmek mümkündür. Bu üç görüşe kısaca değinecek olursak, ilk grubun temsilcileri İbn Hazm ve el-Karafi, Tevrat'ın lafız ve mana bakımından tahrif edilmiş olduğunu ve Tevrat'ı Allah'a atfetmenin O'na iftira olacağını söyler ve Tevrat'ın hürmete layık olmadığını belirtirler. İkinci grup ise, tahrif ve tebdilin Tevrat'ın lafzında değil, tefsirinde meydana geldiğini savunan İbn Haldun ve Makrizî'dir. Üçüncü grup ise iki grubun ortasında bir yer tutmuştur. Bu grup, Tevrat lafzının pek az bir kısmının tebdil edilip asıl tebdil ve tahrifin onun tefsirinde olduğu görüşündedir. İbn Teymiyye ve tefsirini incelediğimiz Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır bu grubun temsilcileridir.²⁴⁶

Elmalılı, yukarıdaki ifadeleri destekleyici olarak tefsirini yaptığı Bakara Suresinin 42. Ayetinde 'Nice kimseler vardır ki, ilmî gerçekleri bozarlar, kötüye kullanır, onları kendi gönüllerine göre evirerek çevirerek aslından çıkarır, bakırı yaldızlar, altın diye satarlar. Bu durum İsrailoğulları haberlerinde çok vardır. Bunlar, kendi yazdıkları fikirleri, tevilleri, tercümelemleri, Tevrat'ın aslı ile karıştırıyorlar, seçilmez bir hale getiriyor ve bazen de Muhammed (sav)'e ait vasıflar hakkında yaptıkları gibi geçmiş kitaplardaki ayetleri saklıyorlardı²⁴⁷ ifadelerine "*Yazıklar olsun o kimselere ki, kitabı elleriyle yazıp, sonra 'Bu Allah katındandır.' derler.*"²⁴⁸ Ve "*Kelimeleri yerlerinden değiştiriyorlar.*"²⁴⁹ Ayetlerini de delil getirmek suretiyle Tevrat'taki tahrifi gözler önüne sermeye çalışmıştır.

İsrailoğulları Allah'ın sözünü işitip anladıktan sonra kendi ayetlerini kasten yanlış yorumlayarak Tevrat'ın anlamını tahrif etmişlerdir: "*Şimdi (ey müminler) siz, bunların size inanmalarını mı umuyorsunuz? Oysa bunlardan bir grup vardı ki, Allah'ın sözünü işitirlerdi de düşünüp akıl erdirdikten sonra, bile bile onu değiştirirlerdi.*"²⁵⁰ Elmalılı,

²⁴⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 329.

²⁴⁶ Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, 230– 251.

²⁴⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 286- 287.

²⁴⁸ Bakara, 2/ 79

²⁴⁹ Nisa, 4/ 46, Maide, 5/ 13

²⁵⁰ Bakara, 75

İsrailoğulları'nın bu işi çıkar için yaptıklarını belirtmiştir.²⁵¹ Yahudilerin elleriyle yazmış oldukları Tevrat'ın kendisi olmayıp, din bilginlerinin Tevrat cümleleri üzerine yazdıkları şerhler ve Tevrat cümlelerini arzularınca yorumlayıp telif ettikleri ahkâm kitaplardır. Hakikati tahrif eden, gerçeği saptıran, yalan yanlış yazılarla, propagandalarla halkı iğfal ederek haktan uzaklaştırmanın akıbeti ne kadar fecidir. İnsanları ebedi azaba sürükleyen bu dolandırıcılığın vebali karşısında dünyanın o süflî kazançları, ahiretteki azabı ne kadar şiddetlendirecektir diyen Elmalılı, Tevrat'taki tahrifin Yahudi eliyle yapıldığını ancak bunun Tevrat'ın ilahi bir kitap olmasına engel olmayacağını belirtmektedir.²⁵²

Her dine zamanla çeşitli eklemeler olmuş sadece Yahudiler değil, müşrikler de kendileri hükümler koyup bunları Allah hükmü göstermeye çalışmış²⁵³ ve bu sebeple uyarılmışlardır. “*De ki: Ey Ehl-i Kitap! Siz, Tevrat'ı ve İncil'i ve Rabbinizden size indirileni uygulamadıkça bir esas üzerinde değilsiniz!*”²⁵⁴ ayetini delil gösteren Elmalılı Tevrat'ın aslında bir muharrefin olmadığı; fakat Yahudilerin kitaplarını değiştirmek suretiyle bir tahrife gittiklerini belirtir.²⁵⁵ Dolayısıyla Kur'an Ehl-i Kitap'a kitaplarını doğru dürüst uygulamalarını emreder. Ehl-i Kitap'a kendilerine gönderilen hükümlerle nasıl uygulama yapacaklarına Maide 47. ayetin tefsirinde açıklama getiren Elmalılı, 'Tevrat'taki kısas hükümlerinden sonra İncil'de mukabele bi'l-misil (yapılan muameleyi aynen tekrarlama) yapmayıp, her halde affetmeyi emreden bir hüküm nazil olmuş ise, İncil ehli, kısas talep edememeli değil, sabit olmasından sonra suçu affetmelidir. Etmediği takdirde kendi nazarında da zarûri olarak fasıktır. Ya Allah'ın hükmüne iman ettiği halde, o hükümden dışarıya çıkmış bir fasıktır veya O'nu kalben de tanımamak ya da küçümsemekle imandan çıkmış kafir bir fasıktır. Dolayısıyla her iki halde de fasık cezasına layıktır. Şu halde Tevrat'a uygun hükmü kabul etmeyen Yahudiler, İncil'e uygun hükmü kabul etmeyen Hıristiyanlar kendi görüşlerinde ve inançlarında da kâfir, zalim veya fasıktır.²⁵⁶ demektedir.

Tevrat'ta tahrif konusu tartışmaya açık bir husustur. Daha önceden de belirttiğimiz gibi Elmalılı, bu tahrifin Yahudilerin kendi elleriyle uyguladıkları bir tahrif

²⁵¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 330.

²⁵² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 331.

²⁵³ Nahl, 16/ 17

²⁵⁴ Mâide, 5/ 68

²⁵⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 321.

²⁵⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 276.

olduğunu ve değişikliğin Tevrat'ın yorumlarında gerçekleştiğini ifade eder. Ancak Tevrat'taki tahrif ile ilgili âlimlerin bir tartışmasına daha değinmekte fayda vardır. İslâm âlimlerinden bir kısım Tevrat ve İncil gibi asılları ilahî olan ancak sonradan tahrif edildiğini savundukları kitapların lâfzen de olsa bir anlam içermediğini şöyle bildirirler: “Herhangi bir kimse namazda yanlışlıkla Tevrat, Zebur ya da İncil'den bir bölüm okursa, bu okuduğu şey geçerli olmaz. Çünkü okuduğu Kur'an ve Tesbih dışındadır.”²⁵⁷

Konumuzun bu kısmına kadar Tevrat'ın tahrifi konusunda beyan edilen üç görüşü inceledik. Tevrat'ın lâfzen ve manen tahrif edilmiş olduğuna, ikinci olarak tefsirinin tahrif edilmiş olduğu görüşüne ve son olarak da Tevrat lafzının az bir kısmında tahrifi kabul edilip Tevrat'ın tefsirdeki tahrifin daha fazla olduğunu savunan grupların görüşlerine kısaca değindik. Şimdi de Kur'an'ın Tevrat'ta meydana gelen tahrifin şekillerine dair sunduğu kısımlara değinmeyi uygun görmekteyiz.

2.5.1. Tahrif Yoluyla

Allah Tevrat'ın korunma işini Maide 44. ayetine göre İsrailoğulları'nın âlimlerine vermiştir. Ne varki Allah'ın, Tevrat'ın koruma işini kendilerine emanet ettiği İsrailoğulları âlimleri Allah'tan korkmayıp emanete ihanet ettiler, görevlerini yerine getirmediler. Allah'ın hükmü ile hükmetmediler. Dolayısıyla Allah'ın hükümleri ve o hükümlerin içinde yer aldığı vahiy de unutuldu.²⁵⁸

Kur'an'da İsrailoğulları'nın Tevrat'ı tahrif etmeleri olgusuna özel bir yer ayrılır. Bir dinin asıl kaynağı tahrif edilirse ondan sonrasının ne değeri kalabilir. Tahrif edilmiş bir dine inanan ne kadar samimi ve dürüst olursa olsun, nihayetinde bozulmuş bir şeklin peşinden sürüklenecektir. Bu kötü neticeyi Furkan Suresi'nin 27 ile 30. ayetlerinin tefsirinde değerlendiren Elmalılı, peygamberlerin getirdiği hakikatleri bırakıp da pişman olunacak şeylerin peşine düşmeyi, sıkıntı ve öfkesinden dolayı parmaklarını ısırarak yaşayan insan örneğiyle açıklar.²⁵⁹

Geri dönmek, yolu değiştirmek, yoldan çıkmak, bozmak anlamlarına gelen tahrifi Kur'an; ‘onu tahrif ediyorlardı’ ifadesi başta olmak üzere kelime manalarının tamamını

²⁵⁷ Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hıristiyanlar*, 189.

²⁵⁸ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 131.

²⁵⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 90.

ifade edecek şekilde kullanır. ‘Allah’ın kelâmını kökünden bozup değiştiriyorlar.’²⁶⁰ Allah’ın kelâmını, yani Tevrat’ı işitirler, bellerlerdi de sonra yine onu tahrif ederlerdi, manasını değiştirecek bir surette kelimelerin ve harflerin yerlerini, manalarını değiştirirlerdi. Hem bunu anlayamadıklarından, akıl ve idrak noksanlığından dolayı değil, akılları erdikten, manasında ve Allah kelâmı olduğunda asla şüpheleri kalmadıktan sonra bile bile ve kasten yaparlardı.²⁶¹ Şeklinde bir açıklamayla ortaya koyan Elmalılı, ‘kelimeleri konuldukları manadan çıkarıyorlardı’²⁶² ayetinin tefsirinde ise Yahudilerin tahrif şekillerini üç noktada ele alır.

Tevrat’ta, Hz. Peygamberin vasıfları ile ilgili olan "reb'a" kelimesini "uzun olmayan" terimine, aynı şekilde "recm" kelimesini "had (şer’î ceza)" deyimini ile değiştirmeleri gibi bir kelimeyi diğer kelime ile değiştirirler. Her tarafta meşhur olan bir kitap böyle nasıl değiştirilebilir şeklinde akla gelebilecek bir soruya da yine kendisi, en basit şekliyle bir dilden diğer dile nakletme ve tercüme sırasında meydana gelebilir diyerek cevaplar.²⁶³

İkinci çeşit tahrifi de ortaya şüphe atma ve yanlış yorumlarla bir kelimeyi öteye beriye çekerek manasını haktan batıla çevirmek şeklinde açıklayan Elmalılıya göre, bu da tefsir ve açıklamada yapılan bir manevi tahriftir.²⁶⁴

Elmalılı’nın açıkladığı üçüncü çeşit tahrif ise, yalnız kitapta yapılan tahrif değil, bir söz söyledikleri zaman, bildikleri gibi dosdoğru söylemeyip o sözü değiştirerek söylemeleridir. Çünkü Yahudiler Hz. Peygamberin huzuruna gelirler, bazı şeyler sorarlar, sorduklarının cevabını alırlar ve yanından çıktıkları zaman Peygamberin sözlerini değiştirerek yaymaya çalışırlardı.²⁶⁵

Kur’an, Yahudilerin yaptıkları bu değiştirme şekillerini şu misallerle anlatmaktadır: 'Değiştirirler ve derler ki: "işittik ve isyan ettik", "işit, işitmez olası"²⁶⁶ "râinâ" (bizi gözet.)²⁶⁷

²⁶⁰ Bakara 2/ 75

²⁶¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, I, 329.

²⁶² Nisa 4/ 46

²⁶³ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, III, 16.

²⁶⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, III, 16.

²⁶⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, III, 16.

²⁶⁶ Nisa, 4/ 46

²⁶⁷ Bakara, 2/ 104

Yahudilerin tahrif usullerinden biri olan kelimelerle oynama şekli çok eskiye dayanır. Allah onlara Kudüs'e ' *Ya Rabbi bizi affet diyerek kapıdan girin*' diye emretmişken onlar ' *bizi affet*' anlamına gelen ' *hutta*' yerine bir harf değiştirerek ' *buğday*' anlamına gelen ' *hunta*' diyerek şehre arka kapısından girmişlerdir.²⁶⁸ Tevrat'ın tahrif edildiği bazen öyle açık bir şekilde ortaya çıkar ki, Tevrat'ı koruma görevi kendilerine verilen İsrailoğulları âlimleri,²⁶⁹ işlerine gelmeyen bir bölümü tahrif ederken aynı konu hakkında başka bir yerde geçen bilgiyi tahrif etmeyi unuturlar. Bu da Tevrat içinde açık bir çelişkinin olmasına yol açar. Tevrat'ın I. Samuel 7. bölümüne bakıldığında, Saul'un Allah'ın emrine karşı gelerek kura çekmek suretiyle krallık görevine getirildiğini görürüz. Oysa 9. bölümüne göre Saul, Allah'ın emri ile krallık makamına getirilmiştir. Bunun da ötesinde 11. bölümde ise Saul'un düşmanları kovalayan insanlar arasında kendiliğinden komutan olduğuna rastlarız.²⁷⁰

Aynı olayla ilgili olarak Kur'an, Bakara suresinde konuyu şu şekilde açıklar. İsrailoğulları Samuel Peygamber'den kendilerine bir kral atamalarını isterler. Samuel bu isteğin ısrarla devam etmesi üzerine Allah'a dua eder ve Allah da Saul'ü (Talut) kral olarak onlara verir.²⁷¹

Tevrat'taki tahrifin boyutları incelendiğinde neyin Allah'ın vahyi neyin kul sözü olduğunu anlamak çok zor hale gelmektedir. *'Ve Rabbin sözüne göre, Rabbin kulu Musa Moab diyarında öldü. Moab diyarında Beyt-peor karşısındaki derede onu gömdü. Fakat bugüne kadar kimse onun kabrini bilmez. Ve Musa öldüğü zaman 120 yaşında idi. Gözü zayıflamadı ve kuvveti eksilmedi. Ve İsrailoğulları Moab ovasında 30 gün Musa'ya ağladılar.'*²⁷² Anlaşılan Hz. Musa'nın ölümü yine kendisine indirilen kitapta anlatılmaktadır. Bu durum Tevrat'ın tahrif edildiğine dair kanaatlerin artmasına sebep olur.

²⁶⁸ Buhari, *Sahih-i Buhari*, I- II, (Çev.: Abdullah Fevzi Kocaer), Hüner Yayınları, Konya 2004, c. II, Tefsir, 4, 622.

²⁶⁹ Maide 5/ 44

²⁷⁰ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 95.

²⁷¹ Bakara 2/ 246

²⁷² Tesniye 34/ 5- 8

2.5.2. Tebdil Yoluyla

Tebdil, bir şeyi değiştirerek tahrif etmek demektir ve Kur'an-ı Kerim'de Bakara ve A'raf Sureleri'nde bu anlamda kullanılmaktadır. ‘ *Onu kendilerine söylenenden başka bir sözle değiştirirlerdi*’²⁷³ ve ‘*Kelamı kendilerine söylenmeyen bir lafla değiştirdiler.*’²⁷⁴

Tebdil adlı tahrif içerisine, tefsir maksadıyla önceleri şerh ve haşiye olarak Tevrat'ın kenarına yazılan notların daha sonraki istinsah sırasında metne dahil edilmesi de girer.²⁷⁵ Buna bizzat Tevrat'ın kendisinde yer alan şu ifadeyi örnek olarak vermek yeterli olacaktır. ‘*Edomda Bear'un oğlu Bela kral oldu ve şehrin adı Dinhaba idi. Bela öldü ve onun yerine Botsralı Zerah'in oğlu Yobab kral oldu. Yobab öldü ve onun yerine Temanîlerin diyarından Huşam kral oldu. Huşam öldü ve Moab kırında Midyan'ı vuran Bedad oğlu Hadad onun yerine kral oldu ve şehrinin adı Avit idi. Hadad öldü ve onun yerine Masrekalı Samla kral oldu. Samla öldü ve onun yerine ırmak kenarındaki Rehobottan olan Şaul kral oldu. Şaul öldü, onun yerine Akbor'un oğlu Baal-hanan kral oldu. Ve Akbor'un oğlu Baal-hanan öldü ve onun yerine Hadar kral oldu ve şehrin adı Pau idi ve karsının adı Mezahab'ın kızı, Matredin kızı Mehehtabeldi.*’²⁷⁶ Bu pasajda ilk bakışta herhangi bir gariplik yok denecektir; ancak bu cümlenin bizzat Hz. Musa'nın ağzından verilmiş olması tüm ifadeyi tersine çevirecektir. Aslında bu sözü Hz. Musa'nın söylemesi mümkün değildir. Tarihi seyir içinde bakıldığında bir hakikat olarak görülecektir ki, Hz. Musa zamanında Edom denilen yerde İsrailoğulları'ndan bir kral olmamıştır. Yine doğru olan bilgi şudur ki, İsrailoğulları'ndan ilk kral, Hz. Musa'dan üç asır sonra gelen Saul'dür²⁷⁷ ve Kur'an'da Talut olarak bilinen kraldır.

Eski Ahid'de bulunan bilgilere göre Musa'ya gelen vahyin kapsamının bu günkü Tevrat'ın hacmi kadar olmadığı belirtilir. Mesela Yeşu Kitab'ında, Musa'nın kitabının bir mezbah yani 12 taş üzerine yazılı olduğu belirtilir. Rabbîlerin açıklamasına göre de

²⁷³ Bakara 2/ 59

²⁷⁴ A'raf, 7/ 162

²⁷⁵ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 133.

²⁷⁶ Tekvin, 36/ 32– 39

²⁷⁷ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 134.

bu hali ile Tevrat'ın 12 taş üzerine yazılı olması imkânsızdır. Yani bugünkü Tevrat muhtevasının tamamıyla Musa'ya ait olduğunu söyleyemeyiz.²⁷⁸

Tevrat indirilmeden önce İsrail'in kendisine haram kıldığı şeyler dışında İsrailoğulları'na bütün yiyecekler helaldi. 'De ki: eğer doğruysanız getirin Tevrat'ı okuyun.'²⁷⁹ ayeti açıkça gösterir ki, İsrailoğulları alimleri kitaplarında olmayan, fazladan haram kılma işini bir çıkar yüzünden yapıyorlardı. Şayet kitapları iyi incelense, İsrailoğulları'nın kendilerine yasak kıldıkları inek etinin Tevrat'ta helal kılındığı görülecektir.²⁸⁰

Elmalılı, Yahudilerin Tevrat'ta yapmış oldukları değişikliğin boyut ve şeklini Tevbe Suresi'nde yaptığı açıklamalarla göz önüne serer. Tevrat'ta yapılan tahrifatta izlenen yolu gösteren Elmalılı, İslam ümmetini de aynı şekilde bir sona düşmekten uyarılmaktadır. 'Allah'tan başka bir de hahamlarını (Yahudiler) ve rahiplerini (Hıristiyanlar) kendilerine rab edindiler". Allah'ın emrine, hakkın hükmüne değil, onların hükümlerine, onların iradelerine tabi oldular. Onlara Allah'a tapar gibi taptılar, hatta Allah'ı bırakıp onlara taptılar, Allah'ın emirlerini bırakıp, açıkça Allah'ın emirlerine ters düşen keyfi arzularına itaat eylediler. Allah'ın haram kıldığı şeyleri onların emriyle helâl gördüler. Allah'ın "yapmayın" dediği şeyleri yaptılar, "yapın" dediklerini de yapmadılar. Allah'ın emir ve yasaklarını değil de onların emir ve yasaklarını dinlediler. Onlara, Allah'ın emirlerini uygulayan, O'nun dininin hükümlerini anlayıp anlatan kimseler gözüyle değil de, dinde sanki Allah gibi hükümler vermeye ve kurallar koymaya yetkili imişler gibi baktılar. Doğrudan doğruya kendi yanlarından şeriat vaz'etmeye, dini hükümler koymaya hakları varmış gibi baktılar. Onların iradelerine heva ve heveslerine uydular.²⁸¹

Konumuza son vermeden önce Tevrat müfessirlerinden Adam Clark'ın şu sözlerinden de bahsetmeliyiz. Clark: "Tekvin 36: 32–39' pasajların Tevrat'ın doğru bir nüshasına haşiye olarak yazıldığını, sonra onu istinsah eden birinin, bunları Tevrat

²⁷⁸ Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, 258.

²⁷⁹ Al-i İmran, 3/ 93

²⁸⁰ Levililer 22/ 29- 30

²⁸¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 360.

metninden sanıp Tevrat'a soktuğunu kesinliğe yakın bir biçimde kuvvetle zannediyorum.” demiştir.²⁸²

Musa'dan çok sonra tespit edilmiş olan Tevrat'ın aslî yapısını koruyamadığını devamlı değişikliğe uğrayıp tahrif edildiğini ise Rabbanî kaynaklardan öğrenmekteyiz. Önceleri “Bugünkü Tevrat'ın Musa'ya verilen Tevrat olduğunu ve hiç değişikliğe uğramadığını” söyleyen Ortodoksluğun temelini oluşturan Rabbanî kaynaklar sonradan Tevrat'ın tahrif edilmesinden dolayı içinde bilgi yanlışlıklarının ve çelişkilerin bulunduğunu söylemiş ve çelişkiye düşmüşlerdir. Ayrıca Tevrat'ın Musa'ya yazılı ve sözlü olarak verildiğini iddia ederek Rabbîlerin yorumunu içeren “Sözlü Tevrat”ı daha değerli saymışlardır.²⁸³

2.5.3. Unutma/Gizleme Yoluyla

İsrailoğulları'na indirilen ilahi mesaj çeşitli şekillerde tahrif edilir. İsrailoğulları'nın Tevrat üzerinde yapmış oldukları tahrifin bir boyutu da, kendilerine uymaları için indirilen hükümlerden bir kısmını unutmuş olmalarıdır. Kur'an, kendilerine gönderilen vahiyle hükmetmeyip onu unutulmaya terk etmelerini Maide Suresi'nin 13. ayetinde ortaya koyar. *'Uyarıldıkları şeyden bir payı unuttular.*²⁸⁴ Bunun neticesinde de Elmalılı'nın ifadesiyle içinden çıkamayacakları bir lanete maruz kaldılar.²⁸⁵ Ancak şunu da belirtmek gerekecektir ki, mefhumundan anlaşılan şekliyle bu ayet, İsrailoğulları'nın vahyin büyük bir bölümünü unutmadıklarının ya da tahrif etmediklerinin de bir delilidir.²⁸⁶

Tevrat üzerinde meydana getirilen bir diğer tahrif şeklinin de gizleme olduğunu söyleyebiliriz. İsrailoğulları Hz. Musa'ya indirilen kitabın çoğunu gizliyorlardı.²⁸⁷

Musa'nın insanlar için bir nur, bir hidayet olarak Allah'tan getirdiği kitabıyla aydınlanıp, amel edecek yerde onu parça parça kâğıtlara koyuyorlar, kuru evrak haline getiriyorlardı. Daha sonra kendi yanlarında bulunan bu bilgileri meydana çıkarıp gösteri yapıyorlar ve birçoğunu da gizliyorlardı. Yani gizliyor ve bozuyorlardı, meydana

²⁸² Süleyman Ateş, “İsrailoğulları” , *Kur'an Ansiklopedisi*, Yeni Ufuklar Neşriyat, X, 469.

²⁸³ Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, 260.

²⁸⁴ Maide, 5/ 13

²⁸⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 203- 204.

²⁸⁶ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 142.

²⁸⁷ En'am, 6/ 91

koyduklarıyla da amel etmiyor, insanlara söylediklerini kendileri kalplerine koymuyorlardı.²⁸⁸

Ehl-i Kitap'ın gizlediği ilahi bilgilerden birçok şeyi Kur'an açıklıyordu.²⁸⁹ Elmalılı, Ehl-i Kitap'ın vahiy üzerinde oynama yapıp kitabı tahrif etmelerini, 'Tevrat ve İncil ile kendilerinden söz alınmış Yahudi ve Hıristiyanlar! Muhakkak kitaplarınızda özel vasıfları anılarak vaad edilmiş ve müjdelenmiş olan Resulümüz Muhammed (as) size geldi. O mensup olduğunuz kitabın içeriğinden gizlemekte olduğunuz, haz almayı unuttuğunuz şeylerin birçoğunu size açıkça beyan ediyor, birçok günahınızı da affediyor ve yüzünüze vurmuyor. Açıkladıkları kaçınılmaz olan dinî esasları içerdiği, dolayısıyla diğerlerinden müstağni olduğu için, onları dikkatinize havale ediyor ve dinî bir zaruret bulunmadıkça sizi teşhir ve zelil etmek istemiyor.'²⁹⁰ ifadeleriyle açıklar.

Görülüyor ki, burada önce Yahudi ve Hıristiyanların kitaplarında türlü türlü yorumlar, bozmalar ile gizlemeye uğraştıkları Rasulullah'ın peygamberliği meselesi kendilerine açıktan haber verilerek hepsi doğru yola davet edilmiştir. Bunların yaptıkları işlerde Allah'ın rızasını hesaba katmadıkları, selameti nurda, açıklıkta ve doğrulukta değil, karanlıklarda, sapa ve eğri yollarda aradıklarına da işaret edilmiştir. '*Ey Ehl-i Kitap! Niçin hakkı batıla karıştırıyor ve bilerek gerçeği gizliyorsunuz?*'²⁹¹

2.5.4. Uydurma Yoluyla

Her kitapta yapılan tahrif beraberinde bir karıştırmayı da gündeme getirmektedir. Yahudilerin Tevrat metinlerinde yaptıkları bu tahrif türü, belki de başlangıç olarak cümlelerin gerçek hükümlerini anlamaya çalışma ameliyesi de olabilir. Çünkü uydurma yoluyla tahrif, bir metnin daha iyi anlaşılması sürecinde yapılan tefsirlerde kendisini göstermektedir. İsrailoğulları da Tevrat cümlelerini açıklama adına ilk önce tefsir ediyorlar ve bu açıklamaları Tevrat cümleleriyle birlikte bulunduruyorlardı. Konuyla ilgili uydurdıkları yalanları da ayetlerin tefsirine eklediklerinde ortaya hangisinin Tevrat cümlesi, hangisinin bunların tefsiri ve hangisinin İsrailoğulları'nın uydurmaları olduğu belli olmayan bir metinler bütünü çıkmaktaydı. Kendilerinden sonra gelen kuşak

²⁸⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 496- 497.

²⁸⁹ Maide, 5/ 15

²⁹⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 209.

²⁹¹ Al-i İmran, 3/ 71

ise bu ifadelerin hangisinin kitabın aslından olduğunu belirleyemediklerinden, tamamını asıl kitaptan kabul ederek tahrifin önü açılmış olmaktadır.²⁹²

Uydurma şeklindeki tahrif etmeye İsrailoğullarının, din adamlarına sordukları sorular neticesinde sebep olduğu da görülmelidir. Kendilerine sorulan soruların cevaplarını Tevrat'ta bulamayan âlimler, insanların durumlarına uygun düşecek ve kendilerine de çıkar sağlayacak şekilde ifadeler uydurmaya başlamışlardır. Nitekim bunun sonunda Tevrat'ın birer bölümü haline gelen 'Mişna'²⁹³ ve 'Gemara'²⁹⁴ denilen rivayetler ortaya çıkmıştır. Al-i İmran Suresi'nde kendilerine sorulan sorulara verdikleri cevaplardan dolayı '*Ey Ehl-i Kitap! Niçin hakkı batıla karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz?*'²⁹⁵ Denilerek yaptıkları tahrif ortaya konulmaktadır.

Âlimler Tevrat'ta olmayan bir takım yasaklar uyduruyorlar; fakat insanlar bu yasakları Tevrat'ta bulamıyor ve Tevrat âlimlerine müracaat ediyorlardı. Onlar da, siz kitabı tek başınıza anlayamazsınız, kitap dışında sizin bilmeyip bizim bildiğimiz hükümler var. Onları ancak bizden öğrenebilirsiniz, diyorlardı. Böylelikle insanlar helal ve haramı kitaptan öğrenme yerine Tevrat bilginlerinden öğrenmek mecburiyetinde bırakıldı. Din adamları ise bu işten hayli para kazanıyorlardı. Sadece din adamlarının başvurduğu bir kitap haline gelen Tevrat'ı tahrif etmek de bu süreçten sonra hiç de zor değildi.²⁹⁶

Burada esas olan, gerçek Tevrat'ta doğrusunun anlatıldığından şüphe duymadığımız peygamber kıssalarının niçin tahrif edildiği ve hayatlarına vakıf oldukları kendi peygamberlerine isnat ve iftiralara hangi amaçla yaptıklarıdır? Buna iki türlü sebep bulmak mümkündür:

Birinci sebep; İsrailoğulları âlimleri, uzun süren sürgün ve işgal yılları sırasında her türlü tecavüz ve ahlaksızlığın revaç bulduğu Yahudi toplumunu kendilerine bağlayabilmek için bu nevi yalanlar uydurmuşlardır. Böylelikle zulme ve tecavüze

²⁹² İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 134.

²⁹³ Mişna: Hz. Musa'ya indirilen vahiyle ilgili Tevrat'ın ilk 5 bölümünü oluşturan 'Torah'ın, daha sonra gelen Yahudi

âlimleri tarafından yapılan tefsirlerinden meydana gelen şeklidir.

²⁹⁴ Gemara: Yahudi âlimlerinin Torah üzerine yaptıkları açıklamaların tefsiri. Bir bakıma Tevrat'ın tefsirinin tefsiridir.

²⁹⁵ A. İmran, 3/ 71

²⁹⁶ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 153.

uğramış İsrailoğulları'nı teskin ederek toplumun moralini zinde tuttıklarına inanmaktaydılar.

İkinci sebep ise; tamamen ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktaydı. İsrailoğulları âlimleri asli görevleri olan dini tebliğ etme vazifesini bırakıp işi yatırımcılığa, hatta tefeciliğe kadar götürmüşlerdi. Bu alışkanlıklarından her zaman ve mekânda kesinlikle taviz vermiyorlar hatta toplumlarının başına gelen olası felaketleri de onlardan para devşirmenin bir yolu olarak değerlendiriyorlardı. İşte bu yüzden halkın bozulan ahlakını dine uydurmak yerine, dini tahrif etmek suretiyle insanlara uyduruyorlardı. Kendi peygamberleri hakkında uydurdukları iftiraları²⁹⁷ insanlara örnek göstermek suretiyle ‘ *bakın bu büyük insanlar bile bu işleri yapabiliyorlar, siz bunlara göre çok çok iyisiniz.*’ Demek suretiyle insanlar için teselli metotları geliştiriyorlardı.²⁹⁸

Sonuç olarak, çok uzun bir tarihe sahip olan Yahudilerin kitaplarını koruyamadıklarını, kutsal metinlerin içine giren yorumların zaman içinde vahiy mahsulü gibi algılandığını ve Yahudi Rabbîlerin de doğrulaması ile Tevrat'ta tahrifin olduğuna değindik. Fakat Tevrat'ın bazı cümlelerinin Kur'an-ı Kerim'in ayetleri ile örtüşmesi de bize Tevrat'ta olan tahrifin tüm kitabı kapsamadığının kanıtı olmuştur. Bu sebeple Müslümanlar Tevrat'ta tahrif olsa bile yine de onu Allah'ın kelamı saymışlar ve bu konuda söyleyecekleri sözlerde ihtiyatlı davranmışlardır.

2.6. YAHUDİLİKTE SEÇİLMİŞLİK ANLAYIŞI

İsrâiloğulları'nın Tanrı'nın kutsal kavmi olarak seçildiği yolundaki bilgiye dayanan seçilmişlik iddiası²⁹⁹ Yahudilikte merkezî bir ehemmiyete sahiptir. Kuran'da da Yahudilerin bir dönem Allah tarafından seçilmiş olduğu belirtilmekte, ancak onların bunu bir imtiyaz kabul edip bazı kurallardan ve yaptırımlardan muaf tutulduğu anlamına gelmediği kaydedilmektedir. Yahudiler cehennemde diğer milletlerden daha az bir zaman kalacaklarını söylerler.³⁰⁰ Buna göre günahkâr İsrâiloğulları âhirette sınırlı bir cezadan sonra cezaları kaldırılacaktır.³⁰¹ Kuran'da Yahudilerin üstün kılınmış olma

²⁹⁷ Çıkış, 32/ 1-5, 24, 35; I. Krallar, 11/ 5- 9

²⁹⁸ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 130.

²⁹⁹ Tesniye, 7/ 6

³⁰⁰ Bakara, 2/ 80

³⁰¹ Ömer Faruk Harman, “Yahudilik”, *TDVİA*, 43, 222.

inancına beş ayette değinildiğini görüyoruz. Bunların birinde “seçilmişlik”³⁰², diğerlerinde “üstün olma”³⁰³ kavramı kullanılmaktadır. Elmalılı, İsrailoğullarına verilen nimetlerin hatırlanılmasının ardından, kendilerini Hz. Musa zamanında dünya milletleri önünde ve hepsinden üstün kıldıklarını hatırlatarak, buna uygun hareket etmeleri gerektiğini belirtmiş ve bir düşünün bakalım neydiniz ne oldunuz diye sorarak Yahudileri bir düşünceye sevk etmektedir.³⁰⁴

Bakara 122. ayetin tefsirinde ise Elmalılı, ‘Ey İsrailoğulları! Size, her şeyden önce Âdem soyu içinde kitap ve nübüvvele aşına olmanız, ilâhî ahdin sorumluluğunu yüklenmiş büyük bir ümmet olmanız ve bir de Musa kavminden bulunmanız dolayısıyla hitap edildi, lakin dinleyenleriniz çok az oldu. Şimdi onları destekler mahiyette bir de İbrahim soyundan gelmeniz dolayısıyla bazı ihtar ve uyarılara muhatap tutulacaksınız. Kitap ehli ne demekmiş, nasıl olurmuş, gördünüz! Artık insafa gelerek aklınızı başınıza alarak vaktiyle size ihsan ettiğim nimetlerimi, nübüvvet nimetimi ve bilhassa ahir zaman nebisinin gönderileceğini bildiren vaadimi ve onun bir mukaddimesini teşkil eden geçmişteki devleti ve o zaman sizi bütün akıl sahiplerine üstün tuttuğumu hatırlayınız.’³⁰⁵ Demektedir.

Casiye 16. ayetinde yine Yahudilere verilen nimetlerin hatırlatılması yapıldıktan sonra, yapılan işlerin netice itibarıyla yaparı bağlayıcı olduğunu ancak Yahudilerdeki seçilmişliğe aykırı hareketin yalnız kişiye ait olmayıp tüm toplumu etkileyeceğine örnekler verilmiştir.³⁰⁶

Bu ayetlerde nimete kavuşma ve tafdil fiilleri ardı ardına zikredilmektedir. Dolayısıyla üstün kılma bu nimetin bir sonucudur ve mutlak anlamda olmayıp belli şartlarla kayıtlıdır. İsrailoğulları geçmişte birçok mucizeyle ve hükümlerle desteklenmiş, içlerinden çok sayıda peygamber çıkmış, bunlara kutsal kitap indirilmiş, böylece hiçbir kavme nasip olmayan bir ayrıcalığa kavuşmuş, bundan dolayı diğer toplumların üstünde bir konumda yer almıştır.³⁰⁷

³⁰² Duhân, 44/ 32

³⁰³ Bakara, 2/ 47, 122; A‘râf, 7/ 140, Câsiye, 45/ 16

³⁰⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, I, 292- 293.

³⁰⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, I, 402.

³⁰⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, VII, 75.

³⁰⁷ Salime Leyla Gürkan, “Kur’an’a Göre Seçilmişlik Kavramı ve İsrailoğulları’nın Seçilmişliği Meselesi”, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 13, İstanbul 2005, 25-61.

Tanrı'nın İsrâil'i kendi kavmi olarak seçmesi şeklinde ortaya konan seçilmişlik doktrini ile buna bağlı kavramlar olan ahit, kutsal toprak ve kurtuluş öğretileri Yahudiliğin merkezinde bulunan unsurlardır.

İsrâiloğulları'nın Firavun'un zulmünden kurtarılması, denizin yarılması, çölde nimetlerin verilmesi bu çerçevede zikredilmektedir. Onların üstün kılınması, diğer milletlerden farklı ve ırk bakımından üstün oldukları anlamında değil, Allah'ın onlara birçok peygamber göndermesi ve kendilerine Tevrat'ı vermesi bakımından bir üstünlüktür.³⁰⁸ Kur'an-ı Kerim'de bu ayrıcalıkları şöyle anlatılır: “Bir zamanlar Mûsâ, kavmine şöyle demişti: Ey kavmim! Allah'ın size verdiği nimetini hatırlayın; hani O içinizden peygamberler çıkarmış, sizden hükümdarlar kılınmış, âlemlerde hiç kimseye vermediğini size vermiştir.”³⁰⁹ Bunlara rağmen İsrâiloğulları Allah'a isyan etmiş, O'ndan başka tanrılar edinmiş, peygamberlerine eziyet etmiş ve bazılarını öldürmüştür.

Seçilmişlik kavramını daha iyi anlayabilmek için Yahudiliğin bakış açısı ile ilk insana kadar gitmekte fayda vardır. Tevrat'a göre insanların hepsi “Âdemî” olup tek bir atadan gelmiş, daha sonra “Nuhî” olmuşlardır. Buraya kadar ırkî bir ayırım söz konusu değildir. İlk ırkî ayırım Nuh'un oğlu Sam ile başlamıştır. Sam'ın fazileti Eber'e, Eber'den de İbrahim'e geçmiştir.³¹⁰ Yahudiler Tevrat'taki Balam hikâyesine dayanarak Tanrı'nın İbrahim'e vaadi gereği kendi kavimlerini diğer milletlere tercih ettiğini dile getirmiştir. *‘Ayrıca oturan bir kavimdir ve milletler arasında sayılmayacaktır.’*³¹¹ Tanrı'nın bu tercihi sonucu İbrahim ve soyundan gelenler dünya milletleri arasından seçilmiş, Sînâ Yarımadası'na götürülmüş, Tanrı'ya muhatap kılınmış ve kendilerine Tevrat verilmiştir.³¹² Bu fazilet zinciri İbrahim'den oğlu İshak'a geçmiş ve Tevrat'ta da İshak'ın soyunun mübarek kılınıp, İbrahim soyunun İshak'ta yüceltildiği bildirilmiştir.³¹³ “... Çünkü senin zürriyetin İshak'ta çağrılacaktır...”³¹⁴ Seçilmişliğin bir diğer basamağı ise Yakup olmuştur. *“Ve işte Rab üzerinde durup dedi. Baban İbrahim'in Allah'ı ve İshak'ın Allah'ı Rab benim. Üzerinde yatmakta olduğun diyarı*

³⁰⁸ İbn Kesîr, *Hadislerle İbni Kesir Tefsiri*, (Çev.: Bekir Karlığa- Bedrettin Çetiner), Çağrı Yayınları, İstanbul 2008, I, 85.

³⁰⁹ Mâide, 5/ 20

³¹⁰ Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, 21.

³¹¹ Sayılar, 23/ 9

³¹² Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 249.

³¹³ Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, 21.

³¹⁴ Tekvin, 21/ 12

*sana ve senin zürriyetine vereceğim ve senin zürriyetin yerin tozu gibi olacak... ve yerin bütün kabileleri sende ve zürriyetinde mübarek kılınacaktır.*³¹⁵

Görüldüğü gibi Yahudiler tarih boyunca kendi ırklarına has bir seçilmişlik iddiasında bulunmuşlardır.

Kuran'da da açıkça, *“Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimeti ve sizi alemlere üstün kılmış olduğumu hatırlayın”*³¹⁶ ayetinde Yahudilerin diğer milletlere üstün kılındığı dile getirilmiş ancak Elmalılı'nın açıklamalarına bakıldığında bunun sadece Yahudilere has kılınan bir özellik olamayacağı ifade edilmiştir.³¹⁷

Kur'an seçilmişlik kavramının ve hidayetin yalnızca bir topluma verilmeyeceğine de değinmiştir. Fazlur Rahman'a göre hiçbir toplum tek başına seçilmişliğin temsilcisi olup doğruya giden yolun kendi zümresine ait olduğunu savunamaz. Bu sebeple Kur'an'da seçilmişlik fikrine karşı çıkan ayetlere rastlamaktayız.³¹⁸ *“Onlar tek ümmet idi, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız size aittir. Siz onların yaptıklarından dolayı sorulmazsınız.”*³¹⁹

Elmalılı'nın açıkladığı gibi, ayette kendilerini düzeltmeyen bir milletin atalarının yaptıklarıyla övünmesinin boş olduğu ve onları örnek gösterip, başka milletlere üstünlük sağlanamayacağı belirtilmektedir. *“İyi atalarının yolundan gidenler, muhakkak ki onların şerefinden istifade ederler. Fakat kendileri tamamen o yoldan ayrıldıkları halde sırf atalarının iyiliklerine güvenenler, boş hayale kapılmış olurlar. Çünkü bunların onlarla manevî bağı tamamen kopmuş olur.”*³²⁰

Bakara 134. ayet ile hiçbir topluma atalarından dolayı imtiyaz tanımayacağını, bu sebeple seçilmişlik adı altında bir anlayışın ilahî bir dinde olamayacağını anlamaktayız. Kur'an her toplumun amelinin kendisine ait olduğunu, gelecek nesilleri etkilemeyeceğini de bu ayet ile bize bildirmiştir. Buna rağmen İsrailoğulları seçilmişlik iddialarına devam etmiş, Hacer'den gelen İsmail'in soyunu köle olarak görmüşlerdir.³²¹ Esasen bu seçilmişlik iddiası, İsrailoğullarının kendilerine verilen nimetleri yanlış

³¹⁵ Tekvin, 28/ 13- 15

³¹⁶ Bakara, 2/ 122

³¹⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 402.

³¹⁸ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 1998, 243.

³¹⁹ Bakara, 2/ 134

³²⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 416- 417.

³²¹ Abdurrahman Küçük, *Dönmeler (Sabatayistler) Tarihi*, Andaç Yayınları, Ankara 2003, 14- 16.

anlamasından kaynaklanmıştır.³²² Onlar, Tanrı'nın kendilerini bu kadar sevmesine karşılık çokça hatalar yapmış, kendi Nebilerini dahi dinlememişlerdir.³²³ Bu hatalar kendi kitaplarında ve Kur'an'da dile getirilmiştir. Burada sadece Tevrat'ta yer alan "Tanrı'nın kavmi" olarak nitelendirilen İsrailoğulları'nın kendi Tanrıları tarafından tenkitlerine kısaca değineceğiz.

İsrailoğulları bazı davranışlarından dolayı kendi Tanrısınca tenkit edilmiştir.³²⁴ Onlar Musa ve Harun'a karşı gelmiş³²⁵ ve çeşitli peygamberlere hoş olmayan davranışlar atfetmişlerdir. Âdem,³²⁶ Nuh,³²⁷ Yakub,³²⁸ İshak,³²⁹ Davud³³⁰ ve Süleyman'a³³¹ hoş olmayan sözler sarf etmişler, Yahve'yi terk edip yeni ilâhlar edinmişler ve altından bir buzağı yapıp tapmışlardır.³³² Ayrıca zina etmiş,³³³ ahitlerini bozmuş, ibadethaneleri yıkmış,³³⁴ başka ilâhlardan korkarak kendilerine verilen şeriati terk etmişlerdir.³³⁵ Son olarak Tevrat'ta İsrail oğullarının Rablerini bilmediklerini ağır bir dille göstermeye çalışan pasajları bulmak mümkündür.³³⁶ Seçilmişlik iddiasında bulunan bir toplumun böylesi davranışlar sergilemesi gerçekten ilginçtir.

Şunu da belirtmek gerekir ki kapalı bir toplum anlayışıyla oluşturulan İsrailoğulları'nın kendilerini 'Allah'ın oğulları ve dostları'³³⁷ olarak görmelerinde şaşılacak bir durum yoktur. Yahudiler başkalarını tanımaya gerek duymamışlardı ve 'çıkarsa bizden çıkar' mantığına saplanmışlardı.³³⁸ Dini önderleri onlara, kendi milletlerinin Allah'ın seçilmiş kavmi, Rabbin kutsadığı zürriyet,³³⁹ Bir İsrailoğlu için

³²² Maide, 5/ 20; Câsiye, 45/ 16

³²³ Francine Kaufmann- Josy Eisenberg, *Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik*, (Derleyen ve Çev.: Mehmet Aydın), Din Bilimleri Yayınları, Konya 2000, 95.

³²⁴ Çıkış, 19/ 5- 6

³²⁵ Sayılar, 11/ 10- 15

³²⁶ Tekvin, 3/ 22- 23

³²⁷ Tekvin, 9/ 20- 25

³²⁸ Tekvin, 2/ 1- 4; Tekvin, 35/ 22; Tekvin, 38/ 6- 26

³²⁹ Tekvin, 26/ 1- 27

³³⁰ II. Samuel, 11/ 1- 26; II. Samuel, 13/ 9- 12

³³¹ I. Krallar, 11/ 4

³³² Çıkış, 32/ 1- 6; Hâkimler, 3/ 7; Hâkimler, 4/ 1; Hâkimler, 10/ 6

³³³ Hâkimler, 8/ 33

³³⁴ I. Krallar, 19/ 14

³³⁵ II. Krallar, 17/ 7- 23; Yeremya, 32/ 30- 35

³³⁶ Harman, "İsrail", *TDVİA*, XXIII, 194.

³³⁷ Maide, 5/ 18

³³⁸ Nisa, 4/ 49- 50

³³⁹ İşaya, 61/ 9

insanlık iki kısımdı: ‘Biz’ ve ‘Goim’ (yabancılar). Bir Yahudiye göre, kendi dinlerinden değil, kendi ırklarından olmayan herkes kâfir sayılmaktadır.³⁴⁰

‘Rab Yehova şöyle diyor: İşte yabancılara elimi kaldıracağım ve kavimlere bayrağımı yükselteceğim ve senin oğullarını kucaklarında getirecekler ve senin kızlarını sırtlarında taşıyacaklar ve krallar sana lala ve kraliçeleri sana dadı olacak. Yere kapanıp ayaklarının tozunu yalayacaklar.’³⁴¹

Tevrat’a kendi elleriyle yazdıkları gibi ‘ Sana kulluk etmeyen ülke ve millet yok olacak’³⁴² tı. Oysaki tahrif edilmemiş Tevrat ayetlerinde İsrailoğullarının ‘seçilmiş ümmet’ olmasının ‘ayrıcalıklı ümmet’ olması anlamına gelmediği açıkça belirtilmekteydi. ‘*Ey İsrailoğulları, Rabbin size karşı, Mısır diyarından çıkardığı bütün aşirete karşı söylediği şu sözleri dinleyin ve dedi: Yeryüzünün bütün aşiretlerinden yalnız sizi tanıdım, bundan dolayı bütün fesatlarınızı sizin üzerinizde yoklayacağım.*’³⁴³

‘Benim için Habeşlerin oğulları gibi değil misiniz ey İsrailoğulları? Rabbin sözü İsrail’i Mısır diyarından ve Filistinlileri Koftar’dan, Suriyelileri de Kir’dan çıkarmadım mı? İşte, Rab Yehova’nın gözleri bu suçlu ülkenin üzerindedir ve onu toprağın yüzü üzerinden söküp atacağım.’³⁴⁴

Tevrat’taki bu açık uyarıya rağmen İsrailoğulları ırkçılığı kutsamışlardı. Onların bu kutsal ırkçılıklarını Yeremya peygamberin ağzından Tevrat şöyle reddetmektedir. ‘İşte siz faydasız sözlere güveniyorsunuz. Çalmak, adam öldürmek, zina etmek, yalan yere yemin etmek, Baal’e buhur yapmak ve bilmediğiniz başka ilahların ardınca yürümek, bütün bu pis işleri yapmak için de gelip ismimle çağrılan bu evde önümde duruyor ve ‘kurtulduk’ diyorsunuz öyle mi? İsmimle çağrılan bu beyt sizin gözünüzde haydut ini mi oldu?’³⁴⁵

İsrailoğulları’nın yukarıda değindiğimiz bu dışa kapalı yapısı, kendilerinin dışındaki hakikatlere ve gelişmelere karşı onları duyarsız hale getirmekteydi. İsrailoğulları kendilerinden başkasını tanımadıkları için tüm meziyetleri peşinen kendi ırklarına hasretmişlerdi. Kitaplarında bekledikleri son peygamber kendilerden değil de

³⁴⁰ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 188.

³⁴¹ İşaya, 49/ 22- 23

³⁴² İşaya, 60/ 12

³⁴³ Amos, 3/ 1- 2

³⁴⁴ Amos, 9/ 7- 8

³⁴⁵ Yeremya, 7/ 8- 11

çok yakinen bildikleri amcaoğullarından Hz. İsmail'in soyundan gelince, gerçeği bile bile inkâr yolunu benimsediler. İshakoğulları dururken, peygamberin İsmailoğulları'ndan çıkması onlar için kabul edilemez bir durumdu. İsrailoğulları'na göre peygamber 'üstün ırk' ve 'seçilmiş millet' olan İsrailoğulları'ndan çıkmalıydı. Bu nedenle tarihi bile tahrif etmekten çekinmeyerek Hz. İshak'ı, Hz. İbrahim'in ilk ve tek oğlu ettiler.³⁴⁶

İsrailoğulları bu seçilmişlik anlayışında o kadar ileri gittiler ki, Hz. Muhammed ve ashabına düşman olmaları yetmiyormuş gibi, son vahyi İsrailoğullarından birine getirmedi diye vahiy meleği Hz. Cebrail'e bile düşman oldular. (Bakara 97) Hükmünü iptal ettikleri, kendisini tahrif ettikleri Tevrat'ı kastederek ' biz, bize indirilene inanırız'³⁴⁷ dediler.

Günümüz Yahudiliğinde ise seçilmişlik kavramı Kabalacı gelenekle ırkî bir mahiyet arz etse de, Rabbinik geleneğin bir kısmında takva açısından üstünlük olarak yorumlanmıştır. Reformist ve Yeniden Yapılanmacı (Reconstructionist) çevrelerde ise, bu hiçbir ehemmiyet ve belirleyicilik taşımamıştır.³⁴⁸

Yeniden Yapılanmacı Yahudiliğin kurucusu Mordecai Menahem Kaplan'ın seçilmişlikle ilgili fikirleri ilginçtir. O, Yahudiliği Yahudi halkının bir kültür değeri olarak görmektedir. Kendi yazdığı ibadet kitabında da "Seçilmiş Halk" inancına yer vermemiştir. Ona göre Yahudiler de diğer halklar gibi olup, Tanrı Yahudileri değil, Yahudiler Tanrı'yı seçmiştir. Bu sebeple "Seçilmiş halk" inancı anlamsızdır.³⁴⁹ Tüm Yahudiler bu fikri benimsemese de günümüz koşullarında seçilmişlik kavramının eski realitesini kaybettiğini de görmekteyiz.

2.7. YAHUDİLİKTE MESH (ŞEKLİN DEĞİŞMESİ) MESELESİ

Şeklin bozulması, cismin kendi asli şeklinden çıkması ve kılık değiştirmek anlamlarına gelen meshin bir başka anlamı da hilkat garibesidir. Cumartesi yasağına uymayan Yahudilere verilen ceza mesh terimiyle ifade edilir. Bu cezanın nasıl

³⁴⁶ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 189.

³⁴⁷ Bakara, 2/ 91

³⁴⁸ Kürşat Demirci, *Yahudilik ve Dinî Çoğulculuk*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2000, 26.

³⁴⁹ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 245.

gerçekleştiği konusu, müfessirler arasında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

İsrailoğulları Allah'tan sadece ibadete ayıracakları bir gün tahsis etmesini istemişlerdi. Allah da İsrailoğulları'na Cumartesi gününü tahsis etti ve o gün ibadet dışında bir iş yapmalarını ve doğal olarak avlanmayı yasaklamıştı. Lakin kendileri istedikleri halde bu yasağa uymadılar. Kendilerince uyanıklık yaparak Cuma akşamından ağlarını denize atıyorlar, Cumartesi akşamı da toplayarak güya yasağa uymuş oluyorlardı veya Cumartesi çokça gelen balıkları toplamak için ark açmışlardı. Buraya gelen balıklar su azalınca geri dönemiyorlardı. Biriken bu balıkları toplayan İsrailoğulları böyle bir hileye başvurup Allah'ın yasağını çiğniyorlardı.³⁵⁰ Allah da onların hilelerini boşa çıkarmıştı.

Ayetlerin devamına bakacak olursak bu çirkin fiile katılmayanların diğerlerini uyardıklarını ama onların hatalarında ısrar etmeleri sebebiyle “aşağılık maymunlara çevrildiklerini görürüz.”³⁵¹

Elmalılı'nın yaptığı açıklamaların devamına göre İsrailoğulları'nın başvurduğu bu hileye katılmayanlar, arkadaşlarını uyarmıştır. Onların söz dinlemediğini gören bazı öğütçüler de onlara söz dinlemedikleri halde niye öğüt verdiklerini birbirlerine sormuşlardır. Akıllı arkadaşları ise olaya iki açıklama getirmişlerdir. Birincisi Allah'a karşı görevlerini yapıp özür beyan edebilmek, ikincisi de belki yola gelirler diye çabalamak. Fakat sınırı aşanlar öğüdü de dinlemeyince Allah öğütçüleri kurtarmış, yoldan çıkanları ise şiddetli azaba çarptırmıştır. Onları aşağılık maymunlara çevirmiştir.³⁵²

Bunlar dış görünüşüyle kuyruklu maymunlara mı döndüler? Yoksa dış görünüşüyle insan şeklinde oldukları halde iç dünyaları ve huyları itibariyle manen maymun gibi mi oldular? Ayetin müfessirler nezdinde problemlili kısmı işte burasıdır.

Yasağı delen kıyı halkının maymun olması hakkında iki görüş vardır: Birinci görüşe göre, bu insanlar gerçekten maymun olmuş ve üç gün maymun kılığında kaldıktan sonra ölmüşlerdir. İkinci görüşe göre de, bunlar sureten değil sîreten maymun kılığına sokulmuşlar; huyları, sıfatları maymun huyu ve sıfatına benzemiştir.

³⁵⁰ Araf, 7/ 163

³⁵¹ Araf, 7/ 164- 167

³⁵² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 206- 207.

Elmalılı, bu konuda ikinci grupta olanlar gibi düşündüğünü, ‘Onlar verdikleri sözde durmadılar. Ahde vefa etmek, insanlık borcu ve gereği iken ona yanaşmadılar. İşte bu sebeple insanlığın gereklerinden olan ilim ve idrak, marifet ve izandan mahrum edilerek maymun kılıklı, sefil, boynu bükük ve sürünen kimseler oldular ki, buna "mesh" denilmektedir.’ İfadeleriyle dile getirmektedir.³⁵³

“*Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayanların durumu, kitaplar taşıyan eşeğin durumu gibidir*”³⁵⁴ ayetinde Tevrat’ın hükmünü uygulamayanlar sadece kitap taşıyan eşek gibidir, denilmiş ve burada da manevî bir durum anlatılmak istenmiştir. İşte maymuna çevrilmenin maddî olarak değil, manen düşünülmesi bu olayı anlamada daha etkili olacaktır.

Elmalılı, mesh anlayışındaki fikirlerini, Yahudilerin maymun, eşek vb. hayvanlarla örneklendirilmelerini, insan ile maymunu karşılaştırmak suretiyle ortaya koymaktadır. ‘Aslında insan ile maymun arasındaki gerçek fark, yalnızca bir kıl, bir kuyruk farkı değildir. Akıl, mantık, huy ve ahlâk farkıdır. Maymunun bütün hüneri taklit hissinin gelişmişliğindedir. İnsanın yaptığı hareketleri gören maymun onu derhal taklit eder. Bu taklit özelliği, birçoklarının nazarında maymunu insana adeta yaklaştırır. Hâlbuki maymunun önünde günlerce ateş yakınız, soğuk günlerde karşısında ısınmayı gösteriniz, sonra onu alıp bir kıra götürünüz, yanına kibrit, çıra, odun, kömür koyunuz, o yine de üşüdüğü zaman bunları bir araya getirip bir ateş yakamaz ve ısınmayı başaramaz. Bu kadarcık bile mantık ilişkisi gösteremez. Artık bunun üzerine terettüp edecek diğer aklî işlemlerin derecesini tasavvur ediniz. İşte manevi dünyası meshe uğramış olan insanlar da böyledir: Onlar kör bir taklitten başka bir şey yapamaz ve hayvanî duygularından öteye geçemezler. Bir bakıma insan gibi görünürler, hakikatte ise maymundan başka bir şey değildirler. Fındığı kırar yerler de bir fındık ağacı dikmeyi akıl edemezler, Onlar hayvanlar gibidirler. Hatta daha da aşağıdırlar.”³⁵⁵

Meshle ilgili diğer bir ayet de şudur: “*De ki: ‘Allah katında yeri bundan daha kötü olanı söyleyeyim mi? Allah kim(ler)e lanet ve gazab etmiş, kimlerden maymunlar,*

³⁵³ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IV, 225.

³⁵⁴ Cuma, 62/ 5

³⁵⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, III, 301- 302.

*domuzlar ve şeytana tapanlar yapmışsa, işte onların yeri daha kötüdür ve onlar düz yoldan daha çok sapmışlardır.*³⁵⁶

Elmalılı, bu ayetin açıklamasında maymuna dönüştürülenlerden kasıt, Cumartesi yasağını çiğneyen Yahudilerdir. Domuzlardan kasıt ise, İsa'ya inen sofrayı inkâr edenlerdir. İnsanların böyle hayvan hâline konulmasına "mesh" denilir ki, ya yalnız manevî veyahut hem sûrî (görünüş itibarıyla) ve hem manevî olmak üzere iki türlüdür: Manevî mesih ahlâkî düşüklük doğuran değişme; sûrî ve manevî Mesih de ahlâkî düşüklükle beraber hayatı düşüklük doğuran değişimdir ki, buna "hakiki mesh" de denir. Değişime uğrayanlarda üreme (tenasül) olmaz. Şu halde, "maymun ve domuz oldular" demek, "hayvan cinslerinden maymun ve domuz üremesi yapan bir çeşit oldular" demek değil, tamamı sefalet içinde tükenmeye ve sonuçsuzluğa mahkûm oldular demektir. Yoksa insanın maymundan genesation (doğma, doğum) yoluyla tekâmül ettiğini iddia edenlerin yine insanın, doğum yoluyla maymuna döneceğini bir kanun gibi düşünmeleri gerekir.³⁵⁷

Konu ile ilgili diğer bir ayet şöyledir: *“Ey Kitap verilenler! Biz bazı yüzleri silip arkalarına döndürmeden ya da Cumartesi adamlarını lanetlediğimiz gibi onları da lanetlemeden önce yanınızdakini doğrulayıcı olarak indirdiğimiz (Kur'an)a inanın. Allah'ın buyruğu yapılır.”*³⁵⁸

Bu ayette de “yüzlerin tams” edilmesini açıklamakta fayda vardır. Tams: Aslında bir şeyin izlerini yok etmek ve alâmetlerini gidermek manasına gelmekle birlikte, burada yüzlerin kılığından çıkıp yüz denecek durumları kalmamak manasını ifade eder. Tams'ı İbnü Abbas (r.a.) devetabanı, hayvan tırnağı gibi olması ile Katade ve Dahhâk "Eğer dileseydik o kâfirlerin gözlerini silme kör ederdik..."³⁵⁹ Manası üzere gözlerin görmez olması ile bazı müfessirler de suratlarının maymun yüzü gibi çirkin ve perişan olması ile misal vermişler ve açıklamışlardır.³⁶⁰

Kur'an'ın geneline bakıldığında mesh ile alakalı bir diğer ayette şu göze çarpacaktır. *‘Ve eğer dileseydik onu o ayetlerle yüceltirdik, fakat o alçaklığa saplandı kaldı ve kendi keyfinin ardına düştü. Artık onun ibret verici hali o köpeğin haline benzer*

³⁵⁶ Mâide, 5/ 60

³⁵⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 301.

³⁵⁸ Nisa, 4/ 47

³⁵⁹ Yâsin, 36/ 66

³⁶⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 17.

*ki, üzerine varsan da dilini uzatır solur, bıraksan da solur. İşte bu, ayetlerimizi inkâr eden kavmin misalidir. Bu kıssayı iyice anlat, belki biraz düşünürler.*³⁶¹

Bu ayette de mesh ile ilgili diğer ayetlerde olduğu gibi Elmalılı, manen bir benzetmenin yapıldığını ileri sürmektedir. Ancak bir insanın canlılar arasında bir köpekle benzeştirilmesi kendisini rencide etmenin en son noktası olmakla eşdeğerdir.

Mademki, o heva ve hevesine uydu, dinden sıyrılıp çıktı ve insanlık bakımından alçaldı, işte artık onun temsili bir köpek temsili gibidir, sen onu sevk etsen de kehler, bıraksan da kehler, yani onu yorsan da dilini çıkarıp solur, kendi haline bıraksan da dilini çıkarıp solur, hiçbir zaman ıstıraptan, acıdan kurtulamaz. Köpeğin en aşağılık hali de başka hiçbir hayvanda bulunmayan bu soluyuştur. İşte o kimsenin halindeki düşüş, köpeğin mesel olmuş olan bu aşağılık hali gibidir. Yani alçalmanın en son kertesidir.³⁶²

Bu cezanın gerçekleşmesi noktasında yapılan bilimsel izahlar çerçevesinde Progeria adı verilen bir hastalıktan bahsetmek gerekecektir. Bu hastalığın, kan kimyasındaki bozulma sonucunda insan yüzünün tahrif olarak tıpkı kurt, köpek, kurbağa, maymun yüzüne benzemesine sebep olduğu bilim adamlarınca tespit edilmiştir.³⁶³

Tarihin farklı dönemlerinde ender görülen bir bela ve musibet olarak kan kimyasındaki bozulma sonucunda insan şeklinin olağanüstü deforme olarak tıpkı hayvanlara benzer hale geldiği, British Colombia Üniversitesi profesörlerinden kan kimyacı Dr. David Dolphi tarafından keşfedilmiştir.

Batıda yaygın olan ‘kurt adam’ ve hayvana dönüşen insan efsanelerinin kaynağını araştıran Dr. Dolphi’nin tespitine göre, kanda meydana gelen bir hastalık sonucunda insanın organları şekil değiştiriyor, yüz ve beden tamamen hayvanlarda olduğu gibi kılınıyor, bu illete yakalanan biri her haliyle insandan çok, bilinen bir hayvana benzeyebiliyordu.³⁶⁴

Burada düşünülmesi gereken belki de, İsrailoğulları’nın niçin başka bir hayvan değil de özellikle maymun kılığına sokulmak istenmesidir. Böyle bir düşünceye açıklamak için şöyle bir izah yapılabilir. Allah’ın İsrailoğulları’na verdiği bu cezanın

³⁶¹ Araf, 7/ 176

³⁶² Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IV, 224.

³⁶³ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 204.

³⁶⁴ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 58.

maymunlaşma biçiminde tecelli etmesinin hikmeti, İsrailoğulları'nın etrafındaki insanları bir maymunun etrafındakileri taklit etmesi gibi taklit etmeleridir. Peygamberlerince uyarılmalarına rağmen her defasında etrafında bulunanların inanç ve kültürlerini taklit etmişler, bunun sonucunda da kendi öz kimlik ve kişiliklerini değiştirmek durumunda bırakılmışlardır.³⁶⁵

Sonuç olarak Elmalılı tefsirinde, maymun şekline sokulmanın görünürde olmadığını, burada manevî ve davranışlarda olan değişikliklerin kastedildiğini anlatmıştır. Bu olayın bugünkü Tevrat nüshalarında yer almadığını ama bu ayetlerin indiği dönemde yaşayan Yahudilerin bu olaya itiraz etmediklerini çünkü mesh olayını kendi aralarında da öğüt ve ibret için anlattıklarını da açıklamalarına eklemiştir.³⁶⁶

2.8. YAHUDİLİKTE MESİH ANLAYIŞI

Eski İran ve Sümer kültüründe de karşılık bulan Mesih kavramı, Yahudilikteki biçimiyle, Yahudilerin karizmatik bir kurtarıcı tarafından yabancı boyunduruğundan kurtarılıp Filistin topraklarında dini ve siyasi bağımsızlık elde etmek suretiyle eski ihtişamlarına kavuşmaları, daha geniş anlamda ise Yahudilerle birlikte tüm insanlığın bir değişimle düzeltilmesine yönelik inanç ve doktrini ifade etmektedir.³⁶⁷

Mesih inancı Yahudiler için çok önemlidir. Mesih ergeç gelip Yahudileri kurtarıp dünyada barışı sağlayacaktır. Böylece Tanrı'nın Krallığı kurulacak ve Yahudilerin dünya hâkimiyeti ülküsü gerçekleşmiş olacaktır.³⁶⁸

Mesih kelimesinin aslı Ârâmîce meşîha, İbrânîce mâşiahtır. Sâmi dillerinde müşterek olan kelimenin fiil kökü Arapça'da meseha, Asur dilinde maşâhu, Ârâmîce ve İbrânîce'de mâşâh olup "el sürmek, elle sıvazlamak, boyutunu anlamak için eli bir şeyin üzerine koymak, yağ sürmek, yağla mesh etmek" anlamındadır. Mesih terim olarak "yağ sürülmüş, yani yağla mesh etmek suretiyle bir işe hasredilmiş, dinî bir görevi ifaya elverişli hale getirilmiş, dinî bir görevle vazifelendirilmiş, Tanrı'nın bir görev tevdi etmek üzere el koyduğu kişi" manasına gelmektedir.³⁶⁹ ' ve Musa mesh yağını aldı. Ve

³⁶⁵ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 204.

³⁶⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 224.

³⁶⁷ Salime Leyla Gürkan, *Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, Özgün Matbaacılık, Ankara 2007, 256.

³⁶⁸ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 224.

³⁶⁹ Jacques Waardenburg, 'Mesih', *TDVİA*, 29, 306.

*Harun'un başı üzerine mesh yağından döktü ve kendisini takdis etmek için onu meshetti.*³⁷⁰ cümlesinde olduğu gibi.

Yahudiler, Mesih'in İbranice yağlanmış anlamındaki 'Maşiah' kelimesinden geldiğini kabul etmektedirler. İsrail krallarından Saul ve Davud'un yağlanarak işe başlamalarından dolayı Yahudiler, kendilerini kurtarmak üzere, Davud soyundan Allah tarafından gönderilecek kimseyi ifade etmek için bu terimi kullanmaktadırlar. Bu, Yahudilerin gelecekle ilgili ümitlerinin kaynağıdır.³⁷¹

Mesih telakkisi Yahudilikte çok köklü bir inanç olup Yahudi amentüsünün temel unsurlarından biridir. Gerek Eski Ahid'de yer alan ve çeşitli şahıslar tarafından ifade edilen ileride gelecek kurtarıcı müjdesi gerekse Yahudilerin seçkin halk oldukları inancı ve bu inançla çelişen tarihî olaylar onlarda bir kurtarıcı beklentisi doğurmuştur. Yahudilere göre beklenen Mesih henüz gelmemiştir. Hıristiyanlar ise Yahudilerin bekledikleri Mesih'in Hz. İsa olduğunu kabul etmekte, ona çeşitli nitelikler atfetmekte ve ikinci defa geleceğine inanmaktadırlar.³⁷²

Yahudilik'te üzerinde en çok söz edilen hususlardan birisi, Mesih ve Mesih'i bekleme konusudur. Hıristiyanlara göre Yahudilerin beklediği Mesih, Tevrat'ta açık şekilde ismi yazılı olan İsa Mesih'tir. Fakat Yahudiler bu metinlerde değiştirmeler yaparak onu tasdikten kaçınmışlardır.³⁷³ Dolayısıyla Yahudilerin beklemekte oldukları Mesih inancının dayanağı -değiştirilmiş de olsa- Yahudi kutsal kitaplarındaki bazı ifadelerdir.³⁷⁴

Şimdiki zamanın olumsuzlukları ve bu dünyada kurulacak yeni düzen beklentisini ifade eden Mesih anlayışı, ikinci mabet döneminin sonlarından itibaren Yahudi dininin önemli bir parçası olmakla birlikte başlangıç itibariyle Yahudilik, Mesih'i karaktere sahip bir din değildir. Yahudilik'teki Mesih inancı, bir manada 'dünyanın sonu' anlamına gelen Apokaliptik döneminin bir ürünüdür. Apokaliptik metinlerden olan Eski Ahid'in Enok kitabında, dünyanın sonunda Allah'ın Mesih'i göndereceği ve onun Yahudileri dünyanın efendisi haline getirip krallığını ilan edeceği anlatılır.³⁷⁵ Söz

³⁷⁰ Levililer, 8/ 10-12

³⁷¹ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 224.

³⁷² Waardenburg, "Mesih", 306.

³⁷³ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 200.

³⁷⁴ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 224.

³⁷⁵ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 63.

konusu metne göre Yahudilerin Mesih'i melekler gibidir.³⁷⁶ O, kâinatın gizli bilgisine sahiptir. Onunla hükmeder.³⁷⁷ Ahir zamanın tüm şer güçlerini yok ederek Allah'ın tahtının yeryüzündeki varisi ve kudretinin mümessili olur.³⁷⁸

Tevrat'ta İsrailoğulları, Mesih beklentisinden ziyade İbrani atalarına vaat edilen kutsal topluluk olarak sunulmaktadır.³⁷⁹ *'Böylece Rab atalarına vermeye ant içtiği bütün ülkeyi İsrail'e vermiş oldu. İsrailoğulları da ülkeyi mülk edinip oraya yerleştiler. Rab, atalarına ant içtiği gibi onları her yönden rahata erdirdi. Düşmanlarından hiç biri onların önünde tutunamadı. Rab hepsini onların eline teslim etti.'*³⁸⁰

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Tevrat'ta Mesih anlayışıyla ilgili bir atıf yer almazken, Eski Ahit'teki hâkim görüş İsrail'in koruyucusu ve kurtarıcısının bizzat Tanrı olduğu yönündedir.³⁸¹ Bunun yanında özellikle peygamberlere atfedilen kitaplarda Mesih anlayışının izlerini bulmak mümkündür.

Eski Ahid'in son kitaplarında Mesih'e üstü kapalı şu şekilde işaret edilmektedir. *'İsrail üzerine hükümdar olacak, bana senden çıkacaktır. Onun çıkışı eski vakitten ezeli günlerdendir.'*³⁸² *'Ey Sion kızı, büyük sevinçle coş, ey Yeruşalim kızı bağır. İşte kralın adildir, alçak gönüllüdür ve bir eşek üzerine, evet eşek yavrusu sığa üzerine binmiş sana geliyor.'*³⁸³

Yahudilik'te Mesih, Yahudi toplumunu kurtaracak kişidir. Yahudilerin de görevi bu Mesih'in gelmesini hazırlamaktır. Çünkü Mesih, inananların hakim olduğu bir çağı başlatacak ve dünyaya huzur getirecektir.³⁸⁴ Yahudilere göre, 'Yahve' Mesih'i gönderip Yahudileri kurtaracak ve düşmanlarını da cezalandıracaktır. Yahudiler, kendilerini kurtaracak birinin bir gün mutlaka çıkacağı düşüncesiyle Mesih fikrine bağlanmışlar ve Mesih'i bekleme düşüncesini inançları arasına dâhil etmişlerdir.³⁸⁵

Yahudilerin inancına göre Davud soyundan gelecek olan Mesih, tarihin sonunda İsrail'in düşmanlarını yenmek suretiyle onları esaretten kurtarıp kutsal topraklara ve

³⁷⁶ Enok, 46/ 1

³⁷⁷ Enok, 62/ 6

³⁷⁸ Enok, 51/ 8; 38/ 2

³⁷⁹ Gürkan, *Yaşayan Dünya Dinleri*, 256.

³⁸⁰ Yeşu, 21/ 43- 44

³⁸¹ Gürkan, *Yaşayan Dünya Dinleri*, 256.

³⁸² Mika, 5/ 2- 5

³⁸³ Zekeriya, 9/ 19

³⁸⁴ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 200.

³⁸⁵ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 200.

Tanrı'ya döndürecek, orada mabedi tekrar inşa edip, İsrail'i Tevrat şeriatına göre yönetecek ve yeryüzünde Tanrı'nın krallığını kuracak kişi, savaşçı, öğretmen ve peygamber kimliklerini de kendi şahsında toplayan bir kral olarak tasvir edilir.³⁸⁶

Tabiatüstü kimi özelliklere sahip olmasının yanında genellikle insan olarak tanımlanan Mesih, bir görüşe göre mabedin yıkılması sırasında Betlehem'de veya Kudüs'te doğacağı öngörülmektedir. Diğer bir görüşe göre ise, gökyüzünde gizlenmiş olup geri dönmek için kurtuluş gününü beklediği ve İsrail hak ettiğinde heybetli bir biçimde bulutların üzerinde, hak etmediğinde ise, mütevazı bir şekilde bir eşeğin sırtında³⁸⁷ geleceği rivayet edilmektedir.³⁸⁸

Yahudilerin kutsal mabetlerinin yıkılmasından sonra hız kazanan Mesih beklentisi, miladi 1. yüzyıldan itibaren değişik Mesih'lerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.³⁸⁹ Özellikle baskı ve zulüm zamanları ile siyasi değişim ve karışıklığın yaşandığı dönemler, söz konusu Mesih beklentisinin hızlandığı dönemler olmuştur. Yahudi tarihi, ortaçağ boyunca gerek Müslüman gerekse Hıristiyan coğrafyasında, çeşitli sahte Mesih'lerin ve Mesihi hareketlerin ortaya çıkmasına sahne olmuştur.³⁹⁰

Yahudilerin Mesih beklentileri neticesinde sayısız Mesih ortaya çıkmış, ancak Yahudilerin kutsal topraklara yeniden dönme arzusunu canlandırma dışında, geride pek bir şey bırakmamışlardır.³⁹¹

Yahudi tarihinin en etkili Mesih hareketi aslen İzmirli bir Yahudi olan Sabatay Sevi'nin öncülüğünü yaptığı Sabataycılıktır. Sabatay Sevi, 1665 yılında Mesihlik iddiasıyla ortaya çıkmış, daha sonra da Sevi'nin Müslüman olduğunu açıklaması üzerine Sabataycılık gizli bir harekete dönüşmüştür.³⁹²

Sabataycılık Osmanlı sınırları içerisinde ortaya çıkmasına rağmen bütün dünya Yahudilerinin ilgisini çekmiş, Sabatayın reenkarnasyonu olduğuna inanan Jacob Frank tarafından Polonya'da yayılmıştır. Sevi Yahudiler için bir model olmuş ve 'dönme'ler

³⁸⁶ Gürkan, *Yaşayan Dünya Dinleri*, 259.

³⁸⁷ Zekeriya, 9/ 19

³⁸⁸ Gürkan, *Yaşayan Dünya Dinleri*, 260.

³⁸⁹ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 224.

³⁹⁰ Gürkan, *Yaşayan Dünya Dinleri*, 261.

³⁹¹ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 224.

³⁹² Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 200.

adı altında bir cemaatin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunlar şeklen Müslüman, ruhen Yahudi olduklarını bilerek yaşamlarını devam ettirmişlerdir.³⁹³

Yahudi kültürü içerisinde özellikle Yeremya ve Daniel kitaplarında yer alan bilgilerden hareketle Mesih'in geliş tarihi ile ilgili hesaplamalar da yapılmaktadır. Sürgün, katliam, siyasi devrim ve hatta salgın hastalıkların yaşandığı tarihlerle örtüşen bu hesaplamalar doğru çıkmadığında, Yahudilerin günahkâr oluşları Mesih'in gelmesine engel olarak gösterilmiş ve yeni bir tarih ortaya atılmıştır.

Yahudilerin on üç maddelik amentülerinin yanında iman ikrarı biçiminde yer alan Mesih inancı, Ortodoks Yahudilik tarafından hala korunurken; Reformist Yahudiler tarafından reddedilmiş ve topyekûn bir dünya düzeni anlayışı benimsenmiştir.³⁹⁴

2.9. YAHUDİLİKTE RECM MESELESİ

Hz. Peygamberin ashabıyla Medine'ye hicret etmeleriyle birlikte, Medine de bulunan Yahudilerle çoğu zaman çeşitli diyaloglar yaşadığını görmekteyiz. Hz. Peygamberin Yahudileri İslam'a davet etmesi, Yahudilerin değişik konularda O'na soru sormaları şeklindeki bu etkileşim beraberinde birçok konunun da aydınlanmasına sebep olmuştur.

Şüphesiz Medine'deki Yahudilerle olan diyalog çerçevesinde günümüze kadar canlılığını yitirmeyen, hatta İslam'da varlığı sürekli tartışma konusu olan 'recm' meselesi bunların başında gelmektedir. Ancak biz konumuzun bu bölümünde recm meselesinin İslam'da varlığı üzerine bir tartışmaya girmeyeceğiz. Sadece Yahudilerce bilinen, kutsal kitaplarında yer alan recm olayının Hz. Peygamberle diyaloglarına nasıl bir yön tayin ettiğini Elmalılı'nın yorumlarıyla ortaya koymaya çalışacağız.

Sözlükte 'taşla öldürmek, birine taş atmak, taşa tutmak, sövmek, lanet etmek, kovmak, birinin namusuna iftira etmek' gibi anlamlara gelen 'recm', klasik fıkıh kitaplarında ise, zina eden evli erkek ve kadını yarı beline kadar toprağa gömdükten sonra insanların taş atarak onları öldürmeleridir.³⁹⁵

³⁹³ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 224. Geniş bilgi için bk. Abdurrahman Küçük, *Dönmeler Tarihi*, Andaç Yayınları, Ankara 2003.

³⁹⁴ Gürkan, *Yaşayan Dünya Dinleri*, 261.

³⁹⁵ İbrahim Paçacı, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Erce Matbaası, Ankara 2006, 549.

Zina edenlere recm veya başka şekilde ölüm cezası verilmesi İslam'a has bir uygulama değildir. Gerek dinî gerekse beşerî hukuk sistemlerinde zina eden kimselere genellikle sürgünden ölüme kadar ağır cezalar verildiği bilinmektedir. Mesela Tevrat'ta, zina eden evli kimselere recm cezası verileceği hüküm altına alınmıştır.³⁹⁶ İncil'de ise, Hz. İsa'ya zina etmiş bir kadının recmedilmek üzere getirildiğinden söz edilmektedir.³⁹⁷

Yahudilikte “niuf, zenut” gibi İbranice kelimelerle anlatılan zina en büyük suçlardan biridir. Erken dönemlerde zina kavramı büyük oranda kadının kocasının mülkü oluşu kavramıyla ilişkilendirilmişti. Kadın kocanın özeli olduğuna göre zina doğrudan doğruya özele tecavüz anlamına geliyordu. Nitekim Tevrat'ta “*Komşunun evine, karısına, erkek ve kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin.*”³⁹⁸ denilir.

Bu hukukî anlayışın yanında dinsel bağlamda zina eden, '*Komşunun karısıyla cinsel ilişki kurarak kendini kirletmeyeceksin.*'³⁹⁹ cümlesinde ifade edildiği gibi kirlenmiş kabul edilirdi. Sürgün sonrasında daha teolojik bir anlama bürünen zina Tanrı'ya karşı işlenen bir suç '*Tanrı, düşünde ona, Temiz vicdanla bunu yaptığını biliyorum*" diye yanıt verdi, "*Ben de seni bu yüzden bana karşı günah işlemekten alıkoydum, kadına dokunmana izin vermedim.*"⁴⁰⁰ ve putperestlik olarak algılanmıştır '*Git, kötü bir kadınla evlen, ondan zina çocukların olsun... Ben kurtaracağım onları, ama yay, kılıç, savaş, at ve atlılar aracılığıyla değil, kendi aracılığımla.*'⁴⁰¹ Zinanın On Emir'de '*Zina etmeyeceksin*'⁴⁰² hükmüyle şiddetle yasaklanması da muhtemelen yine aynı dönemin ürünüdür.

Zina eden Yahudiler taşlanarak öldürülürdü '*ikisini de kentin kapısına götüreceksin, taşıyarak öldüreceksiniz. Çünkü kız kentte olduğu halde yardım istemek için bağırmadı; adam da komşusunun karısıyla ilişki kurdu. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız.*'⁴⁰³ Rabbinik gelenek, şayet zina eden evli kadın kâhin sınıfından birinin kızı ise bunların yakıldığına '*Bir kâhinin kızı fahişelik yaparak kendini kirletirse, hem*

³⁹⁶ Tesniye, 22/ 13

³⁹⁷ Levililer, 20/ 10; Tesniye, 22/ 22

³⁹⁸ Çıkış, 20/ 17; Tesniye, 5/ 21

³⁹⁹ Levililer, 18/ 20

⁴⁰⁰ Tekvîn, 20/ 6; 39/ 8- 9

⁴⁰¹ Hoşea, 1- 3; Yeremya, 3

⁴⁰² Çıkış, 20/ 13; Tesniye, 5/ 18

⁴⁰³ Tesniye, 22/ 24

*kendini hem de babasını rezil etmiş olur, yakılmalıdır.*⁴⁰⁴ ve çırılçıplak sokağa terk edildiğine dair referanslar barındırır. *‘Yoksa onu çırılçıplak soyacak, anneden doğma edeceğim, çöle, çorak toprağa çevirecek, susuzluktan öldüreceğim.’* demek suretiyle cezalandırılmasını talep eder.⁴⁰⁵

Nişanlı kızla zina durumunda suçlunun recmedileceği Tevrat'ta belirtilmekte ve *‘Eğer bir adam kentte başka biriyle nişanlı erden bir kızla karşılaşır ve onunla yatarsa, ikisini de kentin kapısına götürecektir, taşıyarak öldüreceksiniz.’*⁴⁰⁶ şeklinde ifade edilmektedir.

Evli kadınla zina durumunda da öldürüleceği kaydedilmektedir *‘Biri başka birinin karısıyla, yani komşusunun karısıyla zina ederse, hem kendisi, hem de zina ettiği kadın kesinlikle öldürülecektir.’*⁴⁰⁷ demek suretiyle cezalandırılmasını talep etmektedir.⁴⁰⁸

Medine’de yaşayan Yahudilerin zaman zaman Hz. Peygambere soru sorduklarına ve kendilerine hakemlik yapmasını istediklerine daha önce değinmiştik. Bu bağlamda nazil olan şu ayetler neticesinde ‘recm’ konusu gündeme gelmiştir. *‘Yalana kulak verirler, haram yerler. Sana gelirlerse ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir, eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir zarar veremezler. Ve eğer hüküm verirsen aralarında adaletle hüküm ver. Çünkü Allah adalet edenleri sever. İçinde Allah’ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında dururken seni nasıl hakem yapıyorlar, ondan sonra da (verdiğin hükümden) dönüyorlar? Onlar inanıcı değildir.’*⁴⁰⁹

Elmalılı, bu olayı Ebu Hureyre’nin rivayetiyle⁴¹⁰ şöyle aktarır: *‘Tevrat'ta İsrailoğulları'ndan zina edenlere recm emredilmişti ve bunu tatbik ediyorlardı. Bir gün Yahudilerin büyüklerinden birisi zina etmiş, recm için toplanmışlar, fakat ileri gelen saygın kişiler buna engel olmuşlar. Sonra zayıflardan birisi zina etmiş, bunu recm etmek için toplanmışlar. Bu defa da düşkünler buna itiraz etmişler. "Arkadaşınızı recm*

⁴⁰⁴ Levililer, 21/ 9

⁴⁰⁵ Eldar Hasanov, ‘Zina’, *TDVİA*, XLIV, 444- 445.

⁴⁰⁶ Tesniye, 22/ 13, 20, 21, 23, 25

⁴⁰⁷ Levililer, 20/ 10; Tesniye, 22/ 22

⁴⁰⁸ Eldar Hasanov, ‘Zina’, *TDVİA*, XLIV, 444- 445.

⁴⁰⁹ Mâide, 5/ 42- 43

⁴¹⁰ Buhari, *Hudud*, 21

etmedikçe bunu da recm etmeyin, ya da ikisini de recm edin" demişler. Bunun üzerine, recmi bırakıp tahmim⁴¹¹ karar vermişler.

Bir gün Resulullah Medine'de böyle bir Yahudi'nin dolaştırıldığına şahit olmuş, Yahudi âlimlerinden birine, "*Sizde zina eden kimsenin cezası böyle midir?*" diye sormuş, "evet" demiş. "*Musa'ya Tevrat'ı indiren Allah için söyle, kitabınızda zina edenin cezasını böyle mi buluyorsunuz?*" deyince, "*Böyle yemin vermeseydin söylemezdim, doğrusu recimdir*" demiş ve kıssayı nakletmiştir. Sonra Yahudi ileri gelenlerinden Yüsre adında bir kadın Hayber ileri gelenlerinden bir Yahudi ile zina etmiş de Kureyzaoğullarından bir kişiyi Resulullah'a göndermişler, "*Zina hakkında ona indirilen hüküm nedir? Korkarız ki bizi rüsvay eder, şayet celde⁴¹² derse kabul ediniz, recm cezası derse kabul etmeyiniz*" demişler. Hz. Peygambere: "*Şu adam namuslu bir kadın ile zina etti, seni hakem yapıyoruz, hüküm ver*" demişler. Bunun üzerine Peygamberimiz: "*Ey Yahudi toplumu, bana en bilgininizi çağırınız*" buyurmuş, onlar da Abdullah b. Sûriya'yı çağırılmışlar, Resulullah bununla baş başa kalmış ve meseleyi ona açmış, "*Ey İbnü Sûriya Allah'a ve Allah'ın İsrailoğulları'na olan nimetlerine ant vererek söylüyorum. Zina eden kimse hakkında Allah'ın Tevrat'ta recm ile hükmettiğini bilmiyor musun?*" buyurmuş, o da: "*Allah için evet, ey Kasım'ın babası (Muhammed)! Bunlar senin Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu kesin bir şekilde bilirler ve fakat haset ediyorlar*" demiş. Resulullah da zina eden erkek ve zina eden kadının ikisinin de recmini emretmiştir. Beni Osman b. Galip, b. Neccâr mescidinin kapısı

⁴¹¹ Tahmin: Zina edene yünden örülmüş, zifte bulanmış bir kamçı ile kırk kamçı vurma, yüzünü karalama, bir eşeğe

ters olarak bindirilip dolaştırma şeklinde teşhir etmedir.

⁴¹² Celde: Bu ceza Kur'ân-ı Kerîm'de zina eden kadına ve erkeğe yüz sopa vurulmasını emreden âyete dayanmaktadır (Nur, 24/ 2). Âyette bekâr ve evli ayırımı yapılmaksızın umumi bir ifade kullanılmış olmakla birlikte İslâm âlimleri, bu umumi hükmün Hz. Peygamber'in hadisleri ve uygulamalarıyla tahsis edilerek yüz sopa cezasının sadece muhsan olmayan kişilere uygulanacağı kanaatine varmışlardır. Cezanın infazı sırasında sopanın çok acıtan veya yaralayan türden olmaması, vurmanın ne çok sert ne de çok yavaş olması, kanamaya veya bir organın zarar görmesine yol açmaması gerekmektedir. İnfaz tehlikeli görülen çok sıcak veya çok soğuk zamanlarda yapılmaz. Çoğunluğa göre hasta, loğusa ve hamilelerin infazı ertelenir. Hastanın iyileşme ümidi bulunmuyorsa ağırlıklı görüğe göre yüz adet küçük dal ile hafifçe vurularak sembolik bir infaz yapılır. Hz. Peygamber zamanında böyle bir uygulama yapılmıştır (Ebû Dâvûd, Hudud, 39). Hanefî ve Mâlikîler'e göre infaz sırasında erkek mahkûmun avret yerleri hariç vücudu çıplak olur; diğer mezheplere göre ise yalnız kalın giysileri çıkarılır. Mahkûm kadın ise ittifakla sadece kalın giysileri çıkarılır. Çoğunluğa göre erkek mahkûm ayakta, kadın ise otururken infaz yapılır. Mâlikîler'e göre ise ceza ikisi de otururken infaz edilir. Yüz ve cinsel organlar gibi hassas bölgelere vurulmadığı gibi bir yere devamlı olarak vurulmaz; Mâlikîler'e göre ise yalnız sırtta vurulur.

önünde recmedilmişler. Fakat Yahudiler bu hükmü inkâr etmişler ve bu ayetler nazil olmuştur.⁴¹³

Ayetlerin nüzülü hakkında değişik rivayetler olmasına karşın recm cezasının Tevrat'ın hükmü olduğu açıktır. Nitekim Tevrat'ta da '*Eğer bir adam başka birinin karısıyla yatarken yakalanırsa, hem kadınla yatan adam, hem kadın, ikisi de öldürülecek. İsrail'den kötülüğü atacaksınız.*'⁴¹⁴ "*Eğer bir adam kentte başka biriyle nişanlı erden bir kızla karşılaşır ve onunla yatarsa, ikisini de kentin kapısına götürecektir, taşlayarak öldürecek.*"⁴¹⁵ şeklinde yer alan cümleler bu hükmü açıkça ifade eder.

Zinanın hükmü Kur'an'da bellidir. Recm ile ilgili hükmü Arapların Yahudilerden aldığı sanılmaktadır. Ama İslâm'da bu hüküm celd (sopa) ile değiştirilmiştir. Tevrat'ın hükmü ve Arapların uygulaması, Arapların geleneğinin tesiriyle hadis şekline sokulup İslâm hukukuna girmiştir.⁴¹⁶

Elmalılı'nın tefsirindeki açıklamalarına göre bu ayetlerin gerçekte zina ile ilgili değil, bir öldürme olayı ile ilgili olduğu da kuvvetli bir rivayet olarak yer alır. Elmalılı'ya göre ayetlerin netice itibariyle Yahudilerin İslam'ın hükmüne müracaatları hakkında nazil olduğu, fakat ayetlerin siyakında zinaya dair açıklık bulunmadığından asıl nüzul sebebi olan hadisenin bir öldürme olayı olması daha uygundur.⁴¹⁷

Sonuç itibariyle recm cezası yukarıda örneklerini verdiğimiz şekliyle Yahudi Kutsal Kitap'ında yer alırken, Kur'an'da yoktur. Kur'an'ın zina eden evli- bekârlar için belirlediği nihai ceza yüz sopadır. Ancak söz konusu ayetten sonra da Hz. Peygamber ve sonraki dönemlerde uygulandığı için recm sünnet ve icma ile sabit olmuştur. Bununla birlikte recm için, zina edenlerde, şahitlerde ve olayın gerçekleşmesinde çok ağır şartlar aranmıştır.

Özellikle zinanın şahitle ispatında en az dört erkek şahidin, zina hâlinde bizzat görmesinin şart koşulması, şahitlerin daha az olması veya birinin şahitlikten dönmesi halinde diğerlerine kazf⁴¹⁸ cezasının uygulanması, böylece şahitlerin mümkün olduğu

⁴¹³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 266- 267.

⁴¹⁴ Tesniye, 22/22

⁴¹⁵ Tensiye, 22/ 23

⁴¹⁶ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, II, 529.

⁴¹⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 268.

⁴¹⁸ Kazf: Namuslu kadına zina suçu isnat etmek demektir. Dinimizde ağır bir suç ve ahlaksızlık olarak nitelenen zinanın, masum ve iffetli insanlara isnat edilmesi de büyük günah olarak kabul edilmiştir;

kadar olayı gizlemelerinin istenmesi, adeta bu filin aleni işlenmesi anlamına gelmektedir ki, toplum düzenini bozan bu fiil için recm gibi ağır ceza öngörülür.

Ayrıca zinanın ikrar ile sabit olması halinde kişinin ikrarından recm esnasında dahi kaçarak dönebilmesi gibi durumlar sebebiyle recm, adeta sembolik bir ceza haline gelmiştir. Bu sebeple tarih boyu uygulanan recm cezası bir kaçı geçmez. Burada recm cezasından bir sapma değil, şartlardaki ağırlığın uygulamayı imkânsız olmasa da zor hale getirmesi söz konusudur.

2.10. İSRAİLOĞULLARI'NA VERİLEN NİMETLER

Kur'an'dan anlaşıldığına göre İsrailoğulları'na çeşitli nimetler verilmiş, bu nimetlere karşı İsrailoğulları'nın takındıkları olumsuz tavırlar ile başlarına gelen ve gelecek olan azaba birçok ayette değinilmiştir. Allah İsrailoğulları'nı âlemlere üstün kılmış,⁴¹⁹ Firavun'un erkek çocuklarını öldürdüğü zamanlarda Musa'yı sağ salim kurtarmış⁴²⁰ ve peşlerine takılan Firavun'u denizde boğmuştur.⁴²¹ Musa'nın Allah ile görüşmeye gitmesi üzerine geçen kırk günlük süre içinde kavminin altın bir buzağı yapıp ona tapmalarını affetmiştir.⁴²² İsrailoğulları'nın Allah'ı görme istekleri bile geri çevrilmemiş ama buradaki tutumları sebebiyle başlarına bir azab gelmiştir.⁴²³ Yine de bu topluma verilen nimetler Allah'ın merhametine en güzel örnektir.

Kuran'da İsrailoğulları'na geçmişte bahşedilen nimetler hatırlatılarak Allah'a verdikleri sözü tutmaları, Musa'yı ve Tevrat'ı tasdik eden yeni tebliği ve onun peygamberini kabul etmeleri istenir.⁴²⁴ Yahudilerin üstün kılınması hususu ise, diğer milletlerden farklı ve ırk bakımından üstün oldukları anlamında değil, Allah'ın onlara birçok peygamber göndermesi ve kendilerine Tevrat'ı vermesi bakımından bir üstünlüktür.⁴²⁵ Kur'an-ı Kerim'de bu ayrıcalıkları şöyle anlatılır: “*Bir zamanlar Musa,*

şahitsiz, delilsiz iffetli kadınlara isnatta bulunmayı ise had cezası gerektiren bir suç saymıştır. (Bkz. Nur, 24/ 4- 5) Bir kadına zina isnadında bulunup da, bunu dört adil şahitle ispatlayamayan kimse, iffete iftira suçu işlemiş olur. Suçun teşekkül etmesi için ayrıca isnatta bulunan kimsenin akıllı, bülüğ çağına erişmiş olması; kadının da iffetli olması gerekir. (İbrahim Paçacı, Dini Kavramlar Sözlüğü, 367

⁴¹⁹ Bakara, 2/ 40, 42, 47; A'râf, 7/ 140; Duhân, 44/ 32

⁴²⁰ Bakara, 2/ 49; Kasas, 28/ 4; İbrahim, 14/ 6

⁴²¹ Bakara, 2/ 50; A'râf, 7/ 138; Yunus, 10/ 90; Tâhâ, 20/ 77- 78; Şuarâ, 26/ 60- 66

⁴²² Bakara, 2/ 51- 52; Nisa, 4/ 153; A'râf, 7/ 152- 153

⁴²³ Bakara, 2/ 55- 56; Nisa, 4/ 153

⁴²⁴ Bakara, 2/ 47, 122; A'râf 7/ 140; Duhân 44/ 32

⁴²⁵ Harman, *Yahudilik*, XLIII, 221.

kavmine şöyle demişti: *Ey kavmim! Allah'ın size verdiği nimetini hatırlayın; hani O içinizden peygamberler çıkarmış, sizden hükümdarlar kılmış, âlemlerde hiç kimseye vermediğini size vermiştir.*"⁴²⁶ Bunlara rağmen İsrailoğulları Allah'a isyan etmiş, O'ndan başka tanrılar edinmiş, peygamberlerine eziyet etmiş ve bazılarını öldürmüştür.

Çalışmamızın bu kısmında İsrailoğulları'na verilen ve yukarda ismen zikredilen nimetlerin ayetler ışığında yorumlarına kısaca değineceğiz.

2.10.1. Menn ve Selvâ

Mısır'da köle hayatı yaşayan İsrailoğullarını, peygamberleri Musa aracılığıyla Firavun'un esaretinden kurtaran, Allah; daha sonra onları vaat ettiği kutsal topraklara yönlendirir. "*O topraklarda (Arz-ı Mev'ud) oturun! Ahiret vaadi tahakkuk edince, hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz*" dedik."⁴²⁷

İsrailoğulları'nın vaat edilen topraklara doğru çıktıkları bu uzun yolculukta Sina Çölü'nden geçerken hem sınanırlar ve hem de Allah'ın çeşitli olağanüstü ihsanlarına nail olurlar. Çok büyük bir insan nüfusu olarak çölde yolculuk eden İsrailoğulları'na bahşedilen nimetler arasında, kısır çöl tabiatında olağanüstü olarak sunulan yiyecekler ve içecekler gelir. Kur'an-ı Kerim, İsrailoğulları'nın çöldeki hayati ihtiyaçlarının karşılanması hakkında şu bilgileri bize aktarır. "*Ve sizi bulutla gölgeledik, size "Menn" ve "Selva" gönderdik.*"⁴²⁸

İsrailoğulları'nın, Mısır'dan Çıkış'ının başlamasından sonraki Sina Dağı'na doğru yolculuğunun Tevrat'taki rotası şöyledir: "*Musa İsrailileri deniz'in ötesine çıkardı. Şur Çölü'ne girdiler. Mara'ya vardılar.*"⁴²⁹ "*Sonra Elim'e gittiler.*"⁴³⁰ "*Bütün İsrail topluluğu Elim'den ayrıldı. Mısır'dan çıktıktan sonra ikinci ayın on beşinci günü Elim ile Sina arasındaki Sin Çölü'ne vardılar.*"⁴³¹ "...*Refidim'den yola çıkıp Sina Çölü'ne girdiler. Orada, Sina Dağı'nın karşısında konakladılar.*"⁴³²

⁴²⁶ Mâide, 5/ 20

⁴²⁷ İsra, 17/ 103-104

⁴²⁸ İsra, 17/ 103-104

⁴²⁹ Mısırdan Çıkış, 15/ 22-23

⁴³⁰ Mısırdan Çıkış, 15/ 27

⁴³¹ Mısırdan Çıkış, 16/1

⁴³² Mısırdan Çıkış, 19/ 1- 2

Hazırlıksız yola çıkmaları yanında milyonlarca nüfusun, çöl ortamında rahatlıkla veya yaşamlarını sürdürecekt ölçüde yiyecek bulmasının mümkün olmadığı da aşikârdır. Bundan dolayı Allah, İsrailoğulları'nı çöl yolculuğu esnasında onların mucize yiyeceklerle beslenmesini ihsan eder. Bu nimetin onların Mısır'da yaşadıkları zulüm döneminin bir karşılığı olduğu şeklinde yorumlamak da mümkündür. Fakat Elmalılı, İsrailoğulları'na verilen nimetlerin tek tek sayılıp gelirken, buna karşılık onların bu nimetlere nankörlük ettiklerini, bunun neticesinde de haklarında azabın hak olduğunu ifade eder.⁴³³

İsrailoğulları'na kendiliğinden, hiç zahmetsizce elde ettikleri yiyecekler verildiğini ifade etmiştik. Seher vaktinde toprağa düşen kırağının ardından kişniş tohumu gibi beyaz ve kırağı gibi küçük olup öğütülerek lezzetli pide yapılan 'menn' bunlardandır. Yer elması, mantar, bir tür kaktüsün meyvesi olup enfes tadı ve serinletici bir özelliği olan 'tyn', avlanarak yararlanacakları eti lezzetli bıldırcın kuşları, çalılıklarda reçine, her biri şifalı olan ve sıvılaştırılmak suretiyle meşrubat şeklinde içilebilen ve tümüne birden Kur'an'da 'menn' ve 'selva' adı verilen yiyeceklerdir bunlar.⁴³⁴

Ne var ki, Elmalılı'nın ifadesiyle İsrailoğulları'nın bu nimetler karşısında haddi aşarak, verilen nimetlerin kadrini bilmeyerek, şükürü ve itaati bir yana bırakarak, terbiyesizlik edip de yeter artık, her gün bıldırcın eti ve kudret helvası yemekten bıktık, usandık, binaenaleyh Rabbine dua et de bize toprağın bitirdiği şeylerden; yetiştirdiği sebzelerden, kabak, hıyar, sarımsak, mercimek ve soğanından çıkarıversin⁴³⁵ demeye başladıklarını görmekteyiz. Bu nankörlükleri sebebiyle ellerindeki nimetler de alınarak yoksulluk ve kıtlıkla cezalandırılır, miskin ve perişan bir hale düşerler.⁴³⁶

"Menn'in mahiyetinin ne olduğu hususunda değişik görüşler vardır. Tatlı bir çeşit zank olduğu, bal olduğu, tatlı bir içecek olduğu da söylenir. Ayrıca yufka türü ekmek olduğu da söylenir. Menn kelimesinin şanı yüce Allah'ın kullarına yorulmadan, ekip biçmeden lütfettiği her türlü nimeti kapsayan, genel anlamlı bir masdar olduğu da söylenir."⁴³⁷

⁴³³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 305.

⁴³⁴ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 222.

⁴³⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 311.

⁴³⁶ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 223.

⁴³⁷ İmam Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, (Ter.: M. Beşir Eryarsoy), Buruc Yayınları, İstanbul 2014, II, 105.

Menn; “umumiyetle, dağlarda insan emeği geçmeden kendi kendine yetişen meyveler hakkında kullanılır. Bununla beraber, müfessirler bunu, çöllük olan ve geceyle gündüz arasında, büyük ısı değişikliği bulunan yerlerde sabaha karşı ağaç yaprakları ve taşlar üzerinde teşekkül eden ve 'kudret helvası' denilen bir tatlı tabakasına tahsis ederler.”⁴³⁸

Tam manasıyla anlamlandırılmayan bu yiyeceğin mucize bir yiyecek olarak, İsrailoğulları'nın çalışma zahmetine katlanmadan Cenabı Hakk tarafından onlara ihsan edilen bir bitki olduğu anlaşılması gerekir. Bu bitkinin tarif veya tasvirleri dünya üzerinde zahmetsizce devşirilen her türlü bitki veya yiyecek için düşünülebilir. Burada ayetin vermek istediği mesaj çöl gibi kısır bir ortamda, Allah'ın onlara zahmetsizce elde edilen yiyecekler bahşedebildiği ve onları koruduğudur.⁴³⁹

Selva hakkında da, “bal” benzeri bir yiyecek olduğu rivayet edilmişse de Elmalılı'nın ifadesine göre, bu konudaki en isabetli görüş selva'nın bir kuş olduğudur.⁴⁴⁰ Selva hakkındaki “*bıldırcın kuşu*” nitelemesinin kaynağının Tevrat anlatımları olduğunu zannediyoruz. Tevrat'ta, bu hususta net bir açıklama bulunmaktadır. “*Rab Musa'ya şöyle dedi: 'İsraililerin yakınmalarını duydum. Onlara de ki, 'Akşamüstü et yiyeceksiniz, sabah da ekmekle karnınızı doyuracaksınız. O zaman bileceksiniz ki, Tanrınız Rab benim. '...Akşam bıldırcınlar geldi, ordugâhı sardı.*”⁴⁴¹

Tevrat'ın Sayılar Kitabı'nda ise bu hususta şöyle bir ifade yer alır: “*Rab denizden bıldırcın getiren bir rüzgâr gönderdi. Rüzgâr bıldırcınları ordugâhın her yönünden bir günlük yol kadar uzaklığa, yerden iki arşın yüksekliğe indirdi. Halk bütün gün, bütün gece ve ertesi gün durmadan bıldırcın topladı. Kimse on homer'den az toplamadı. Bıldırcınları ordugâhın çevresine serdiler.*”⁴⁴²

Allah'ın İsrailoğulları'na "menn" ve "selva" göndermesi bir mucizedir. Çünkü onların normal bir şekilde yiyecek bulmaları mümkün değildi. Nitekim günümüzde

⁴³⁸ Talat Koçyiğit - İsmail Cerrahoğlu, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, Bilge Sahhaf Kitabevi, Bursa 1984, I, 130.

⁴³⁹ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 57.

⁴⁴⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 311.

⁴⁴¹ Mısırdan Çıkış, 16/ 11-13

⁴⁴² Sayılar, 11/ 31- 32

bölgede yapılan araştırmalarda bu tür bir yiyeceğın varlığına ait bilgiler bulunmaz.” Üstelik “Menn ve Selva onlara lütfedilmiş ve bu tam 40 sene devam etmiştir.”⁴⁴³

2.10.2. Firavun’dan Kurtulmaları ve On İki Gözeden Su Çıkması

Hz. Musa’nın Allah tarafından peygamberlikle görevlendirilmesiyle, sarayında yetiştiği Firavun’un zulmü altında bulunan İsrailoğulları’nın, Mısır’dan çıkmalarına izin vermesini bildirmek⁴⁴⁴ üzere kardeşi Hz. Harun ile Firavun’un sarayına gittiğini Kur’an haber verir.

Bilindiği üzere Firavun ve etrafında bulunanlarla Hz. Musa sihirbazlık mücadelesine girmeye karar vermişler ve Mısırlı büyücülerin tamamı Firavun’un yanında önemli bir mevki elde edebilmek adına⁴⁴⁵ yer almışlardı. Allah’ın kendisine vermiş olduğu asa mucizesiyle sihirbazlarla olan mücadeleyi kazanan Hz. Musa, İsrailoğulları’nın beraberinde gönderilmesini istemiş; fakat Firavun zulmünün şiddetini artırmak suretiyle bu isteği reddetmişti. Sihirbazların yapmış oldukları sihirlerini, ‘iri halatları, uzun sırkaları ve sopaları ortaya atıp bütün vadiyi sanki birbirine binmiş yılanlarla doluymuş gibi müthiş bir manzara içinde gösterdiler.’⁴⁴⁶ şeklinde açıklayan Elmalılı, insanların bu sihirden etkilenmelerini de cıvaya bağlar. Ağaçtan ve deriden yapılmış bir takım iplerin ve sopaların içlerine özel olarak doldurulmuş cıva, yerin ve güneşin ısıısıyla ısındıkça bunlar oynayıp kıvrılarak hareket ediyorlar ve ortada korkunç birçok yılan dolaşıyormuş manzarası arz ediyordu.⁴⁴⁷

Hz. Musa ve Harun’un gayretlerine rağmen yine de Firavun, İsrailoğulları’nın Mısır’dan çıkmasına izin vermiyordu. Neticede Mısır’a belalar inmeye başlamıştı.⁴⁴⁸ Zulmün had safhaya ulaştığı günlerde Allah, kendisine sığınan Musa’ya Müminlerle birlikte gizlice Mısır’dan ayrılmasını emretti. Asasıyla denize vurduğu takdirde denizde kendilerine yol açılacağını ve bu yoldan denizi geçeceklerini, arkalarından gelen Firavun ve ordusunun ise bu yola girdikleri sırada denizde boğulacağını bildirdi. ‘Gerçekten Musa’ya şöyle vahyettik: “Kullarımla geceleyin yürü de (asanı vurarak)

⁴⁴³ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, I, 305.

⁴⁴⁴ Araf, 7/ 104-105

⁴⁴⁵ Araf, 7/ 114, şuara, 26/ 42

⁴⁴⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IV, 146.

⁴⁴⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IV, 146.

⁴⁴⁸ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 189.

onlara denizde kuru bir yol aç; (artık firavun tarafından) yetişilmekten korkmazsın ve (boğulmaktan) endişe de etmezsin. Firavun ordularıyla hemen onları takip etti, denizden kendilerini sarıveren (korkunç boğulma) sarıverdi”⁴⁴⁹

Allah’ın çıkış izni verdiği Hz. Musa, bir gece kavmiyle birlikte Filistin’e gitmek üzere gizlice Mısır’ın başkentinden ayrılmıştı. Ancak bundan haberdar olan Firavun, onları yakalayıp toptan katliama tabi tutmak niyetiyle büyük ordusunun başında onların peşine düşmüştü.⁴⁵⁰

Firavun, bir sabah vakti, Süveyş körfezi yakınında Kızıldeniz sahilinde, İsrailoğulları’na ulaştı. Önlerinde deniz, arkalarında ise kalabalık Firavun ordusu İsrailoğulları’nı çok korkutmuştu. Katliama maruz kalacakları korkusuyla gözleri yerlerinden oynamış, yürekleri ağızlarına gelmişti. İşte tam bu esnada, Hz. Musa asasıyla denize vurunca, deniz yarılıp sular kenara çekilmiş denizin ortası düzgün ve kuru bir yol haline gelmişti. O ve kavmi, açılan bu yoldan Kızıldeniz’in karşı sahiline doğru yürüdüler. Firavun da, onları kaçırmaktan korkarak peşlerinden ordusuyla birlikte denizdeki yola girdi. Ancak Musa (as) ve kavmi karşı sahile ulaştıktan hemen sonra, kenara çekilmiş olan sular dev dalgalar halinde Firavun ve ordusunun üzerini kaplayıverdi. Firavun ve askerlerinin tamamı denizde boğuldu. Allah, Firavun ve kavmini şiddetli bir azaba çarptırmış; buna karşılık inananları kurtararak,⁴⁵¹ İsrailoğulları’na vermiş olduğu nimetlere bir yenisini eklemişti.

İsrailoğulları Firavun’un zulmünden kurtulduktan sonra Allah kendilerine, Filistin topraklarına doğru hareket etmelerini emretmiş; ama İsrailoğulları yine bu emre itaat etmemiş ve: “*Zalimler oradan çıkmadıkça biz o topraklara girmeyiz.*”⁴⁵² demişlerdir. İsrailoğulları bununla da yetinmeyip Hz. Musa’ya şöyle dediler: “*Sen ve Rabbin onlar ile savaşmaya gidin, siz zafere eriştikten sonra oraya gireceğiz.*”⁴⁵³ Hz. Musa, bu sözden çok rahatsız olduğunu ve durumunu Allah’a arz ettiğini öğrenmekteyiz.⁴⁵⁴ Sonunda İsrailoğulları, tam kırk yıl boyunca, çölde şaşkınlık içinde dolaşıp durmuşlardır.

⁴⁴⁹ Tâhâ, 20/ 77-78

⁴⁵⁰ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 191.

⁴⁵¹ A’râf, 7/ 137; Şuarâ, 26/ 57- 68; Duhan, 44/ 25- 31

⁴⁵² Maide, 5/ 22

⁴⁵³ Maide, 5/ 24

⁴⁵⁴ Maide, 5/ 25

İsrailoğulları'na isyanları sebebiyle çölde kırk yıl dolaşmaları esnasında Allah'ın çeşitli nimetler ikram ettiğine daha önce değinmiştik. Buradan hareketle Kuran'a dönecek olursak ilgili ayetlere göre İsrailoğulları'na sadece yiyecek değil su verildiğini de görürüz: “*Biz onları (Yakub'un on iki oğlundan gelen) on iki torun kabileye ayırdık. Kavmi kendisinden su isteyince Musa'ya: 'Asanla taşa vur' diye vahyettik. Taştan on iki göze yaptık ve onlara kudret helvası ile bıldırcın eti indirdik...*”⁴⁵⁵

Elmalılı, ayetin tefsirinde hem Hz. Musa'nın elindeki asanın ağacının cinsi hem de su fişkırın kaya hakkında yapılan rivayetleri, olayın ilahi boyutuyla alakası olmadığından değinmeye gerek bulmadığını belirtmektedir. Ona göre önemli olan husus Hz. Musa'nın su ile alakasının hiç olmadığı iki nesneyi (asa-taş) sadece Allah istedi diye vurarak bir araya getirmesidir.⁴⁵⁶ Hz. Musa'nın bu emri yerine getirmesinde ise tüm insanlar için ders bulunmaktadır.

Kendisinden su isteyen kavmi için Musa değneğini Allah'ın adı ile taşa vurmuş, on iki boya ayrılan İsrailoğulları için on iki ayrı kaynak fişkırmıştır. Allah kızgın çöllerde bile İsrailoğulları'nı korumuş, onlara yiyecek ve içecekler ihsan etmiştir. Fakat İsrailoğulları bu nimetler karşısında şükretmemişlerdir. ‘*Hani 'Ey Musa! Biz bir yemeğe dayanamayacağız, bizim için Rabbine dua et de bize yerin bitirdiği sebzesinden, acurundan, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarısın.' demiştiniz (Musa) 'İyi olanı daha aşağı olanla mı değiştirmek istiyorsunuz?’*”⁴⁵⁷

İnsanın yiyecek cinsinden çeşitlilik isteğinde bulunmasında esasen bir günah yoktur. Fakat bunu yaparken, bir taraftan eldeki nimetin yokluğu zamanında çekilen acıları unutmamak, diğer taraftan da yüce bir ruh haliyle ve temiz bir kalple hareket edip şükrü artırmak ve daha önemlisi, bedeninin istek ve ihtiyaçlarına kapılıp edep ve terbiye dışına çıkmadan hareket etmek icap eder. Onların da "Rabbimize dua et" diyecek yerde, edepsizce "Rabbine dua et" diye imansızlık eseri göstermemeleri gerekirdi.⁴⁵⁸

Ayetten de anlaşılacağı gibi bir çeşit yemeğe dayanamayan İsrailoğulları her yerde bulunabilecek basit şeylerle kendilerine indirilen nimetleri bir tutmaları yüzünden

⁴⁵⁵ Bakara, 2/ 60; A'râf, 7/ 160

⁴⁵⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 309.

⁴⁵⁷ Bakara, 2/ 61

⁴⁵⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 311.

cezalandırılmışlar, bu sebeple peygamberleri onlara Allah’ın emri üzerine “şehre inin” demiştir. Yaşadıkları mutluluğun kadrini bilmeyen İsrailoğullarına gitmeleri emredilen yerin, neresi olduğunu belirtmeksizin bir şehir ya da kasaba olduğunu söyleyen Elmalılı, İsrailoğulları’na verilen cevabın, bir taraftan isteklerinin çabuklaşmasına sebep olacak şeyi göstermek ve nimete gidecek yolu bildirmek, diğer taraftan da yaptıkları kötü tercihin akıbetinde uğrayacakları fenalığı ifade etmekte olduğunu açıklamıştır.⁴⁵⁹ Kendilerine girmeleri için gösterilen şehirden kafasına göre ayrılanlar sapmış, Allah’ın gazabına uğramış ve ayrıca ağır vergiler altında ezilmişlerdir.

Dolayısıyla Allah’ın verdiği bu nimetlerin şükrünü bilememişler, onlara yapılan hatırlatmalar hep boşa gitmiştir. “*Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimeti ve sizi âlemlere üstün kılmış olduğumu hatırlayın.*”⁴⁶⁰ Bu ve benzeri ayetlere rağmen İsrailoğulları kendi başarılarını belaya sokup her zaman azaba uğramışlardır.

Allah İsrailoğulları’na çok güçlü bir orduyu yenme nimeti vermiştir. Peygamber Yûşâ b. Nûn zamanında Kral Tâlût (Saul), kendisinden çok güçlü olan Câlût (Golyat) ordusunu yenmiştir. Bu da, inançsız bir toplum ne kadar güçlü olursa olsun iman gücünün onlara galip geleceğinin kanıtı olmuştur.⁴⁶¹ Bu olayı anlatan ayetler ise hem Allah’ın İsrailoğulları’na verdiği nimetlerden bahsetmekte hem de hicretin ilk yıllarında sayıca çok az olan Müslümanlara zaferlerin sayı ile değil, iman gücü ile kazanılacağı bildirilmektedir.

Elmalılı, ayetin tefsirinde efendimizden bir hadis naklederek bu olayla Bedir savaşındaki Müslüman azınlığın benzerliğini ortaya koymak istemiştir. Nihayetinde azınlık da olsalar Allah’ın emrinde sebat edenler sonunda başarılı olmuşlar, bu azınlığa destek olmayanlar da azaba uğramışlardır.⁴⁶² Yahudiler yapıları gereği Allah’ın kendilerine vermiş olduğu bu nimetlere nankörlük etmiş, yıllar sonra birbirleriyle dahi savaşmışlardır.

⁴⁵⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, I, 311.

⁴⁶⁰ Bakara, 2/ 122, 211; A’râf, 7/ 140; Duhân, 44/ 32

⁴⁶¹ Bakara, 2/ 246- 251; II. Samuel, 1/ 24

⁴⁶² Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II, 136.

2.11. YAHUDİLERİN KARAKTERLERİ

Allah ilahi mesajı iletmek için peygamberleri seçtiği gibi, bu mesajı yeryüzünde iktidar etme görevini üstlenecek toplumu da seçmektedir. Hz. Musa'ya gönderilen mesajı yeryüzünde gerçekleştirme görevi için Yahudilerin, dolayısıyla İsrailoğulları'nın seçildiği hem Kur'an'da⁴⁶³ hem de Tevrat'ta⁴⁶⁴ vurgulanmaktadır. Ancak bu seçim, seçilen toplumların Allah'a verdiği vahiy emanetine ihanet etmeme sözlerine sadık kaldığı sürece devam edecektir. Bu emanete ihanet etmeleri halinde 'seçilmiş topluluk' olma unvanlarını da yitireceklerdir.

Bir türlü huzur ve güven zeminine oturtamadıkları devletlerine, soyundan geldikleri zatin ismini koyan ve Yahudiliği din olarak benimsemiş bulunan İsrailoğulları, tarihin akışı içinde edindikleri, nesilden nesile aktardıkları olumsuz vasıflar ve seciyeler sebebiyle genellikle diğer insanlar ve milletler için zararlı, itici, güvenilmez, egoist ve acımasız olarak bilinmiş, böyle değerlendirilmişlerdir.

Bütün bu davranışların bir tesadüf olmadığını anlayabilmek için Kur'an-ı Kerim'e başvurmak ve tarihleri boyunca Yahudi kimliğini oluşturan başlıca karakteristik özelliklerini tespit etmek faydalı olacaktır. Kur'an-ı Kerim, Yahudileri ve onların insanlara ibret olacak özelliklerini toplamda 712 ayette⁴⁶⁵ anlatmakta, İsrailoğulları'nın geçmişini, geleceğini ve ahlakını bize tanıtmaktadır. Hiç şüphe yok ki, iyi bir toplum içinde kötüler, kötü bir toplum içinde de iyiler bulunabilir. Ancak bir toplum hakkında hüküm verirken aza, müstesnalara değil, çoğa, hâkim nüfusa ve davranışa bakılacaktır.

Bu bölümümüzde Kur'an'da değinildiği şekliyle Yahudilerin genel karakterlerini ortaya koymaya ve Elmalılı'nın ifadeleri çerçevesinde bunları yorumlamaya çalışacağız.

⁴⁶³ Bakara, 2/ 47

⁴⁶⁴ Amos, 3/ 2

⁴⁶⁵ Bakara, 2/ 26, 40- 123,132- 150, 174- 177, 211- 214, 243- 251, 259; A.İmran, 3/ 19- 25, 33- 91, 110- 120, 187, 199; Nisa, 4/ 44- 57, 60- 68, 133- 165, 171- 173; Maide, 5/ 12- 16, 18- 26, 32- 36, 43- 46, 59- 71, 72- 82; Enam, 6/91, 146; A'raf, 7/ 103- 178; Tevbe, 9/ 29- 35; Yunus, 10/ 75- 93; Hud, 11/ 96- 99; Ra'd, 13/ 5- 8; İsrâ, 17/ 101- 104; Meryem, 19/ 51- 53; Taha, 20/ 9- 98; Mü'minun, 23/ 45- 49; Şuara, 26/ 10- 68; Neml, 27/ 7- 14; Kasas, 28/ 3- 55, 76- 82; Ankebut, 29/ 39- 47; Saffat, 37/ 120- 122; Mü'min, 40/ 23- 54; Zuhruf, 43/ 46- 66; Hadid, 57/ 16, 29; Saf, 61/ 5- 6, 14; Cuma, 62/ 5- 8; Tahrim, 66/ 12; Naziat, 79/ 15- 25; Buruc, 85/ 4- 11; Beyyine, 98/ 1, 5- 6.

2.11.1. Tefecilikleri ve Mal Biriktirme Hırsları

Yahudilerde hâkim olan üstün ırk inancı onların hemen her konudaki düşünce ve uygulamalarını yönlendirmektedir. Kutsal kitapları Tevrat'a ekledikleri açıklamalarla Yahudileri bütün dünyanın sahibi olduklarına ve diğer milletlerin dünyayı haksız yere elde ettiklerine inandıran Yahudi hahamlar, bu serveti nasıl geri alacaklarının yolunu da yine Tevrat'ta göstermektedirler. *'Fakat size dedim: Siz onların topraklarını miras alacaksınız ve ben size onu, süt ve bal akan diyarı mülk olmak üzere vereceğim; ben sizi milletlerden ayırt eden Rabbim.'*⁴⁶⁶

Yahudilerin dünya üzerindeki tüm zenginliği ele geçirmek için uyguladıkları en önemli yöntem faiz olmuştur. Din adamları, Yahudilerin birbirlerine faizle borç vermelerini yasaklarken, Yahudi olmayanlara faiz karşılığı para vermelerini emretmişlerdir. Tevrat'ta bu konuyla ilgili olan açıklamalar, tefeciliğin yüzyıllardır geleneksel meslek haline getirilmesinin ve tarih boyunca milletlere verilen ekonomik zararların, birer tesadüf olmadığını göstermektedir.

Bu konuda Tevrat'a göz atacak olursak, Davud için, *"Parasını faize vermez, suçsuzla karşı rüşvet almaz."*⁴⁶⁷ denilirken, Hezekiel için de, *"Kimseye haksızlık etmez, ancak borçlunun rehinini geri verir. Soygunculuk etmez, aç olana ekmeğini verir ve çıplak olana esvap giydirir. Faizle para vermez ve murabaha kârı almaz, elini kötülükten alıkoyar"*⁴⁶⁸ denilmektedir.

Elmalılı, kendi peygamberlerinin faiz almadığı belirtilen bir kutsal kitapta başka milletlerden faiz alınabileceğinin bulunmasını mantığa aykırı bulmaktadır.⁴⁶⁹

Oysa Tevrat'ın faiz konusunda ırkçı bir politika izlediği görülmektedir: *'Yabancıya faizle ödünç verebilirsin; fakat kardeşine faizle ödünç vermeyeceksin, ta ki, mülk olarak almak üzere gitmekte olduğun diyarda elini atacağın her şeyde Allah'ın Rab seni mukaddes kılsın.'*⁴⁷⁰

⁴⁶⁶ Levililer, 20/ 24

⁴⁶⁷ Mezmurlar, 15/ 5

⁴⁶⁸ Hezekiel, 18/ 7- 8

⁴⁶⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 139.

⁴⁷⁰ Tesniye, 23/ 20

Bu taktik kimi Yahudiler tarafından çok büyük titizlikle uygulanmış, böylece ilk faiz sistemi ve tefecilik, bu emirler doğrultusunda Yahudiler tarafından kurulmuştur. Diğer dinlerde faizin yasak olması Yahudilere bu konuda çok geniş bir alan sağlamıştır.

Tefecilik, birçok önemli şehre gruplar halinde yerleşen Yahudilerin temel aktivitesi haline gelmiştir. Yahudiler, kilisenin yasaklamasına rağmen faiz sistemiyle, insanları sömürmeye ve bu arada kendi zenginliklerini ve güçlerini artırmaya başlamışlar, bu yolla sadece halkları değil kralları ve imparatorları da kendilerine bağımlı hale getirmişlerdi. Bu şekilde, muharref Tevrat'a batıl geleneklere uyularak eklenen, milletlerin sömürülüp, güçsüz bırakılmalarıyla ilgili olan açıklamalar da uygulanmış oluyordu.

"Milletlerin zenginliği sana gelecek... Ve ecnebler senin duvarlarını yapacaklar ve kralları sana hizmet edecekler... Ve milletlerin sütünü emeceksin..."⁴⁷¹

Elmalılı'nın naklettiğine göre, Yahudiler Tevrat'ın hükmünü çiğneyip, yalnız yabancılardan değil, kendi kardeşlerinden de faiz almaya başlamışlardır. Tevrat faizi kesin olarak yasakladığı halde faiz alabilmek için Tevrat'ı tahrif ederek, "yabancıya faizle ödünç verebilirsin"⁴⁷² hükmünü Tevrat'a sokmuşlardır. Ayrıca Elmalılı, hem faiz hem de haram kılınışıyla alakalı çok uzun bir açıklama getirmiştir.⁴⁷³

Kur'an Hz. Peygamber döneminde insanların mallarını haksızlık ve faiz ile yiyen Yahudilerin durumuna değinmekte ve onları can yakıcı bir azabın beklediğini haber vermektedir.⁴⁷⁴

Burada Yahudilerle ilgili olarak değinilmesi gereken bir diğer konu da, Yahudilerin ümmîlere karşı sorumlu olmadıklarını gerekçe göstererek borçlarını ödemeyen bir topluluk olarak Kur'an'da zikredilmeleridir. Fakat Kur'an, Yahudilerin hepsini bir tutmamış, emanete ihanet etmeyen Yahudilerin de varlığına değinmiştir: *"Kitap Ehli'nden öylesi vardır ki, onlara yüklerle emanet bıraksan onu sana öder. Onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar versen, devamlı başına dikilmedikçe onu*

⁴⁷¹ İşaya, 60/ 11- 12

⁴⁷² Tensiye, 23/ 19- 20

⁴⁷³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 229- 247.

⁴⁷⁴ Nisa, 4/ 161

sana ödemez. Onlar: Ümmilere karşı bir sorumluluk yoktur, dedikleri için böyle yapıyorlar ve Allah'a karşı bile bile yalan söylüyorlar."⁴⁷⁵

Elmalılı, ayetin tefsirinde Yahudilerin özelliklerinden birinin göz önüne konulduğunu, ancak Yahudilerin tamamının aynı şekilde değerlendirilmesinin uygun olmayacağını söylemektedir. Bunun yanında 'ümmîlerin, okuyup yazması olmayanların hakkı mı olurmuş? Vesikası, yaptırma gücü bulunmayan ve hele dini ayrı olan kimselerin hakkını yemek helaldir.' anlayışının Yahudiler için genel bir uygulama haline geldiğini de belirtmektedir.⁴⁷⁶ Ayetlerden de anlaşıldığı gibi Tevrat faize hoş bakmadığı halde, Yahudiler menfaatleri uğruna faizi helal saymış ve Yahudi milleti dışındakilerin mallarının iade bile edilmeyebileceğini savunmuşlardır.

Mal biriktirme duygusunun tutkuya dönüşmesi olan hırs, Yahudilerin temel özelliklerinden biri haline gelmişti. Onlar Allah'ın kendilerine vermiş olduğu zahmetsiz nimetlerle yetinmeyip yetiştirilmesi ve elde edilmesi daha zor olan nimetleri istemişlerdi: *'Ve hani siz, verilen nimetlerin kadrini bilmeyerek, şükürü ve itaati bir yana bırakarak, terbiyesizlik edip de demiştiniz ki; ey Musa! Biz tek çeşit yemeğe artık kesinlikle katlanamayacağız. Yeter artık, her gün bıldırcın eti ve kudret helvası yemekten bıktık, usandık, binaenaleyh Rabbine dua et de bize toprağın bitirdiği şeylerden; yetiştirdiği sebzelerden, kabak, hıyar, sarımsak, mercimek ve soğanından çıkarıversin.*'⁴⁷⁷

Ayetin tefsirinde insani özellikler üzerinde de duran Elmalılı, tek bir yiyecekte sıkılıp daha değişik nimetler istemenin insan için günah olmadığını; ancak Yahudilerin tek bir nimetten bıkmak suretiyle topraktan çıkarılacak şeyleri isteme şekillerinin tasvip edilmeyecek şekilde olduğunu belirtmektedir. 'İnsana bir taraftan eldeki nimetin yokluğu zamanında çekilen acıları unutmamak, diğer taraftan da yüce bir ruh haliyle ve temiz bir kalple hareket edip şükürü artırmak ve daha önemlisi, bedeninin istek ve ihtiyaçlarına kapılıp edep ve terbiye dışına çıkmadan hareket etmek gerekir. Onların da "Rabbimize dua et" diyecek yerde, edepsizce "Rabbine dua et" diye imansızlık eseri göstermemeleri gerekirdi. İsrailoğulları'nın bu isteğinde, şüphesiz göçebelikten kurtulup, yerleşik hayata, şehir hayatına geçmek arzusu vardı. Fakat bu arzu, eğitim,

⁴⁷⁵ Âl-i İmrân, 3/ 75

⁴⁷⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 377- 378.

⁴⁷⁷ Bakara, 2/ 61

ilim ve ibadet gibi yüksek bir maksat ve hedefe değil, bildircin ve kudret helvası yerine soğan ve sarımsak yiyebilmek için bayağı bir maksada dayanıyordu. Bunda da vaktiyle Mısır'da yaşadıkları sefil hayata istek ve adeta hasret gibi bir maksat yatıyordu ki, bu da hürriyetin kadrini takdir edemeyip, köleliğe talip olmak demektir.⁴⁷⁸

Yahudi karakterinin parayla olan ilişkisinin tarihe nasıl yansıdığını da tarih kitaplarından öğrenmemiz mümkündür. Bu mal hırsı Yahudilerin “seçilmişlik” inançlarına dayandırılabilir. Mal, Yahudileri hedeflerine götüren en önemli vasıtalandan biridir. Günümüzde Yahudileri büyük devletlerin yanında, dünya ekonomisini ve siyasetini harekete geçirir halde görmekteyiz. Bu sebeple İsrailoğulları'nı hidayete erdirmek için gönderilen Hz. İsa, “İki Allah'a ibadet etmeyin; Allah'a ve mala” diyerek Yahudileri, mala olan düşkünlükleri sebebiyle uyarmıştır.⁴⁷⁹

Yahudiler dünya malına karşı aşırı düşkünlük göstermişler, hatta bu huylarını başka toplumlara da aşılamaaya çalışmışlardır. Peygamberimiz Medine'ye hicret ettiği zaman oradaki Müslümanlar, muhacirlere madden ve manen yardımda bulunmuşlardır. Onların bu davranışını içlerine sindiremeyen Yahudiler: “Mallarınızı infak etmeyin, hayırlı olan şeylere harcamayın. Eğer böyle yapmaya devam ederseniz mallarınız ellerinizden çıkacak ve fakir olacaksınız.” demişlerdir.⁴⁸⁰

Onların bu sözü üzerine şu ayetler inmiştir: “*Bunlar öyle insanlardır ki, cimrilik ederler ve insanlara da cimriliği emrederler. Allah'ın bol hazinesinden kendilerine verdiğini gizlerler. (Bizde) o nankörlüklere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır. Bunlar mallarını insanlara gösteriş için verirler. Allah'a ve ahiret gününe inanmazlar. Kimin arkadaşı şeytan ise onun ne kötü bir arkadaşı vardır!*”⁴⁸¹

Ayetin nüzul sebebine baktığımızda kendilerinden bahsedilen kişilerin Medine'de Hz. Peygamberin ahabına gelip: ‘*mallarınızı böyle infak etmeyin. Böyle yaptığınız takdirde mallarınızın tükenerek fakirleşmenizden korkarız. Bu kadar hızlı ve çok sadaka dağıtmayın.*’ diyen Yahudiler olduğu görülmektedir. Müfessirlerin çoğu bu ayetin Hz. Muhammed'in peygamberliğini ve sıfatlarını kitaplarında yazılı olarak önlerinde bulan

⁴⁷⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 311.

⁴⁷⁹ Afif Abdu'l Fettah Tabarra, *Kur'an'da Yahudi Menşei ve Karakterleri*, (Çev.: Mehmet Aydın), Konya 1978, 52.

⁴⁸⁰ Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hıristiyanlar*, 211.

⁴⁸¹ Nisa, 4/ 37- 38

ve fakat bunları gizleyerek insanlara açıklamayan Yahudiler hakkında nazil olduğu görüşündedirler.⁴⁸²

Kuran'da sadece cimrilikleri ile ünlü Yahudiler değil, tüm insanlar cimrilik etmeme hususunda uyarılmıştır. *“Allah'ın kereminden kendilerine verdiği cimrilik edenler, onu kendileri için hayırlı sanmasınlar. Hayır, o kendileri için şerlidir. Cimrilik ettikleri şeyler kıyamet günü boyunlarına dolandırılacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah yaptıklarınızdan haber alandır.”*⁴⁸³

Elmalılı'nın ayeti değerlendirirken değindiği ifadelerden hareketle, cimriliğin yalnızca mal ve para hususunda olmadığını, Allah'ın insana vermiş olduğu her türlü meziyet ve ilmin de bu yolla toplumdaki alıkonulduğuna ulaşmak mümkündür.⁴⁸⁴

Yahudilerin cimrilik ederek mala ve mülke çok önem vermeleri ahiret hayatını göz ardı ettikleri fikrini akla getirmektedir. Gerek mevcut Tevrat'ta gerekse Talmud'da ruh ve ahiret hayatı konularına değinilmemiş olması bu fikri desteklemektedir.⁴⁸⁵

2.11.2. İnançlarını Şarta Bağlamaları

Yahudiler tarihin ilk safhalarından itibaren inanma hususunda peygamberlerini zor durumda bırakmış “şöyle olursa inanırız” türünden şart cümlelerini sıkça kullanmış, adeta imanda pazarlık yapmış, Allah'ı görmek istemiş, verilen mucizeleri yeterli bulmamış, şükürde geri kalmış bir görüntü arz etmektedirler.

Kendi peygamberlerinin getirdiği dine inanmak için öne sürdükleri abes şartlar Yahudilerin karakterini ortaya çıkarmaktadır. Onlar Hz. Musa'dan Allah'la konuşmayı istemişler, konuşmayla yetinmeyip Allah'ı görmeyi de isteyince kendilerine acı bir azap verilmiştir. *‘Hani bir zamanlar "Ey Musa biz Allah'ı açıkça görmedikçe senin sözünle asla inanmayacağız." demiştiniz de bunun üzerine sizi yıldırım çarpmıştı ve siz de bakakalmıştınız’.*⁴⁸⁶ Bu olay üzerine Yahudilerin başlarına gelenin ölüm olmadığını belirten Elmalılı, bir insanın karşılaştığı olağanüstü hal neticesinde gözlerin anlamsız

⁴⁸² Bedrettin Çetiner, *Fatiha'dan Nas'a Esbab-ı Nüzül*, Enes Ofset, İstanbul 2002, 214.

⁴⁸³ Âl-i İmrân, 3/ 180

⁴⁸⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. II, 456.

⁴⁸⁵ Tabarra, *Kur'an'da Yahudi Menşei ve Karakterleri*, 53.

⁴⁸⁶ Bakara, 2/ 55

şekilde boşluğa bakmasını, İsrailoğulları'nın olmayacak bir istek sonucunda başlarına gelen azapla bağ kurarak izah etmeye çalışmıştır.⁴⁸⁷

Yahudilerin kendi peygamberlerine yaptıkları itirazın bir benzerini Hz. Muhammed'e ilettiklerini ve Allah'a inanmak için şöyle bir şart koşmuş olduklarını görmekteyiz: “Onlar: ‘Allah bize and verdi ki, bize ateşin yiyeceği bir kurban getirmediğe hiçbir elçiye inanmayalım’ dediler. De ki: ‘Size benden önce açık deliller ve bu dediğinizi de getiren elçiler gelmişti. Eğer doğru iseniz niçin onları öldürdünüz?’”⁴⁸⁸

Mucize olmadıkça bir peygamberin tasdik olunmaması, diğer deliller ve mucizelerin dikkat nazarına alınmaması hakkında Yahudilere ilâhî bir ahdin bulunduğu iddiası, Hz. Peygamber'e iman etmemek için uydurulmuş bir yalan ve iftiradan başka bir şey olmadığı da muhakkaktır.⁴⁸⁹

Kâ'b İbnü'l-Eşref, Malik, Huyey İbnu Ahtab, Finhas b. Azûrâ ve Vehb İbnu Yahuda, İsrailoğulları peygamberlerine mahsus olan mucize gelmedikçe inanmayacaklarını belirtmişlerdir. Bu mucize, Elmalılı'nın açıklamasına göre, ortaya bir kurban getirilip peygamberin dua etmesi ile gökten inen ateşin kurbanı yakması şeklinde olmaktadır.⁴⁹⁰ Bu konu Tevrat'ta da geniş yer bulmaktadır.⁴⁹¹

Kur'an'ı Kerim'de Yahudilerin bu şartlı iman anlayışlarının ifade edilme sebebi Peygamberimizi teselli etmektir. Yahudilerin sadece kendisini değil daha önceki peygamberleri de yalanlamış olmaları ve istedikleri mucizeleri kendilerine gösteren peygamberlere bile inanmayıp onları öldürmeleri konusu bu ayetler ile Peygamberimize bildirilmiştir⁴⁹² ki bu ifadeler Elmalılı'nın ilgili bölümde değindiği üzere, Yahudilerden öteye bir kâfir anlayışıdır. Çünkü Mekke'de bulunan kâfirler de Hz. Peygambere benzeri sorular sormuşlar ve aynı şekilde talepler ileri sürmüşlerdir.⁴⁹³

Yahudiler Peygamberimizden kurbanın yanı sıra “gökten bir kitap indirmesi” talebinde de bulunmuşlardır. Yahudilerden Rafi' İbnu Huraymile ve Vehb İbnu Zeyd

⁴⁸⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 302- 303.

⁴⁸⁸ Âl-i İmrân, 3/ 183- 184

⁴⁸⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 460.

⁴⁹⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 460.

⁴⁹¹ I. Krallar, 18/ 20- 41

⁴⁹² Âl-i İmrân, 3/ 184

⁴⁹³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 382.

Hız. Muhammed'in kendilerine bir kitap indirmesini ve nehirler fıskırtmasını istemişlerdir. Allah da Yahudilerin kendi peygamberlerinden istediği şeyleri Hız. Peygamberden isteyen kişileri şu şekilde uyarmaktaydı: *“Yoksa siz de peygamberinizden daha önce Musa'dan istendiği gibi birtakım isteklerde bulunmak mı istiyorsunuz? Kim imanı küfürle değiştirirse, şüphesiz (o), dümdüz yolu sapıtımıştır.”*⁴⁹⁴

Aslında Yahudilerin bu davranışı ilk değildir. Onlar daha önce de Hız. Musa'dan

Allah'la konuşmayı istemişler, konuşmayla yetinmeyip Allah'ı görmeyi de isteyince kendilerine acı bir azab verilmiştir.⁴⁹⁵

Bunları bildikleri halde ders almayan Yahudiler Hız. Muhammed'den de aynı şeyleri talep etmişlerdir. *“Bilmeyenler dediler ki: ‘Allah bizimle konuşmalı, ya da bize bir ayet (mucize) gelmeli değil miydi?’ Onlardan öncekiler de onların dedikleri gibi demişlerdi. Kalpleri birbirine benzedi...”*⁴⁹⁶

Elmalılı, bilmeyenlerden kastın, ilahi hitabı her devirde inkâr eden gerek Yahudi gerekse Hıristiyanlar olduğunu ifade etmektedir. Elmalılı'ya göre bu ayetler gerek müşriklerin gerek Yahudilerin peygamberden tuhaf ve alaylı isteklerde bulunmalarını kınamak için indirilmiştir.⁴⁹⁷

Sonuç olarak, istedikleri mucizelerin zaten atalarına Allah tarafından gösterilmiş olduğu ayetlerle belirtilen Yahudiler, istekleri gerçekleşse bile inanmayacak bir toplumdur. Çünkü amaçları mucize görüp de inanmak değil, kendilerinden olmayan peygamberi zor durumda bırakmaktır. Fakat Hız. Muhammed'in koruyucusu daima Allah olmuş ve ayetleriyle Peygamberimizi teselli etmiştir.

Böylece Yahudilerin önemli özelliklerinden biri olan inançlarını şarta bağlamaları konusuna da değinmiş olduk. Bundan sonraki konumuz Yahudilerin Allaha ve peygamberlerine iftira etmeleri olacaktır.

⁴⁹⁴ Bakara, 2/ 108

⁴⁹⁵ Bakara, 2/ 55

⁴⁹⁶ Bakara, 2/ 118

⁴⁹⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 395.

2.11.3. İftira Atmaları

Yahudilerin tarihi incelendiğinde, başta kendilerine gönderilmiş peygamberler olmak üzere birçok peygambere Kur'an'ın ifadesiyle iftira attıkları görülmektedir. Fakat Yahudiler iftiranın boyutunu peygamberlere kadar götürmekle bırakmamış, Allah'a da iftira atmak suretiyle vazgeçilmez özelliklerini sergilemişlerdir.

Yahudiler Tevrat'taki tahribatları sayesinde birçok Peygambere iftirada bulunmuşlardır. Bu ifadeler bugünkü Tevrat'ta geçmektedir. Bu hakaret ve iftiraları Kur'an tamamıyla reddetmektedir. Çünkü Peygamberler Allah tarafından seçilmiş, muhafaza edilmişlerdir. Her hususta doğru sözlüdürler. Asla yalan söylemezler. Her türlü itimada haiz olup istikametten ayrılmazlar. Masumdurlar, bilerek ve isteyerek günah işlemezler. Son derece iffet ve ismet sahibidirler. İnsanların en zekisi ve en akıllılarıdır. Kuvvetli bir iradeye sahiptirler. Allah'tan aldıkları emir ve nehiyeleri insanlara bildirirler.⁴⁹⁸

Yahudilerin tahrif ettikleri Tevrat'a bakıldığında Hz. Harun'un altın buzağıyı yapıp buna tapılmasını emretmekle suçlandığını görmekteyiz. *"Harun altınları topladı. Oymacı aleti ile buzağı biçiminde dökme bir put yaptı."*⁴⁹⁹ Kur'an ise bu iftirayı şiddetle reddederek olayın doğrusunu bize anlatmaktadır. Buna göre Hz. Harun putu yapan değil bilakis putun yapılmasına engel olmaya çalışan, hatta bu yüzden İsrailoğulları tarafından öldürülmek istenen bir peygamberdir.⁵⁰⁰

*'Musa, öfkeli ve üzüntülü olarak kavmine döndüğünde şöyle dedi: "Bana arkamdan ne kötü bir halef oldunuz! Rabbinizin emriyle dönüşümü beklemeden acele mi ettiniz?" Elindeki levhaları bıraktı ve kardeşi Harun'u başından tutarak kendine doğru çekmeye başladı. Harun, "Ey anamın oğlu!" dedi, "inan ki, bu kavim beni güçsüz buldu, az daha beni öldürüyorlardı, sen de bana böyle yaparak düşmanları sevindirme ve beni bu zalim kavimle bir tutma."*⁵⁰¹

Kendi peygamberlerine iftira atan Yahudilere gönderilen Hz. Musa'nın kardeşi Harun'a ayette belirtilen şekliyle bir müdahalede bulunmasını Elmalı, tevhit inancında

⁴⁹⁸ Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, Kılıç Kitabevi Yayın ve Dağıtım, Ankara 1992, 22.

⁴⁹⁹ Çıkış, 32/ 4

⁵⁰⁰ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 95.

⁵⁰¹ Araf, 7/ 150

meydana gelen bir sarsıntı, toplumsal bir bunalım ve inanç zaafı konusunda, ayrıntı ve teferruat sayılan meselelerin bir tarafa bırakılarak, sıkıyönetim ilanına misal olabilecek bir özellik⁵⁰² olarak değerlendirmektedir.

İsrailoğulları'nın iftira ettiği ancak Kuran'ın temiz olduğunu açıkladığı peygamberlerden birisi de Hz. Süleyman'dır. "*Süleyman yaşlandıkça karıları ona başka ilahların ardınca yürümek üzere saptırdılar. Sayda'lıların tanrıçası Aşturet'e Ammonluların iğrenç ilahı Molek'e taptı.*"⁵⁰³ Bunun yanında Hz. Süleyman küfre düşen ve putperest olan biri olarak anlatılmaktadır.⁵⁰⁴ Kur'an ise Yahudilerin bu iftirasını şiddetle reddederek Hz. Süleyman'ı "*Süleyman kâfir olmadı, fakat şeytanlar kâfir oldular.*"⁵⁰⁵ İfadesiyle temizlemektedir.

Elmalılı'nın konu ile ilgili açıklamasında, Hz. Süleyman zamanında İsrailoğulları arasında sihir ve hokkabazlığın yaygın olarak bilindiği ortaya çıkmaktadır. Sihrin bu derece yaygın kullanılması, bir taraftan siyasî ve ictimâî entrikalarla Hz. Süleyman'ın devleti aleyhine işletilmiş, diğer taraftan onun dünyayı hükmü altına alışı, bu sihir ilmi sayesinde gerçekleşmiştir diyerek, yine onun namına iftira edilerek, sihir teşvik edilmeye çalışılmıştır. O derece ki, daha sonra gelen İsrailoğulları, ona bir peygamber değil de çok iyi sihirbaz olan bir hükümdar gözüyle bakmaya başlamışlardır.⁵⁰⁶

İsrailoğulları'nın Tevrat aracılığı ile iftira attıkları peygamberlerden birisi de Hz. Yakup'tur. İsrailoğullarının Hz. Yakup'u kendi gönüllerinde büyütme adına Allah'ı küçük düşürdüklerinin farkına varamamış oldukları görülmektedir. Tevrat'ın anlatımına göre Hz. Yakup Allah'la güreşmekte ve onu yendiği için de kendisine 'İsrail' lakabı verilmektedir. "*Artık sana Yakup değil İsrail denecek. Çünkü Allah ile ve insanlarla güreşip onu yendin.*"⁵⁰⁷

Bu türden peygamberlik müessesesini kökünden zedeleyici bir iftira da Lut peygambere atılmaktadır. Tevrat'taki iftiranın boyutu o dereceye varmaktadır ki, adeta Hz. Lut kendi kızlarıyla zina eden kişi olarak gösterilmektedir. "*Ve Lut Tsoardan çıkıp dağda oturdu ve iki kızı onunla beraberdi; çünkü Tsoarda oturmaktan korktu ve o, ve iki*

⁵⁰² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 186.

⁵⁰³ I. Krallar, 11/ 4- 5

⁵⁰⁴ I. Krallar, 11/ 5- 9

⁵⁰⁵ Bakara, 2/ 102

⁵⁰⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 365.

⁵⁰⁷ Tekvin, 32/ 28

kızı bir mağarada oturdular. Ve büyük kızı küçüğüne dedi: Babamız kocamıştır ve bütün dünyanın yoluna göre yanımıza girmek için memlekette erkek yoktur; gel, babamıza şarap içirelim ve babamızdan zürriyeti yaşatmak için onunla yatarız. Ve o gecede babalarına şarap içirdiler ve büyük kız girip babası ile yattı ve onun yatmasını ve kalkmasını bilmedi. Lut'un iki kızı böylece babalarından gebe kaldılar.⁵⁰⁸

İsrailoğulları'nın iftiraları sadece peygamberlerle sınırlı kalmamış, daha da ileri giderek iftiralarını Allah'a kadar çıkartmışlardır. İsrailoğulları'nın çok bilinen önemli özelliklerinden biri, mala olan düşkünlükleridir. Şu an dahi kapitalizm üzerine kurulu bir yaşam biçimleri vardır. Onların mal hırsının kökenleri çok eskilere dayanmaktadır. Hatta para söz konusu olunca söyledikleri sözlerin bile dozunu ayarlayamamışlardır. Paranın söz konusu olduğu bir mecliste Allah'a fakirlik isnadında bulunmaları üzerine: "Allah: 'Allah fakirdir, biz zenginiz' diyenlerin sözünü işitti. Onların dediklerini ve haksız yere peygamberleri öldürmelerini yazacağız ve: 'Yangın azabını tadın!' diyeceğiz."⁵⁰⁹ ayeti nazil olmuştur.

Elmalılı, ayetin nüzul sebebi hakkında gösterilen rivayetlerden İbnü Abbas, İkrime, Suddi, Mukatil ve İbnü İshak'tan gelen rivayeti tercih ettiğini belirtmektedir. 'Hz. Ebu Bekir bir gün Yahudilere İslam'ı anlatmak için gitmişti. Yahudiler Finhas'ın başına toplanmışlardı. Finhas, Yahudilerin âlim din adamlarından biriydi. Ebu Bekir: "Yazık sana Finhas, Allah'dan kork ve Müslüman ol, vallahi sen şüphesiz bilirsin ki, Muhammed Allah'ın resulüdür, siz onu yanınızdaki Tevrat'da yazılmış bulursunuz." dedi. Finhas: "Vallahi ey Ebu Bekir bizim Allah'a ihtiyacımız yok, o bize muhtaç. Biz ona, onun bize yalvardığı kadar yalvarmıyoruz, herhalde biz ondan müstağni (tok gözlü), daha zenginiz. O zengin olsaydı, arkadaşımızın sandığı gibi bizden borç almaya tenezzül etmezdi. O bizi faizden men ediyor ama kendisi bize faiz veriyor. Zengin olsaydı bize faiz vermezdi." diye münasebetsizlikte bulundu. Bunun üzerine Ebu Bekir öfkeleni ve Finhas'ın yüzüne şiddetli bir tokat vurdu ve dedi ki: "Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, bizimle senin arandaki anlaşma olmasaydı boynunu vururdum ey Allah'ın düşmanı!". Bunun üzerine Finhas Resulullah'a gidip: "Ey Muhammed bak arkadaşın bana ne yaptı?" diye şikâyet etti. Resulullah, Ebu Bekir'e:

⁵⁰⁸ Tekvin, 19/ 30- 36; Geniş Bilgi İçin Bkz. Kemal Polat, "Lut Kıssasına Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an Perspektifinden Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 24, Erzurum 2005, 147.

⁵⁰⁹ Al-i İmran, 3/ 181

"Bunu yapmaya seni sevk eden nedir?" diye sordu. O da: "Ey Allah'ın Resulü, büyük bir edepsizlikte bulundu, öyle sanıyor ki, Allah Teâlâ fakir ve bunlar daha zengin imişler. Bunu söyleyince Allah için kızdım ve yüzüne bir tokat vurdum." dedi. Finhas: "ben böyle bir şey söylemedim." diye inkâr etti. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ Hz. Ebu Bekir'i tasdik ederek bu ayeti indirdi.⁵¹⁰

Bunun yanında; "*Kim Allah'a güzel bir borç verirse Allah da ona kat kat fazlasıyla (verdiğini) öder...*"⁵¹¹ Ayeti indirilince Yahudilerin, '*Ey Muhammed, herhalde Rabbin fakirleşti ki kullarından borç istiyor.*'⁵¹² Şeklinde bir ifade kullandıklarını Kur'an haber vermektedir. Ancak 'karz-ı hasen' anlayışıyla insanlardan borç aldığı için 'fakir' olarak iftira attıkları Allah'ın, Bakara 245 ayetinin bir benzeriyle Yahudilerden bu borcu istediği Tevrat ayetiyle gün yüzüne çıkmaktadır. '*Fakire acıyan Rabbe borç verir. Ve karşılığını Rab ona öder.*'⁵¹³

İsrailoğulları Allah hakkında attıkları iftiralara "Allah'ın eli bağlıdır" diyerek devam etmişlerdir. "Yahudiler: 'Allah'ın eli bağlıdır (Allah cimridir)' dediler. Kendi elleri bağlandı ve söyledikleri sözden ötürü lanetlendiler. Hayır, Allah'ın iki eli de açıktır. Dilediği gibi verir. Andolsun Rabbinden sana indirilen, onların çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttıracaktır. Biz onların aralarına, ta kıyamet gününe kadar düşmanlık ve kin atmışızdır. Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa Allah onu söndürmüştür. Onlar yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar. Allah da bozguncuları sevmez."⁵¹⁴

Elmalılı, ayetin ifade ettiği 'eli bağlı' olmayı doğrudan doğruya cömertliğin inkârı veya kudretin inkârı ile beraber cömertliğin inkârından kinaye olarak değerlendirmektedir.⁵¹⁵

Bununla beraber Elmalılı, ayetin devamında geçen "Allah'ın iki eli de açıktır" ifadelerinde kullanılan 'el' lafzı hakkında herhangi bir tartışmaya girmeden Arap dilinde kullanılan şekliyle 'el' kelimesinin anlamlarını açıklamış ve şöyle bir değerlendirme yapmıştır: 'Arap dilinde 'el' kelimesi, bilinen özel uzvun ismi, nimet, kuvvet ve kudret,

⁵¹⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 457- 458.

⁵¹¹ Bakara, 2/ 245

⁵¹² Al-i İmran, 3/ 181

⁵¹³ Süleyman'ın Meselleri, 19/ 17

⁵¹⁴ Mâide, 5/ 64

⁵¹⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 303.

mülk, yardımın ve özelleştirmenin şiddeti gibi manalara gelir. Esasen Allah'a nispet edilen "el" de birincideki manadan başka hepsi için düşünülmesi mümkündür.⁵¹⁶

Dolayısıyla Elmalılı, yorumda zorlamaya gitmenin gereksiz olduğunu ayetin amacının Allah'a el, ayak vermek olmayıp, Allah'ın cömertliğine vurgu yapmak olduğunu belirtmiştir.⁵¹⁷

2.11.4. Cehennemi Kendileri İçin Geçici Saymaları

Seçilmişlik fikri, Yahudileri tarih boyunca diğer milletlerden farklı kılmıştır. Yahudiler, her türlü baskı ve zorlama karşısında milli ve dini kimliklerini bu fikir sayesinde koruyabilmişler ve ideallerini canlı tutmuşlardır.⁵¹⁸ Yahudiler kendilerini Allah'ın seçilmiş kulları olarak gördükleri için yaptıkları şeylerin affedileceğini ve “sayılı birkaç gün” azaba uğrayacaklarını iddia etmişlerdir.

Yahudiler, Musa Tur-ı Sînâ'da iken onun sözünü unutup kırk gün buzağıya taptıkları için sadece kırk gün azap çekeceklerine inanmaktadırlar. Ayrıca, dünya hayatının yedi bin yıl olduğunu kendilerinin de dünya hayatının her bin yılı için bir ahiret günü, yani toplam yedi gün azaba uğrayacaklarını söylemişlerdir.⁵¹⁹

Kur'an Yahudilerin bu söylemlerini şu ifadelerle reddetmektedir. “*Bir de dediler ki: Sayılı birkaç gün dışında bize ateş dokunmayacaktır. De ki: 'Allah'tan bu hususta bir söz mü aldınız? Şayet öyle ise Allah verdiği sözden dönmez.- Yoksa Allah hakkında bilmediğiniz bir şey mi söylüyorsunuz? Evet, kim bir günah kazanır da suçu kendisini kuşatmış olursa işte onlar, ateş halkıdır. Orada sürekli kalacaklardır. İnanıp yararlı işler yapanlara gelince, onlar da cennet halkıdır, orada sürekli kalacaklardır.*”⁵²⁰

Elmalılı, Yahudilerin hangi sebepten dolayı böyle bir ifade kullandıklarına değinerek, ‘Tevrat'ta Allah'ı bırakıp da buzağıya tapanların ateşe atılacakları hakkında ayetin indirilmesi üzerine Yahudi halkının ümitleri kırılmış ve İslâm dinine girmek temayülünü göstermeye başlamışlardı. Bunu gören Yahudi bilginler, telaşa düşerek, “*Buzağıya ibadet, Hz. Musa'nın yokluğunda ancak kırk gün sürmüştü. Şu halde biz*

⁵¹⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 304.

⁵¹⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 303- 304.

⁵¹⁸ Adam, *Yahudilik*, 227.

⁵¹⁹ Ateş, *Yüce Kuran'ın Çağdaş Tefsiri*, I, 188.

⁵²⁰ Bakara, 2/ 80- 82

Yahudiler cehennemde nihayet kırk günden fazla kalmayacağız." şeklinde teselli ve müjde vermişlerdi.⁵²¹ Şeklinde açıklama getirmiştir.

Bu ayetin benzeri niteliğinde bulunan ayetlerde ise sadece Yahudiler değil, topyekûn tüm kitap ehli ifade edilmiştir. *"Baksana kendilerine Kitap'tan bir pay verilmiş olanlar, aralarında hüküm vermesi için Allah'ın Kitabı'na çağrılıyorlar da sonra onlardan bir topluluk yüz çevirip dönüyorlar. Bu hareketleri onların: 'Ateş bize sayılı birkaç günden başka dokunmayacak.'* demelerinden ileri gelmektedir. *Uydurdukları şeyler onları dinlerinde yanıltmıştır."*⁵²²

Ayetlerde "Kendilerine Kitap'tan pay verilmiş" olanlar Bakara 62. Ayetine göre sadece Yahudiler olmayıp, Hıristiyan, Mecusi ve Sabii olarak tefsirlerde yer bulsa da Elmalılı, ayetin Medine'de yaşayan ve aralarındaki bir meseleden dolayı Hz. Peygamber'e hakemlik için başvuran Yahudiler hakkında olduğunu savunmaktadır.⁵²³

Konunun başında belirttiğimiz seçilmişlik anlayışları dolayısıyla Yahudiler cennetin kendi tekelinde olduğunu belirtmektedirler. Hıristiyanların da böyle bir anlayışta olduğunu belirten Kur'an, onları *"Yahudi yahut Hıristiyan olandan başkası cennete girmeyecek, dediler. Bu onların kuruntusudur. De ki doğru iseniz delilinizi getirin."*⁵²⁴ Ayetini delil getirerek yalanlamaktadır ki, Elmalılı da bu ifadelerin ancak lakırdı cinsinden boş sözler olduğunu vurgulamaktadır.⁵²⁵

Dünyaya düşkünlükleriyle meşhur olan Yahudilere cenneti sadece kendilerine tahsis etmeleri de sorulmakta ve kaçtıkları ölümün kendilerini elbet bulacağı bildirilmektedir.⁵²⁶ *"De ki, eğer gerçekten Allah katında ahiret yurdu kimsenin değil, yalnız sizin ise, sözünüzde doğru iseniz, ölümü temenni ediniz. Fakat ellerinin yapıp öne sürdüğü işlerden dolayı asla ölümü temenni etmezler. Allah zalimleri bilir. Onları insanların hayata en düşkününü, ortak koşanlardan daha tutkunu bulursun, her biri bin yıl yaşatılmasını ister. Oysa yaşatılması onu azaptan uzaklaştıracak değildir. Allah ne yaptıklarını görüyor."*⁵²⁷

⁵²¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 331.

⁵²² Al-i İmran, 3/ 23- 24

⁵²³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 320.

⁵²⁴ Bakara, 2/ 111

⁵²⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 384.

⁵²⁶ Cuma, 62/ 6- 8

⁵²⁷ Bakara, 2/ 94- 96

Yahudilerin cenneti kendilerine has kılmalarının yanında ölümü asla temenni etmemelerini, elleriyle yaptıkları, ahiret için hazırladıkları cürümler, cinayetler ve zulümlere bağlayan Elmalılı, ‘bunlar zaten sabıkalı kimselerdir. O kirli ellerin neler yaptığını, ahirete ne yüzle varacaklarını vicdanları duyar da dünya cennetinden vazgeçemezler, ölümü isteyemezler’⁵²⁸ diyerek Yahudilerin dünyaya bağlılık sebeplerine değinmiştir.

Kendilerini Allah’ın oğulları ve sevgilileri olarak gösteren,⁵²⁹ cehennemde kalacakları gün sayısını bile -yedi gün- tereddüt etmeden söyleyebilen Yahudilere ölüm lafı çok itici gelmiştir. Cennete gideceklerinden emin bir toplumun yaşama bu denli bağlı olması sözlerine zıt bir görüntü arz etmektedir. “*İş ne sizin ümniyyelerinizle, ne de Kitap Ehli’nin ümniyyeleri ile olur... Erkek veya kadından güzel iş yapanlar da cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.*”⁵³⁰

Elmalılı'nın ifadelerine göre, Müslümanlarla kitap ehli arasında geçen bir münakaşa üzerine kitap ehli, kendi kitap ve peygamberlerinin daha önce gelmiş olduğunu bu sebeple Allah katında kendilerinin değerli olduklarını savunmuşlardır. Müslümanlar da buna “Bizim Peygamberimiz peygamberlerin sonuncusu olup, kitabımız da daha öncekilerin hükmünü kaldırmıştır” cevabını vermişler ve aralarında bir çekişme meydana gelmiştir. Kuru kuru öğünmeler, soyut arzular, kuruntular, ümitler ve temennilerle cennete girilemeyeceğini ifade eden Elmalılı, ayetin gerek Müslüman gerekse kitap ehlinden olanlara cennete girmenin yolunu gösterdiğini belirtmiştir.⁵³¹

Kur'an'da Müslümanlarla diğer din mensupları arasında üstünlük tartışmalarına değinildiğini de görmekteyiz.

Böyle tartışmalara noktayı koyan ayetler ise genellikle Allah katında sözün değil, amelin makbul olduğunu öne çıkarmıştır. Her zümre, “*Yahudi veya Hıristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız*”⁵³² diyerek kendi yollarını doğru saymıştır. Buna cevaben Kur'an “*Asıl doğru yol Allah’ın yoludur*”⁵³³ demiştir.

⁵²⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 353.

⁵²⁹ Maide, 5/ 18

⁵³⁰ Nisa, 4/ 123- 124

⁵³¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 103.

⁵³² Bakara, 2/ 135

⁵³³ Bakara, 2/ 120

İncelenen ayetlerde görüleceği üzere Elmalılı, birbirlerine "*hiçbir şey değil*" diyen iki milletin aslında birbirlerine son derece zıt olduklarını, iki zıddın birleşmesinin de mümkün olmadığından, bu iki milletin ikisine birden tabi olmanın, ikisini birden razı etmenin zor olduğunu, dolayısıyla cennet ya da cehennemi herhangi bir gruba tahsis etmenin Allah'ın adaletine ters bir durum olduğunu kabul eder.⁵³⁴

Sonuç olarak, cennet ve cehennemin herhangi bir grubun tekelinde olmadığını, sadece Allah'ın dilediği kullara cenneti vaat edip, itaat etmeyen kulları için de cehennemin kapılarının açılacağını belirtmek yerinde olacaktır. Her ikisine de giriş şartları ise bellidir. Cennet tekeli yapan toplumlar bu iddialı lafları ile Allah'ın gazabını üzerlerine çekmelerinin yanı sıra, her toplumun cenneti kendi din mensuplarına layık görmesi de Ehl-i Kitap arasında şiddetli tartışmalara yol açacaktır.

2.11.5. Sözlerinde Durmamaları

Yahudi tarihi incelendiğinde görülecektir ki, Allah İsrailoğulları'ndan tarihin akışı içinde çeşitli sözler almış, fakat her sözün sonu hüsrarla sonlanmış. Yahudiler verdikleri sözleri bir türlü tutamamaları sebebiyle cezalandırılmışlardır.

*“Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetleri hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım...”*⁵³⁵ ayetinde ve daha birçok ayette Allah, İsrailoğulları'ndan verilen nimetleri düşünmelerini, sözlerinde durmalarını, Kuran'a inanmalarını ve inen Kur'an'da kendi kitapları ile uyuşan yerlerin olduğunu gördükleri halde gerçeği gizlememelerini istemiştir.

Elmalılı, İsrailoğulları'ndan alınan sözlerin, genel itibarıyla kendilerince de kutsal sayılan Tur-i Sina yanında alınmasının, verdikleri sözlere değer katma amacının olduğu yorumunu⁵³⁶ eklemektedir.

“Bir zaman da sizden söz almış, üzerinize dağı kaldırmıştık. ‘Size verdiğimiz kuvvetle tutun, içinde olanı hatırlayın ki (azabımızdan) korunasınız.’ (demiştik). Ardından yine dönmüştünüz; eğer Allah'ın size iyiliği ve merhameti olmasaydı, elbette

⁵³⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 397.

⁵³⁵ Bakara, 2/ 40

⁵³⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 286.

ziyana uğrayanlardan olurdunuz.⁵³⁷ Ayetinde anlatıldığı şekliyle de Allah, İsrailoğulları'nın verdiği sözü tutmamaları yüzünden dağı üzerlerine kaldırmıştır.

İsrailoğulları üzerine dağın kaldırılması olayında insanlar, dağın üzerlerine düşeceğini sanmıştır.⁵³⁸ Ayetin tefsirinde Elmalılı, dağın gerçek anlamda İsrailoğullarının üzerine kaldırıldığından ve verdikleri sözde durmamaları halinde üzerlerine düşüp kendilerini yok edeceğinden⁵³⁹ bahsetmektedir.

Yahudilerden alınan sözler sadece bunlarla sınırlı değildir. Hz. Musa'ya verilen:

1- Seni Mısır'dan esaretten çıkaran Tanrı benim.

2- Benden başka Tanrı'n olmayacaktır. Boşlukta, yerin üstünde veya altında, denizlerin derinliklerinde mevcut olan varlıkların resimlerini yapmayacak ve onlara hiç bir suretle tapmayacaksın.

3- Tanrı'nın ismini boş yere ağzına almayacaksın.

4- Cumartesi gününü daima hatırlayıp, onu kutsal kılacaksın. Haftanın 6 günü çalışacak, yedincisinde istirahat edeceksin. Cumartesi günü istirahata tahsis edilmiş umumi dinlenme günüdür. O gün ne sen, ne oğlun, ne kızın, ne uşağın, ne de hayvanların, kısaca hiç biriniz çalışmayacaksınız.

5- Anne ve babana hürmet edeceksin.

6- Öldürmeyeceksin.

7- Zina yapmayacaksın.

8- Çalmayacaksın.

9- Yalan şahadette bulunmayacaksın.

10- Hiç kimsenin evine, barkına, karısına, hizmetçisine, öküzüne, eşeğine velhasıl sana ait olmayan bir şeye göz dikmeyeceksin. Şeklindeki 'On Emir'⁵⁴⁰ de İsrailoğulları'nın uyması gereken kurallardan olup, onlar peygamberleri ile bu kurallara uyacaklarına dair söz vermişlerdir.

Kur'an Yahudilerin on emrinde kendilerine bildirilen hususlara sadık kalmaları gerektiğini "*Biz İsrailoğullarından şöyle söz almıştık: 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, anaya-babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz.*

⁵³⁷ Bakara, 2/ 63- 64

⁵³⁸ A'râf, 7/ 171

⁵³⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 214.

⁵⁴⁰ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 189.

İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin!’ Sonra siz, pek azınız hariç, döndünüz; hala da yüz çevirip duruyorsunuz. Birbirinizin kanını dökmeyeceksiniz, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız diye sizden kesin söz almıştık; göre göre bunu kabul etmiştiniz. Ama siz yine birbirinizi öldürüyorsunuz, sizden bir grubu yurtlarından çıkarıyorsunuz, onları çıkarmak size yasaklanmışken (çıkarıyorsunuz sonra da) esir olarak geldiklerinde fidyelerini verip kurtarıyorsunuz. Yoksa siz Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanın cezası, dünya hayatında rezil olmaktan başka nedir? Kıyamet gününde de (onlar) azabın en şiddetlisine itilirler. Allah yaptıklarınızı bilmez değildir.⁵⁴¹ Ayetleriyle bildirmiş, İsrailoğullarının vermiş olduğu sözlere uymalarını emretmiş, ayrıca tüm ilahî dinlerin ortak buyruğu olan namazın kılınması ve zekâtın verilmesi konusunda onları uyarmıştır.

Söz alınan diğer bir konu da Yahudilerin birbirlerine destek olup, birbirlerini öldürmemeleri, birbirleri aleyhine yabancılara yardım etmemeleri olup Yahudiler bu konuda da sözlerine sadık kalmamışlardır.⁵⁴²

Yahudilerin bu ayette kınanan hareketlerine bakacak olursak, Yesrib (Medine) Yahudilerinden Nadiroğullarıyla Kaynukaoğulları, Hazreclilerle, Kurayzaoğulları da Evs kabilesiyle ittifak kurmuşlardır. Elmalılı'nın konu ile ilgili ayetin tefsirindeki açıklamasına göre bunlar birbirleriyle savaş yaptıklarında, her grup öldürme, memleketi harap etme ve ahaliyi sürüp çıkarma gibi hususlarda kendi müttefiklerine yardım eder, fakat her iki taraf Yahudilerinden bir kimse esir olursa birleşir fidye toplayarak onu kurtarırlardı. Araplar bu nasıl şey? Hem onlarla savaşıyorsunuz, hem de esirlerini kurtarmak için fidye veriyorsunuz, diye kendilerine serzenişte bulununca, onlar da biz kitabımızın hükmü gereğince bunları fidye ile kurtarmaya mecburuz. Esasen bunlarla savaşmamız da yasaktır, ama ne çare, söz verdiğimiz müttefiklerimizin aşağılanmasından da utanıyoruz, derlerdi.⁵⁴³

Görüldüğü gibi ayette kınanan, Yahudilerin bu tutumudur. Arap toplumunun sosyal karakterine uyan Yahudiler, birleşmek yerine birbirlerine düşmanca tavırlar sergilemiş, Allah'ın ayetlerini hiçe sayıp “kıyamet günü azabın en şiddetlisi” ile ikaz edilmişlerdir.

⁵⁴¹ Bakara, 2/ 83- 85

⁵⁴² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 333.

⁵⁴³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 336.

Peygamberler ve ilâhî kitaplar hakkında da vahye muhatap olan İsrailoğulları'nın, kendilerinden gönderilecek peygamberlere itaat etmeleri ve kendi kitaplarındaki ilahî mesajları tahrif edip saklamamaları istenmiştir.⁵⁴⁴

Tüm bu uyarılara aldırış etmeyen İsrailoğulları tarih boyunca Allah'a karşı gelmeye devam etmişler, bunun üzerine ayetlerde de belirtildiği gibi, lanetlenmiş ve kalpleri katılaştırılmıştır.

*“Andolsun, biz İsrailoğullarından söz almış ve onlara elçiler göndermiştik. Ne zaman bir elçi onlara canlarının istemediği bir şey getirdiyse (gelen elçilerin) bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürüyorlardı. Bir fitne kopmayacak sandılar, kör oldular, sağır kesildiler. Sonra Allah onların tövbesini kabul etti. Sonra yine çokları kör ve sağır kesildiler. Allah yaptıklarını görüyor.”*⁵⁴⁵

Ayet Hz. Peygamberin risaletinden önce küfür üzere olup O'nun peygamber olarak gönderilmesinden sonra da azgınlık ve çekememezlikten dolayı onu yalanlayan ve bu yaptıklarının kendilerine bir zarar vermeyeceğini, bu yüzden cezalandırılmayacaklarını zannedenler hakkında nazil olmuştur.⁵⁴⁶ Elmalılı, ayetlerin Hz. Peygambere teselli vermek amacıyla olduğunu belirtmiş ve bu şekilde davranış içerisinde bulunanların son itibariyle perişan olacakları⁵⁴⁷ yorumunu yapmıştır.

Tüm bu ayetlerden de anlayacağımız gibi İsrailoğulları genel karakterleri itibariyle verdikleri sözü tutmayan, kendilerine verilen hiçbir nimete şükretmeyen, başlarına gelenlerden de hiç ders almayan bir toplumdur.

Peygamberlerin getirdikleri kendi çıkarlarına uymayınca hiç tereddüt etmeden hem peygamberleri hem de vahyi reddetmişlerdir. Yine de Allah çok merhametli olması sebebiyle onları affetmiş ama davranışlarını tekrarlamaları yüzünden azaba maruz kalmışlar, fakat bu azap tüm İsrailoğullarını kapsamamıştır. Çünkü Allah tüm Kitap Ehli'nin davranışlarını bir tutmamış, kendisine inanıp güzel iş yapanları sevdiğini ve onların mükâfatının kendi katında olacağını da belirtmiştir.

⁵⁴⁴ Bakara, 2/ 100-101

⁵⁴⁵ Mâide, 5/ 70- 71

⁵⁴⁶ Çetiner, *Fatiha'dan Nas'a Esbab-ı Nüzul*, 328.

⁵⁴⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 338.

2.11.6. Kıskançlık ve Düşmanlıkları

Yahudiler gerçeği bile bile gizleyen, mucizeler gördüğü halde hakkı inkâr eden, Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu bildikleri halde kıskançlıklarından onu kabul etmeyen bu nedenle ona düşmanlık etme özellikleriyle tarihe geçmişlerdir.

Yahudiler, Hz. Peygamber'in gelişini bekliyorlardı. Çünkü Tevrat'ta bir ahir zaman peygamberinin geleceğinden bahsediliyor ve bu ahir zaman peygamberin vasıfları açıkça anlatılıyordu. Onun için pek çok Yahudi gelecek ahir zaman peygamberinin taşıyacağı peygamberlik işaretlerini ve gelecek peygamberin vasıflarını iyi biliyorlardı. Hz. Peygamber doğduğu gece Yahudi âlimleri bunu hemen bilmişler. *“Ahmed'in yıldızı doğdu”* demişlerdir. Ancak Yahudiler son peygamberin, kendi içlerinden, Yahudiler arasından çıkacağına ve Yahudileri içinde buldukları zilletten kurtaracağına inanıyorlardı.⁵⁴⁸

Hz. Muhammed'e peygamberlik vazifesinin verilmesi, Yahudileri büyük bir kıskançlık içerisine düşürmüştü. Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu biliyorlardı. Çünkü daha önce Tevrat'tan öğrendikleri bütün alametleri O'nda görmüşlerdi. *“Onlar için (İsrail oğullarının) kardeşleri arasında senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi O'nun ağzına koyacağım ve O'na emrettiğim her şeyi onlara söyleyecek.”*⁵⁴⁹ *“İşte kendisine destek olduğum, gönülümün kendisinden razı olduğu, seçtiğim kulum. Ruhumu (Cebrail'i) onun üzerine koydum. Milletler için adaleti meydana çıkaracaktır.”*⁵⁵⁰ *“Bağırıp çağırmayacak. Sokakta sesini yükseltmeyecek. Ezilmiş kamışı kırmayacak ve tüten fitili söndürmeyecek. Adaleti sadakatle ulaştıracaktır...”*⁵⁵¹ *“Rab, Sina'dan geldi ve onlara Sair'den doğdu; Paran (Faran) dağlarında parladı ve mukaddeslerin on binleri içinden geldi. Onlar için sağında ateşli ferman vardı.”*⁵⁵²

Tevrat'ta özelliklerini buldukları ve Kur'an'ın ifadesiyle kendi çocuklarını tanıdıkları gibi görür görmez bildikleri⁵⁵³ son peygamberin kendilerinden değil de Araplar arasından çıkmasını bir türlü hazmedememişlerdi. Kendilerinden değil de Araplardan peygamber gönderdi diye adeta Allah'a öfkeleniyorlar, kızıyorlar ve isyan

⁵⁴⁸ Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hristiyanlar*, 200.

⁵⁴⁹ Tesniye, 18/ 18

⁵⁵⁰ İşaya, 42/ 1

⁵⁵¹ İşaya, 42/ 2- 3

⁵⁵² Tesniye, 33/ 2

⁵⁵³ Bakara, 2/ 146

ediyorlardı. “Artık İsrailoğulları'ndan peygamberlik de, kitap da gitti. Artık Yahudi âlimlerinin de kıymet ve itibarı kalmadı...” diye esefleniyorlardı.⁵⁵⁴

‘O kendilerine kitap verdiğimiz ümmetlerin âlimleri onu -o peygamberi-oğullarını tanır gibi tanır, böyle iken içlerinden bir takımı gerçeği bilerek gizlerler’.⁵⁵⁵ Ayetinin tefsirinde Elmalılı, özellikle ‘seni tanır’ şeklinde bir ifade yerine ‘onu tanır’ ifadesini kullanarak, Yahudilerin kendi kitaplarında özelliklerini açık şekilde buldukları peygambere işaret edilmektedir yorumunu yapmaktadır.⁵⁵⁶

Bununla birlikte Yahudilerin içlerinden akliselim sahibi, vicdanlı ve hakperest olanların peygambere iman ettikleri ve sadık birer mümin oldukları görülmektedir. Çok büyük bir kısmı da O'nun peygamberliğini kıskanarak, bile bile iman etmemiş ve “*bizim beklediğimiz peygamber o değildir, biz başka bir peygamber bekliyoruz...*” Demişlerdir. Bu sebeple, Yahudilerin kendilerinden olmayan bir peygambere kıskançlık yüzünden düşmanlık etmeleri, daha Hz. Peygamberin doğumu ve nübüvveti ile birlikte başlamaktaydı.⁵⁵⁷

“Ne zaman ki, onlara Allah katından, yanlarında bulunan (Tevrat)’ı doğrulayıcı bir kitap (Kur’ân) geldi ki, daha önce küfredenlere karşı nusret talebinde bulunup dururlarken, o bildikleri (Kur’ân) kendilerine gelince, onu inkâr ettiler, artık Allah’ın laneti, inkârcıların üzerine olsun.”⁵⁵⁸

Bu ayet Yahudilerin, Allah’ın peygamberini kabul etmemelerindeki gerçek sebebi anlatmaktadır. Elmalılı, ayetin nüzul sebebinin, peygamber’in gelmesinden önce Beni Kurayza ve Beni Nadir Yahudilerinin, Evs ve Hazreç kabilelerine karşı onunla fetih istemeleri üzerine⁵⁵⁹ bu ayet nazil olmuştur açıklamasını vermektedir. Görüldüğü gibi bütün mesele son gelen nebinin Yahudi olmamasıydı. Eğer Allah Resulü, Yahudilerin içlerinden çıkmış olsaydı, hiç şüphesiz davranışları daha farklı olabilirdi.

Nitekim Abdullah b. Selâm, Allah Resulü’ne gelerek: “*Ya Resûlallah, beni bir yere saklayın ve Medine’de ne kadar Yahudi âlimi varsa hepsini çağırın! Sonra da*

⁵⁵⁴ Nuh Arslantaş, "Tarih Boyunca Müslüman-Yahudi İlişkileri", *Din Bilimleri Araştırmalarına Dair Konferanslar I*, Dokuz Eylül Üniversitesi Din Bilimleri Araştırma Enstitüsü, İzmir 2011, 60.

⁵⁵⁵ Bakara, 2/ 146

⁵⁵⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, I, 434.

⁵⁵⁷ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 191.

⁵⁵⁸ Bakara, 2/ 89

⁵⁵⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, I, 347.

onlara beni ve babamı nasıl tanıdıklarını sorun! Muhakkak cevapları müspet olacaktır. Sonra da ben, saklandığım yerden çıkıp Müslümanlığımı ilan edeyim” teklifinde bulunmuş, Hz. Peygamber de bu teklifi kabul etmişti. Abdullah b. Selâm, evin bir yerine gizlendi. Gelen Yahudi âlimleri yerlerini aldılar. Efendimiz onlara: “*Siz Abdullah b. Selâm’ı ve babasını nasıl bilirsiniz?*” diye sordu. Yahudiler: “*O ve babası bizim aramızda en âlim ve en şerefli dendir.*” dediler. Hz. Peygamber tekrar: “*O beni tasdik ederse, siz ne dersiniz?*” dediğinde ise: “*İmkânı yok, asla böyle bir şey olamaz!*” dediler. Tam o esnada da Abdullah b. Selâm saklandığı yerden çıktı. Şahadet getirip Efendimizin peygamberliğini tasdik etti. Şaşırıp kaldılar ve biraz önce söyledikleri övücü ifadeleri geri alarak: “*O bizim en şerlimiz ve en şerlimizin oğludur*” dediler. Bunun üzerine Efendimiz bu ikiyüzlülerin, huzurunda daha fazla kalmasına izin vermedi.⁵⁶⁰ Bu hâdise de açıkça ispat ediyor ki, Yahudiler Hz. Peygamber’i tanıyorlardı. Ancak peşin hükümlü ve sabit fikirli olmaları, onları imandan alıkoyuyordu.

Yahudilerin Hz. Muhammed’e karşı çıkmasının sebebi haset ve kıskançlıkları idi. Son peygamberin Yahudilerden değil de Araplardan çıkması, onların Hz. Muhammed’i kabul etmelerine engel olmuş ve her fırsatta kendisini incitici tavır sergilemelerine yol açmıştır. Hatta bu haset, onları Mekkeli müşriklerin şirkinin, öncüsü olmakla övündükleri ve tarih boyunca uğrunda pek çok zulüm ve işkenceye katlandıkları tevhit inancından üstün olduğunu söyleyebilecek bir yanlışlığa kadar götürmüştür.⁵⁶¹

Bu bilinçli karşı koyuşun bir sonucundan olsa gerek, İslâm kaynaklarında yer alan rivayetlerde Yahudilerin Hz. Muhammed’e “Muhammed” ya da “Nebi” ve “Resul” gibi peygamberliğini ifade edecek veya çağrıştıracak ifadelerden ziyade, genelde “*Ebu Kasım*” şeklinde hitap etmeleri dikkat çekmektedir. Böyle bir hitabın geliştirilmesini Hz. Muhammed’in kutsal kitaplarında bahsi geçen “Muhammed” ismini ya da sıfatını unutturma veya gölgede bırakma gayreti olarak değerlendirmek mümkündür.

Yahudilerin Hz. Muhammed’e karşı çirkin tavırlarından biri de, konuşurken ağızlarını eğip bükerek konuşmaları, bu arada küçük telaffuz oyunlarına başvurmaları idi. Arapça ile İbranîcenin aynı kökene sahip olmasından kaynaklanan, bir kelimenin iki

⁵⁶⁰ Osman Keskiöğlü, Ali Hikmet Berki, *Hazreti Muhammed ve Hayatı*, DİB Yayınları, Korza Basım, Ankara 2013, 226.

⁵⁶¹ Arslantaş, "Tarih Boyunca Müslüman-Yahudi İlişkileri", 60.

dilde farklı anlama gelmesinin avantajını da kullanan Yahudiler, bu şekilde Hz. Muhammed ve Müslümanları aşağılamaya çalışıyorlardı. Medine'deki Yahudilerin İslâmiyet'e olan haset ve düşmanlıkları onları öyle bir noktaya getirmişti ki, Müslümanlarla mücadelelerindeki nihaî hedefi, onların "kökünü kazımak" (soykırım) şeklinde koymuşlardı.⁵⁶²

Yahudiler, Hz. Muhammed'i öldürmek için defalarca teşebbüste bulunmuşlar, zehirlemişler, çok şiddetli sihir ve büyüler yapmışlardır. Zehirli keçi eti bile "*Ey Muhammed bende zehir var, yeme*"⁵⁶³ diye dile geliyor, son peygamber Yahudilerin tuzaklarından Allah tarafından korunuyordu.

Öte yandan o dönem Müslüman-Yahudi ilişkileri de tamamen olumsuz ilişkiler üzerine kurulmamıştı. Kaynaklarda Hz. Muhammed'le aynı toplumu paylaşmanın gereği olarak medenî ilişkiler içerisinde olan Yahudilerden de bahsedilmektedir. Şerhlerde "*Cebraîl'i neredeyse komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım*" hadisinin⁵⁶⁴ Yahudi bir komşuya iyilik yapılması dolayısıyla vârid olduğu belirtilmektedir.

İslam Devleti geliştikçe, Müslümanlar güçlendikçe Yahudiler güçlenen Müslümanlara karşı siyasal ve ekonomik güç kaybından korkmuşlardır. Dünya menfaatine düşkün olan bu toplum, münafıklığı tercih etmişler, inanmadıkları halde inandık demişlerdir. Kendi düşmanlıkları yanında Müşrikleri de kışkırtmış, münafıklarla da işbirliği yapıp Müslümanları imha için tuzaklar hazırlamışlardır.

Hz. Peygamber ve ashabı ile Yahudiler arasında defalarca savaşlar yapılmış, Allah'ın inayeti ile bütün savaşları İslam orduları kazanmıştı. Hz. Peygamber, Yahudilere her zaman şefkat, hoşgörü ve toleransla muamele etmiş; ancak bazen çok ileri giden, azgınlaşan ve ihanetlerini açıkça sergileyen Yahudileri zaman zaman cezalandırmıştır.⁵⁶⁵

Neticede, Yahudiler Hz. Muhammed (s.a.v.) in son peygamber ve ahir zaman peygamberi olduğunu çok iyi bildikleri halde iman etmemişler, fitne, fesat, bozgunculuk, sapıklık, şirk ve küfür yolunda devam etmişlerdir.

⁵⁶² Arslantaş, "Tarih Boyunca Müslüman-Yahudi İlişkileri", 62.

⁵⁶³ Keskiöğlü- Berki, *Hazreti Muhammed ve Hayatı*, 350.

⁵⁶⁴ Buhârî, Edeb, 28, Bkz, Müslim, Birr, 140-141.

⁵⁶⁵ Keskiöğlü- Berki, *Hazreti Muhammed ve Hayatı*, 315.

Hız. Peygamberin Arap kökenli ve son peygamber olması nedeniyle; Yahudilerde büyük bir kıskançlık ve İslam düşmanlığı görülmüştür. Çünkü onlar “seçilmiş üstün ırk” olduklarına inanıyorlar ve son peygamberin kendi aralarından çıkmasını bekliyorlardı. Hız. Muhammed’in ortaya çıktığında onun peygamber olduğunu hemen anladılar. Ancak peygamberi Yahudilerden göndermediği için Allah'a da çok kızdılar ve öfkeleniler. Çünkü onlar Allah'ın sadece kendilerinin Rabbi olduğuna inanıyorlardı.

Kendileri dışındaki tüm milletleri ikinci sınıf insan kategorisinde değerlendiren Yahudiler, kendilerinden olmadı diye Hız. Muhammed ve ashabına düşman olmaları yetmezmiş gibi, vahyi kendilerinin beklediği İsrailoğulları'ndan birine getirmedi diye vahiy meleği Cebrail'e bile düşman olmuşlardır.⁵⁶⁶

İsrailoğulları, vahiy meleği olan Cebrail'i, Mısır'dan çıkışlarında başlarına Sina Dağı'nı kaldırdığı, kendilerine azap indirip, düşmanlık ettiği için özellikle de kendilerinden olmayan bir peygambere vahiy getirdiği için sevmesler.

*“De ki: Allah'ın izniyle Kur'an'ı kendinden öncekini doğrulayıcı ve inananlara yol gösterici ve müjdecisi olarak senin kalbine indirdiği için kim Cebrail'e düşman olursa, kim Allah'a, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olursa bilsin ki Allah da inkâr edenlerin düşmanıdır.”*⁵⁶⁷

Elmalılı, ayetin nüzul sebebi hakkında birçok rivayetin olduğunu, anlatılanların farklı olsa da hepsinin özünün bir olduğunu söylemiştir. Bu rivayetler arasında Elmalılı'nın üzerinde durduğu ortak nokta şöyledir:

Peygamber Efendimiz, Medine'ye hicret ettikleri zaman, Fedek Yahudileri'nin din büyüklerinden biri olan Abdullah İbnü Suriya, münazara etmek için birkaç kişiyle birlikte Peygamber Efendimize gelmiş evvela; “Ey Muhammed! Uykun nasıldır” demiş, “Zira ahir zamanda gelecek o peygamberin uykusu bize haber verilmiştir” Efendimiz “Gözlerim uyur, kalbim uyumaz” buyurunca, “Doğru” demiş. Sonra “Nutfe babadan iken çocuk anasına neden benzer. Bunu da açıklar mısınız?” demiş. Peygamber Efendimiz “Kadının da suyu vardır, hangisi üstün gelirse benzerlik o tarafa çeker.” buyurmuş. O yine “Doğru” demiş. Sonra “İsrail'in kendi nefesine haram kıldığı yiyecek ne idi, haber ver bakalım. Çünkü Tevrat'a göre, bunu ümmî peygamber haber

⁵⁶⁶ İslamoğlu, *Yahudileşme Temayülü*, 190.

⁵⁶⁷ Bakara, 2/ 97- 98

verecektir." demiş. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz buyurmuş ki; "*Musa'ya Tevrat'ı indiren Allah adına söylerim. Bilir misiniz ki, İsrail (Yakub) şiddetli bir hastalığa tutulmuştu, hastalığı uzadı, o zaman Allah kendisine bu hastalıktan afiyet ihsan ederse en sevdiği yiyeceği ve içeceği kendi kendisine haram olsun diye adakta bulundu ve onu kendi nefesine haram kıldı: "Deve eti yemeyeceğim, deve sütü içmeyeceğim diye adakta bulundu."* Abdullah, buna da "evet" dedikten sonra " *son olarak bir şey kaldı, onu da söylersen sana iman ederim.*" demiş. "*Sana hangi melek geliyor da Allah tarafından bu senin söylediklerini sana getiriyor*" diye sorunca Resulullah: "*Cebrail*" buyurmuş. Bunun üzerine "*O bizim düşmanımızdır, o savaş ve şiddet getirir, bizim elçi meleğimiz Mikail'dir ki o, müjde, ucuzluk, bolluk ve bereket getirir. Eğer sana gelen melek o olsaydı iman ederdik.*" demiş. Hz. Ömer hemen sormuş "*Bu düşmanlık ne zaman başladı*" demiş. Abdullah İbn Suriya "*Bunun başlangıcı çok eskilere dayanır.*" demiş, "*Buhtunasr denilen bir adam tarafından Beytülmakdis'in tahrip edileceğini Allah Teâlâ bizim peygamberimize bildirmiş ve onu tarif etmişti. Biz de aradık bulduk, onu öldürmek için adamlar gönderdik; fakat Cebrail onu müdafaa etti, ve bizim mahvolmamıza sebep oldu. Bunun için biz Cebrail'i düşman olarak tanırız. Mikail ise dostumuzdur. Eğer sana vahiy getiren Mikail olsaydı sana inanırdık*" demeleri sonucu bu ayetler inmiştir.⁵⁶⁸

Nitekim Yahudiler Cebrail'in Peygambere vahiy getirmesini kabul etmemiş ve Cebrail'i sevmediklerini bildirmişlerdir. Dolayısıyla Yahudilerin Müslümanlara besledikleri kin ve nefret onları inkâra sürüklemiştir. Bu sebeple onların fasık ve sapmış oldukları ayetlerle bildirilmiştir.⁵⁶⁹

2.12. KUR'AN-I KERİM VE YAHUDİLİK

Kur'an, Yahudilerden genel olarak "Ehl-i Kitap, Kitap Ehli" tabiri ile özel olarak da "Benî İsrail, Yehud, Yakub" terimleri ile bahsetmiştir. Kendilerine kitap verilenler arasında önemli bir yeri olan Yahudilerde, Allah, peygamber, kitap ve ahiret inancının bulunması ve Kur'an'ın indiği dönemde Yahudilerin Müslümanlarla iç içe yaşaması sebebiyle Kur'an Yahudilerden sıkça bahseder.⁵⁷⁰

⁵⁶⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 357.

⁵⁶⁹ Maide, 5/ 59- 60

⁵⁷⁰ Kaya, X, 517.

Yahudilerin yaptıklarının ve başlarına gelenlerin Kur'an tarafından Müslümanlara anlatması, bir bakıma onları geçmiş milletlerin başlarına gelenlerle uyarması da Kur'an'da Yahudi toplumuna çok yer verilmesine sebep gösterilebilir.

Çok geniş bir topluluk olan Yahudilere tarihi seyir içerisinde birçok peygamber gönderilmiştir. Dört büyük kitaptan olan Tevrat ve devamındaki Zebur, Yahudi toplumuna verilmiştir. Bu sebeple İsrailoğulları peygamberlerinden bahseden ayetlerde dolaylı olarak bu topluluk hakkında bize bilgi vermektedir.⁵⁷¹

Genel bir tasnife tutmak gerekirse Kuran'da Yahudilerden bahseden ayetleri şu şekilde gruplandırabiliriz:

- 1- Allah'ın Yahudilere yönelik emirleri ve tavsiyeleri,
- 2- Allah tarafından Yahudilere bahşedilen nimetler ve nankörlükleri,
- 3- Allah'ın Yahudilerden uymalarını istediği dinî hükümler,
- 4- Allah'a karşı söz verip dönmeleri ve bunu âdet haline getirmeleri,
- 5- Kendilerine peygamberler tarafından getirilen hükümleri ve tebligatı değiştirmeleri, doğru yoldan sapmaları,
- 6- Peygamber ve salih kişilerden bazılarını iftira etmeleri, hatta öldürmeleri,
- 7- Menfaatlerine aşırı düşkünlükleri ve bunun için hakikate yüz çevirmeleri,
- 8- Yahudilerin yaptıkları işlerin kötülüğünden dolayı zillet ve meskenete düşmeleri,
- 9- Yahudilerin yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışmaları.⁵⁷²

Biz de yaptığımız çalışmamızda Yahudiliği bu genel hatlar çerçevesinde incelemeye çalıştık. Genel olarak Yahudilik hakkında kısa bir bilgiden sonra Yahudilerle ilgili Yahudi, İbrani ve İsrail ifadelerini açıklamaya çalıştık. Yahudilerin geçirmiş oldukları dönemleri ve onlar için çok önemli olan seçilmişlik kavramından bahsettik. Kutsal Kitap Tevrat'ın menşei ve tahrifi meselesinde, bir bakıma, kısaca Yahudilerin karakterine de değinmiş olduk.

Yahudilerin tarihinde vuku bulmuş mesh ve recm meselelerine ayrı ayrı açıklamalar yaparak Yahudilerin dünyanın sonunda seçilmiş millet olma anlayışlarının bir tezahürü olarak bekledikleri Mesih anlayışlarına değindik.

⁵⁷¹ Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, 184.

⁵⁷² Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, 184; Ayrıca, Cilacı, *Günümüz Dünya Dinleri*, 74- 75.

Kur'an'ın en çok bahsettiği İsrailoğlu peygamberi Musa ve Firavun arasındaki mücadeleyi, Yahudilerin Allah'ın lütfüyle Firavun'un eziyetinden kurtarılmalarını işledik. Bu esnada Hz. Musa'nın ve hem kardeşi hem de yardımcısı olan Harun'un karşılaştıkları zorlukları, kendilerine sürekli problem çıkaran kavminin kendilerine verilen nimetlere nankörlük etmelerine değindik. Bu nimetleri detaylı olarak ele aldıktan sonra Yahudilerin; tefecilikleri, bozgunculukları, mala karşı düşkünlükleri, sürekli Allah ile pazarlık halinde olmalarına ve savaştan kaçıp korkaklık göstermelerine, kıskançlık ve düşmanlıkları nedeniyle başta Hz. Peygambere ve ashabına olmak üzere vahiy meleği olan Cebrail'e düşmanlıklarına değinerek tarihe bu şekilde yansıyan karakterlerini açıklamaya çalıştık.

Yahudilerin Peygamberimizi kendilerinden olmadığını bahane ederek reddetmesini, Müslümanlara amansız düşman olmalarını, aralarında bulunan iyilerin ise elbette ayrı tutulacağı konularını ilgili başlıklar altında ele aldık. Son olarak Kur'an'da Yahudileri anlatan ayetlerin içerik olarak dokuz madde halinde incelenebileceğini gördük. Böylece bu başlıklar altında Kur'an'da Ehl-i Kitap'tan olan Yahudiler hakkında geçen ayetleri inceleyerek, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kuran Dili adlı eserinde bu ayetlere getirmiş olduğu yorumları aktardık.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ELMALILI'NİN TEFSİRİNDE HİRİSTİYANLIK

3.1. HİRİSTİYAN KELİMESİNİN MENŞEİ

MS 1. Yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun gölgesinde ortaya çıkan Hıristiyanlık⁵⁷³ dünya nüfusunun büyük bir kısmının inanmış olduğu, temelde tek tanrılı olmakla beraber, zamanla çeşitli faktörlerin etkisi sonucu “teslis”i savunup, “İsa Mesih” inancı üzerine temellenmiş bir dindir.⁵⁷⁴

Mensuplarının sayısı bakımından dünyanın en büyük dini olan Hıristiyanlık bugün Katolik, Ortodoks ve Protestan kiliselerinden teşekkül eden üç büyük mezheple daha küçük çaptaki birçok mezhep veya tarikattan meydana gelen çeşitli cemaatlere ayrılmış durumdadır.⁵⁷⁵

Mesih'e bağlı anlamına gelen Hıristiyan kelimesi, Yunanca ‘Hristos’tan gelmektedir. İbranicesi de “Meşiah” olup “yağlanmış, takdis edilmiş” anlamlarını içerir.⁵⁷⁶ Eski Yahudi geleneğinde krallar ve din görevlileri, görevlilerine başlamadan önce kutsal yağ ile yağlanıp kutsanırdı. Bu sebeple kral olacak tebliğci ve müjdeci İsa da “Mesih” olarak adlandırılmıştır.⁵⁷⁷

İncillerde ‘Hıristiyan’, ‘Hıristiyanlık’ terimleri yer almamaktadır. Dolayısıyla Hıristiyan kelimesi ilk defa, Hz. İsa’dan 20-30 sene sonra, Antakya’da kullanılmıştır.⁵⁷⁸ “...Ve şakirtlerin Hıristiyan diye çağrılması önce Antakya’da oldu.”⁵⁷⁹ İfadesinden de anlaşılacağı gibi Yeni Ahit’te de Hıristiyan kelimesine rastlanır.

Hıristiyan kelimesi Kur’an’da geçmemekte bunun yerine aynı anlamı karşılamak için ‘Nasranî’⁵⁸⁰ kelimesinin çoğulu olan “Nasârâ” kelimesi kullanılır. İslâmî literatürde Hıristiyanlar için Nasrânî (çoğulu nasârâ), Mesihi (çoğulu Mesihyyûn) ve İsevî,

⁵⁷³ Mahmut Aydın, “Hıristiyanlık”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, Özgün Matbaacılık, Ankara 2007, sayfa, 77.

⁵⁷⁴ Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, 232.

⁵⁷⁵ Kürşat Demirci, “Hıristiyanlık”, *TDVİA*, İstanbul 1998, XVII, 328.

⁵⁷⁶ Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, 232.

⁵⁷⁷ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 293.

⁵⁷⁸ Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, 233.

⁵⁷⁹ Resullerin İşleri, 11/ 26

⁵⁸⁰ Âl-i İmrân, 3/ 67

Hıristiyanlık için de Nasrâniyye ve Mesihîyye adları kullanılır.⁵⁸¹ Kur'an'ın geneline bakıldığında 219 ayetin Hıristiyanlıktan bahsetmekte olduğu görülür. Bu ayetlerin sadece bir tanesinde “Nasrânî”,⁵⁸² on dört tanesinde de “Nasârâ”⁵⁸³ kelimesi kullanılmıştır. Hz. İsa'nın Mesih oluşu sebebiyle Hıristiyanlara “ona tâbi olan” anlamında Mesihî, bizzat Hz. İsa'ya nisbetle İsevî de denilir. Hz. İsa'nın Filistin'in Nâsıra kentinde yaşamış olması sebebiyle ona bağlı kimselere “Nasrânî”, çoğulu olarak da “Nasârâ”denilmiştir.⁵⁸⁴

Hıristiyanlar için bunların dışında başka isimler de kullanılır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: Şâkirtler, Kardeşler, Azizler, İnananlar, Seçilmişler, Çağırılmışlar, Kilise, Fakirler, Dostlar, Celileliler.⁵⁸⁵

Hıristiyanlar için kullanılan ‘Nasara’ isminin, İsa öncesi dönemlerden İsa sonrası dönemlere kadar varlıklarını sürdürmüş olan heterodoks Yahudi mezhebi Nasuralarla ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca Talmud'da Hıristiyanlar için “Nusrim”, Süryanca kaynaklarda ise “Nasranâye” isimlerinin kullanıldığını görmekteyiz.⁵⁸⁶

Bazı İslâm âlimlerine göre de İsa'ya tabi olanların arasındaki yardımlaşmadan dolayı bu isim kullanılmıştır. Bu kelimenin kullanımını Kur'an'a da dayandırabiliriz. Kur'an'da, “*Benim yardımcılarım kimlerdir? Sorusuna, bizleriz.*”⁵⁸⁷ diyerek cevap veren havarilerin diyalogu, Nasara kelimesinin kullanımında etkilidir.⁵⁸⁸ Son görüşe göre de bu isim Nasaraeanizm hareketi ya da Nazırî denilen, Yahya peygamberin de dâhil olduğu, kendini tanrıya adayan münzevi gruplarla bağlantılı olarak kullanılmıştır.⁵⁸⁹ Görüldüğü gibi bu kullanımların hepsi İsa'dan öncesi ile ilgilidir.

⁵⁸¹ Demirci, “Hıristiyanlık”, XVII, 328.

⁵⁸² Âl-i İmrân, 3/ 67

⁵⁸³ Bakara, 2/ 62, 111, 113, 120, 135, 140; Maide, 5/ 18, 51, 69, 82, Tevbe, 9/ 30

⁵⁸⁴ Şaban Kuzgun, “Kur'an-ı Kerim'e Göre Hıristiyanlık ve Hıristiyanlar”, *Asrımızda Hıristiyan Müslüman*

Münasebetleri, İlim Neşriyat, İstanbul 1993, 61; Demirci, “Hıristiyanlık”, XVII, 328.

⁵⁸⁵ Ali Erbaş, *Dinler Tarihi*, AÖF Yayınları, Eskişehir 2011, 181.

⁵⁸⁶ Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 278.

⁵⁸⁷ Âl-i İmrân, 3/ 52

⁵⁸⁸ Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hıristiyanlar*, 45.

⁵⁸⁹ Demirci, “Hıristiyanlık”, XVII, 328.

Hıristiyanlık her şeyden önce İsa Mesih anlayışı üzerine temellenen bir inanca sahiptir. Ana fikri Yeni Ahid'de (Ahd-i Cedid) bulunan bu inanca göre İsa Mesih hem tanrının oğlu hem de insanlığın kurtarıcısıdır.⁵⁹⁰

3.2. HIRİSTİYANLIĞIN TARİHÇESİ

Hıristiyanlık, Filistin bölgesinde doğmuş Yahudi-Mesih'i bir harekettir.⁵⁹¹ MÖ 4. yüzyıl sonlarında Büyük İskender'in Filistin bölgesini egemenliği altına alması ile Filistin halkı kendilerine hiç değer vermeyen ve çoktanrılı dine sahip olan bir toplulukla karşılaşmıştır. Bunu Romalıların bölgeyi ele geçirmeleri izlemiş, Romalılar da çoktanrılı bir inanç sistemini benimsediklerinden dolayı istisnalar dışında, tek tanrı inancına pek saygı duymamış ve topluma zulmetmişlerdir.⁵⁹²

Baskıya maruz kalan Yahudiler zamanla bazı değerlerini yitirmiş, dinî konuları çıkar meselesi yapmış, çeşitli mezhepler ortaya çıkmış, Kudüs'te bulunan Kutsal Mabet ticaret yeri olmuştur. Tek tanrı inancına sahip olan Yahudiler, putperest Romalılardan kurtulma yollarını aramışlar, bunun için bir kurtarıcı Mesih beklentisi içerisindeydiler.⁵⁹³

Tüm bu kargaşa ortamında Hz. İsa'nın doğumu gerçekleşmiş ve bir müddet sonra Hz. İsa peygamberliğini açıklamıştır. Ne var ki Mesih'in Davud soyundan geleceğini ve krallığını ilan ederek İsrailoğulları'nı dünyaya hâkim kılacağına inanan Yahudilerin Hz. İsa'dan rahatsız olmuşlardır. Bu gelişmeler Roma'nın dikkatini Hz. İsa'nın üzerine çevirmesini sağlamış ve manevî değerlerini dünyevî değerler için harcayan Yahudilerin çarmıh olayını gerçekleştirmesine zemin hazırlanmıştır.⁵⁹⁴

Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinin ardından Hıristiyanlık Pavlus'un elinde şekillenmiş ve Pavlus Hıristiyanlığı bir Yahudi mezhebi olmaktan kurtararak Hıristiyanlığın asıl mimarı haline gelmiştir.

Pavlus'un etkisiyle farklı bir yöne giren Hıristiyanlık, Roma Devleti içerisinde hızla yayılmaya başlamıştır. Bu yayılma putperest inancın savunucusu olan Romalı

⁵⁹⁰ Demirci, "Hıristiyanlık", XVII, 328.

⁵⁹¹ Cilacı, *Günümüz Dünya Dinleri*, 76.

⁵⁹² Kürşat Demirci, "Hıristiyanlık", *Dinler Tarihi* Ansiklopedisi, Medya Ofset, İstanbul 1999, II, 3- 4.

⁵⁹³ Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, 239.

⁵⁹⁴ Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, 239.

idarecileri rahatsız etmiştir. Pavlus, Kral I. Hirodes zamanında hapse atılmış, mucizevî bir şekilde hapisten kurtulmuş ve 57 yılında Roma'ya gitmiştir. Orada 60 yılında Yeni Ahid kitapları içerisinde yer alan 1. ve 2. mektuplarını yazmıştır. 64 yılında ise imparator Neron'un emriyle baş aşağı çarmıha gerilerek öldürülmüştür.⁵⁹⁵

Bu durum Hıristiyanlara yönelik baskılara neden olmuştur. Aynı dönemde Hıristiyanlar çok büyük kayıp vermişlerdir. İnsanlar korkularından çoğu kez yer altı şehirleri ve mağaralarda ibadet etmişlerdir. Bu zulümler İmparator Konstantin'in 313'te Hıristiyanlara serbestlik tanıyan Milan Fermanı'nı ilan etmesine kadar devam etmiştir. Bu serbestlikle birlikte Kutsal Kitap,⁵⁹⁶ inanç esasları ve uygulamaları gibi konularda birçok tartışma meydana gelmiştir. Bu farklılıkları sona erdirmek isteyen İmparator Konstantin, 325 yılında İznik'te bir konsil toplamıştır.⁵⁹⁷

Bu konsilde İsa'nın tanrılığını savunanların görüşü kabul edilmiştir. Farklı birçok İncil'in içerisinde dört tanesi sahih olarak seçilmiştir. Ayrıca bu konsilde baba ile oğulun tabiatı tartışılmış ve sonunda ikisinin de tanrılığı üzerinde bir karara varılmıştır. İmparator Büyük Teodosius Döneminde 381 yılında toplanan İstanbul Konsili'nde⁵⁹⁸ de kutsal ruhun tanrılığına karar verilmiştir. Böylece baba tanrı ve oğul İsa'dan sonra kutsal ruhun da eklenmesiyle teslisin (üçlü tanrı anlayışının) unsurları tamamlanmıştır.

Roma İmparatorluğu 395 yılında Doğu ve Batı Roma adıyla ikiye bölünmesinden sonra kendisini Grek kültür ve düşüncesinin temsilcisi olarak gören İstanbul Kilisesi, Latin düşüncesinin temsilcisi sayılan Roma'yı otorite olarak kabul etmemiştir.⁵⁹⁹ İstanbul Konsili'nde unsurları tamamlanan teslis, daha sonra başka tartışmalara yol açmıştır. 451 yılında yapılan Kadıköy Konsili'nde yine teslis üzerinde yapılan tartışmalar sonucunda ayrılıklar meydana gelmiştir.⁶⁰⁰ Bunun sonucunda Monofizit Kiliseler denilen Antakya Süryani, Kıpti, Habeş ve Ermeni Gregoryen kiliseleri ortaya çıkmıştır.

Monofizit Kiliselerinin doğmasıyla Hıristiyanlıkta meydana gelen kopmaları 1054 yılında ortaya çıkan İstanbul Ortodoks Kilisesi'nin Roma'dan ayrılışı takip etmiştir.

⁵⁹⁵ Ali Erbaş, *Dinler Tarihi*, 193.

⁵⁹⁶ Harman, "İncil", *TDVİA*, XXII, 271.

⁵⁹⁷ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 240.

⁵⁹⁸ Demirci, "Hıristiyanlık", 332.

⁵⁹⁹ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 306.

⁶⁰⁰ Kenan Has, "Tarihsel İsa Araştırmaları", *Dinler Tarihi Araştırmaları III, Hıristiyanlık Dünü Bugünü ve Geleceği*, Ankara 2002, Sayı: III, 100.

Haçlı Seferleri sırasında 1204 yılında Katoliklerin İstanbul (Bizans)'da yaptıkları zulüm ve haksızlıklar, Doğu ve Batı kiliseleri arasındaki düşmanlığı daha da artırmıştır.⁶⁰¹

Bu düşmanlık üzerine bir Alman papazı olan Martin Luter'le birlikte dinde reform isteyen bir hareket başladı. Bunun sonucunda da Katolik Kilisesi'nden bir kopuş daha yaşandı ve 16. yüzyılda Protestan mezhebi ortaya çıktı. Katolik Kilisesi de bu reform hareketlerine tepkisiz kalmadı. Kendisi de karşı reform hareketi başlatarak haklılığını savundu. Bu süreç 1962-65 yıllarında yapılan II. Vatikan Konsülü'ne kadar devam etti. Bu konsülde papalık, Katolik olmayan kiliselerle diyalog sürecine girilmesi gibi kararlar alarak yeni bir süreci başlatmış oldu. Bu süreç halen devam eder.⁶⁰²

3.3. HZ. MERYEM VE İSA

3.3.1. İmran Ailesi ve Hz. İsa'nın Soyu

Hz. İsa Kur'an'da çeşitli sıfatlarla anılan, kendisine İncil'in verildiği peygamberdir. Kur'an'da "Allah'tan bir ruh ve kelime" olarak tavsif edilse de özellikle kul olduğu vurgulanmıştır.⁶⁰³ Hıristiyanların İsa'yı Tanrı'nın oğlu kabul etmesi Müslümanlarca problem oluşturmuştur. Kur'an ve İncillerde İsa'nın hayatını incelemeye geçmeden önce İmran ailesi hakkında bilgi vermeyi daha uygun bulmaktayız.

Kuran'ı Kerim'de adı anılan dört seçkin aileden birisi Al-i İmran'dır.⁶⁰⁴ "Allah Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini seçip âlemlere üstün kıldı."⁶⁰⁵ İmran Ailesi, Kur'an'-ı Kerim'de bir sureye ad olmuştur.

Al-i İmran Suresi Hz. Meryem ve İsa bahsini zikretmeden önce bu aile hakkında bilgi verir. "Al", kelimesi yakınlıkta veya mezhepte bir şahsa dönük olan anlamında kullanılır. İmran kelimesine gelince, iki tane İmran vardır. Bunlardan birincisi Hz. Musa ve Harun'un babaları olan İmran'dır. Bu İmran'ın da Meryem isminde, Musa ve Harun peygamberlerin ablaları olan bir kızı vardır. Diğer İmran'a gelince bu, Hz. Meryem'in babası olan İmran bin Matan'dır. Kur'an'da bu Al-i İmran'ın her iki aileye nispet

⁶⁰¹ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 207.

⁶⁰² Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 241.

⁶⁰³ Ömer Faruk Harman, "İsa", *TDVİA*, XXII, 2000, 465.

⁶⁰⁴ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 248.

⁶⁰⁵ Âl-i İmrân, 3/ 33

edilme ihtimali olmasına rağmen, ifadenin gelişinden buradaki İmran'ın Hz. Meryem'in ailesi olma ihtimali daha açık görülür.⁶⁰⁶

Al-i İmran suresinin 33. ayeti ve Tahrîm suresinin 12. ayetinde İmran kızı Meryem" ifadelerinden anlaşıldığına göre İmran ailesinden maksat Hz. Meryem ile oğlu İsa'dır.⁶⁰⁷

Hz. İsa'nın ninesi, İmran'ın eşinin adı, Hanne bint Fakuza'dır. Hanne'nin hemşiresi ve bir rivayette Meryem'in hemşiresi İysa, Hz. Zekeriya'nın karısı ve Hz. Yahya'nın annesi olmaktadır. Peygamberimizden gelen bir rivayete göre, Hz. İsa ile Hz. Yahya da teyze çocuklarıdır.⁶⁰⁸

Hıristiyanlığın inanç esaslarının oluşmasında İsa'nın şahsiyeti ve misyonu önemli bir rol oynamıştır. İsa ile ilgili araştırmalar sonucu "Christology" adlı ilim dalı oluşturulmuştur.⁶⁰⁹

İncillerden yola çıkılarak İsa'nın yaşamı ve şahsıyla ilgili tarihsel bir bilgi edinmemiz çok mümkün değildir. Çünkü İnciller de dâhil olmak üzere ilk Hıristiyan kaynakları, onun yaşamına ve şahsiyetine ilgi göstermeyip masalimsi bir anlatımı seçmişlerdir.⁶¹⁰

Matta ve Luka İncilleri incelendiğinde İsa'nın soy kütüğü, doğum öncesi gelişen olaylar, doğumu ile ilgili bilgilere ve çocukluk yıllarına ait az ama değişik örneklerle rastlansa da, Markos ve Yuhanna'da bu bilgilere rastlanmaz. Bu İnciller genellikle İsa'nın öğretilerini konu edinmektedir.⁶¹¹ Esasında İnciller arasındaki eksik ve tutarsız bilgiler bu tür oluşumlara zemin hazırlamıştır.

Hz. İsa ile ilgili İncillerde on iki yaşına kadar değişik bilgilerin bulunmasının yanında on iki yaşından sonraki hayatının yazılarda hiç yer almaması İncillerin en önemli eksikliği olarak görülebilir. Matta ve Luka'nın İsa ile ilgili on iki yaşına kadar

⁶⁰⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 339.

⁶⁰⁷ Harman, "İsa", XXII, 232.

⁶⁰⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 339; Ayrıca Bkz, Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 248.

⁶⁰⁹ Zekiye Sönmez, "İnciller ve Kur'an Işığında Hz. İsa", *Dinler Tarihi Araştırmaları* III, Ankara 2002, Sayı: III, 137.

⁶¹⁰ Mahmut Aydın, *Tarihsel İsa İmanının Mesih'inden Tarihin İsa'sına*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2002, 49.

⁶¹¹ Has, "Tarihsel İsa Araştırmaları", Sayı. III, 98.

verdikleri bilgilerin aniden kesilmesi ve arada geçen on sekiz yıllık boşluk yorumuna açık bir konudur.

Tüm ömrü otuz üç yıl olan bir insanın hayatının en önemli safhasının anlatılmamış olması İncillerin en büyük eksikliği olarak değerlendirilebilir. Hz. İsa'nın çocukluk ve gençlik yıllarıyla ilgili olarak İnciller'de sadece Fısıh (Paskalya) bayramı münasebetiyle on iki yaşında Kudüs'e götürülmesi olayı zikredilmiştir.⁶¹² Bayram sonunda İsa'yı kaybeden Yusuf ve Meryem, onu mabette din adamlarıyla sorulu cevaplı konuşma yaparken bulurlar. Dinleyenler onun anlayışına ve cevaplarına şaşırırlar.⁶¹³

Görüldüğü üzere Hz. İsa'nın yaşamı hakkında İnciller ve diğer Hıristiyan kaynaklarında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Hıristiyanların özellikle İsa'nın ölümü, dirilmesi ve semaya yükseltilmesi konuları ile ilgilenmeleri, onun dünyevî hayatı ile ilgili bilgilerin ikinci plana atılmasına sebep olmuş, arada geçen bu zaman ise çeşitli yorumlarla doldurulmaya çalışılmıştır.

Kur'an incelendiğinde Hz. İsa on beş surede ve doksan üç ayette ismen ya da bir sıfatı ile zikredilmiştir. İsa ismi tek başına yirmi beş defa, "İbn Meryem" (Meryem oğlu) şeklinde ise yirmi üç defa kullanılmıştır. Mesih kelimesi üç yerde tek başına, "Mesih İbn Meryem" (Meryemoğlu Mesih) olarak dört yerde, "Mesih İsa b. Meryem" (Meryemoğlu İsa Mesih) olarak da üç yerde geçmiştir. Bunların dışında "müeyyed, rûhullah, vecîh, sâlih, resûl, mübeşşir, musaddık, ayet, merfû, temizlenmiş, göz aydınlığı, abd, mübarek, ilim veya âlem ile rahmet" sıfatları da Hz. İsa için kullanılmıştır.⁶¹⁴

3.3.2. Hz. Meryem

İslâm'da üstün nitelikleri sebebiyle yüceltilen, iffet ve itaat simgesi bir şahsiyet olarak gösterilen Hz. Meryem, Hıristiyanlık'ta "tanrı doğuran" olarak nitelenmekte, Hıristiyanların ibadet hayatında önemli bir yer tutmakta, onun da Hz. İsa gibi aslî günahattan uzak olduğuna ve öldükten sonra semaya yükseldiğine inanılmaktadır. Meryem'in anne ve babasının adı İncillerde geçmemekte, İbranice'de Hannah, İslami

⁶¹² Luka, 1/ 80; 2/ 52

⁶¹³ Luka, 2/ 41- 52

⁶¹⁴ Harman, İsa, c. XXII, s. 469.

kaynaklarda Hanne olarak bilinmekte, babası Yoakim (Ioacim = Joachim = Yuvakim) olarak zikredilir.⁶¹⁵

Al-i İmran suresi 33. ayetten 63. ayete kadar ve Meryem suresi 1'den 38'e kadar olan ayetlerde Hz. Meryem'in hayatı, Allah'ın onu seçip temizlemesi, onu İsa ile müjdelemesi, İsa'nın mucizeleri, vefatı ve ref'i ile ilgili konular hakkında bilgi verilir.

Hız. Meryem'in annesi Hanne, yaşlanıp çocuk doğurmaktan aciz bulunduğu bir sırada, bir gün ağaç üzerindeki bir kusun yavrusunu beslediğini görür. Bu duruma imrenen Hanne, Allah'a dua ederek kendisine bir çocuk vermesini, eğer kendisine bir çocuk verirse, bu çocuğu kutsal mabede adayacağını vaat eder. Mabede adananların erkek çocuk olduğu dikkate alınır, Hanne'nin bir erkek çocuk beklediği anlaşılır.⁶¹⁶

Uzun bir süre çocuk hasreti çeken Hanne, sürekli Allah'tan bir çocuk ister. Şayet çocuğu olursa onu Beytü'l- Makdis'e vermeyi adar. Bu olay ayetlerde şöyle geçer: *"İmran'ın karısı demişti ki: Rabbim karnımda olanı tam hür olarak sana adadım, benden kabul buyur, şüphesiz sen işitensin, bilensin."*⁶¹⁷ Duası kabul olan Hanne hamile kalır ama çocuğun kız olduğunu görünce şöyle der: *"Onu doğurunca -Allah onun ne doğurduğunu bilirken- yine şöyle dedi: Rabbim onu kız doğurdum, erkek kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Onu ve soyunu, kovulmuş şeytanın şerrinden sana ismarlıyorum."*⁶¹⁸ Hz. Meryem'in annesi, kızını ve onun soyundan gelenleri şeytanın kötülüklerinden koruması için Allah'a bu şekilde yalvarmış, Allah da onun bu duasını kabul etmiş ve Meryem mabette emniyet içersinde büyütülmüştür.

Hanne, çocuğunu mabede adadığı için, çocuk doğar doğmaz ya da süttten kesildikten sonra adak gereği Beytü'l- Makdis'e götürür ve orada bulunan din adamlarına emanet eder. Meryem'in eniştesi, bir rivayete göre de teyzesinin kocası olan Zekeriya Meryem'in bakımını üzerine almak istemiştir. Fakat hahamlar ona karşı çıkmıştır. Meryem'i yanına almak isteyen yirmi dokuz kişi arasında çekilen kurada kazanan Zekeriya olmuş ve Meryem onun yanına verilmiştir. Kur'an bu kura çekme hadisesini zikretmiş ve bunu gaybi bir haber saymıştır.⁶¹⁹

⁶¹⁵ Ömer Faruk Harman, "Meryem", *TDVİA*, XXIX, 236.

⁶¹⁶ Alusi, Ebü'l- Fadl Sihabuddin es-Seyyid Mahmud, *Ruhü'l-Meani*, Beyrut 1985, III, 133.

⁶¹⁷ Âl-i İmrân, 3/ 35

⁶¹⁸ Âl-i İmrân, 3/ 36

⁶¹⁹ Âl-i İmrân, 3/ 44

Hız. Zekeriya'nın Hız. Meryem'in bakımını üstlenmesi Kur'an'da Şu Şekilde zikrolunmaktadır: “*Rabbi Meryem'e hüsnü kabul gösterdi, onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekeriya'yı da onun bakımıyla görevlendirdi.*”⁶²⁰ Hız. Zekeriya, Meryem'e özel bir oda tahsis etti. Buraya “mihrap” denmiştir. Fakat mihrap; bilindiği gibi mescitlerin ön tarafında imamın durduğu özel bir yerin adıdır. Burada mihraptan kastedilenin, mescide merdivenle çıkılan bir mahfil olduğu belirtilmektedir. Hız. Meryem Zekeriya (as) tarafından buraya konulmuş ve burada muhafaza edilmiştir. İste Hız. Meryem böyle bir mihrapta Allah katından, özel bir mazhariyet ile beslenip yetiştirilmiştir.⁶²¹

Meryem'in ibadetle meşgul olduğu bu dönemde ona mana âleminde rızıklar gelmiştir. Bu rızıkların nereden geldiğini soran Zekeriya “Allah tarafından” cevabını almıştır.⁶²² Zira bir peygamber olmayan Meryem'e Allah tarafından rızıklar gelmesi salih kişilerin böyle ilahî lütuflara nail olacaklarının delilidir.

Hanne kızı Meryem, dindar, iffetli, temiz ve faziletli olarak mabette büyür. Bir gün mabette iken, melekler ona Allah'ın kendisini seçtiğini izhar etmek amacıyla söyle seslenirler “*Ey Meryem, her halde Allah, seni süzüp seçti ve seni çok temiz ve pak yaptı. Hem seni kadınlar âlemi üzerine seçkin yaptı, Ey Meryem! Rabbine gönülden itaatte bulun, secdeye kapan ve rükû edenlerle beraber rükuya var!*”⁶²³

Kutsal mabette her türlü pisliklerden ve kötülüklerden arınmış olarak tertemiz bir hayat süren Hız. Meryem'in bu durumu Hız. Zekeriya'nın da dikkatini çekmiş ve yaşının ilerlemesine bakmadan Allah'tan salih bir çocuk isteğinde bulunmuştu.

Hız. Zekeriya'nın ilerlemiş yaşına ve kısır olan karısına rağmen Allah'tan çocuk istemesi ve bunun kabul edilmesi,⁶²⁴ bir mucize olmasının ötesinde babasız olarak dünyaya gelecek olan Hız. İsa'nın doğumuna ilahi bir destektir.⁶²⁵

Hız. Meryem, bu Şekilde ilahi seçilmeye mazhar olmuş, iffet timsali bir kadındı. Çirkin hallerden, Yahudilerin iftiralarından uzak idi. Hiçbir kadına nasip olmayacak Şekilde, Hız. İsa'ya anne olması sebebiyle âlemdaki kadınların en seçkini oldu. Bu

⁶²⁰ Âl-i İmrân, 3/ 37

⁶²¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 341.

⁶²² Âl-i İmrân, 3/ 37

⁶²³ Âl-i İmrân, 3/ 42

⁶²⁴ Meryem, 19/ 1-11

⁶²⁵ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, V, 372.

seçilmişliğin eseri ve temizliğin alameti olarak ibadet ve itaatle meşgul olur, secdelere kapanır, asilerle beraber değil, namaz kılan cemaatle beraber olur, vaktini Beyt-i Makdis'te ibadetle geçirirdi.⁶²⁶

Meryem ile ilgili bilgiler İncillerde çok sınırlıdır. Apokrif Yakub İncili'ne göre Meryem on iki yaşına gelinceye kadar mabette kalmıştır. O yaştan sonra kendisini koruyacak bekâr erkeklerden bir zevce aramış ve oğulları olan Yusuf adında yaşlı bir zat bulmuştur. Fakat Yusuf, onu evine almanın uygun olmayacağını düşünse de Allah'ın emrine karşı çıkmak istemez. Meryem'in hamile kalması ile Yusuf'un onu kirlettiği düşünülmüş, Yusuf bu konuda rahipler tarafından denenmiş ve suçsuz olduğu anlaşılınca affedilmiştir.⁶²⁷

Kanonik İncillerde ise Meryem'den ilk kez İsa Mesih'in annesi ve Yusuf'un nişanlısı olarak bahsedilmektedir.⁶²⁸ Diğerlerinde ise meleğin gelerek onu müjdelemesi, İsa ile birlikte bir düğünde bulunması,⁶²⁹ çarmlı hadisesi esnasında İsa'nın yanında bulunması⁶³⁰ ve İsa'nın ref'i esnasında dua etmesinden bahsedilmiştir.⁶³¹

3.3.3. Hz. İsa İle Müjdenmesi ve Hamileliği

Allah, Hz. Meryem'i ileride gerçekleşecek olan olağanüstü bir hadise için hazırlamaktaydı. Bu hadise Allah'ın kudretinin bir tecellisi olarak gerçekleşecek; Hz. Âdem'in anasız- babasız yaratılmasındaki hikmet tekerrür edecek; analı- babalı yaratılmaya alışmış, bunu alışkanlık haline getirmiş ve bundaki ilahi kudreti görme basiretini kaybetmiş olanlar için ayrı bir imtihan konusu haline gelecekti. Allah bu şekilde yapmakla yaratmanın bütün çeşitlerini bildiğini ve kendi koyduğu yaratılış kanunlarının üstüne çıkabileceğini göstermiş olur.⁶³²

Hz. İsa'nın mucizevî bir şekilde doğacağı annesi Meryem'e Al-i İmran 42. ve 43. ayetlere göre melekler tarafından, Meryem 17. ve 19. ile Enbiya 91. ayetlere göre de

⁶²⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 344.

⁶²⁷ Zekiye Sönmez, "İnciller ve Kur'an Işığında Hz. İsa", *Dinler Tarihi Araştırmaları III*, Ankara 2002, 140.

⁶²⁸ Matta, 13/ 55; 1/ 17- 20

⁶²⁹ Yuhanna, 2/ 1- 12

⁶³⁰ Yuhanna, 19/ 26- 27

⁶³¹ Resullerin İşleri, 1/ 9- 1

⁶³² Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 249.

ruh tarafından müjdelenmiştir. Bu bir çelişki gibi görünse de esasen böyle değildir.⁶³³ Bunu şöyle açıklayabiliriz: “Zira Meryem’in İsa’ya hamile kalacağına dair müjdenin Ruh veya melekler tarafından verilmiş olması yahut Meryem’e izafe edilen sözün Ruh’a veya doğrudan Allah’a söylenmiş olması, gerçekte hiçbir çelişki içermez. Çünkü İsa’nın vücut bulması, en nihayet zat-ı ilahinin irade ve iznine bağlıdır. Ayrıca unutmamak gerekir ki, Kur’an kıssalarında tarihî malumat vermek gibi bir maksada yer yoktur.”⁶³⁴ Elmalılı da ayetleri tercüme ederken ‘ruh’ olarak Cebrail açıklamasını vermekte,⁶³⁵ onun da nihayetinde vahiy meleği olduğu bilinir.

Hz. İsa’nın mucize olarak Hz. Meryem’e verileceği müjdesini getirenin kim olduğu konusu Kuran’dakine benzer şekilde İncil’de de yer alır. Hz. Meryem’e müjdeyi getirenin başta Cebrail olduğu zikredilmişken, daha sonra ondan melek olarak bahsedilir. *‘Tanrı, Melek Cebrail’i Celile’de bulunan Nasıra adlı kente, Davut’un soyundan Yusuf adındaki adamla nişanlı kıza gönderdi. Kızın adı Meryem’di. Onun yanına giren melek, “Selam, ey Tanrı’nın lütfüne erişen kız! Rab seninledir” dedi. Söylenenlere çok şaşırın Meryem, bu selamın ne anlama gelebileceğini düşünmeye başladı. Ama melek ona, “Korkma Meryem” dedi, “Sen Tanrı’nın lütfüne eriştin. Bak, gebe kalıp bir oğul doğuracak, adını İsa koyacaksın. O büyük olacak, kendisine ‘Yüceler Yücesi’nin Oğlu’ denecek. Rab Tanrı O’na, atası Davut’un tahtını verecek. O da sonsuza dek Yakup’un soyu üzerinde egemenlik sürecek, egemenliğinin sonu gelmeyecektir.” Meryem meleğe, “Bu nasıl olur? Ben erkeğe varmadım ki” dedi. Melek ona şöyle yanıt verdi: “Kutsal Ruh senin üzerine gelecek, Yüceler Yücesi’nin gücü sana gölge salacak. Bunun için doğacak olana kutsal, Tanrı Oğlu denecek. Bak, senin akrabalarından Elizabet de yaşlılığında bir oğula gebe kaldı. Kısır bilinen bu kadın şimdi altıncı ayındadır. Tanrı’nın yapamayacağı hiçbir şey yoktur.” “Ben Rabbin kuluyum” dedi Meryem, “Bana dediğin gibi olsun.” Bundan sonra melek onun yanından ayrıldı.*⁶³⁶

Hz. Meryem’in Allah tarafından bir insan nutfesi olmadan bir çocuk dünyaya getirmesi, o dönemde kâinatın bir sebepten yaratıldığını ve her şeyin sebep-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlı bulunduğunu kabul eden bir nevi materyalist akıma bir itiraz

⁶³³ Sönmez, “İnciller ve Kur’an Işığında Hz. İsa”, 146.

⁶³⁴ Öztürk, *Kıssaların Dili*, Kitabiyat, Ankara 2006, 214.

⁶³⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, V, 535.

⁶³⁶ Luka, 1/ 26- 38

idi. İşte Hz. İsa'yı Allah, babasız dünyaya getirmekle tabii kanunlara bağlı bulunmadığını, iradesinin enginliğini ve onların söylediklerinden tamamen uzak, sebep-sonuç durumunda bulunmadığını bir mucize olarak göstermek istemiştir.

Cebrail'in insan suretine girerek Hz. Meryem'e üfürüşü, hiçbir insan tohumu ve geni olmaksızın dünyaya gelişinin, ruhu inkâr eden ve ruh diye bir şey tanımayan bir kavme böyle bir âlemin varlığını ilan içindi. İnsanı ruhsuz bir cisimden ibaret sayan topluma Allah, Hz. İsa ve annesiyle ruhun varlığını gösteren bir mucize göstermiştir.⁶³⁷

Hz. Meryem tüm bu olayların ilahî bir vahiy olduğunun farkındadır. O, Hz. Âdem'in topraktan,⁶³⁸ sonraki neslin ise bir erkek ve dışiden yaratıldığını⁶³⁹ bilse de kendisine bahsedilen babasız bir çocuk müjdesinde şaşırılmış, fakat Allah'ın "ol" emri ile her şeyin olacağını kendisine bildirmesi ile tamamen teslim olmuştur.⁶⁴⁰

Esasen Hz. Âdem'i aslî doğum unsurları olmadan⁶⁴¹ var eden Allah için İsa'yı da sadece tek unsur olan anneden var etmesi şüphesiz kolay bir iştir.⁶⁴²

Son derece iffetli bir insan olan Hz. Meryem, İsa peygambere kendisine hiçbir beşer eli dokunmadan hamile kalmıştı. Allah, Hz. Meryem'i doğumundan beri bu iş için seçmişti. Hz. Meryem henüz daha böyle bir meselenin farkında değilken, bir gün aniden bu gerçeğe karşı karşıya kalmıştı. Hz. Meryem hamile kalınca, kavminin kınaması endişesiyle doğu tarafına bir yere çekilir. O, bir hurma ağacının altında, doğum sancıları çekerken kendisine söyle seslenilir: “*Sakin üzülme, rabbin karnındaki şerefli kalmıştır. Hurma ağacını kendine doğru silkele, üstüne taze hurma dökülsün. Ye iç; gözün aydın olsun. İnsanlardan birini göreceksin, “Ben Rahman'a oruç adadım, bugün hiç kimseyle konuşmayacağım”* de.⁶⁴³

Gebeliği iyice belli olmaya başlayan Meryem, durumu ailesinden gizlemek için doğu tarafında uzak bir yere gider. Buradaki doğu hakkında, Elmalılı tarafından herhangi bir açıklama yapılmazken müfessirlerce Mescid-i Aksa'nın doğu yanı veya

⁶³⁷ Muhammed Ebu Zehra, *Hıristiyanlık Üzerine Konferanslar*, (Çev.: Akif Nuri), Fikir Yayınları, İstanbul 1978, 32-34.

⁶³⁸ Âl-i İmrân, 3/ 59

⁶³⁹ Hucurât, 49/ 13

⁶⁴⁰ Ahmet Güç, “Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. Meryem ve İsa”, *UÜİFD*, III(3), Bursa 1991, 3, 218.

⁶⁴¹ Âl-i İmrân, 3/ 59

⁶⁴² Güç, “Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. Meryem ve İsa”, III, 218.

⁶⁴³ Meryem, 19/ 22- 27

Meryem'in evinin doğusu şeklinde tefsir edilmiştir. Böylece Hıristiyanların neden kible olarak doğuyu seçtikleri de bu şekilde açığa çıkmış olur.⁶⁴⁴

Vahiy meleği olan Cebrail'in Meryem'e İsa'yı müjdelemesi⁶⁴⁵ Hıristiyanlarca önemli bir inanç konusu kabul edilir. Bu olayı her zaman anıp, zihinlerinde tutmak isteyen Hıristiyanlar 25 Mart'ta bir kutlama ibadeti düzenlerler.⁶⁴⁶

Müslümanlar Hz. Meryem'in iffeti konusunda herhangi bir endişe taşımazken⁶⁴⁷ Yahudiler, Meryem'in Romalı bir askerle zina etmiş olduğunu ve bu gayrı meşru ilişkiden İsa'ya hamile kaldığını kabul ederken son dönem Hıristiyanları ise, Luka İncili'ne İsa'nın bakire Meryem'den doğduğu kısmın sonradan eklendiği görüşünü savunurlar.⁶⁴⁸

Hıristiyan mezheplerinin de bu konuya bakış açısını değerlendirecek, Protestanların Meryem'in evliliğini gerçek sayıp, İsa'nın babasını da Yusuf olarak kabul ettiklerini görürüz.⁶⁴⁹ Yani Protestanlara göre, Meryem mucizevî olarak doğurmamıştır. Bundan dolayı da kutsal sayılmaz. Ortodokslar ise, Kutsal Ruh'un oğul yoluyla babadan çıktığını savunurlar.⁶⁵⁰ Ortodokslar Meryem'e çok saygı gösterirler. Meryem ikonları Ortodoks hayatında geniş bir yer tutar.⁶⁵¹

Son olarak Katolıklere bakacak olursak, onların bu evliliği formalite saydığını görürüz. Onlar Yusuf ve Meryem'in iki kardeş gibi bir evde yaşadıklarını, İsa'ya isnat edilen kardeşlerin ise manevî kardeşler olduklarını savunurlar.⁶⁵² Hıristiyan kutsal kitaplarında Meryem'in bir mucizesinin olduğundan bahsedilmemesine rağmen Katolikler, resim ve heykellerin bulunduğu yerlerde mucizevî iyileşmeler olduğuna inanırlar.⁶⁵³ Meryem hakkında İslâmî görüşe en yakın görüş Katoliklerin düşüncesidir.

⁶⁴⁴ Komisyon, *Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali*, TDVY, Ankara 2004, 291.

⁶⁴⁵ Luka, 1/ 26- 34

⁶⁴⁶ Ali Erbaş, *Hıristiyanlıkta İbadet*, Ayıışı Kitapları, İstanbul 2003, 74.

⁶⁴⁷ Âl-i İmrân, 3/ 56

⁶⁴⁸ Gündüz, *Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2001, 155- 157.

⁶⁴⁹ Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 298.

⁶⁵⁰ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, 301.

⁶⁵¹ Günay Tümer, *Hıristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem*, DİB Yayınları, Ankara 1997, 139.

⁶⁵² Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 298.

⁶⁵³ Tümer, *Hıristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem*, 142- 143.

3.3.4. Hz. İsa'nın Babasız Doğumu ve Mucizeler

Hz. Meryem'in, doğum süresi ve doğumunu nerede gerçekleştirdiği hakkında Kur'an'da ve hadislerde net bir bilgi yoktur. Doğum için gittiği ifade edilen uzak bir yerden⁶⁵⁴ kastın neresi olduğu da kesin olarak bilinmez. Konu ile alakalı Elmalılı tarafından bir açıklama yapılmazken, Kur'an Yolu Tefsiri olarak hazırlanan eserde Hz. Meryem'in doğum sancısı tutunca Kudüs'e yakın olan Beytullahim'de ayette zikrolunan hurma ağacının altına sığındığını, hem doğum sebebiyle, hem de kavminin bu duruma ne diyeceği ıstırabı içinde olduğunu belirtmektedir. Hz. Meryem'in sıkıntısı kendisinin iffetsiz sanılmasından, zina isnadında bulunulmasından kaynaklanır.⁶⁵⁵

İnsanoğlunun çocuk sahibi olması, doğal yollarla gerçekleştiği takdirde gayet olağan bir hadisedir. Fakat Hz. Meryem'in olağan dışı bir şekilde çocuk sahibi olması, insanlar arasında şaşkınlıkla karşılanmıştır. Buna mukabil Allah, Hz. Meryem'e lütufta bulunmuş, aleyhinde kullanılacak bir hadiseyi, ithamları tamamen ortadan kaldıracak şekilde, onun temizliğine delil olacak bir unsur kılmıştır. Böylece kuşkuları ortadan kalkacak, babasız çocuğun dünyaya gelmesi gibi bir sürprizle karşılanan insanlar, Hz. Meryem'in temizliğine ve iffetine şahit olacak yeni bir sürprizle daha karşılaşmışlardır.⁶⁵⁶

Fakat Kur'an, Hz. Meryem'i mucize olarak doğurduğu ve daha beşikteyken insanların meraklarını konuşmasıyla gideren Hz. İsa'nın şu ifadeleriyle aklamaktadır: *“Ey Harun'un kız kardeşi, baban kötü bir adam değildi, annen de fahişe değildi, sen ne yaptın böyle? Meryem çocuğu gösterdi. Dediler ki: Beşikteki çocukla nasıl konuşuruz? (Çocuk) ben Allah'ın kuluym, dedi. O, bana kitabı verdi, beni peygamber yaptı. Beni bulduğum her yerde insanlara yararlı kıldı. Sağ olduğum sürece bana namaz kılmayı, zekât vermeyi emretti.”*⁶⁵⁷

Hz. İsa'nın doğum şeklinin insanları fitneye düşürmemesi, onun mucizevî doğumundan başka anlamlar çıkarılmaması için Yüce Allah Hz. İsa'ya daha küçükken, “Allah'ın kulu ve Resulü” olduğunu söyletmiş, Hz. İsa'nın da diğer insanlar gibi doğan,

⁶⁵⁴ Meryem, 19/ 22

⁶⁵⁵ *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Saray Matbaacılık, Ankara 2012, c. III, 596.

⁶⁵⁶ Zehra, *Hıristiyanlık Üzerine Konferanslar*, 31.

⁶⁵⁷ Meryem, 19/ 29- 31

yaşayan, ibadet eden, ölen ve öldükten sonra ikinci dirilişi gerçekleştirecek bir insan olduğu neticesini ortaya koyabileceğimiz ifadeler söylettirilmiştir. Hz. İsa'nın beşikteki bu hitabı ile Hz. Meryem'in bekâretini inkâr edenler ilzam edilmekte ve Meryem'in iffetli ve temiz bir kadın olduğu, oğlunu hiçbir beşerle münasebet kurmadan doğurduğu bir nevi ispatlanmış olur.⁶⁵⁸

Kur'an'ın annesine karşı saygılı ve hürmetli⁶⁵⁹ olarak gösterdiği Hz. İsa'nın, annesine karşı gerekli hürmeti ortaya koymadığına dair ifadelerin mevcut İncillerde yer aldığını da söyleyebiliriz.⁶⁶⁰

Hz. İsa, bilinen doğum kanunlarına aykırı bir şekilde babasız dünyaya gelmiştir. Dolayısıyla, Hz. İsa'nın herhangi bir beşeri temas olmaksızın Hz. Meryem'den doğumu hadisesi normal tecrübeye, bilinen kanunlara aykırıdır. Bu doğumu inkâr etmek ve bu konudaki gözlemleri ve şahadetleri yalanlamaya ve tahrif etmeye kalkmak doğru değildir. Bu çeşit bir inkâr, akıl ve hikmete aykırıdır. Böyle bir inkâr, insanın kendini, insanlığın aslını ve toprak asli maddesinden yaratma ve istifa (seçme) kanununu inkâr demektir. Bunları inkâr edenler, kendilerini ve gerçekleri inkâr etmiş olurlar. Bilindiği gibi ilimde kesin ve tecrübî olaylara inanılır. Fakat şu da bir gerçektir ki, tecrübeye aykırı olan olaylar ve gerçekler de inkâr edilemez, tespiti yapılır. Bilinenlerden hareketle, bilinmeyenlere ulaşılır.⁶⁶¹

Elmalılı, tefsirinde Hz. İsa'nın babasız olarak dünyaya gelmesini, Hz. Peygambere Hz. İsa hakkında soru sormaya gelen Necran Hıristiyanlarının kıssasını anlatarak açıklar. Medine döneminde Necran Hıristiyanlarından bir heyet Hz. Peygamber'in yanına gelmiş ve bu heyet ile peygamberimiz arasında bir diyalog yaşanmıştı. Necran heyeti; “*Mademki İsa'nın beşer olarak bir babası yok, o halde onun babasının Allah olması gerekir*” iddiasını öne sürmüşlerdi. Oysa gerek Hz. İsa'nın getirmiş olduğu İncil'de, gerekse Tevrat'ta, Hz. Âdem'in de aynı şekilde hem anasız hem de babasız yaratılmasına değinilmiştir. Dolayısıyla genel doğum şartlarının aksine bir şekilde dünyaya gelen Hz. İsa'nın bu özelliği, onun bir ilah ya da ilahın oğlu

⁶⁵⁸ Emrullah Fatis, *Kur'an da İsa*, Kayseri 2000, 89.

⁶⁵⁹ Meryem, 19/ 32

⁶⁶⁰ Yuhanna 2/ 1- 4, Matta 12/ 47- 50

⁶⁶¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 363.

olmasını gerekli kılmaz. Keza, İsa da tıpkı Âdem gibi ne Allah, ne de Allah'ın oğludur.⁶⁶²

Elmalılı, babasız bir insanın dünyaya gelmesinin imkânsız olduğunu ifade eden ve bu yüzden Hz. İsa'nın babasının da Allah olacağını iddia edenlere şiddetle karşı çıkmakta; buna karşı gerek bilimsel anlamda gerekse Kuran'a dayalı olarak çeşitli deliller ortaya koymaktadır. Bu meyanda önce Hz. Yahya'nın doğumuna işaret etmektedir. Yahya'nın annesi hayızdan kesilmiş, babası da ihtiyar idi. Hayızdan kesilmiş birinin de doğum yapması imkânsızdır. Dolayısıyla Yahya'nın doğumu hadisesi, Allah'ın kudretine işaret eden fiili bir hadisedir. Bu hadise Meryem'in de mucizevî olarak hamile olabileceğinin bir tasdiki mahiyetindedir.⁶⁶³

Hz. İsa'nın babasız olarak yaratılması hadisesinin bilimsel olarak izah edilebileceğini iddia eden Elmalılı, bu iddiasını ispat için bilimin metotlarını kullanmaktadır. “Zira bilim, kural dışı olayları inkâr etmez. Onu evvela olduğu gibi kabul eder ve gözlemleyerek kayıt altına alır. Daha sonra hadiseyi genel ve tümele indirgemeye çalışır. Buna akılda ve görünürde bir örnek bulabilirse “bu böyledir” der! Şayet araştırma yaptıktan sonra kesin bir sonuca ulaşamazsa, hadiseye şahit olmakla yetinir, olayın yorumunu Allah'a havale eder. Ancak inkâr etmekten ve kötüye yorumlamaktan kaçınır.”⁶⁶⁴

Görüldüğü gibi Elmalılı, bir olayın bilimsel bir metotla nasıl ispatlanabileceğini yöntemini göstermekte, sağduyu ve akıl sahibi insanların bu şekilde hareket etmesi gerektiğine dikkat çeker.⁶⁶⁵

Elmalılı, ilmin objektif olması gerektiğini, başlangıç tasavvurunu haktan değil de, kendi ilmi birikimlerinden alan, insanlığı maddi ve cismani oluşumuyla değerlendiren kimselerin yaptıklarına ilim denilemeyeceğini ortaya koymakta, Hz. Adem'in kıssasının, Hz. İsa'nın kıssasıyla beraber hem tüme varım hem de sonuç çıkarma bakımından ispatlanabilir olduğunu savunur. O, mantıktaki çıkarsamaları kullanır. Ona göre istisnası olmayan mantıken kesin olan ve sağlam bir sonuç veren şöyle bir kanun vardır. “ Her insan Allah'ın mahkûmudur” ikinci bir kanun ise “İnsan, bir baba ile

⁶⁶² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 362- 363.

⁶⁶³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 365.

⁶⁶⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 367- 368.

⁶⁶⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 369.

ananın ortak çocuğudur.” Fakat bu kanunun istisnaları vardır. Çünkü ilk insanı kapsamaz. Dolayısıyla İsa’da bir insandır. İsa’nın babası kimdir diye düşünmek ise ilmi bir düşünce değildir. Bu, bir iman temin etmez, ilmi bir inkârı da gerektirmez. Fakat önermeyi şu şekilde yeniden kuracak olursak durum biraz daha netliğe kavuşur. “İsa bir insandır. Her insan, Allah’ın kuludur. O halde İsa da Allah’ın kuludur.” Buna inanan kimse hiçbir şekilde aldanmış olmaz.⁶⁶⁶

Elmalılı'nın bir başka bilimsel izah tarzı olarak da şu yoruma başvurduğu görülür: İnsanlarda erkeklik ve dişilik hormonları bulunmakta ve zaman zaman bu hormonlardan birisinin diğerine baskın olabildiği görülür. Bu anlamda Hz. Meryem’in bedeninde de iki tür tohuma başlangıç olmasının düşünülebileceği normaldir.⁶⁶⁷

Tahrim Suresi, 12. ayeti ile Enbiya Suresi 91. ayetlerini yapmış olduğu izaha delil olarak getiren Elmalılı, bu ayetlerde geçen ‘*fenefahna fiha*’ ve ‘‘*fenafahna fihi*’ ifadelerindeki zamirin merciinin Hz. Meryem olmasının, Hz. Meryem’de hem erkeklik hem de dişilik hormonunun aynı anda bulunmasının, dolayısıyla erkeklik hormonunun dişilik hormonunu döllemek suretiyle Hz Meryem’in hamile kalabileceğini iddia etmektedir.⁶⁶⁸

Zihindeki tasavvurların eyleme dönüşebileceğini ifade eden Elmalılı, bunun bir tefsir veya yorum değil, inkâr ve akıldan uzak görme iddialarını ortadan kaldıracak mümkün düşünceler olacağını ifade eder. Çünkü insan vücudundaki bazı organlar, tasavvur edilmeksizin faaliyet gösterir. Özellikle kalp kaslarının çalışması ve insanın ani olaylar karşısında göstermiş olduğu refleks hareketleri tasavvura bağlı olarak gerçekleşen eylemler değildir. Dolayısıyla Hz. Meryem’in de böyle bir hali yaşadığını düşünmek ve kabul etmek mümkündür. Meryem’in kalbindeki bir kelime, döl yatağında tohumla yumurtanın oluşumuna sebep olmuş ve İsa, bundan doğmuş olabilir. Bunun Rahmani bir mana ile düşünülmesi gerekmektedir.⁶⁶⁹

Medine döneminde Necran Hıristiyanlarından bir grubun peygamberimizle yaptıkları görüşmeye değinen Elmalılı, Bu konuşmada dikkati çeken noktanın, Hıristiyanların Hz. İsa’dan söz ederken ‘‘*Bazen Allah, bazen Allah’ın oğlu, bazen de*

⁶⁶⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II, 367.

⁶⁶⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II, 368.

⁶⁶⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, VIII, 102.

⁶⁶⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II, 368- 369.

üçün üçüncüsü' şeklinde konuşmaları olduğunu ifade etmektedir. Heyette bulunan kimseler, Hz. İsa'nın babasız olarak yaratılmasını, onun Allah'ın oğlu, dolayısıyla babasının da Allah olması gerektiği şeklinde izah etmişlerdir.⁶⁷⁰

Hıristiyanların bu düşüncelerine Kur'an, Hz. Âdem'i örnek göstererek cevap vermektedir.⁶⁷¹ Hz. Âdem hem annesiz, hem de babasız yaratıldığı halde, Hıristiyanların babasız dünyaya gelen İsa'yı ilahlaştırmalarının akılla bağdaşır bir yanı bulunmamaktadır.⁶⁷² Şayet babasız yaratılmak Allah'ın oğlu olmayı gerektirecekse, hem anasız hem de babasız olarak yaratılan Hz. Âdem'in, Hz. İsa'dan daha öncelikli olması gerekir. Çünkü Hz. Âdem, hem anasız hem de babasız olarak yaratılmıştır.

Babasız olarak dünyaya geldiği için Hz. İsa'ya kutsiyet atfetmenin ve böyle bir yaratılışın bir benzeri yoktur diyerek karşı çıkmanın makul bir gerekçesi yoktur. Her ne kadar "böyle bir yaratılma benzersizdir" denilse de Brahmanizm ve Budizm'e ait efsanelerde bakire anneden doğan kişi örneklerine rastlanır.⁶⁷³

Babasız doğduğu için "*tanrıdır*" denilen Hz. İsa'nın her yönden bir benzeri bulunur. Hz. Âdem, babasız olması nedeniyle onun benzeridir. Fakat Hz. Adem babasız olduğu için ne Allah'tır ne de Allah'ın oğludur. Allah, Hz. İsa'nın babası değil, yaratıcısı ve rabbidir. İsa ancak Meryem'in oğludur. Bunun zıddı hem Tevrat'ı hem de İncil'i hem de Hz. İsa'yı yalanlamadır. Dolayısıyla bu ifadeden, hata ihtimali olmayan, muhatabı kesin bir şekilde susturan delile dayalı muhkem bir hakikat tespit edilmiş olur.⁶⁷⁴

Hz. İsa'nın doğumu esnasında yaşanan mucizeler, Hz. Meryem'in suçlanmasına karşılık İsa'nın doğar doğmaz beşikte konuşmasından ibarettir.⁶⁷⁵ Bunun dışında Kur'an'da Hz. İsa'nın doğumu ve tebliğ faaliyetine kadar geçen dönemle ilgili olarak, Meryem ve oğlunun iskâna elverişli, suyu bulunan bir tepeye yerleştirildiğinden

⁶⁷⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 274- 278.

⁶⁷¹ Ali- İmran, 3/ 59

⁶⁷² Harman, "Hz. İsa", *İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yasayış Ansiklopedisi 1- 4*, İstanbul 1997, II, 430.

⁶⁷³ Tümer, *Hıristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem*, 115- 116.

⁶⁷⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 363.

⁶⁷⁵ Meryem, 19/ 29- 33

bahseden tek bir ayete rastlarız: “*Meryemoğlunu ve annesini de bir mucize kıldık ve onları oturmaya uygun çeşmeli bir tepeye yerleştirdik.*”⁶⁷⁶

Kur'an'daki bu az bilginin aksine İncillerde Hz. İsa ile alakalı oldukça fazla bilgi bulmak mümkündür. İncillere göre, Meryem ve nişanlısı Yusuf, hükümdar Heredos'un kendi saltanatını sona erdirecek bir çocuğun doğacağı kehanetine inanarak yeni doğan çocuklara zarar verdiğini duyunca Nâsıra'dan Beytlehem'e gider ve İsa burada doğar. Doğum esnasında gece olmasına rağmen ortalığın aydınlandığını gören çevredeki çobanlar ışığa koşar ve bebek İsa'yı selamlarlar.⁶⁷⁷ Ayrıca üç hâkim kişinin de yıldızları izleyerek bebeği buldukları anlatılır.⁶⁷⁸

Yahudi geleneklerine göre sekiz günlük olunca sünnet edilen İsa,⁶⁷⁹ ilk doğanlar için gerekli görüldüğü biçimde Kudüs'teki mabede götürülüp Tanrı'ya sunulur.⁶⁸⁰ Mabette bulunan Rahip Simeon, Meryem'in ve çocuğun geleceği ile ilgili kehanetlerde bulunur.⁶⁸¹ Heredos'un ölümü ile aile Nasıra'ya geri döner.⁶⁸²

Luka İncili'ne göre İsa'nın bir diğer mucizesi Fısıh bayramı için Kudüs'e giden ailesinin dönüşte İsa'yı bulamamasıdır. İsa üç gün sonra mabette rahiplerle tartışırken bulunmuştur.⁶⁸³

Hz. İsa'nın çocukluğu ve mucizeleri ile ilgili bilgilerin Kur'an ve İncillerde birbirine benzer şekilde yer almalarının yanında, Allah'ın izniyle meydana gelen mucizelerin İncillere göre yalnız Hz. İsa tarafından gösterildiğine değinilir. Kur'an'ın aksine apokrif Tomas İncil'inde İsa'nın beş yaşında iken oynadığı dere kenarında on iki serçe figürü yaptığı ve onlara “*gidiniz*” dediğinde kuşların uçup gittiği anlatılır.⁶⁸⁴

⁶⁷⁶ Mü'minûn, 23/ 50

⁶⁷⁷ Luka, 2/ 15- 21; Matta, 2/ 1- 5

⁶⁷⁸ Luka, 2/ 25- 35; Matta, 2/ 1- 3

⁶⁷⁹ Luka, 2/ 21

⁶⁸⁰ Luka, 2/ 22- 24; Levililer, 12

⁶⁸¹ Luka, 2/ 25- 35

⁶⁸² Sönmez, “İnciller ve Kur'an Işığında Hz. İsa”, 147- 150.

⁶⁸³ Luka, 2/ 41- 52

⁶⁸⁴ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 298.

3.3.5. Hz. İsa'nın Allah'tan Bir Kelime ve Ruh Olması

Başlı başına bir anlamı olan veya söz içinde anlama yardım eden bir veya birkaç heceden ibaret ses diye tanımlayabileceğimiz kelime, bir manaya delalet eden gerek sözlü gerek sözsüz anlatımları ifade eden bir sözcüktür.⁶⁸⁵

Kelime, gerek işitme ve gerek duyma etkisi altında manayı telkin etme özelliğine sahiptir. Ağızdan çıkan manalı sesler kelime olduğu gibi âleme bakıldığında gözle seçilip beliren ve görünenden gönüle tesir eden, bir mana telkin eden varlıklar ve somut oluşumlar da birer kelimedir ki, işte Hz. İsa da bu kelimelerden biridir ve Hz. Meryem'e böyle bir etki ile gelmiştir.⁶⁸⁶

Hz. İsa'nın Allah'tan bir kelime olması Al-i İmran Suresi'nin 45. ayetiyle 'Melekler şöyle demişti: "*Ey Meryem! Allah sana kendisinden bir çocuğu müjdeliyor ki, adı Meryem oğlu İsa Mesih'dir; dünyada da ahirette de itibarlı, aynı zamanda Allah'a çok yakınlandırdır.*' Nisa Suresi'nin 171. ayetinde '*EyEhl-i Kitap! Dininizde taşkınlık etmeyin ve Allah hakkında ancak doğru olanı söyleyin! Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah'ın elçisi, Meryem'e atmış olduğu 'ol' kelimesi ve O'ndan bir (can) ruhtur. Allah'a ve peygamberlerine inanın (Allah) üçtür demeyin. Kendi yararınız için buna son verin. Muhakkak ki Allah tek bir ilâhtır. O, çocuk sahibi olmaktan yüce (münezzeh)tir. Göklerdeki ve yerdekilerin hepsi o'nundur. Vekil olarak Allah yeter.*' buyrulur.

Hz. İsa'dan kelime diye bahsedilmesi onun, insanın meydana gelmesinde bilinen şeklin dışında, Allah'ın 'ol' sözünün doğrudan sonucu olarak ana rahmine düştüğünden böyle anılmıştır. Esasen tüm insanlar Allah'ın emri ve dilemesiyle var olurlar; ancak Allah Hz. İsa'da baba faktörünün bulunmasını istemediğinden, onu bu mucize yaratılışın bir nişanesi olarak 'kelime' şeklinde anmıştır.⁶⁸⁷

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa için "*Kelimetin minhu*"⁶⁸⁸ ifadesi kullanılır. Buradaki kelime, Allah tarafından bir fiil ve etki, normal dışı bir yaratılış, manalı bir eser anlamında kullanılır. İfadenin "*kelimetihî*" şeklinde marife değil de nekre gelmesinin hikmetleri vardır. Öncelikle bu kelime tanınmadık, garip normal dışı bir kelime

⁶⁸⁵ *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 573.

⁶⁸⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 347- 348.

⁶⁸⁷ *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 573.

⁶⁸⁸ Al-i İmran, 3/ 45

anlamına gelmektedir. Çünkü Hz. İsa'nın yaratılışı normal kanunların dışında bir yaratılış şeklinde izah edilir.⁶⁸⁹

Ayette 'kelime' sözcüğünün Allah'a bağlayan bir ifade içinde kullanılması, yani "Allah'tan bir kelime" denmesindeki incelikler açıklanırken şu hususa dikkat çekilmektedir: Buradaki "-den, -dan, tarafından" manalarına gelen "min" harfi, Hıristiyanların ve hulûl teorisi taraftarlarının (Allah'ın insan biçimine girdiğini savunanların) düşündüğü gibi Hz. İsa'nın Allah'tan bir parça olduğunu belirtme anlamında olmayıp, onun yaratılışında Allah'ın kelimesinin etkisinin daha açık ve güçlü olduğunu ifade içindir. Bir başka anlatımla, baba faktörünün bulunmadığı ve Hz. İsa'nın doğrudan doğruya O'nun "ol" emrinin sonucu meydana geldiği vurgulanır.⁶⁹⁰

Hz. İsa'nın Allah'ın kelimesi olması hususunda Elmalılı'nın genel kanaati 'telaffuz edilen anlamlı seslerin ve yazıların yanında görme duyusu ile zihinde bir tesir meydana getirebilecek varlıklara da kelime denilebileceği, Hz. İsa'nın da kelime oluşunu böyle algılamak gerektiği' şeklinde belirginleşir.⁶⁹¹

"Allah'tan bir kelime olması" ifadesini veren "kelimetühü" kelimesinin de nekre bir lafızla kullanılmasının, Hz. İsa'nın mucizevî bir şekilde babasız yaratılışına işaret ettiğine dikkat çeken Elmalılı'ya göre, "kelime" Meryem oğlu anlamına gelir. Mesih İsa şeklindeki adlandırma da Hz. İsa'nın teslis inancındaki gibi Allah'ın değil; ancak Meryem'in oğlu olduğunu ifade eder. Dolayısıyla Hz. İsa'nın kelime olarak Allah'a nispet edilmesi, oğul olarak da Meryem'e nispet edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarır.⁶⁹²

Hıristiyanlara göre İsa'nın elçiliğinin manası "*Allah'ın oğlu olması*"dır. Kelimenin manası, "*İlâhî hakikatin, Meryem'in rahminde İsa ile birleşmesidir*"; böylece İsa Allah'ın oğlu, Meryem de Tanrı annesi olmaktadır. Yuhanna İncili'nin başında bu inanç şöyle ifade edilir: "*Kelâm (söz, kelime, logos) başlangıçta var idi ve kelâm Allah nezdinde idi ve kelâm Allah idi... Dünyada idi ve dünya onunla oldu ve dünya onu bilmedi. Kendininkilere geldi ve kendininkiler onu kabul etmediler. Fakat onu kabul edenlerin hepsine, onun ismine iman edenlere onun oğulları olmak*

⁶⁸⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 348.

⁶⁹⁰ *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 574.

⁶⁹¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 348.

⁶⁹² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 348.

*salâhiyetini verdi... Ve kelâm beden olup inayet ve hakikatle dolu olarak aramızda sakin oldu. Biz de onun izzetini, babanın biricik oğlunun izzeti olarak gördük.*⁶⁹³

Kur'an'ın açıklamalarına göre de Hz. İsa Allah'ın kelimesidir;⁶⁹⁴ ancak kelâm ve ilâhî kelime, irade ve kudret gibi Allah'ın sıfatıdır. Olağan üstü bir oluşa şahit olduğumuzda “Allah'ın kudreti” denilmesi gibi, burada kullanılan kudret mecazen “Allah'ın kudretinin eseri” manasına gelmektedir. Aslında yalnızca İsa değil, bütün varlık ve oluşlar Allah'ın kelimesidir, O'nun “kûn” (ol) emriyle olmuşlardır.⁶⁹⁵

Esasen diğer insanların oluşmasında, Allah Teâlâ'nın iradesi ve âdeti gereği başka sebepler, vasıtalar, kanunlar devreye girdiği halde Hz. İsa'nın oluşmasında yine O'nun iradesiyle bu gibi vasıtalar devreye girmemiş, Allah “böyle olsun dediği” için onun annesi baba faktörü olmaksızın hamile kalmış ve İsa'yı doğurmuştur.⁶⁹⁶

Hz. İsa'nın Allah'ın kelimesi olduğunu ifade eden ayetin⁶⁹⁷ devamında ‘Allah’tan bir ruh’ olduğuna da değinilmektedir. Kur'an'da kullanılan ‘ruh’ kelimesi vahiy meleği Cebrail için kullanılırken,⁶⁹⁸ insanlardan yalnız Hz. İsa için kullanılmıştır. İsa Mesih Allah’tan bir ruhtur; bütün insanların özünde aynı ruh vardır; çünkü Allah ilk insanın maddesini yaratıp ona insan şeklini de verdikten sonra aynı ruhtan ona da üflemiş, o biyolojik yapı içine “bir ilâhî emir olan, mahiyeti bilinmeyen ruh”tan bir parça yerleştirmiş, insanı onunla tamamlamıştır.⁶⁹⁹

*‘Hani Rabbin meleklere, "Ben kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş balçıktan bir insan yaratacağım Onu düzenleyip içine ruhumdan üflediğim zaman, onun için hemen saygı ile eğilin" demişti.*⁷⁰⁰

İnsanlar Allah'ın kendilerine üflemiş olduğu bu ruhu ölünceye kadar vücutlarında taşırlar, onun özelliklerini yaşarlar, öldükten sonra ise ruh insan vücuduyla alâkasını keser ve kendine mahsus manevi âleme intikal eder. Hz. İsa için “O’ndan bir ruhtur” ifadesinin kullanılması ya onun bu ruhtan nasibinin daha fazla olduğundandır veya bu

⁶⁹³ Yuhanna, 1- 14

⁶⁹⁴ Nisa, 4/ 171

⁶⁹⁵ Yâsîn, 36/ 82

⁶⁹⁶ Âl-i İmrân, 3/ 47; Meryem, 19/ 21

⁶⁹⁷ Nisa, 4/ 171

⁶⁹⁸ Meryem, 19/ 16, Nebe, 78/ 36; Kadir, 97/ 4

⁶⁹⁹ *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 190.

⁷⁰⁰ Hicr, 15/ 28- 29

ruhun ona intikalinin, diğerk (analı-babalı) insanlardan farklı şekilde ve farklı yoldan olması sebebiyledir.⁷⁰¹

Hız. İsa'nın Allah'tan ruh olması onu Allah'ın yarattığı anlamına gelir. Ancak, Elmalılı'ya göre Allah'tan gelen bu ruhun mahiyetinin niteliği konusu farklı görüşleri ihtiva eder. Ruhun mahiyetini düşünenler, onu hayat, hareket ve idrak anlamında yorumlamışlardır. Bu nedenle öncelikle ruh, hareketin kaynağı olarak düşünülmüştür. Dolayısıyla hareket veren her hareket verici bir ruh ve bizzat ortaya çıkan her hareket de ruhun bir eseri olur. Buradan ruhla ilgisi olmayan hiçbir hareketin düşünölemeyeceği sonucu ortaya çıkar. Bu anlamda ruh, kuvvetin eşanlamlısı olarak ortaya çıkar.⁷⁰²

Ruh, hayatın kaynağı olarak da düşünülmüştür. Bu, ruhun hareketin kaynağı olmasından daha özel bir anlam ifade etmektedir. Çünkü kendiliğinden hareket, hayatın kaynağının şartlarından birisidir. Hayatta bir hareketlilik, canlılık anlamı mevcuttur. En meşhur anlamıyla ruh denince, hayat kaynağı anlaşılır ve ruh, kendiliğinden mevcut olan ve diri bir kaynak olmak üzere tanımlanır.⁷⁰³

Sonuç olarak “Hız. İsa'nın Allah'tan bir ruh olması” ifadesi, Allah'tan bir nefes, Ondan gelen bir hayat, Allah'ın merhamet etmesi ve bağışlaması, Allah'ın yarattığı bir ruh ve Cebrail olarak yorumlanmıştır. Dikkat edilirse bu manaların hiçbirinde Hız. İsa'nın Allah'ın bir parçası, dolayısıyla Allah veya oğlu olduğu anlamları çıkmaz. Hız. İsa'nın, Kur'an-ı Kerim'de yer alan “Allah'tan bir ruh” olmasıyla, Hıristiyanların yüklemiş oldukları anlam tamamen birbirine zıt manada telakki edilir. Hız. İsa hakkındaki bu genel kanaat, İslam'ın ağırlık merkezini oluşturmakta, Hız. İsa'nın Tanrısallığını ve teslisi inkârla paralellik gösterir.

3.3.6. Hız. İsa'nın Mucizeleri ve Hikmetleri

Allah-u Teâlâ, peygamber olarak seçip ayırdığı kimselere davalarında doğru olduklarını ispatlamak için çeşitli şekillerde destekte bulunmuştur. Bu destek, peygamberinin risaletinin hak olduğu anlamına gelir. Allah'ın seçmiş olduğu her

⁷⁰¹ *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 190.

⁷⁰² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 339.

⁷⁰³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 339- 340.

peygamber resullük ve peygamberlikte eşit olmasına rağmen, Allah bazı peygamberlere özel bir fazilet ve seçkin bir rütbe vermiştir.⁷⁰⁴

Hz. İsa, elçilik görevini yerine getirirken peygamberliğini ispat mahiyetinde birtakım mucizeler göstermiştir. Esasen doğumu büyük bir mucize olan Hz. İsa'nın bizzat kendisi burhan-ı natık (sözü delil olan) idi.⁷⁰⁵ Allah tarafından mucize olarak yaratılan Hz. İsa, içinde bulunduğu topluma, dalmış oldukları zevk ve eğlenceleri terk etmelerini tebliğ etmek suretiyle onlara ruhu müjdelemekte, bu şekilde dikkatleri ahiret âlemine çeker.⁷⁰⁶

Kur'an Hz. İsa'nın mucizelerine, Meryem'e üflenen ruh ile dünyaya gelmesinden haber vererek başlar.⁷⁰⁷ Allah, Hz. İsa'yı babasız dünyaya getirmekle tabii kanunlara bağlı bulunmadığını, iradesinin enginliğini ve insanların söylediklerinden tamamen uzak, sebep sonuç durumunda bulunmadığını bu mucizeyle gösterir.

Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelişi, diğer yandan da ruhu inkâr eden bir toplumda ruhun varlığını ispat eden bir mucizedir. O toplum ki, insanın bir cisimden ibaret olduğunu ve bunun dışında başka hiçbir unsurun bulunmadığını kabul ediyordu. Yahudilerin, insanın organik bir bünyeden ibaret olduğu şeklindeki inançlarını, Hz. İsa'nın Allah'ın kudreti ile doğması yıkmaktaydı. Babasız dünyaya gelen çocuk hadisesi, insanların ruhu idrak etmeleri ve her şeyin maddeden ibaret olmadığını ispat eden bir mucizedir.⁷⁰⁸

Hz. İsa, çağrısına karşı çıkan Yahudilere, döneminin revaçta olan meseleleri doğrultusunda mucizeler getirmiş ve şöyle demiştir “*Size Rabbinizden bir mucize getirdim: Size çamurdan bir kus sureti yapar, ona üflerim ve Allah'ın izni ile o kus oluverir. Yine Allah'ın izni ile körü ve alacalıyı iyileştiririm, ölüleri diriltirim. Ayrıca evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer inanan kimseler iseniz, bunda sizin için ibretler vardır.*”⁷⁰⁹ Fakat İsrailoğulları bu mucizeleri apaçık bir sihir olarak değerlendirmişlerdir.⁷¹⁰

⁷⁰⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 144.

⁷⁰⁵ Suad Yıldırım, *Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık*, DİB Yayınları, Ankara 1988, 7.

⁷⁰⁶ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 211.

⁷⁰⁷ Nisa, 4/ 171; Enbiya, 21/ 21; Tahrim, 66/ 12

⁷⁰⁸ Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, 211.

⁷⁰⁹ Al-i İmran, 3/ 49

⁷¹⁰ Mâide, 5/ 110

Esasen Hz. İsa'ya verilen mucizelerin ağırlık merkezini ruhla alakalı unsurlar oluşturur. Peygamberlerin geneline bakıldığında da Allah'ın izniyle gösterdikleri mucizelerin kendi dönemlerinde önemli sayılan hususlarda olduğu görülür. Hz. İsa da kendi döneminin öne çıkan ve bir yönüyle tıp ilmiyle ilgili olan mucizeler gösterir. Allah'ı Teâlâ'nın, Hz. İsa'ya verip de diğer peygamberlere vermediği mucizeler Kur'an-ı Kerim'de beş başlık altında toplanır.

1- Hz. İsa, kuşa benzettiği çamura üflediği esnada yüce Allah, çamurun kuş olmasını sağlamaktaydı, yani yüce Allah, onun vasıtasıyla çamuru kuş haline getirmekteydi. Bu mucizeyle Allah, kudretinin ve azametinin sınırsız olduğunu⁷¹¹ Hz. İsa vasıtasıyla açıklamış olmaktadır.

İncillere göre Hz. İsa göstermiş olduğu olağanüstü hadiselerle kısa zamanda insanlar tarafından tanınır hale gelmiştir. İncillerde Hz. İsa'nın gösterdiği mucizeler şu şekilde geçmektedir. *'İsa havradan ayrılarak Simun'un evine gitti. Simun'un kaynanası hastaydı, ateşler içindeydi. Onun için İsa'dan yardım istediler. İsa kadının başucunda durup ateşi azarladı, kadının ateşi düştü. Kadın hemen ayağa kalkıp onlara hizmet etmeye başladı. Güneş batarken herkes çeşitli hastalıklara yakalanmış akrabalarını İsa'ya getirdi. İsa her birinin üzerine ellerini koyarak onları iyileştirdi.'*⁷¹²

*Eriha'dan ayrılırken büyük bir kalabalık İsa'nın ardından gitti. Yol kenarında oturan iki kör, İsa'nın oradan geçmekte olduğunu duyunca, "Ya Rab, ey Davut Oğlu, halimize acı!" diye bağırdılar. Kalabalık onları azarlayarak susturmak istediye de onlar, "Ya Rab, ey Davut Oğlu, halimize acı!" diyerek daha çok bağırdılar. İsa durup onları çağırdı. "Sizin için ne yapmamı istiyorsunuz?" diye sordu. Onlar da, "Ya Rab, gözlerimiz açılsın" dediler. İsa onlara acıdı, gözlerine dokundu. O anda yeniden görmeye başladılar ve O'nun ardından gittiler."*⁷¹³

Hz. İsa'nın getirmiş olduğu mucizeler, kendi davasını destekler mahiyette mucizeler idi. Yani dönemin insanlarına hitap eden mucizelerdi. Bu çeşit mucizelerdeki amaç ise, ruhu terbiye etmek ve insanları ahlaki bir olgunluğa kavuşturmak idi. Hz. İsa, yaşadığı devir itibarıyla insanların tıpta ileri gitmelerinden dolayı tedavi ve şifa ile ilgili mucizeler göstermiştir. Hz. İsa, getirdiği dinin doğruluğunu gösteren mucizelerini

⁷¹¹ Al-i İmran, 3/ 49

⁷¹² Luka, 4/ 39- 41; Bkz, Matta, 9/ 6, Matta, 8/ 5- 13

⁷¹³ Matta, 20/ 29- 34, Yuhanna, 9/ 1- 7

gerçekleştirirken aynı zamanda açıkça ruhun varlığını doğrulamakta ve bu konuda kesin deliller ortaya koyar.

Mucizelerinden biri olan, kuş şeklinde bürünmüş bir heykele üfürmesi ve soluğuyla birdenbire kuşu canlandırması, varlığın yalnızca cisimden ibaret olmadığını ispatlamak ve beden dışında bir gücün üfürülmesiyle hayatın geldiğine ve ruhun varlığına bir delil olduğunu ortaya koymak içindi. Bu mucizelerden maksat iyinin iyiliğini, kötünün kötülüğünü göreceği, hayrın hayırla, şerrin şerle cezalandırılacağı, bir başka dünyanın varlığını kabullendirme idi. Ancak Hz. İsa'nın bu mucizeleri inkârda direnen Yahudiler tarafından dikkate alınmamıştır.⁷¹⁴

2- Yüce Allah, öldükten sonra dirilmenin imkânsız olduğunu ispatlamak, dirilmeyi inkâr eden bir toplumun idrakine sunmak için, dirilme hadisesini Hz. İsa'nın bizzat eliyle gerçekleştirmiştir. Bu hadise Allah'ın kudretinin, Hz. İsa'nın da peygamberliğinin bir delili olmaktadır. Ölülerini diriltme hadisesi yalnızca Allah'a has olan bir işittir. Allah, zaman zaman ölü diriltme örneğini göstererek öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenleri ikna etmek istemiştir. Allah, ölü diriltme işini bizzat kendisinin yaptığını vurgular.⁷¹⁵

Hz. İsa'nın ölülerini dirilttiği İncillerde de yer almaktadır. *'İsa kentin kapısına tam yaklaştığı sırada, dul annesinin tek oğlu olan bir adamın cenazesi kaldırılıyordu. Kent halkından büyük bir kalabalık da kadınla birlikteydi. Rab kadını görünce ona acıdı. Kadına, "Ağlama" dedi. Yaklaşıp cenaze sedyesine dokununca sedyeyi taşıyanlar durdu. İsa, "Delikanlı" dedi, "Sana söylüyorum, kalk!" Ölü doğrulup oturdu ve konuşmaya başladı. İsa onu annesine geri verdi.*⁷¹⁶

3- Allah, sınırsız bir kudrete sahip olduğunu tıp alanında verdiği örneklerle de ispatlar. Bu da anadan doğma körlerin ve alaca hastalığına yakalanan kimselerin iyileştirilmesi örneğidir. Hz. İsa, doktorların tedavi etmekten aciz kaldığı bu tür hastalara Allah'ın izniyle şifa vermekte ve onları iyileştirirdi.⁷¹⁷

Hz. İsa'nın hastaları iyileştirme mucizeleri mevcut İncillerde de yer alır. Mevcut İncillerdeki bilgiler, bazen Kur'an'ın vermiş olduğu bilgilerle örtüşmekte, bazen de

⁷¹⁴ Zehra, *Hıristiyanlık Üzerine Konferanslar*, 40.

⁷¹⁵ Bakara, 2/ 55- 56, Araf, 7/ 158, Tevbe, 9/ 116

⁷¹⁶ Luka, 7/ 12- 15

⁷¹⁷ Maide, 5/ 110

farklılık arz eder. Kur'an'da yer alan anadan doğma körlerin gözünü açma mucizesi, İncillerde cüzam hastalığını iyileştirme şeklinde ifade edilir. *‘İsa kentlerden birindeyken, her yanını cüzam kaplamış bir adamla karşılaştı. Adam İsa’yı görünce yüzüstü yere kapanıp yalvardı: “Ya Rab, istersen beni temiz kılabilirsin” dedi. İsa elini uzatıp adama dokundu, “İsterim, temiz ol!” dedi. Adam anında cüzamdan kurtuldu.*⁷¹⁸

4- Allah’u Teâlâ, Hz. İsa’nın peygamberliğini destekleyici mahiyette izniyle ona gaybi bildirme mucizesi vermiştir.⁷¹⁹ Bu gaybi bilgiler de Hz. İsa’nın insanların evlerinde ne yediklerini ve ne biriktirdiklerini bilmesidir.⁷²⁰

5- Hz. İsa’nın besinci mucizesi de havarilerinin kendisinden sofraya talep etmelerine karşılık Allah’ın izniyle sofrayı indirmesidir.⁷²¹

Görüldüğü gibi her peygambere verildiği gibi Hz. İsa’ya da birçok mucize verilmiştir. Fakat Hz. İsa’nın göstermiş olduğu bu mucizeler diğer peygamberlerin mucizeleri ile kıyaslanacak olursa daha farklıdır.

Hz. İsa kendisinden istenen ve yukarıda beş kategoride özetlediğimiz mucizelerine ve tebliğine İsrailoğulları’ndan bir cevap bulamayınca, Allah yolunda kendisine yardım edecek kişiler aramış ve ona yardımcı olacak Havariler verilmiştir. *“İsa onlardan inkârı sezince: Allah yolunda kimler bana yardımcı olacak? Dedi. Havariler: Biz Allah (yolun)un yardımcılarıyız. Allah’a inandık, şahit ol biz, Müslümanlarız.”*⁷²² ayetin devamında ise, *“Rabbimiz, senin indirdiğine inandık, elçiye uyduk, bizi şahitlerle beraber yaz.”*⁷²³ denilir.

Havariler Hz. İsa’ya inanmalarına rağmen, ondan bir mucize istemekten de geri durmazlar. *“Havariler demişlerdi ki: Ey Meryem oğlu İsa, Rabbin bize gökten bir sofrayı indirebilir mi? (İsa) inaniyorsanız Allah’tan korkun dedi. İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz iyice yatışsın, senin bize doğru söylediğini bilelim ve buna bizzat tanık olalım, dediler. Meryem oğlu İsa da: Allah’ım, bizim üzerimize gökten bir sofrayı indir ki, bizim için, önce ve sonra gelenlerimiz için (o gün) bir bayram olsun ve o (olay), Senden bize bir mucize olsun. Bizi rızıklandır, Sen rızık verenlerin en hayırlısısın, dedi. Allah*

⁷¹⁸ Matta, 8/ 1- 4; Luka, 5/ 12- 16, 17/ 11- 19, Markos, 1/ 40- 45

⁷¹⁹ Al-i İmran, 3/ 49

⁷²⁰ Yuhanna, 1/ 47- 48, 4/ 16- 19

⁷²¹ Maide, 5/ 110- 115

⁷²² Al-i İmran, 3/ 52

⁷²³ Al-i İmran, 3/ 53

*buyurdu ki: Ben onu sizin üzerinize indireceğim, ama ondan sonra sizden kim inkâr ederse ben ona dünyalarda hiç kimseye yapmayacağım azabı yaparım.”*⁷²⁴

Havarilerin Hz. İsa'dan sofrta talebinde bulunmalarını Elmalılı şu şekilde açıklar. Esasen mucizeler gaye olmamalıdır; ancak Havariler Hz. İsa'dan sofrta talebinde bulunmak suretiyle mucize isteğini ortaya koymuşlardır. Mü'min olan bir kimse delile değil, medlule inanmalıdır. Mucize talep etmek inkârcıların isteğidir. Bu istekle de Allah'ın gücünü denemek anlamı vardır. Bu da her türlü şekten arınmış olması gereken imanda, şüphe meydana getirir. Ayrıca Havariler, Allah'tan sofrta isteme talebinde bulunarak yeme konusunu ön plana almışlar, dinin manevi gayelerini geri plana itmişlerdir.⁷²⁵

Elmalılı, tefsirinde hakiki manada böyle bir sofranın inmediğini, bu sofranın manevi bir sofrta olduğunu ifade etmekte ve bu sofrayı şu şekilde izah eder: “Hz. İsa'nın sofrası, İslam sofrası için, bir ibret örneği olmaktan çok hikmetlerle dolu bir hikâyedir. Küfran ve nimete karşı inkârın azabı yalnız ahirette değil, dünyada da büyüktür. Nimet ne kadar büyük ve eşsiz ise, küfrün ve inkârcıların azabı da o derece şiddetli olmaktadır. Müslümanlara bahsedilen İslam sofrası, gerek temizlik, gerek iyilik, gerek ikram açısından Hz. İsa'nın sofrasından çok daha büyüktür. Buna karşın bu büyük nimetin inkârı da büyük bir azabı gerekli kılar.”⁷²⁶

3.4. HZ. İSA İLE İLGİLİ MESELELER

Hz. Âdem'in yaratılışından itibaren tarihin her döneminde Allah tarafından insanlara birçok peygamber gönderilmiş ve bu peygamberlerin her biri dünyadaki vazifelerini tamamladıktan sonra ahirete irtihal etmiştir. Peygamberler vazifelerini ifa ederken hicrete zorlanmaları, davetlerine karşı insanların tepkilerini üzerine çekmeleri, çeşitli menfaat odaklarının nefretlerini kazanmaları gibi sıkıntılarla karşılaşmışlardır.

Hz. İsa da Allah'ın vahyine mazhar olmuş ve bu yüzden dönemindeki insanlar tarafından dışlanmış peygamberlerden birisidir. İsrailoğulları, gönderilen diğer peygamberlere takındıkları tavır Hz. İsa'ya da takınmışlardır. Hz. İsa'ya olan düşmanlıkları onları Hz. İsa'yı öldürme teşebbüsüne kadar götürmüştür.

⁷²⁴ Mâide, 5/ 112- 115

⁷²⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 395.

⁷²⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 397- 398.

3.4.1. Hz. İsa'nın Ölümü

İslam Dini'nin bütün canlıların ölümü tadacağı inanç ve prensibinden hareketle, yeryüzünde hayat sahibi olan her canlı bir gün hayatını teslim edecektir. Canlılar için yeryüzünde kararlaştırılmış bir ecel mevcut olup, vakti ve saati geldiği zaman hiçbir canlıya mühlet verilmeden, her canlı ruhunu teslim edecektir.⁷²⁷ Ne var ki, her canlının ölümlü olmasının yanında Hz. İsa'nın ölümü, asırlardır tartışılmalı gelen ve hâlâ tam bir sonuca bağlanmamış olan konulardan birisidir.

Kur'an-ı Kerim Hz. İsa'nın ölümü üzerinde önemle durmuş, üç surede geçen ilgili ayetlerde⁷²⁸ Hz. İsa'nın Yahudilerce öldürülmediğini ve asılmadığını zikretmiş ama onun ölüp ölmediğini ve akıbetini açıkça beyan etmez.

Hadiseyi özetle hatırlayacak olursak: Hz. İsa çarmıha gerilerek öldürmek istendiğinde bulunduğu eve baskın düzenlenir. Bu sırada evde bulunan on üç kişiden biri kaybolur. Evdekilerden herhangi birisi alınarak çarmıha gerilir. Diğer bir anlatıma göre de, orada bulunanların hepsi İsa'nın şekline bürünürler. Hangisinin İsa olduğunu tespit edemedikleri için herhangi birini asmışlardır.⁷²⁹

Kur'an, hadise hakkında çok fazla detay vermemiş, fakat Yahudilerin Hz. İsa'yı asamadıklarını, öldürmediklerini ve bu konuda kendilerinin de İsa'yı çarmıha gerip germedikleri noktasında kati bir bilgiye sahip olmadıklarını açıklamışlardır.

Elmalılı, Hz. İsa'nın öldürülmesiyle ilgili ortaya konulan görüşlere tefsirinde şu şekilde değinmiştir.

Kelamcılarının çoğunluğuna göre, Yahudiler Hz. İsa'yı öldürmek istedikleri zaman Allah onu göğe kaldırdı. Yahudi ileri gelenleri de halkın, alt tabakanın kargaşaya, karışıklığa düşmesinden korktular. Bir insan yakalayıp öldürüp çarmıha gerdiler. Halka da işte bu Mesih diye hile ve sahtekârlıkla ilan ettiler. Çünkü halkın çoğu Hz. İsa'yı şahsen değil de sadece isim olarak tanıyordu.⁷³⁰

⁷²⁷ Nahl, 16/ 61

⁷²⁸ Âl-i İmrân, 3/ 52- 55; Nisa, 4/ 157- 158; Mâide, 5/ 116- 117

⁷²⁹ *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, II, 178.

⁷³⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 135.

Hız. İsa'nın öldürülmediğini ifade eden ayette⁷³¹ Yahudilerin öldürdüğü ve 'İsa'nın bir benzeri' olarak değinilen ifade dört manayı ihtiva eder.

a) Yahudiler, Hız. İsa'nın arkadaşlarıyla beraber evde bulduklarını öğrendikleri zaman başlarında bulunan "Yahuda," adamlarından birisine, İsa'nın evine girip onu oradan çıkarmasını emretmiştir. Adam eve girdiğinde, Allah Teâlâ Hız. İsa'yı evin tavanından çıkarıp o adamı ona benzettirmiş, dolayısıyla İsa zannetmişler, tutup çarmıha gerip öldürmüşlerdir.

b) İsa'yı gözetlemek için bir adam görevlendirmişler, İsa dağa çıkmış ve göğe kaldırılmış, Allah da o gözcüyü ona benzettirmiş onu yakalamışlar ve öldürmüşlerdir. "Ben İsa değilim" dese bile onun bu sözünü kimse dinlemez.

c) Yahuda, Hız. İsa'yı tutmaya karar verdiklerinde arkadaşlarından on kişi beraberinde bulunuyormuş, onlara "Benim kılığıma sokulmaya razı olup Cennet'i satın alacak kim var" diye sormuş, içlerinden birisi de "ben" demiştir. Bunu üzerine Allah, onu İsa'ya benzetmiş, İsa göğe kaldırılmıştır.

d) Hız. İsa'nın ashabından, inananlardan olduğunu iddia eden bir münafık, Hız. İsa aleyhinde Yahudilere yol göstermiş ve ona tuzak kurmak için Yahudilerle beraber gitmiş, Allah da o münafığı Hız. İsa'ya benzetmiştir. Dolayısıyla İsa değil, o münafık öldürölüp çarmıha gerilmiştir. Hız. İsa'nın vefatı ile ilgili aktarılan bu hadiseler, görüldüğü üzere birbiriyle uyum arz etmemektedir. Dolayısıyla ayetin tefsiri ve yapılan yorumlar delil getirme açısından sıhhatli görülmez.⁷³²

Yukarıdaki görüşlerin tamamına bakıldığında Hız. İsa'nın öldürölmediğı, Kur'an'da geçen şekliyle öldürölünen kişinin Hız. İsa'ya benzetilen biri olduğu anlaşılır.

Hız. İsa'nın ölümüyle alakalı bir diğere görüşü de ele alacak olursak, esasen Elmalılı da bu görüşü benimser tarzda ifadeler kullanır. Bu görüşe göre öldürölme olayı beden üzerinde gerçekleşmiş, gerçekte İsa öldürölmemiştir. Bu sadece İsa için değil, her insan için böyledir. Zira beden ölür ama ruh ölmez. İsa'nın ruhu da vücudunun öldürölölüp tahrip edilmesiyle büyük bir acı duymaz. Vücudun maddi karanlığından

⁷³¹ Nisa, 4/ 157

⁷³² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 135.

ayrıldıktan sonra ruh, semanın genişliklerine yükselir. Bu durum çok az kişiye nasip olur. İşte İsa'da bunlardan biridir.⁷³³

Kur'an-ı Kerim'in sarıh beyanıyla çarımhta ölen kimsenin İsa olmadığı ortaya çıktığına göre, o halde İsa'nın ölümünün nasıl gerçekleştiği tartışma konusu olmuştur. Hz. İsa, Allah tarafından kendi katına bedenen mi, ruhen mi yoksa hem bedenen hem de ruhen mi çıkmıştır? Şayet böyle değilse Allah, İsa'yı düşmanlarının elinden kurtardıktan sonra, ayrı bir mekânda eceliyle mi vefat ettirmiştir? İşte bütün bu sorulara aranan cevaplar mesele üzerinde çok farklı yorumların ortaya çıkmasına ve konuyla alakalı, ref gibi nüzul gibi yeni kapıların açılmasına neden olmuştur.

Konuyla ilgili bu açıklamaları verdikten sonra Hz. İsa'nın ölümünü ifade eden ayetteki “teveffa” kelimesini Kur'an'daki diğer kullanışlarıyla karşılaştırmak suretiyle konuyla alakalı Elmalılı'nın görüşünü aktararak bu konuya açıklık getirmeye çalışacağız.

*'Allah şöyle dedi: "Ey İsa, şüphesiz ki seni öldüreceğim, seni kendime yükselteceğim ve seni inkârcılardan temizleyeceğim. Hem sana uyanları, kıyamete kadar o küfredenlerin üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz banadır, ayrılığa düştüğünüz hususlarda aranızda hükmedeceğim."*⁷³⁴

Hz. İsa'nın ölümüyle alakalı ayette zikrolunan “teveffa” kelimesi Arapça'da “ruhu bedenden ayırmak, öldürmek” anlamına geldiği halde bazı müfessirlerce buna “yeryüzünden çekip almak, göğe yükseltmek” manası verilmiştir. Bazılarınca da gerçek ölüm değil “uykuda ruhu alıkoyma” anlamına geldiği kabul edilir. Bir kısım müfessirler, teveffa kelimesi “öldürmek” manasına geldiğinden bunun Hz. İsa'nın ruhunun kabzedildiğini açıkça ifade ettiğini söylemişlerdir.⁷³⁵ Esas itibariyle herhangi birinden bir meta ya da herhangi bir şeyi, geride hiçbir şey bırakmaksızın tümüyle almak anlamında kullanılan kelimenin daha sonra “can almak, ruhu kabzetmek” anlamlarında kullanımı yaygınlaşmıştır.

Kur'an incelendiğinde Hz. İsa'nın ölümüyle ilgili ‘tevaffa’ kelimesinin değişik yerlerde ve farklı anlamlarda otuza yakın yerde geçtiği görülecektir; fakat bu kelimenin

⁷³³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 135- 136.

⁷³⁴ Al-i İmran, 3/ 55

⁷³⁵ İlyas Çelebi, İsa, *TDVİA*, XXII, 465.

kullanıldığı yerlerin hiçbirisinde, canlı olarak bedeniyle göğe yükseltme anlamı kullanılmamıştır. Kur'an'da geçen "teveffa" ve bu kökten kullanılan yirmi dokuz kelimenin yirmi dört tanesi insanlar için kullanılmış ve bu kullanımlarda da normal ölüm anlamı verilmiştir.⁷³⁶

Geri kalan üç kullanım kişinin yaptığı amelinin karşılığını tam ve noksansız bir şekilde alması⁷³⁷ iki tanesinde de uyku konusu işlenirken, Allah'ın uyku üzerindeki etkisi vurgulanarak, kişilerin ruhunu çekip alarak kendinden geçirme ve uyutma anlamında kullanılmıştır.⁷³⁸

Verilen ayetlerden de anlaşılacağı gibi Kur'an'da "teveffa" kelimesi, normal ölüm anlamında kullanılmıştır. Ölüm meleklerinin insanların canlarını alacakları "teveffa" kelimesiyle ifade edilmiştir.⁷³⁹ Kur'an'da Allah'ın insanların canını alacağından bahsedilirken de yine bu kelime kullanılmıştır. "*Rabbimiz, canımızı iyilerle beraber al*",⁷⁴⁰ "*Rabbimiz Müslüman olarak canımızı al*",⁷⁴¹ "*Ey göklerin ve yerin yaratanı! Beni Müslüman olarak öldür*"⁷⁴² gibi Kur'an ayetlerinde "canımızı al, öldür" dileklerinde "teveffa" kelimesi kullanılmıştır. "Teveffa" kelimesine lügat anlamının doğrultusunda mana verilecek olursa, Hz. İsa'nın ruhunun yükseltildiği anlaşılır. Yani Allah, Hz. İsa'yı düşmanlarının elinden kurtarıp kendi eceliyle öldürmüş ve ruhunu alıp kendi katına yükseltmiştir.

Hz. İsa'nın ölümüyle ilgili Kur'an ayetlerini ve bu ayetlerin genel çerçevesini belirledikten sonra bu konuya İncillerin nasıl temas ettiğine de bakmakta fayda olacaktır. Bu bağlamda Hıristiyanların Hz. İsa'nın vefatı hadisesine nasıl yaklaştığını, Hıristiyanlıkta çarmıh hadisesinin iç yüzünün ne olduğunu, hadisenin İncillerde nasıl ve hangi değişik anlatım tarzlarıyla ortaya konduğunu belirtmemiz gerekir.

⁷³⁶ Bakara, 2/ 234, 240; Âl-i İmrân, 3/ 55, 193; Nisa, 4/ 115, 97; Mâide, 5/ 117; En'âm, 6/ 61; Â'raf, 7/ 126; Enfal, 8/ 10, 50; Yûnus, 10/ 46, 104; Yusuf, 12/ 101; Rad, 13/ 40; Nahl, 16/ 28, 32, 70; Hacc, 22/ 5; Secde, 32/ 11, Zümer, 39/ 42; Mü'min, 40/ 67, 77; Muhammed, 47/ 27

⁷³⁷ Bakara, 2/ 281; Âl-i İmrân, 3/ 185; Nahl, 16/ 111

⁷³⁸ Enam, 6/ 60; Zümer, 39/ 42

⁷³⁹ Nisa, 4/ 97; En'am, 6/ 61; Enfal, 8/ 50; Nahl, 16/ 28, 32; Muhammed, 47/ 27

⁷⁴⁰ Âl-i İmrân, 3/ 193

⁷⁴¹ Â'raf, 7/ 126

⁷⁴² Yûsuf, 12/ 101

Bilindiği gibi, Hz. İsa'nın bütün beşeriyetin suçuna "kefarete" olarak gelmesi ve yine insanlık için "çarmıha gerilmesi" meselesi Hıristiyanlığın temel inanç esaslarından birisini oluşturur.⁷⁴³

Hıristiyan inançlarına göre her Hıristiyan;

- 1- İsa'nın Pilatus zamanında çarmıha gerildiğine, öldüğüne ve gömüldüğüne,
- 2- Üçüncü gün ölümler arasında dirildiğine,
- 3- Göklere yükseltildiğine,⁷⁴⁴
- 4- Babanın sağına oturduğuna,
- 5- Oradan ölümleri ve dirileri yargılamak üzere ineceğine, inanmak zorundadır.

Hıristiyanların kutsal kitaplarında İsa- Mesih'in Baba'nın nezdinde yegâne şefaathçi olduğu⁷⁴⁵ ve onun bütün dünyaya kefarete olarak geldiği haber verilir.⁷⁴⁶ Hıristiyanlıktaki kefarete doktrinine göre Hz. İsa, Allah'ın oğlu olarak babasının sağında ona eşit bir durumda bulunurken, Allah'ın emri ile semadan inerek, insanları Hz. Âdem'in işlediği "asli suç"tan kurtarmak gayesiyle onlara benzer hale gelmiştir.⁷⁴⁷

İncillerde yer aldığı şekliyle Hz. İsa, beşeriyet için bir kefarete olarak kurban seçilmiş ve onun şahsında beşerin başındaki "asli suç" doktrinine bağlı olan günah yükü yok edilmiştir. İşte insanlığın Hz. Âdem'den beri sırtında taşıdığı günahı, hayatını feda etmek suretiyle ödeyen Hz. İsa, çarmıha gerilmiş ve gömülmüş⁷⁴⁸ olmakla vazifesini tamamlamıştır.

Hıristiyanların önemle üzerinde durdukları çarmıha gerilme olayı kendi aralarında da tartışmalı konulardandır. Kanonik İncillere göre, Romalı idareciler İsa'yı suçlu bulmamış ve onu cezalandırmak istememişlerse de, Yahudi ileri gelenlerinin ısrarı üzerine İsa haça gerilmiştir.⁷⁴⁹

⁷⁴³ Mehmet Aydın, *Müslümanların Hıristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, TDV Yayınları, İstanbul 2002, 162.

⁷⁴⁴ Hıristiyanlar İsa'nın göğe çıkmasını Paskalya'dan 40 gün sonra hatıra amaçlı kutlarlar. Buna "İsa'nın Miracı Bayramı" (Ascension) adı verilir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Ali Erbaş, *Hıristiyanlıkta İbadet*, 72; Ayrıca Bkz. Sarıçioğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 354.

⁷⁴⁵ Yuhanna, 2/ 1

⁷⁴⁶ Yuhanna, 2/ 2

⁷⁴⁷ Mehmet Aydın, *Hıristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili*, SÜİFY, Konya 1991, 18.

⁷⁴⁸ Luka, 23/ 46; Yuhanna, 19/ 17; Matta, 17/ 23; Markos, 18/ 9- 15

⁷⁴⁹ Luka, 23/ 13- 25

İsa'nın ölümü meselesinde; tutuklanmasından sonra talebelerinin durumu, idamdan önce ne içtiği, ölümü esnasında yanında kimin bulunduğu, dirildikten sonra yaşananlar vb. konular Kanonik İncillerde farklı şekillerde aktarılmıştır.⁷⁵⁰

Yuhanna İncili'ne göre Hz. İsa'nın tutuklanması, Fısıh gününden önce gerçekleşmiştir. Sinoptik İncillerde ise Fısıh yemeği gecesinde olmuştur. Matta İnciline göre Hz. İsa'nın, defnedildikten sonra kabirde üç gün kaldığı ısrarla belirtilmesine karşılık, yine aynı İncil'de, sebt gününü takip eden haftanın ilk gününde kabirde görülmediği haber verilmek suretiyle büyük bir çelişki ortaya çıkar.

Matta'ya göre Fısıh yemeği, cuma günü akşamı Hz. İsa tutuklanmış, cumartesi günü saat üçte haç'a getirilmiş, Pazar sabahı Mecdelli Meryem, tan yeri ağarırken kabrini ziyarete gidince onu kabrinde bulamamıştır. Bu durumda İsa'nın kabirde tam üç gün kaldığı değil bir gün bile kalmadığı ortaya çıkmaktadır. Markos ve Luka'da olayı bu şekilde nakletmektedir. Yuhanna İncili'ne göre ise İsa, cumartesi günü defnedilmiştir.⁷⁵¹

3.4.1.1. Müfessirlerin Yorumları

Hz. İsa ile alakalı söz konusu ayette geçen “müteveffike” kelimesine müfessirler ve bazı İslam âlimlerince farklı anlamlar yüklenmesi, bu ayetle ilgili farklı yorumların ve izah tarzlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yorumlar genel itibarıyla şu şekildedir:

Taberî, bu ayeti açıklarken “müteveffike” kelimesine “yerden çekmek, kabzetmek ve göklere çıkarmak” şeklinde anlam vermiştir. O'na göre “teveffi”den maksat bizzat re'f yani yükseltme demektir. Dolayısıyla ayetin anlamı “seni diri olarak yeryüzünden alacağım ve göklere çıkaracağım, seni bedeninin ve ruhunun birlikte vefat ettireceğim” şeklindedir.⁷⁵²

Zemahşeri, zikrolunan ayeti genel hatlarıyla şu şekilde özetlemiştir.”Seni kâfirlerin öldürmesinden koruyacağım ve senin için tayin ettiğim ecelin gelinceye kadar

⁷⁵⁰ Şaban Kuzgun, *Dört İncil Yazılması Derlenmesi Muhtevası Farklılıkları ve Çelişkileri*, Metinler Matbaacılık, İstanbul 1991, 265–273.

⁷⁵¹ Kuzgun, *Dört İncil Yazılması Derlenmesi Muhtevası Farklılıkları ve Çelişkileri*, 332- 338.

⁷⁵² İbn Cerir et-Taberî, *Câmi'ul Beyân fî Tefsir'il Kur'ân (Taberî Tefsiri)* I- VI, (Ter.: Mehmet Keskin), Ümit Yayıncılık, İstanbul 1995, III, 289- 292.

ölümünü erteleyeceğim, seni onların (kâfirlerin) eliyle değil, normal bir ecelle öldüreceğim.”⁷⁵³

Fahreddin Râzî de ayeti şu şekilde izah etmektedir. “Senin ömrünü tamamlayacağım, o zaman seni vefat ettireceğim. Öldürmeleri için seni onlara terk etmeyeceğim. Seni göklerime yükselteceğim, meleklerime yaklaştıracam. Seni öldürmeye fırsat bulamayacaklar. Çünkü ben seni onlara karşı koruyacağım”.⁷⁵⁴

Konuyla ilgili ayetin yorumunda benzer düşüncelere İbn-i Kesir de katılmaktadır. İbn-i Kesir, “vefat” kelimesinin uyku anlamına geldiği başka ayetlere de atıfta bulunmak suretiyle, ayeti izah etmeye çalışır. İbn-i Kesir, ayetin siyakından Hz. İsa’nın halen hayatta olduğunun anlaşılması gerektiğini iddia etmektedir. İbn-i Kesir, bu görüşünü, vefatın uyku anlamına geldiğini belirten ayetleri delil getirmek suretiyle teyit etmeye çalışmaktadır. Cumhurun görüşünün de bu doğrultuda olduğunu” belirten İbn-i Kesir’e göre, Hz. İsa ölmemiş ve halen hayattadır.⁷⁵⁵

Mahmut Şeltut, bahsi geçen ayeti “Allah’ın İsa’yı vefat ettirdiği, kendi katına yücelttiği ve onu inkâr edenlerden temizlediği” şeklinde anlamaktadır. Ona göre Allah, Hz. İsa’ya kendisini inkâr edenlerin hilelerinden kurtaracağını ve onların hilelerinin başarıya ulaşamayacağını, öldürmeksizin ve asılmaksızın tabii ölümle ölene kadar eceline yetireceğini, sonra da onu kendi katına yükselteceğini müjdelemektedir. Hz. İsa’nın ölümünden sonra ref’i onun bedeninin değil, derecesinin yükselmesi anlamlarına gelmektedir. Özellikle bu ayetin arkasından, Allah’ın “inkâr edenlerden seni tertemiz ayıracağım”⁷⁵⁶ ayetini zikretmesi, meselenin manevi bir şeref ve yüceltme işi olduğunu gösterir.⁷⁵⁷

Reşid Rıza ise Hz. İsa’nın gerçek bir ölümle öldüğünü ifade etmektedir. Ayetten kastedilen şu manadır: “Ben senin ruhunu kabzedeceğim ve ölümden sonra yanımda yüksek bir makama yükselteceğim.” Hocası Muhammed Abduh’un görüşlerine de yer veren Reşid Rıza, şu yorumu da ilave etmektedir. "Ayet zahirine göre yorumlanır. Ruhun alınması, açık olan manasına göredir, yani burada açık bir şekilde vefat

⁷⁵³ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, Keşşâf I- IV, Beyrut, 1977, I, 432- 433.

⁷⁵⁴ Fahreddin Râzî, *Mefatihü'l- Gayb I- 23*, Trc: Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Cafer Sadık Doğru, Huzur Yayın Dağıtım, Ankara 1989, VIII, 68- 70.

⁷⁵⁵ İbn Kesir, *Tefsiru'l Kur'an'i'l-Azim*, 1- 4, Beyrut 1981, I, 366.

⁷⁵⁶ Âl-i İmrân, 3/ 6

⁷⁵⁷ Mahmut Seltut, “İsa’nın Refi”, (Çev.: Ethem Ruhi Fıglalı), *AÜİFD*, Ankara 1978, Sayı: 23, 322-323.

kastedilmektedir. Hz. İsa'nın Allah'ın huzuruna yükselmesi ise ölümden sonra ruhen vuku bulmuştur. Ruh ise insanın özüdür. Beden ruha göre bir elbise konumundadır. Elbise artar ve eksilir, değişir. İnsan, insandır. Ruhu ne ise odur."⁷⁵⁸

Süleyman Ateş de konuyla alakalı uzun değerlendirmelerde bulunmuştur. Ona göre "teveffi" kelimesi lügatte esas itibariyle "bir sayının tam olması, bir işi tam yapmak" anlamlarına gelir. Sonra da can almak manasında da kullanılmıştır. Bazı tefsircilerin ayette takdim tehir vardır, "mütevveffike" ile rafıuke'yi birbirine bağlayan "vav" tertip değil, cem ifade eder" görüşünü tenkit eden Süleyman Ateş şöyle bir açıklamada bulunmaktadır: "Bu görüş tutarlı değildir. Çünkü edebi bir sözde, yapılan işler sıra ile anlatılır, rastgele söylenmez. Şayet takdim ve tehiri gerektiren edebi, ince ve bir nükte olursa, o zaman takdim- tehir yapılabilir. Bu ayette ise takdim ve tehir yapmayı gerektirecek herhangi bir durum yoktur."⁷⁵⁹

Ateş, Hz. İsa'nın cismen öldüğünü fakat ruhunun ölmediğini belirtmektedir. "Çünkü İsa'nın vefatı Kur'an'da sabittir. İsa, eceli müddetince yaşamış, Allah onu düşmanlarından gizlemiş, eceli geldiğinde de vefat ettirip semaya değil kendine yükseltmiştir. Şüphesiz bütün peygamberlerin ruhu Allah'a çıkar ve dinleri baki kaldıkça manen hükümler olurlar. Ona göre "İsa ölmedi, kıyamet gününden önce dönecektir"⁷⁶⁰ hadisini ise tevil etmek daha uygundur. Bu da İsa'nın ümmetinin yani Hıristiyanların yok olmadığı ve kıyametten önce o ruh yani İsa ümmetinin Müslüman olacağına dair bir işarettir" şeklinde bir yorum yapılabilir.⁷⁶¹ Görüldüğü gibi Süleyman Ateş ilgili hadisi; " Hıristiyanların halen yeryüzünde mevcut olması ve ahir zamanda " Hıristiyanlığın İslam'a dâhil olması şeklinde, yorumlar.

Ömer Nasuhi Bilmen ise ayet hakkındaki kanaatini şu şekilde ortaya koymuştur: "Seni düşmanlarından, onların suikastından ben muhafaza edeceğim, seni onların ellerinden öldürmekten ben koruyacağım. Senin mukadder vaktin gelince, senin ruhunu ancak ben kabzedeceğim veya senin âlem-i melekûta yükselmene mani olacak sahatini izale edeceğim ve seni bana yükselteceğim, seni küfredenlerden tertemiz

⁷⁵⁸ Reşid Rıza, *Tefsiru'l Menar*, Beyrut, Ts, c. 2, 316- 318.

⁷⁵⁹ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, II, 49.

⁷⁶⁰ Buhari, *Büyu'*, 102; Müslim, *İman*, 242- 24

⁷⁶¹ Süleyman Ateş, *İslam'a İtirazlar ve Kur'an'dan Cevaplar*, Yeni Ufuklar Neşriyat, Ankara 1972, 355.

kılacağı, sonra onların arasından çıkarıp kurtaracağım ve semadan nüzul ettikten sonra ruhunu kabzedeceğim.⁷⁶²

Yukarıdaki görüşlere ilaveten konuya mugayyebeta ait bir mesele olarak bakanlar da vardır. Seyyid Kutub'a göre, Hz. İsa'nın vefatı mugayyebata ait bir husus olup, tevilini yalnızca Allah bilir. Onun bilinmeyen ve bilinme ihtimali de olmayan taraflarını araştırmak için kendilerini zorlayanlar; bir mücadele ve münakaşa zemini yaratmak gayretindedirler. Netice itibariyle Allah'ın ilmine ait bir meseleyi kurcalamakla gönül rahatlığına ermedikleri gibi kesin bir hakikate de asla ulaşamıyorlar.⁷⁶³

Hz. İsa, Kur'an'ın genel anlatımına göre eceline tamamlamış ve ölmüştür. Çünkü kurumları arasında kopukluk ve mantıksızlığı kabul etmeyen evrensel ve yüksek dinlerin özelliğini taşıyan İslam Dini'nin, kitabı Kur'an-ı Kerim'de kurumlar arası uyumluluk Hz. İsa'nın ölümü örneğinde de korunmuş ve böylece, “*bütün nefisler ölümü tadacaktır*”⁷⁶⁴ ve “*Biz senden önce hiçbir beşere ebedilik vermedik*”⁷⁶⁵ ilkeleri, Hz. İsa'nın ölümü fenomeninde de kırılmaya uğramamış ve Hz. İsa ölmüştür. Dolayısıyla da hadis ve tefsirle ilgilenenlerin, Hristiyanların “millenium” inancına uygun olarak Hz. İsa'nın ölmediği ve yeryüzüne ineceği yönünde gelişen ve İslam inançları arasında olmayan “Mesihçilik” anlayışına da son vermeleri gerektiği kanaatindeyiz.

Sonuç itibariyle Hz. İsa ile ilgili ayetler, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, O'nun ölümünün şekli, yeri ve zamanı bildirilmemiş olsa da, her insan gibi o da ölmüştür.

3.4.1.2. Elmalılı'nın Değerlendirmesi

Elmalılı, Hz. İsa'nın ölümüne dair ayetten⁷⁶⁶ neyin kastedildiği noktasında değişik kanaatleri ifade ederken; kendi kanaatini de belirtmek suretiyle ilgi çekici yorumları da ortaya koymaktadır. Elmalılı'ya göre ayette geçen “teveffi” kelimesi “vefa” mastarından alınmış olarak lügatte “tamamen kabzedip almak” anlamında kullanılmıştır. Fakat ruh sahiplerine ve özellikle insanla ilgili olduğu zaman vefat ettirmek, yani; “eceline

⁷⁶² Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali ve Tefsiri* I- VIII, İpek Yayınları, İstanbul 2014, I, 376.

⁷⁶³ Seyyid Kutub, *Fizilâ-il Kur'an* I- XII, Çev. Komisyon, Emir Yayıncılık, İstanbul 2001, II, 297.

⁷⁶⁴ Enbiyâ, 21/ 35

⁷⁶⁵ Enbiyâ, 21/ 42

⁷⁶⁶ Al-i İmran, 3/ 55

yetiştirip ruhunu kabzetmek” anlamında açık ve herkesçe bilinmektedir. Dolayısıyla bir delil bulunmadığı müddetçe başka bir mana ile tevili caiz değildir.⁷⁶⁷

Kur'an'da ifade edilen “*Oysa onu öldürmediler ve asmadılar, ama onlara onun benzeri gösterildi*”⁷⁶⁸ ayeti Hz. İsa'nın ne öldürüldüğünü, ne de çarmıha gerildiğini; fakat ona suikast girişiminde bulunanların şüpheye düşürüldüklerini açıkça belirtmiştir. Yine Hz. Peygamberden rivayet olunan “İsa ölmedi, Kıyamet gününden evvel size dönecektir”⁷⁶⁹ ifadesi de Kur'an'da yer alan “Doğrusu senin hayatına ben son vereceğim”⁷⁷⁰ ayetinin, zahir anlamı dışında yorumlanması gerektiği neticesini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla Elmalılı, ayetin zahir dışı bir mana ile tevil edilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁷⁷¹ “Teveffa” kelimesinin tahlilini yapan Elmalılı, kelimenin vefat anlamına geldiğini belirtmiştir. Ona göre ayetin devamındaki atıf harfi olan “vav” ne yakınlık ne de düzen gerektirmeyeceğinden burada nükteli bir öne alma ve sonraya bırakma anlamı vardır. Ref evvel, teveffi ise sonra olacaktır. Yani İsa, o suikast sırasında Allah'a ref edilmiş, yükseltilmiş, “Onlar, öldürdük, çarmıha gerdik zannetmişler; fakat İsa ölmemiştir.” Görüldüğü gibi Elmalılı, burada bir takdim tehir yoluna gitmiş, İsa'nın önce ruhunun yükseltildiğini, vefatının ise daha sonra gerçekleşeceğini ifade etmiştir.⁷⁷²

Elmalılı, “*doğrusu senin hayatına ben son vereceğim*”⁷⁷³ ayetine dayanarak kıyametten önce İsa'nın vefat edeceğini ifade etmekte ve Müslümanlar arasında da genel kanaatin bu yönde olduğuna dikkat çekmektedir. O'na göre Allah'tan bir kelime olan ve Ruhul-Kudüs ile desteklenmiş bulunan İsa'nın ruhu daha alınmamıştır. Ruhunun eceli gelmemiştir. Kelime, daha Allah'a dönmemiştir. O'nun daha dünyada göreceği işler vardır. Bu bir ruhun devamıdır. Fakat Hıristiyanların dediği gibi uhrevi, ebedi bir beka-i ruh da değildir. İsa, berzahi bir hayat yaşamaktadır. Kıyametten önce eceli gelecek, vefat edecek ve ruhu kabzolunacaktır. Ahirette de ölümden sonra bir ba's (yeniden dirilme) hayatı olacaktır. İsa'nın ruhunun kabzedilmediği ortaya çıkınca, onun

⁷⁶⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 357.

⁷⁶⁸ Nisa, 4/ 157

⁷⁶⁹ Enbiya: 21/ 49; Ayrıca Bkz, Buhari, Büyü', 102; Müslim, İman, 242- 243

⁷⁷⁰ Âl-i İmrân, 3/ 5

⁷⁷¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 357- 359.

⁷⁷² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 357.

⁷⁷³ Âl-i İmrân, 3/ 5

ruhunun Allah'a yükselmesi gerekir. Ortadan kalkan, Allah'a yükselen, O'nun ruhudur.⁷⁷⁴

Elmalılı'ya göre her peygamberin bir ruhani ecelinin olduğu ve bunu ümmetiyle beraber yaşayan peygamberlerden hala ruhani semada yaşamaya devam edenlerin olduğu bir hakikattir. Dolayısıyla, İsa'nın cesedi Allah'a yükseltilmiş, fakat ruhu kabzedilmemiş, yani ümmetinin eceli gelmemiş, İsrailogulları'nın suikastı ve hilesiyle Hıristiyanlık yok olmamıştır. İsa'nın havarileri bu ruhtan yararlanarak Yahudilerden daha üstün bir hayata kavuşmuşlardır. Hz. Muhammed'in gelmesiyle hepsi, Muhammed'e ait ruhun emri altına girmiştir. Artık bundan sonra, İsa da diğer peygamberler gibi Hz. Muhammed'in ruhu maiyetindedir. Ümmet-i Muhammed'in daraldığı bir dönemde İsa'nın ruhu ortaya çıkacak, Muhammed'in ruhu maiyetine hizmet edecek fakat Kıyametten önce vefat edecektir. İşte bu halin, yalnız İsa'ya özellikle açıklanması, İsa'nın hüviyetinin bir garip kelime olması, yani ölüleri diriltme gibi en çok inkâr edilen bir harika olaya nail olması dolayısıyladır. Bu şeref peygamberlerin hepsinde ve hele Muhammedi hakikatte mevcut ise de, o aynı zamanda maruf bilinen bir hakikattir. İsa, Âdem gibi tekâmülün gayesi olan bir hakikattir. Bunun için Muhammed'e ait ruh, Allah'ın izniyle, ölüleri diriltme mucizesinde İsa'nın ruhunu kullanır. Ölüleri diriltmek İsa'da soyut bir mucize, Muhammed'de bir kanundur. Muhammed'e ait ruhun seçiminde, İsa'nın ruhunun da bir ittıradı(birbirini takip etmesi)vardır. Her harika, ilk nail oluşa nispet olunur. Muhammed'e ait olan harika, onunla beraber olan, diğer peygamberlerden gelen harika silsilelerine eklenen olgun özelliktedir.⁷⁷⁵

3.4.2. Hz. İsa'nın Ref'i

Bu başlık altında Hz. İsa'nın ölümü hakkındaki genel kanaatleri ve üzerinde çalışma yaptığımız Elmalılı'nın konuyla ilgili görüşlerini ifade ettikten sonra, tarihin her döneminde ihtilafın yaşandığı, 'ref'in nasıl olduğu hususunda, Hz. İsa'nın yükseltilmesi konusuna değinmeyi uygun gördük.

⁷⁷⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 359.

⁷⁷⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 358.

Hız. İsa'nın ref'i, Kur'ân nassı ile sabit ve kesin olmakla birlikte; onun mahiyeti hakkında gerek müfessirler, gerekse diğer âlimler nezdinde birbirinden tamamen farklı iki ayrı görüş söz konusudur:

1- Müfessirlerin çoğunluğunun kabul ettiği meşhur olan görüşe göre Allah Teâlâ, Hz. İsa'nın ruhunu bedeni (cesedi) ile birlikte semaya yükseltmiştir.

2- Azınlıkta kalan bir grup âlime göre ise Hz. İsa'nın ref'i bedenlen değil, sadece ruhen gerçekleşmiştir. Söz konusu bu iki bakış açısından hangisinin daha fazla ağırlık kazanıp kazanmadığını anlayabilmek ve objektif bir değerlendirmeye zemin hazırlayabilmek için; "Ref" kavramını öncelikle ortaya koymanın ve daha sonra da "ref" kavramıyla ilgili yorumların tahlilini yapmanın daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Kur'an, Hz. İsa'nın öldürüldüğü ve çarmıha gerildiği tezini reddetmektedir. O öldürülmemiş, çarmıha gerilmemiştir. Allah onu kendi katına "ref" etmiş, yüceltmış ve yükseltmiştir.⁷⁷⁶ Hz. İsa'ya ait bu yüceltme ve yükseltme işinin beden ile mi, yoksa ruh ile mi; beden ve ruh diri olarak mı, yoksa beden ölü olup yalnız ruh olarak mı gerçekleştiği hususu müphemdir. Bu konu, asırlar boyu Kur'an yorumcularını meşgul etmiştir. Bunu aydınlığa kavuşturmaya çalışan müfessirler belli ölçüde Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarından ve onların sözlü geleneğinden etkilenmişlerdir.

Kuran-ı Kerim'de Hz. İsa'nın çarmıhta Yahudiler tarafından öldürülmediği ve Allah'ın onu kendi katına yükselttiği, kesin olmakla beraber, bu yükseltme işinin gerçekleşme şekli tartışmalara neden olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa'nın yükseltilmesiyle alakalı olarak kullanılan "ref" kelimesi, Hz. İsa'nın vefatını belirten ayeti müteakiben kullanılmakta, vefat kelimesine verilen anlama paralel olarak, iki farklı tarzda yorumlanmaktadır. Bu yorum neticesinde ref olayının bedenle mi, yoksa ruh ile mi, yoksa beden ve ruh ile birlikte mi olduğu tartışmaları her dönemde tartışma konusu olmuştur.

"Bir şeyi yukarı koymak, manen yüceltmek, yükseltmek, kaldırmak anlamlarına gelen⁷⁷⁷ ref kelimesi Kur'an'ın geneline bakıldığında, Hz. İsa'nın yükseltilmesiyle ilgili

⁷⁷⁶ Nisâ, 4/ 157- 158

⁷⁷⁷ İsmail Karagöz, Dini Kavramlar Sözlüğü, DİB Yayınları, Erce Matbaası, Ankara 2006, 543.

olan Al-i İmran 55 ve Nisa 158 dışında 12 ayette⁷⁷⁸ manevi olarak bir yüceltme ve yükseltme anlamında, 14 ayette⁷⁷⁹ ise maddi anlamda bir nesnenin yükseltilmesi anlamını içerdiği görülür.

Hz. İsa'nın yükseltilmesiyle ilgili olarak kullanılan "Allah onu kendisine yükseltti"⁷⁸⁰ ayetindeki yükselişin sadece ruh ile olduğunu savunan müfessirlerin yanı sıra, hem ruh hem beden ile yükselişten bahsedenlerin de mevcut olduğunu belirtmiştik. Konuya bu görüşleri vererek devam etmek uygun olacaktır.

3.4.2.1. Ref'in Hem Ruh Hem Bedenle Gerçekleştiğini Savunanlar

Hz. İsa'nın vefatından sonraki akıbetini anlatan "ref" kelimesini, gerçek anlamı içerisinde konunun baş tarafında açıklamıştık. Yükseltilmenin ruh ve beden beraberliğinde olduğunu ifade eden müfessirler, ayetteki "ref" kelimesini, gerçek anlamı dışında kullanmışlar ve bu kelimeyi maddi yükseliş şeklinde yorumlamışlardır.⁷⁸¹

Kur'an incelendiğinde, "Onu öldürmediler ve asmadılar; onu yakinen öldürmediler. Hayır, Allah onu(İsa'yı) kendisine yükseltti"⁷⁸² ve "Ey İsa! Ben seni öldüreceğim, katıma yükselteceğim."⁷⁸³ Ayetlerinin Hz. İsa'nın yükseltilmesiyle ilgili iki ayet olduğu görülecektir. Bu ayetlerin yorumlanmasında geleneksel müfessirlerin tamamı ref hadisesinin bedenen ve ruhen gerçekleştiği fikrini savunur.

Ref ile ilgili ayetlerin yorumu noktasında teferruatlı açıklamalarda bulunan İbn Kesir, konuyla alakalı değişik müfessirlerin yorumlarına değindikten sonra, konuyla ilgili görüşünü "ayet-i kerimelerden şunu anlıyoruz ki; Cenab-ı Hak, Hz. İsa'yı şüphe götürmeyen bir gerçek olarak uyku ile vefat ettirdikten sonra, göğe çekmiş ve o

⁷⁷⁸ Bakara, 2/ 253; Enam, 6/ 83, 165; Araf, 7/ 176; Yusuf, 12/ 76; Nur, 24/ 36; Fatır, 35/ 10; Zümer, 39/ 32; Mümin,

40/ 15; Mücadele, 58/ 11; Abese, 80/ 14; İnşirah, 94/ 4

⁷⁷⁹ Bakara, 2/ 63, 127; Nisa, 4/154; Yusuf, 12/ 100; Ra'd, 13/ 2; Meryem, 19/ 57; Hucurat, 49/ 2; Tur, 52/ 5; Rahman,

55/ 7; Vakıa, 56/ 3, 34; Naziat, 79/ 28; Ğaşiye, 88/ 13, 18

⁷⁸⁰ Nisa, 4/ 158

⁷⁸¹ Mehmet Ünal, *Tefsir Kaynaklarına Göre Hz. İsa'nın Ölümü, Ref'i ve Nüzulu Meselesi*, İslamiyat, C. 3, Ankara 2000, 133-146.

⁷⁸² Nisa, 4/ 157

⁷⁸³ Al-i İmran, 3/ 55

dönemde kendisini Roma yöneticilerine şikâyet eden Yahudilerin elinden kurtarmıştır.’ şeklinde özetler.⁷⁸⁴

Hz. İsa’nın yükseltilmesinin ruhen ve bedenen olduğunu savunan meşhur müfessir Taberi’ye göre ise, esasen bu konuda mütevatir haberler olduğu, dolayısıyla tartışmaya gerek olmadığı noktasında bir ittifak vardır.⁷⁸⁵

Ömer Nasuhi Bilmen, ref’le ilgili ayetler hakkında “Cenab-ı Hak, Hz. İsa’yı berhayat olarak semaya kaldırmıştır. O, mübarek peygamberini kendisinin manevi huzuruna, ulvi ve kutsi bir makama, bir semayı muallâya yükseltmiştir” diyerek kanaatini belirtir.⁷⁸⁶

Mefatihü’l Gayb’ın müellifi Fahrettin Razi, ref ile ilgili olarak özetle şu şekilde demektedir: ”Buradaki yükseltme ile kendisinde Allah’ın hükmünün dışındaki hükümlerin geçerli olmadığı bir yere yükseltme kastedilmiştir. Hz. İsa’nın semaya yükseltildiği bu ayette sabittir. Allah’ın bu beyanı, Hz. İsa’nın kendisine yükseltilmesinin mükâfat bakımından cennetten ve cennetteki maddi lezzetlerden daha büyük olduğuna delalet etmiştir. Allahu Teâlâ, ayetin sonunda “Allah aziz ve hâkimdir” buyurmuştur. Buradaki izzetten maksat, kudretinin; hikmetten maksat da ilminin kemali ve mükemmelliğidir. İşte böylece Cenab-ı Hak bu buyruğu ile Hz. İsa’nın dünyadan göklere doğru yükseltilmesinin, her ne kadar bir beşere imkânsız gelse dahi bunun, kendi kudretine ve hikmetine nispetle imkânsız olmayacağına dikkat çekmiştir.⁷⁸⁷

Merhum Konyalı Mehmed Vehbi Efendi de “ref” olayının hem ruhi, hem de bedeni olduğunu savunmaktadır. Vehbi Efendi Nisa Suresi’nin 158. ayeti hakkında şunları söyler: “İsa (a.s)’ın semaya ref’i bu âyetle sabittir ve semaya ref’ etmek kudret-i beşere nispetle müteazzır ise de Allah Teâlâ’nın kudretine ve hikmetine nazaran asla taazzür olmadığını beyan için Cenâb-ı Hak âyetin ahirinde aziz ve galib olduğuna ve kemâl-i ilmine işaret için hakîm olduğunu ve İsa (a.s)’ın semaya ref’e kudret ve hikmetinin kâfi bulunduğunu beyan buyurmuştur.”⁷⁸⁸

⁷⁸⁴ İbn Kesir, *Tefsiru’l Kur’an’i’l-Azim*, I, 573- 576.

⁷⁸⁵ Taberi, *Câmi’ul Beyân fi Tefsir’il Kur’ân*, III, 291

⁷⁸⁶ Bilmen, *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meali ve Tefsiri*, II, 702.

⁷⁸⁷ Râzî, *Mefatihü’l- Gayb*, VI, 102- 103.

⁷⁸⁸ Mehmed Vehbi, *Hulasat’ül Beyan fi Tefsir’il Kur’an*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1966, III, 1108.

3.4.2.2. Ref'in Manevi Olduğunu Savunanlar

Hız. İsa'nın ref'i konusunda görüş belirten müfessirler, ref'in gerçekleştiği ve Hız.

İsa'nın Yahudilerin elinden kurtulduğu noktada ittifak olduğu kanaatini ortaya koymuşlardır.⁷⁸⁹ Genel kanaat ref olayının hem ruhen, hem bedenen olduğu şeklinde belirse de Hız. İsa'nın ref'i esnasında ref'in gerçekleşme şekli hususunda müfessirler arasında tam bir ittifak yoktur. Belirttiğimiz genel kanaatin aksine "Hız. İsa'nın göğe yükselmesi ruhi ve manevi bir dereceyle olmuştur" şeklinde de görüş bildirilmiştir. Bu anlayışa göre yükselme bedenen değil, ruhen gerçekleşmiştir.⁷⁹⁰

Hız. İsa'nın bir beşer olarak kendisine Allah'ın tayin etmiş olduğu süre tamamlandıktan sonra ölüp defnedilmiş olduğunu; sonradan ise ruhunun tıpkı diğer iyi kimselerin ruhları gibi ref olunduğunu ifade edenlerin temel hareket noktasını Allah'ın kanunlarında bir değişiklik bulunmadığı" ilkesi oluşturmaktadır. Buna göre, Hız. İsa'nın cismen göğe yükseltilmesi, Allah'ın arzdan çıkan maddelerin tekrar arza dönecekleri hakkındaki kesin kanuna aykırıdır. Madde, tabiatında harici bir değişiklik olmadan yukarı kalkamaz. Hiçbir beşere böyle bir hal olmamıştır.⁷⁹¹

Kur'an'da çeşitli ayetlerde manevi yükseklik, üstünlük ve üstte oluş anlamlarına gelen ref ifadesinin, Hız. İsa'nın bedeniyle ve canlı olarak semaya yükseldiği şeklindeki açıklanması, bize bu konudaki ayetlerin sınırını fazlasıyla zorlayan bir açıklama olarak görülür.⁷⁹²

Esasen zikredilen 'ref' kelimesi Hız. İsa'nın bedeniyle göğe çıkarıldığını göstermez. Çünkü ayette gökten söz edilmez. Allah, İsa'yı kendisine yükseltti denilmektedir. Yani onu kurtardı ve derecesini yükseltti. Düşmanları ona erişemediler, onu yakalayamadılar, demektir. Nitekim bu manayı destekleyen müfessirler de vardır. Taberî'nin İbn Cüreyc'e dayandırdığı rivayete göre, Hız. İsa'nın yükseltilmesinden

⁷⁸⁹ Mehmet Ünal, "Tefsir Kaynaklarına Göre Hız. İsa'nın Ölümü, Ref'i ve Nüzülü Meselesi", *İslâmiyat*, III(4), 2000, 140.

⁷⁹⁰ Ünal, "Tefsir Kaynaklarına Göre Hız. İsa'nın Ölümü, Ref'i ve Nüzülü Meselesi", 141.

⁷⁹¹ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, c. 2, 49.

⁷⁹² Ethem Ruhi Fırlalı, "Mesih ve Mehdi Üzerine" *AÜİFD*, Sayı: 15, 1981, 194.

maksat onun şeref ve izzetinin yükseltilmesidir. Ayette zikrolunan yükselme Hz. İsa'nın manen yükselmesi, onur ve izzetinin artması, anlamına geldiğini gösterir.⁷⁹³

Bu konuda detaylı açıklama yapan Süleyman Ateş, ref' konusunu şu şekilde açıklamıştır:

1- Kur'an Allah kanununda bir değişiklik olmayacağını söyler. Bu sebeple Hz. İsa bedeni ile göğe yükselemez.

2- Gök ile kastedilen maddî gök ise bu yıldızlardan ibaret olup, İsa yıldızlara mı çıkarılmıştır? Eğer kastedilen manevî gök ise oraya ceset değil, ruh girer.

3- Kur'an, İsa göğe yükseltildi demiyor, Allah'a yükseltildi, diyor. Yani Allah'a yükselmek O'nun katında derece kazanmak anlamındadır. Nitekim Kur'an bazı peygamberler hakkında bu yükseltme ifadesini⁷⁹⁴ kullanmıştır.⁷⁹⁵

Ref konusuyla ilgili Muhammed Esed de, Hz. İsa'nın beden olarak semâya yükseldiğini kabul etmeyerek ve şu açıklamayı yapmaktadır: “Allah onu kendi katına yükseltti”⁷⁹⁶ ayetiyle Allah, Hz. İsa'ya ‘Seni ölüme yollayacağım ve katıma yücelteceğim’ buyurur. ‘Refaahû’ (lâfzen, onu yüceltti yahut onu yukarı çıkarttı), bir insanın ref' edilmesi fiili, ne zaman Allah'a atfedilmişse, her zaman “onurlandırma”, yahut “yüceltme” anlamlarına gelir. Kur'an'ın hiçbir yerinde, Allah'ın Hz. İsa'yı yaşadığı sırada bedensel olarak cennete “yükselttiği” şeklindeki yaygın inancı destekleyen bir beyan yoktur. Yukarıdaki âyetteki “Allah onu kendi katına yüceltti” ibaresi, Hz. İsa'nın Allah'ın özel rahmeti mertebesine yükseldiğini gösterir; “rafe'nâhu (onu yücelttik)” fiilinin İdris Peygamber ile bağlantılı olarak kullanıldığı Meryem 57. ayetinden açıkça anlaşılacağı gibi bu, bütün peygamberlerin yararlandıkları bir lütuftur.⁷⁹⁷

Bu konuda her iki görüşün dışında kalan ve olayla ilgili yorum yapmaya gerek olmadığını belirten müfessir de bulunmaktadır. Nitekim Mevdûdî, Nisâ suresi, 158. ayetindeki “Allah onu kendisine yükseltti” ifadeyi tefsir ederken şöyle demektedir: Burada Allah, meselenin gerçeğini anlatıyor. Kur'an Yahudilerin Hz. İsa'yı öldürmeyi başaramadıklarını, Allah'ın onu kendisine yükselttiğini açıkça söyler; fakat meselenin

⁷⁹³ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, II, 710.

⁷⁹⁴ Yusuf, 12/ 76; Meryem, 19/ 57; Nur, 24/ 36; Mücadele, 58/ 11; İnşirah, 94/ 4

⁷⁹⁵ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, II, 49- 50.

⁷⁹⁶ Nisâ, 4/ 158

⁷⁹⁷ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı Meal Tefsir I- II*, İşaret Yayınları, İstanbul 2000, I, 166- 167.

nasıl olduğunu ve ayrıntıları konusunda sessiz kalır. Ne Allah'ın onu bedeni ile birlikte veryüzünden gökteki bir yere yükselttiğini, ne de onun diğer insanlar gibi ölüp ruhunun göğe yükseltildiğini belirtmez. Mesele o kadar kapalı bir dille anlatılmıştır ki, olay hakkında, olayın olağanüstü mucizevî olduğunu söylemekten başka bir yorum yapmak imkânsızdır.⁷⁹⁸

3.4.2.3. Elmalılı'nın Değerlendirmesi

Hız. İsa'nın göğe yükseltilmesiyle alakalı gelen haberlerle bu konuda Kur'an'da yer alan Allah'a yükseltilmesi hususunun birbirinden ayrı olduğunu vurgulayan Elmalılı bu konu hakkında: 'sema ilahi isimlerden birisi değildir. O halde "seni kendime yükselteceğim" ifadesini "seni semaya yükselteceğim" şeklinde yorumlamak gerekir. Çünkü İsa'nın Allah'a yükseltilen cismi, semaya yükseltilen de henüz kabzedilmemiş ruhudur. Sema, dünya seması değil ruhani, dördüncü semadır ki, peygamberimiz orada İsa'yı görmüştür. Fakat İsa'nın semaya yükseltilişini, Allah'a yükseltilen İsa'nın cismiyle ilgili görmemek gerekir.'⁷⁹⁹ Demektedir. Görüldüğü gibi Elmalılı, Hız. İsa'nın hem bedenlen, hem de ruhen semaya yükseltildiğini ifade etmekte ancak bu semanın gerçek anlamda bir sema olmadığını ortaya koyar.

Elmalılı, Hız. İsa'nın ref edildiği sema ile dünya seması arasında bir ayrım yapmış ve Hız. İsa'nın yükseltildiği semayı "ruhani dördüncü semadır ki, Miraç gecesinde Resulullah İsa'yı orada, Harun'u besinci, Musa'yı altıncı, İbrahim'i de yedinci semada görmüştür" şeklinde tarif eder. Ona göre İsa'nın semaya yükseltilişi ve kıyametten önce iniş ve dönüşünü ifade eden haber ve hadisleri, Allah'a yükseltilen İsa'nın cismiyle ilgili görmemek gerekir. Hız. İsa'nın ruhu böyle geçici beka ile baki olduğu gibi, diğer peygamberler de böyledir. Kabirlerindeki peygamberler diridir.⁸⁰⁰

Şunu da belirtmek gerekir ki, Elmalılı, tefsirinde ifade ettiği 'ruhani dördüncü sema' ile Miraç hadisesinin anlatıldığı⁸⁰¹ rivayette geçen 'ikinci sema' tezatlığından hiç bahsetmemiştir. Bu da Hız. İsa'nın yükseltildiği sema ile dünya semasının farklı olduğu görüşünü destekler.

⁷⁹⁸ Ebu'l Ala Mevdudi, *Tefhimu'l Kur'an*, (Trc.: Muhammed Han Kayani), İnsan Yayınları, İstanbul 1999, I, 349.

⁷⁹⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 357.

⁸⁰⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 357.

⁸⁰¹ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte 1-18*, Akçağ Yayınevi, İstanbul 2012, XV, 257.

Hız. İsa'nın canlı olarak semaya yükseltildiğini Miraç hadisesinde Efendimizin Hz. İsa'yı ikinci katta gördüğü⁸⁰² rivayeti ile delillendiren Elmalılı, Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerle de görüşmesine ise hiç değinmez. Esasen Miraçta Hz. Muhammed, Hz. İsa'dan başka, İdris, İbrahim ve Musa gibi başka peygamberleri de görmüştür. Bu durum mantıki olarak, bu peygamberlerin de ruh ve bedenle birlikte semaya çıkmalarını gerekli kılacağından buradan çıkarılacak sonuç, Hz. İsa'nın ref'inin manevi bir yükselme olması gerektiği şeklinde olmalıdır.

Peygamberlerin ruhani ecellerinin ümmetinin eceliyle bir olduğu anlayışını vurgulayan Elmalılı, bu anlayışın aksine Hz. İsa'nın ruhunun semaya yükseltilmesinin Hıristiyanlığın sona erdiği şeklinde yorumlanmaması gerektiğini ifade eder. Hıristiyanlığın bugünkü mevcudiyeti, Hz. İsa'nın ruhunun henüz kabzedilmediği anlamına gelir. Çünkü resuller derecelerine göre semada diridirler. Hz. İsa'nın da cesedi Allah'a yükseltilmiş, fakat ruhu henüz kabzedilmemiştir. Yani ümmetinin eceli gelmemiş, İsrailogulları'nın bütün hile ve desiselerine karşı Hıristiyanlık mahvolmamıştır.⁸⁰³

Sonuç itibariyle Kur'an-ı Kerim'de zikrolunan "ref" kelimesi ilgili ayetlerde geçtiği şekliyle incelendiğinde, bu ayetlerin hiçbirisinde diri olarak göğe yükselme anlamı bulunmaz. Çünkü Kur'an'daki "ref" ve bu kökten gelen kelimelerden bir kısmı bir şeyi yüksekçe bina etmek,⁸⁰⁴ "bir şeyin temelini yükseltmek",⁸⁰⁵ sesi yükseltmek ve ağırlayıp ikram da bulunma, derece yükselmesi gibi manevi yükseklik ve üstünlükleri ifade etmektedir.⁸⁰⁶ Bu ayetlerden çoğunluğu derece yükselmesi anlamında kullanılabileceği gibi, yüksekçe bina etme anlamında da yorumlamak mümkün görünmektedir.

Dolayısıyla Hz. İsa'nın yükseltilmesiyle ilgili kullanılan ayetler de⁸⁰⁷ manen ve ruhen yükselme anlamlarında kullanılmıştır.⁸⁰⁸ Yüce Allah'ın semada olması demek onun maddi ve manevi yaratıklardan, her şeyden üstün olması demektir. Çünkü sema

⁸⁰² Canan, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitt'e*, XV, 257.

⁸⁰³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 358- 359.

⁸⁰⁴ Al-i İmran, 3/ 55

⁸⁰⁵ En'âm, 6/ 83

⁸⁰⁶ Bakara, 2/ 253; Âl-i İmrân, 3/ 55; Nisa, 4/ 158; En'âm, 5/ 83; Meryem, 19/ 57; Nur, 24/ 36; Fâtır, 35/ 10; Mücadele, 58/ 2; İnşirah, 94/ 4

⁸⁰⁷ Âl-i İmrân 3/ 55; Nisa, 4/ 158

⁸⁰⁸ Emrullah Fatış, *Kur'an'da Hz. İsa*, Kayseri 2000, 161.

mutlak yükseklik ve üstünlük işaretidir. Allah'ın arş üzerinde olması demek, onun yüksek hâkimiyeti demektir.⁸⁰⁹ Bu tür ayetleri, Yüce Allah'ı cisimleştirerek onun bir mekânda olduğu şeklinde yorumlayamayız. Aynı şekilde Hz. İsa'nın ref'ini de "manen ve ruhen yükselme" anlamı dışında yorumlamamız Kur'an'ın bütünlüğüne ters düşer.⁸¹⁰

3.4.3. Hz. İsa'nın Nüzulü

Hz. İsa, peygamberler arasında belki de hakkında en fazla tartışmanın yapıldığı peygamberdir. Hz. İsa'nın akıbeti neticesinde ortaya çıkan nüzul anlayışının Kur'an'da mevcut olup olmadığı meselesi ise onun hakkında tartışılan meselelerden birisi olmuştur. Nüzulün gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ya da gerçekleşecekse, bunun mahiyetinin ne şekilde vuku bulacağı meselesi geçmişte tartışılmış, bugün de hala tartışılan meselelerden biri olmuştur. Şunu açıkça vurgulamak gerekir ki Hz. İsa'nın yeryüzüne ineceğine dair Kur'an-ı Kerim'de kesin nass niteliği taşıyan ve yoruma ihtiyacı olmayan sarih bir ayet yoktur. Ancak bazı ayetlerin, doğrudan olmasa da dolaylı olarak bu konuya temas ettiği, nüzûl-i İsa hakkında işaretler ve mesajlar taşıdığı birçok müfessir tarafından öne sürülmüştür.

Kur'an'da sarih olarak nüzul hadisesi ortaya konulmamasına rağmen, bu noktada bazı karinelere hareketle, Nüzul-i İsa'nın gerçekleşeceğine dair tevil suretiyle çeşitli izah tarzları benimsemektedirler. Tefsirleri incelediğimizde müfessirler, Hz. İsa'nın nüzülüyle ilgili tartışmaları genellikle üç ayetin⁸¹¹ tefsirinde ele aldıklarını ve değerlendirdiklerini görmekteyiz. Biz burada nüzulü kabul eden ve etmeyenlerin yorumunu çok fazla detaya girmeden, genel hatlarıyla aktardıktan sonra bu hususla alakalı olarak Elmalılı'nın görüşünü ortaya koymaya gayret edeceğiz.

3.4.3.1. Hz. İsa'nın Nüzulünü Savunanların Görüşleri

Kur'an'da Hz. İsa'nın kıyametten önce geleceği ile ilgili bir ayet bulunmamasına rağmen bazı müfessirlerin yukarıda belirttiğimiz ayetleri bu manaya yorumladıkları görülmektedir. Konu ile ilgili hadislerin mevcudiyeti de bu yorumların fazlaşmasında rol oynamıştır.

⁸⁰⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 358.

⁸¹⁰ Fatiş, *Kur'an'da Hz. İsa*, 161.

⁸¹¹ Al-i İmran, 3/ 46; Nisa, 4/ 46; Zuhuf, 43/ 61

Müfessirlerin Hz. İsa'nın nüzulüne işaret olarak zikrettikleri ayetlerden ilki, "*Ehl-i Kitaptan her biri, ölümden önce muhakkak iman edecektir, kıyamet gününde de O, onlara şahit olacaktır*"⁸¹² ayetidir. Müfessirler tarafından ayetin farklı şekillerde yorumlanmasının sebebi, ayette geçen zamirin mercii noktasında olmaktadır.

Hz. İsa'nın nüzulünü savunan müfessirler, bu ayetin tefsiriyle ilgili olarak birbirine yakın yorumlar yapmışlardır. Bunlardan Taberi, öncelikle ayetin 'le yü'minenne bihi' kısmındaki 'bihi' zamirinden maksadın Hz. İsa olduğunu ifade etmiş, sonra da 'kable mevtihi' kısmındaki zamirle ilgili iki farklı görüşün olduğunu belirtmiştir.

Bunlardan birincisine göre buradaki zamir Hz. İsa'ya işaret eder. Buna göre ayetin anlamı: Hz. İsa ölmeden önce, demektir. Buna göre Hz. İsa Deccal'ı öldürmek için kıyamete yakın bir zamanda indiğinde, Ehl-i Kitaptan herkes onu tasdik edecek, böylece bütün dinler tek bir din haline gelecek ve o da İbrahim dini olan İslam olacaktır.

İkinci görüşe göre ise zamirden maksat kitap ehlidir. Dolayısıyla buradaki zamiri: "Ehl-i Kitap'tan olan kimse ölmeden önce" şeklinde yorumlamışlardır. Buna göre ayetin anlamı: "Ehl-i Kitap'tan olan kişiye ölüm gelip çattığında, gerçek apaçık ortaya çıkacak, ancak bunun o kimseye hiçbir faydası olmayacaktır" şeklindedir.

Taberi'ye göre bu görüşlerin en sıhhatlisi ve doğrusu, Ehl-i Kitap'tan herkesin, Hz. İsa ölmeden önce ona inanması görüşüdür. Buna göre ayetin anlamı şöyledir: "Hz. İsa ölmeden önce, Ehl-i Kitap'tan olan herkes ona iman edecektir ve bu husus sadece onlara mahsustur. Bununla da Hz. İsa' dan sonraki zamanlarda yaşayanlar değil, yalnızca onunla aynı dönemde yaşayanlar kastedilmiştir. İşte bu da, Hz. İsa indikten sonra olacaktır."⁸¹³ Taberi bu yorumunu Hz. İsa'nın kıyamete yakın tekrar geleceğini haber veren hadisle⁸¹⁴ de destekler.

Ünlü müfessir Zemahşeri ise bu ayeti: 'Yahudi ve Hristiyanlardan hiç kimse yoktur ki, ölmeden önce Hz. İsa'nın Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna inanmamış olsun. Ancak bu ruhunun çıkacağı ve artık imanın da fayda vermeyeceği bir zamanda olacaktır.' şeklinde yorumlar. Zemahşeri'ye göre 'kalbe mevtihi' ifadesindeki zamirden

⁸¹² Nisa, 4/ 159;

⁸¹³ Taberi, *Câmi'ul Beyân fi Tefsir'il Kur'ân*, c. VI, 24- 31

⁸¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned 1-21*, (Çev.: Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız, Hüseyin Yıldız), Ocak Yayıncılık, İstanbul 2014, Hadis No, 221406, 437.

maksat Hz. İsa'dır ve ayetin anlamı: "Hz. İsa yeniden dünyaya geldiğinde, o dönemdeki Ehl-i Kitaptan herkes Hz. İsa'ya inanacaktır." şeklindedir.

Ayrıca Zemahşeri, Allah'ın Ehl-i Kitap'tan herkesi, Hz. İsa'nın nüzulü esnasında kabirlerinden diriltip çıkartarak, Hz. İsa'ya ve ona indirdiği gerçeklere inanmaları, ancak bu imanın da kendilerine bir fayda sağlamayacağı" şeklinde de olabileceğini belirtir.⁸¹⁵

Fahreddin Razi de ayete: "Ehl-i Kitap'tan herkes, ona mutlaka iman eder." şeklinde bir anlam vermekte ve ayetteki 'kable mevtihi' ifadesinin Hz. İsa'nın ölümünden önce anlamında kullanıldığını belirtir. Buna göre, bu ayetin maksadı, Hz. İsa ahir zamanda indiğinde, mevcut olan bütün Ehl-i Kitap mutlaka ona iman edecek anlamındadır. Razi, Hz. Muhammed (s.a.s.) son peygamber olduğu halde, Hz. İsa'nın nüzulünün buna ters gibi görünen bir durum olduğu hususunu şöyle açıklar: Hz. Muhammed (s.a.s.) peygamber olarak gönderildiğinde, peygamberlik müessesesi sona ermiştir. Dolayısıyla Hz. İsa'nın dünyaya indikten sonra, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) dinine uyması yadırganacak bir durum değildir.⁸¹⁶

Sonuç olarak ayetle ilgili müfessirlerin genel kanaati şu şekilde özetlenebilir: Müfessirlere göre ayetteki ilk zamir (bihi) Hz. İsa'ya, ikinci zamir ise (mevtihi), Ehl-i Kitap'a raci olmaktadır. Yine "kable mevtihi" ölümünden önce "yani" bilinmeyen bir kimsenin ölümünden önce şeklinde ifadesi umum mana içerir. Buna göre mana şu şekilde olur." Ehl-i Kitap'tan her biri Hz. İsa'ya sahih bir imanla inanacaklardır. Yahudi, onun sadık bir peygamber olduğunu, yalan söylemediğini bilecek; Hıristiyan ise, onun Allah'ın kulu ve resulü olduğunu, ne ilah, ne de ilahın oğlu olmadığını öğrenecektir. Fakat bu imanları kendilerine fayda vermeyecektir.⁸¹⁷

"O, salihlerden olarak beşikte iken ve yetişkinlik halinde insanlara konuşacak"⁸¹⁸ mealindeki ayetin tefsirinde bütün klasik müfessirler, Hz. İsa'nın nüzulüne atıfta bulunmuşlar, konuyla ilgili olan hadisleri de dikkate almak suretiyle "Hz. İsa'nın yetişkinlik halinde insanlarla konuşmasının, Hz. İsa'nın nüzulü esnasında vuku bulacağını beyan etmişlerdir.

⁸¹⁵ Zemahşerî, *Keşşâf*, I, 588.

⁸¹⁶ Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, VI, 83.

⁸¹⁷ İbn. Kesir, I, 366; Suyuti, *Tefsirü'l-Celaleyn*, I, 54; Râzî, XI, 103-104; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, II, 407-408; Sâbûnî, I, 317; Ömer Nasuhi Bilmen, II, 407-408.

⁸¹⁸ Al-i İmrân, 3/46

Genel olarak müfessirler ayette zikrolunan “kehl” kelimesinden hareketle, Hz. İsa’nın nüzulüne bir dayanak oluşturmaktadırlar. Kur’an’da, Hz. Meryem’e bir erkek çocuk müjdesi verilirken, O’nun hem beşikte, hem de yetişkinlikte insanlarla konuşacağı haber verilmektedir.⁸¹⁹ Ayette geçen “kehl” kelimesine “kendisinde ihtiyarlık alametleri beliren 30 ve 50 yaşları arasındaki kimse” anlamı verilmektedir. Hz. İsa’nın 33 yıllık bir hayat yaşadığı düşünüldüğünde kıyamete yakın tekrar gelerek ayette belirtilen ‘yetişkinlikte konuşacak’ ifadesi gerçekleşmiş olacaktır.

“Kehl” kelimesinden hareket ederek, Hz. İsa’nın geleceğine dair yapılan yorum tatmin edici bir yorum olmamaktadır. Hz. İsa, ebetteki yetişkinlik döneminde de insanlarla konuşmuştur. Bunu nüzul zamanındaki konuşmaya yorumlamak tutarlı bir delile dayanmaz.⁸²⁰

Sonuç itibariyle ayetten Hz. İsa’nın nüzulü sonucunu çıkarmak metni zorlamaktır. Ayetten Hz. İsa’nın geleceği kanaatine ulaşmak, ayetlerden hareket etmek suretiyle konuyla ilgili hadislere destek bulma endişesinden kaynaklanır.

Müfessirlerin Hz. İsa’nın nüzulüne delil olarak zikrettikleri bir diğer ayet ise; “*O, kıyamete bir alâmettir*”⁸²¹ ayetidir. Müfessirlerin delil olarak baktıkları nokta ayetteki ‘innehu’ zamiridir ki, geneline göre bu zamir Hz. İsa’yı işaret eder.⁸²²

Mevdudî ve Konyalı Mehmet Vehbi ayet hakkında, Hz. İsa’nın babasız doğuşu ve çeşitli mucizeleri kıyametin alâmetlerindedir. Bu ayette bir çocuğun babasız dünyaya gelmesi, bir kulun çamurdan kuş yapıp ona can üflemesi, ölüleri diriltmesi mümkün iken, Allah’ın kıyamet günü ölümlerden sonra insanları yeniden diriltmesi niçin mümkün olmasın.⁸²³ Demek suretiyle, Hz. İsa’nın kıyametin bir alameti olarak tekrar dünyaya geleceğini ifade etmektedirler.

Müfessirlerin ekseriyetine göre bu ayet, Hz. İsa’nın nüzulüne dair bir işarettir. Hz. İsa’nın nüzulü kıyametin yaklaştığına dair bir alâmettir. Çünkü Hz. İsa’nın nüzulü,

⁸¹⁹ Al-i İmrân, 3/ 46

⁸²⁰ Sami Baybal, *İbrahimi Dinlerde Mesih’in Dönüsü*, Yediveren Yayınları, Konya 2002, 196.

⁸²¹ Zuhruf, 43/ 61

⁸²² Kurtubî, XVI, 7-105; Âlûsî, XV, 95, Taberî, XV, 1- 90, Râzî, XVII, 222.

⁸²³ Mevdudî, V, 269; Mehmet Vehbi, XII, 5227.

kıyametin on alâmetinden birisidir. O'nun yeryüzüne inmesi demek, dünyanın sonunun geldiğinin ve Ahiret'in de başlangıcının delilidir.⁸²⁴

3.4.3.2. Hz. İsa'nın Nüzulünü Kabul Etmeyenler

Hz. İsa'nın nüzulü ile ilgili ayetler incelendiğinde, Hz. İsa'nın yeryüzüne indirileceği inancı Kur'an'da tartışmaya mahal bırakmayacak şekilde net ve kesinlikte değildir. Hz. İsa'nın ineceğine dair leh ve aleyhte pek çok görüş ortaya konmuş, çeşitli yorumlarda bulunulmuştur. Konunun, Kur'an açısından belirleyici olmaması, meseleyi hadislere bırakmıştır. Hz. İsa'nın nüzulü meselesinde de rivayet edilen hadisler hakkında ihtilaflar ve tartışmalar vardır. Tartışmaların odak noktasını hadislerin mütevatir mi, âhad mi olduğu oluşturmaktadır. Bugün dahi taraflar arasında bir mutabakata varılamamıştır. Konuyla ilgili hadislerin âhâd olduğunu iddia edenler, sadece bunu iddia etmekle yetinmişler, rivayetlerin birbiriyle çeliştiğini belirtmişler de, iddialarını kapsamlı bir incelemeye dayanarak ortaya koyamamışlardır.⁸²⁵

Çağdaş düşünürlerden Fazlurrahman, nüzul düşüncesinin hicri ikinci yüzyıldan itibaren sünni inanç içerisine girmeye başladığını, bu inancın benimsenmesinde Şiilik ve sufiliğin rolü olduğunu iddia etmiş ve Hz. İsa'nın nüzulünü kabul etmeyenler arasında yer almıştır. Fazlurrahman'a göre söz konusu yüzyılda siyasi ve ahlak açısından çöküntüye uğramış halk kitlelerine teselli ve ümit vermek için birtakım kişiler tarafından kurtarıcı Mesih fikri yani İsa'nın ikinci defa yeryüzüne döneceği doktrini geliştirilmiş, bu da Ehl-i sünnet tarafından benimsenmiştir.⁸²⁶

Konuyla alakalı olarak Ethem Ruhi Fığlalı, zulümler ve haksızlıklar sebebiyle ezilen ve bunalan siyasi ve idari düzensizliklerle sömürülen tabiatın ve hayatın baskılarına dayanacak güce ulaşamayan kitlelerin kendilerini, karanlıklardan aydınlığa, haksızlıktan adalete kavuşturacak “kurtarıcı” hayali ile yaşadıklarını belirtmektedir.⁸²⁷

İsa'nın dünyaya inişi düşüncesi, Allah'ın, hiçbir insan için istisna kabul etmeyecek şekilde yarattığı tabiat kanunları ve Kur'an ayetleriyle çelişmektedir. Kur'an İsa'nın da

⁸²⁴ Zemahserî, Keşşaf, III, 494; Hasan Basri Çantay, *Kur'an'ı Hâkim ve Meali Kerim*, İstanbul 1988, III, 900; Sâbûnî, c. 3, 162.

⁸²⁵ M. Hayri Kırbasoğlu, “Hz. İsa'yı Gökten İndiren Hadislerin Tenkidi”, *İslamiyat*, III(4), 2000, 148.

⁸²⁶ Fazlurrahman, *İslam*, (Çev.: Mehmet Aydın, Mehmet Dağ), Ankara Okulu Yayınları, İstanbul 1981, 309.

⁸²⁷ Ethem Ruhi Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, Şa-to İlahiyat, İstanbul 1999, 315.

diğer peygamberler gibi bir beşer olduğuna, ona vahiy edildiğine ve Allah tarafından kendisine verilen risalet görevini yerine getirmesinden sonra öldüğüne vurgu yapmaktadır. Bu nedenle de bu inanışın, çeşitli komşu kültürlerden İslam'a girdiğinde şüphe yoktur. Bununla birlikte bu inanışta, kişilerin kendi din ve inançlarını diğer din ve inançlardan üstün görme şeklinde bireysel ve toplumsal psikolojilerin etkili olması da olasıdır. Çünkü bu inanışa göre, İsa dünyaya indiğinde Hz. Muhammed'in dinine tabi olacaktır. Aynı şekilde, insanların bir kurtarıcı beklentileri de bu inanışın benimsenmesinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda mehdi ve mesih inançları, baskı ve zulümlerin toplumlarda orya çıkardığı inanışlardır. Çeşitli baskıların, toplumu oluşturan insanlarda iki olgunun gelişmesini manipüle ettiği görülmektedir. Bunlar da; kişinin veya o toplumu oluşturan fertlerin kimliklerinin gizlenmesini ifade eden takiyye ve kendilerini içerisinde buldukları buhranlı konumdan kurtaracak kurtarıcı (mehdi, mesih) beklentisidir. Bu konumdaki insanlar takiyye ile kendi can güvenliğini ve varlığının devamını garanti altına almaktadırlar. Dolayısıyla takiyye, yaşanan andaki can güvenliğini garanti eder. Kurtarıcı fikri ile de insanlar, geleceğe dönük olarak kurtuluş ümitlerini korurlar. Bu nedenle, her iki düşüncenin de Şia içerisinde zemin bulması yadırganmamalıdır. Şia, bir muhalefet fırkası olarak siyasi otorite tarafından baskılara maruz kalmış ve bu iki olguyu kullanarak asırlardır kendi varlığını devam ettirmiştir.⁸²⁸

Çağdaş müfessirlerden Süleyman Ateş İsa'nın ineneğine inanmanın itikadî bir mesele olduğunu, itikadın ise şek üzerine kurulmayıp, yakîn üzerine kurulacağını söylemiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir: “Hz. İsa'nın göğe çıkıp, ahir zamanda döneceğine dair yakîn ifade edecek bir haber yoktur. Bu konudaki rivayetlerin hepsi âhâd haberlerdir. Bu rivayetler mütevatır olmadığı gibi meşhur bile değildir. Bunlar hadisçilere göre sahih hadisin altında bir derece olan hasen hadis kabul edilmişlerdir. Kesinlik ifade etmeyen bu hadislerle itikad sabit olmaz.”⁸²⁹

Nüzul olayını reddedenlerin gerekçeleri bu tür görüş ve düşüncelerin Müslümanlar arasına Ehl-i Kitap tarafından sızmış olmasıdır. Genel olarak bu düşünceyi İslam'a sokanların hedefi, mü'minleri Kur'an ile amel etmekten, İslam'a

⁸²⁸ Erkan Yar, “Müslüman Düşüncesinde İsa'nın Dünyaya İnişi Paradigması”, *Dini Araştırmalar*, 4(10), Mayıs- Ağustos 2001, 141- 159.

⁸²⁹ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, II, 54.

sarılmaktan alıkoymak suretiyle onları tembelliğe atmaktır. Bir diğer gerekçesi de, nüzul-i İsa meselesi ile ilgili ayetlerin müteşabih, hadislerin ise âhâd olmasıdır. Çünkü âhâd hadisler, akaid konularında hüccet değildirler. Delil getirilen ayetler ise, muhkem ayetlerle reddedilmektedir. “*Hiçbir Ehl-i Kitap yoktur ki, ölümden önce ona inanmış olmasın*”⁸³⁰ mealindeki ayet, “*senden önce hiçbir insanı ebedi kılmadık*”⁸³¹ ayetiyle çelişmektedir. Bu ayet, her insanın ölümü konusunda delil olduğu gibi, Hz. İsa’nın da ölümüne delildir. Dolayısıyla Hz. İsa vefat etmiştir.

3.4.3.3. Elmalılı'nın Değerlendirmesi

Elmalılı, Hz. İsa’nın nüzulüne dair, delil olarak zikredilen “*Ehl-i Kitap'tan hiçbiri yoktur ki, ölümünden önce İsa'ya iman edecek olmasın*”⁸³² ayetini İbni Abbas’tan nakille şöyle izah eder: Buradaki “bihi” zamiri Hz. İsa’ya, “kable mevtihi” deki zamir ise kitap ehline racidir. Yani İsa, ölmezden önce demek değil, Ehl-i Kitap’tan her biri ölmezden önce demektir. Fakat herhalde iman edecek olunca İsa ne için aleyhlerinde şahit olacak denilirse, buna karşı “Kötülüğe dalanların ölüm geldiği zaman şimdi inandım demeleri tövbe değildir.”⁸³³ Ayetinde geçtiği üzere ölüm anında yapılan iman geçersiz olduğundan, bu imanlarının kendilerine faydası yoktur. Fakat ayette “ölüm zamanı” buyrulmayıp “ölmeden önce” buyrulduğuna göre bu cevap ayetin zahirine pek de uygun değildir.⁸³⁴

Bu ifadelerle göre Elmalılı, Ehl-i Kitap’tan olan herkesin ölüm esnasında değil, ölüm gelmeden önce İsa’ya inanacağını belirtmektedir. Buradan kasıt, İsa ölmeden önce değil Ehl-i Kitap ölmeden önce şeklindedir.

Elmalılı, nüzul ile alakalı zikredilen bir diğer ayetteki “kehl” kelimesi üzerinde de durmaktadır. Kehl, “kuvvetini toplamış, gençliği olgunluğa ermiş olandır. Çoğunlukla 30 yaşından itibaren. Beşikte iken ve büyükken insanlara söz söylemesi, Meryem suresinde gelecek bir mucizesine veya kelime diye adlandırmasının yönünü açıklama manasından başka, dünyada olgunluk yaşına kadar yaşayacağını müjdelemek ve özellikle ortaya çıkışını çocukluk ve olgunluk gibi halden hale, tavırdan tavıra

⁸³⁰ Nisa, 4/ 159

⁸³¹ Enbiya, 21/ 34

⁸³² Nisa, 4/ 159

⁸³³ Nisa, 4/ 18

⁸³⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, 137.

başkalaşım değişimini anlatmakla, hakkında ilahlık iddiasının batıllığına uyarıyı içermektedir.”⁸³⁵

Görüldüğü gibi Elmalılı, kehl kelimesine klasik tefsir anlayışından farklı bir anlam vermiştir. Zikrolunan ayeti, Hz. İsa’nın nüzulüne yönelik bir işaret olarak yorumlamaz. Burada Hz. İsa’nın çocukluk dönemini yaşadktan sonra kühulet dönemine girdiğini, dolayısıyla bir halden diğer bir hale geçtiğini, başkalaşım değiştğini ifade eder. Başkalaşım değişmek ise insana mahsus bir özelliktir. Bu, ilahlığın batıllığına bir delildir. Çünkü başkalaşım değişen şey ilah olamaz. Dolayısıyla Elmalılı, ayeti Hz İsa’nın nüzulüne karine olacak şekilde değil de, Hz İsa’nın ilahlığının geçersizliği noktasında ele alır.

Elmalılı Hz. İsa’nın nüzulüne dair üçüncü olarak zikredilen “*Hakikaten O, kıyamet için bir ilimdir*”⁸³⁶ ayetinde “O” zamirinin merciini Hz. İsa olarak işaret eder. Dolayısıyla mana şu şekilde olur. “İsa, kıyamet saatinin geleceğini, ölümlerin dirilip ayağa kalkacağını bildiren bir delil ve alâmettir. Çünkü Hz. İsa, gerek ortaya çıkışı ve gerek ölümleri diriltme mucizesi ve ölümlerin ayağa kalkmasını haber vermesi itibariyle kıyametin olacağına bir delil olduğu gibi inişi de kıyamet alâmetlerindedir.”⁸³⁷

Zikrolunan ayetler ve nüzule dair rivayet edilen hadisler çerçevesinde Elmalılı, Hz. İsa’nın nüzulünü bedenen bir nüzul olarak anlama yerine, hadisleri tevil etmek suretiyle mecazi ve sembolik olarak anlamıştır.

Elmalılı’ya göre “Her peygamberin ruhani eceli ümmetinin ecelidir. Ruhani ecelleri tamam olmuş nice peygamberler var ki bunlar Kur’an’da zikrolunmamıştır. Hz. İsa’nın cesedi Allah’a kaldırılmış fakat ruhu kabzedilmemiş, yani ümmetinin eceli gelmemiştir.

Hz. İsa, İsrailoğulları’nın suikastı ile öldürülmemiş onların hileleri ile Hıristiyanlık mahvolmamış ve yaşamıştır. Hz. İsa’ya tabi olanlar, Hz. Muhammed’in gelmesiyle, Hz. Muhammed’in ruhunun emri altına geçmiştir. Bundan sonra Hz. İsa diğer peygamberler gibi Hz. Muhammed’in ruhu maiyetindedir. Hz. Muhammed’in

⁸³⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, II, 349.

⁸³⁶ Zuhruf, 43/ 61

⁸³⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, VII, 47- 48.

ümmetinin daraldığı bir dönemde, Hz. İsa'nın ruhu ortaya çıkacak ve kıyametten önce vefat edecektir.⁸³⁸

Özet olarak Elmalılı, Hz. İsa'nın nüzulüne dair rivayet edilen hadisleri tevatür derecesinde görmemekte, sahih olmalarını da göz önünde bulundurarak, mecazi anlamlar yüklemekte, ahir zamanda Hz. İsa'nın manevi timsalinin geleceğini ve Hıristiyanlığın İslam'a dönüşeceğini belirtir.

Öyle görülüyor ki, Hz. İsa'nın nüzülü konusu tartışmalı olmaya ve her kesim de kendi delillerini ve yaklaşımını beğenip sınıksız sarılmaya devam edecektir. Kanaatimize göre Kuran'dan Hz. İsa'nın nüzülü çıkarılamaz. Konuyla ilgili hadisler de akide oluşturacak derecede kesin bilgi ifade etmemektedir; ancak herkes dilediğine inanmakta serbesttir. Binaenaleyh kimsenin kimseyi küfürle, bid'atle ve dalâletle suçlamaya hakkı yoktur.

Hakikatte Hz. İsa'nın yeniden bir peygamber niteliğiyle gelmesini gerektirecek bir durum yoktur.⁸³⁹ Hz. Peygamberden sonra Müslümanların hidayet üzere olmayı devam ettirmelerinin garantisi Hz. İsa'nın gökten inmesinde değil, Kur'an ve sahih sünnete bağlı kalmalarında aramak gerekir. Müslümanlar arasında en büyük uzlaşma, Kur'an'ın ve onun ruhuna, bütünlüğüne ve akla ters düşmedikçe sahih sünnetin aydınlığından yararlandıkları müddetçe hidayetten ayrılmayacaklarına dair çok güçlü inançlarıdır.

Netice olarak, Hz. İsa'nın öldüğünü, sadece ruhunun ref' olduğunu ve yeryüzüne inmeyeceğini iddia edenlerin yorumları ne derece haklılık payı taşıyorsa; Hz. İsa'nın hem cismen, hem de ruhen ref' edildiğini, ölmediğini ve kıyametin bir alameti olmak üzere tekrar yeryüzüne ineceğini kabul edenlerin yorumlarının da en az diğeri kadar haklılık payı taşıdığı kanaatindeyiz.

⁸³⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 358.

⁸³⁹ Hanifi Özcan, *Mâtürîdî'de Dinî Çoğulculuk*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 2013, 68.

SONUÇ

Osmanlı'nın son devrinde yetişip Cumhuriyet'in ilk yıllarını idrak eden Elmalılı, felsefî, itikadî, fikhî, tasavvufî, içtimai meseleler üzerinde derinliğine düşünen bir din âlimidir. Dini problemleri yeni ilmi verilerle teyit etmesi, özellikle tevhid esasına ilişkin delilleri materyalist, pozitivist bir yaklaşımla irdelemesi, onun mütefekkir bir âlim olduğunun göstergesidir.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın "Hak Dini Kur'an Dili" adlı eserindeki görüş ve yorumlar temelinde yapmış olduğumuz bu çalışmada "Ehl-i Kitap" ile ilgili ayetleri mümkün mertebe incelemeye çalıştık. Bu çalışma sonunda Ehl-i Kitap'ın Kur'an'ı Kerim'de çokça zikredilen bir terim olduğunu gördük.

Kur'an'da Ehl-i Kitap tabiri Yahudi ve Hıristiyanları kapsamaktadır. Kur'an bu grupların başlarına gelen olaylardan yer ve zaman belirtmeden, ayrıntıya girmeden bahsetmiştir. Bu, Ehl-i Kitap ile münasebet içinde bulunan Müslümanlara yol gösterme amaçlıdır. Ancak Kur'an'da bahsedilen bu gruplar sadece Yahudi ve Hıristiyanlar değildir. Bunun yanında Sabîi ve Mecûsîler de Kur'an'da adı geçen diğer Müslüman olmayan topluluklardır. Fakat bu gruplar hakkındaki ayetler çok az olduğu gibi bunlar hakkında hiçbir bilgi de verilmemektedir. Bu ayetlerde zikredilen gruplardan Allah'a ve ahiret gününe inanıp yararlı işler yapanların cennetle müjdeleneceği de Kur'an'da yer almaktadır. Bu bağlamda Ehl-i Kitap'ın durumu tartışma konusu yapılmıştır.

Kur'an'da Ehl-i Kitap statüsü ile en çok bahsedilen grup şüphesiz Yahudilerdir. Elmalılı da tefsirinde Yahudilik konusuna etraflıca değinmiştir. Kur'an Ehl-i Kitap'ın durumundan bahsederken hepsinin bir olmadığını, içlerinde fasıklar bulunmasına rağmen övgüye layık olanların da bulunduğunu zikretmiştir. Elmalılı, Ehl-i Kitap ile ilgili ayetleri ele alırken Kur'an'ın bahsettiği bu grubun sadece Hz. Muhammed öncesi yaşayan Ehl-i Kitap olmadığını, Hz. Muhammed'den sonra yaşayanların da değerlendirmeye tabi tutulması gerektiğini dile getirmiştir. Ehl-i Kitap içinde gerçekten inanan insanlar mevcuttur. Bu zümre diğerleri ile aynı kategoride değerlendirilmemelidir. Onların içinde Allah'a ve ahiret gününe inanan, salih amellerde bulunan, geceleri Allah'ın ayetlerini okuyup secdeye kapanan ve kendilerine verilen emanete ihanet etmeyen kimseler de mevcuttur.

Kur'an, Ehl-i Kitap'ı kendi kitaplarına uymaya davetemiştir. Yahudiler ellerinde bulunan Tevrat'la hükmetmeleri konusunda uyarılmış, Hıristiyanlara da İncil'in mesajını hayata geçirmeleri halinde karşılaşacakları nimetlerden bahsedilmiştir. Her iki gruba da kendilerine indirilen kitaplara uymadıkları müddetçe doğru yolda olmayacakları bildirilmiştir.

Çalışmamız esnasında Elmalılı'nın ilgili ayetlerdeki tefsirinden anladığımız kadarıyla Kur'an'da Yahudiler kendilerine verilen nimetleri ve fırsatları iyi değerlendiremeyen bir toplum olarak nitelendirilmiştir.

Çok yönlü bir ilim adamı olması itibariyle temayüz eden Elmalılı, Kur'an ayetlerini yorumlarken, çağının gerektirdiği bilgi ve teknolojiye en mükemmel şekilde yararlanmaya gayret etmiş, bilimsel gelişmelerden kendisini soyutlamamıştır. Yazmış olduğu tefsire geleneksel tefsir çizgisinde yer aldığı gerekçesiyle tenkitler yönetilse de, özellikle Hz. İsa'nın babasız yaratılması mucizesini çağdaş ilmi verilerden hareket etmek suretiyle izah etmeye çalışması, ayetlere yeni anlamlar vermesi, onun özgün yorumlar yapabilen çok yönlü bir din bilgini olduğunu gösterir. Bununla beraber Elmalılı'nın kendi yaşadığı dönemin bilgi birikiminden etkilendiği de açıkça görülmektedir. Elmalılı, Hz. İsa'nın babasız olarak yaratılmasını, akla ve tecrübeye aykırı olduğu için reddedenleri şiddetle tenkit eder. Bu noktada Kur'an'dan deliller getirmekte, bu hadiseyi bilime aykırı bulduğu için inanmayanları yine bilimsel yoldan ikna etmeye çalışır. Hz. Yahya'nın ve Hz. Âdem'in doğumunu delil getiren Elmalılı, fen bilimlerinden de canlıların monomer ya da diyamer yani analı veya analı-babalı şeklinde teşekkül etmiş olabileceği gerçeğini delil getirir. Yine bu düşüncesini ispatlama doğrultusunda, mantık ilminin metodunu da en iyi şekilde kullanır.

Elmalılı, Hz. İsa'nın Allah'tan bir kelime olmasını, onun mucizevî bir şekilde babasız olarak yaratılması şeklinde tefsir etmiştir. Hz. İsa'nın babasız olarak yaratılması, onu beşer konumundan ilah konumuna taşımaz. Hz. Âdem de hem annesiz, hem de babasız yaratılmıştır. Aynı şekilde Hz. Yahya da, çocuk sahibi olma ehliyetini kaybetmiş bir ana ve babadan dünyaya gelmiştir. Hz. Âdem'in ve Yahya'nın bu durumu, onları beşer üstü bir konuma taşımayı gerekli kılmadığı gibi, aynı şekilde Hz. İsa'yı da ilah konumuna taşımaz. Ayrıca Kur'an'da, Hz. İsa'nın annesi ile beraber

anılması da onun ilah değil, bir beşer olduğunu göstermektedir. Kur'an'ın bu tasviri, onun bir insan ve bir peygamber olduğunu ortaya koyar.

Tartışmalara neden olan nüzul-i İsa konusuna farklı bir bakış açısıyla yaklaşan Elmalılı, Hz. İsa'nın bedenen ve ruhen semaya yükseltildiğini savunmaktadır. Ayetlerde geçen yükselme ile hadislerde geçen yükselmenin birbirinden farklı olduğunu belirten Elmalılı, Hz. İsa'nın nüzulünü de sembolik ve mecazi olarak yorumlamaktadır. Kısacası Elmalılı, Hz. İsa'nın nüzulüne dair rivayet edilen hadisleri tevatür derecesinde görmemekte, ahir zamanda Hz. İsa'nın manevi olarak geleceğini ve Hıristiyanlığın İslam'a dönüşebileceğini belirtir.

Son asrın yetiştirmiş olduğu müstesna fikir şahsiyetlerinden biri olan Elmalılıya göre "Allah katındaki geçerli olan tek din İslam'dır." Çünkü İslam, diğer dinleri nesh edip geçersiz kılmış, tevhid inancını ilan etmiştir. İnsanlığı kurtuluşa ve ebedi saadete eriştirecek tek din İslam'dır. Dolayısıyla, Allah'ın peygamberinin getirdiğinin dışında hiçbir din "Hak din" değildir. Allah, şirki ve küfrü ortadan kaldıracak gerçek ve hak olan tevhid dinini ayakta tutacaktır. İşte bu, Allah'ın bir vaadi ve hakikatidir.

KAYNAKÇA

- Adam, Baki, *Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler*, Pınar Yayınları, İstanbul 2002.
- , *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Pınar Yayınları, İstanbul 2002.
- , *Yahudilik, Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, Özgün Matbaacılık, Ankara 2007.
- Ahmed b. Hanbel, *Miisned 1-21*, (Çev.: Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız, Hüseyin Yıldız), Ocak Yayıncılık, İstanbul 2014.
- Alusi, Ebü'l- Fadl Sihabuddin es-Seyyid Mahmud, *Ruhü'l-Meani*, Beyrut 1985
- Armaoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları*, İş Bankası Yayınları, Ankara 1994.
- Arslantaş, Nuh, "Tarih Boyunca Müslüman-Yahudi İlişkileri", *Din Bilimleri Araştırmalarına Dair Konferanslar I*, Dokuz Eylül Üniversitesi Din Bilimleri Araştırma Enstitüsü, İzmir 2011.
- Ateş, Süleyman, "İsrailoğulları", *Kur'an Ansiklopedisi*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 2007.
- , *İslam'a İtirazlar ve Kur'an'dan Cevaplar*, Yeni Ufuklar Neşriyat, Ankara 1972.
- , *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, I-XI*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1988–1991.
- Aydın, Mahmut, *Hıristiyanlık, Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, Özgün Matbaacılık, Ankara 2007.
- , *Tarihsel İsa İmanının Mesih'inden Tarihin İsa'sına*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2002.
- Aydın, Mehmet, *Müslümanların Hıristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, TDV Yayınları, İstanbul 2002.
- , "Zerdüş", *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Din Bilimleri Yayınları, Konya 2005.

- , *Dinler Tarihine Giriş*, Litera-Türk Yayınları, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya 2012.
- , *Hıristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili*, SÜİFY, Konya 1991.
- Baybal, Sami, *İbrahimi Dinlerde Mesih'in Dönüşü*, Yediveren Yayınları, Konya 2002.
- Bedir, Ahmet, *Tevhidin Yurdu Kuran-ı Kerim Atlası*, Pasifik Ofset, İstanbul 2009.
- Biberici, Kenan, *Küçük Hayat Ansiklopedisi*, İletişim Yayınevi, İstanbul 2004.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, Kılıç Kitabevi Yayın ve Dağıtım, Ankara 1992.
- , *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali ve Tefsiri I- VIII*, İpek Yayınları, İstanbul 2014.
- Buchner, V. F. "Mecûsî", *İslâm Ansiklopedisi*, C. VII, İstanbul 1993.
- Canan, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, Akçağ Yayınevi, İstanbul 1993.
- Cassâs, Ebû Bekr Ahmed er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Daru'l-Kittabi'l-Arabi, Lübnan 2003.
- Cerrahoğlu, İsmail, "Kur'ân'ı Kerîm ve Sabîfler," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1962.
- Cilaci, Osman, *Dinler ve İnançlar Terminolojisi*, Damla Yayınevi, İstanbul 2001.
- , *Günümüz Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, Ankara 1995.
- Çantay, Hasan Basri, *Kur'an'ı Hâkim ve Meali Kerim*, İstanbul 1988.
- Çelebi, İlyas, 'İsa', *TDVİA*, c. 22, 2000,
- Çetiner, Bedrettin, *Fatiha'dan Nas'a Esbab-ı Nüzül*, Enes Ofset, İstanbul 2002.
- Demirci, Kürşat, 'Hıristiyanlık', *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*, Medya Ofset, İstanbul 1999.
- , *Yahudilik ve Dinî Çoğulculuk*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2000.
- DİB, *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Saray Matbaacılık, Ankara 2012.
- Ebu'l Ala Mevdudi, *Tefhimu'l Kur'an*, Trc, Muhammed Han Kayani, İnsan Yayınları, İstanbul 1999.

- Eliade M. -Joan P.Couliano, *Dinler Tarihi Sözlüğü*, (Çev.: Ali Erbaş), İnsan Yayınları, İstanbul 1997.
- Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, (Çev.: Ali Berktay), Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2003.
- Erbaş, Ali, “Zerdüştilikte Din Anlayışı”, *Dinler Tarihi Araştırmaları II*, Konya 1998.
-----, *Dinler Tarihi*, AÖF Yayınları, Eskişehir 2011.
-----, *Hıristiyanlıkta İbadet, Ayışığı Kitapları*, İstanbul 2003.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı Meal Tefsir I- II*, İşaret Yayınları, İstanbul 2000.
- Fatiş, Emrullah, *Kur'an da İsa*, Kayseri 2000.
- Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 1998.
-----, *İslam*, (Çev.: Mehmet Aydın, Mehmet Dağ), Ankara Okulu Yayınları, İstanbul 1981.
- Fiğlali, Ethem Ruhi, “Mesih ve Mehdi Üzerine” *AÜİFD*, Sayı:15, 1981.
-----, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, Şa-to İlahiyat, İstanbul 1999.
- Güç, Ahmet, “Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. Meryem ve İsa”, *UÜİFD*, C. III, Bursa 1991.
-----, *Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban*, Düşünce Kitabevi, İstanbul 2003.
- Gündüz, Şinasi, “Kur'an'daki Sabiîlerin Kimliği Üzerinde Bir Tahlil ve Değerlendirme”, *Türkiye I. Dinler Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Samsun 1992.
-----, “Sabiîlikte Din ve Din Anlayışı”, *Dinler Tarihi Araştırmaları II*, Konya 1998.
-----, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Konya 1998.
-----, *Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2001.
-----, *Sabiîler Son Gnostikler*, Vadi Yayınları, Ankara 1999.
-----, *Sabiîler, Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, Özgün Matbaacılık, Ankara 2007.

- , *Yaşayan Dünya Dinleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Anadolu Üniversitesi Web Ofset, Eskişehir 2011
- Güner, Osman, *Resulullah'ın Ehli Kitapla Münasebetleri*, Fecr Yayınevi, Ankara 1997.
- Gürkan, Salime Leyla, “Kur'an'a Göre Seçilmişlik Kavramı ve İsrailoğulları'nın Seçilmişliği Meselesi”, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, Sa. 13, İstanbul 2005.
- , “Yahudilik”, *TDVİA*, İstanbul 2013.
- Gürkan, Salime Leyla, *Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB. Yayınları, Ankara 2007.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, (Çev.: Salih Tuğ), İrfan Yayınları, İstanbul 1990.
- Harman, Ömer Faruk, “İsrail”, *TDVİA*, XXIII, İstanbul 2001.
- , “Meryem”, *TDVİA*, XXIX. 2004.
- , *Yahudilik, Yaşayan Dünya Dinleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Anadolu Üniversitesi Web Ofset, Eskişehir 2011.
- Has, Kenan, “Tarihsel İsa Araştırmaları”, *Dinler Tarihi Araştırmaları III, Hıristiyanlık Dünü Bugünü ve Geleceği*, Ankara 2002.
- Hasanov, Eldar, ‘Zina’, *TDVİA*, C.XLIV, 2013.
- İbn Kesir, *Hadislerle İbni Kesir Tefsiri*, (Çev.: Bekir Karlığa- Bedrettin Çetiner), Çağrı Yayınları, İstanbul 2008.
- İmam Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, (Ter.: M. Beşir Eryarsoy), Buruc Yayınları, İstanbul 2014.
- İslamoğlu, Mustafa, *Yahudileşme Temayülü*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Karagöz, İsmail, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Erce Matbaası, Ankara 2006.
- Karaman, M. Lütfullah, *Uluslararası İlişkiler Çıkamazında Filistin Sorunu*, İz Yayıncılık, İstanbul 1992.
- Kaufmann Francine - Josy Eisenberg, *Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik*, (Derleyen ve Çev. Mehmet Aydın), Din Bilimleri Yayınları, Konya 2000.
- Kaya, Remzi, “Ehl-i Kitap”, *TDVİA*, C. X, İstanbul 1994.

- Keskioğlu, Osman, Berki, Ali Hikmet, *Hazreti Muhammed ve Hayatı*, DİB Yayınları, Korza Basım, Ankara 2013.
- Kesler, Fatih, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hıristiyanlar Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitap*, TDV Yayınları, Ankara 2001.
- Kirbasoğlu, M. Hayri, Hz. İsa'yı Gökten İndiren Hadislerin Tenkidi", *İslamiyat*, 3, 2000.
- Kitab-ı Mukaddes*, Kitabı Mukaddes Şirketi, Yalçın Ofset, İstanbul 1993.
- Kocabaş, Süleyman, *Vaat Edilmiş Toprak Filistin İçin Mücadele Türkiye ve Siyonizm*, Vatan Yayınları, İstanbul 1987.
- Koçyiğit, Talat, Cerrahoğlu, İsmail, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, Bilge Sahhaf Kitabevi, Bursa 1984.
- Komisyon, *Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali, Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, TDVY, Ankara 2004.
- Kutup, Seyyid, *Fizilâ-il Kur'an I- XII*, (Çev.: Komisyon, Emir Yayıncılık, İstanbul 2001.
- Kuzgun, Şaban, "Kur'an-ı Kerim'e Göre Hıristiyanlık ve Hıristiyanlar", *Asrımızda Hıristiyan Müslüman Münasebetleri*, İlim Neşriyat, İstanbul 1993.
- , *Dört İncil Yazılması Derlenmesi Muhtevası Farklılıkları ve Çelişkileri*, Metinler Matbaacılık, İstanbul 1991.
- , *İslâm Kaynakalarına Göre Hz. İbrahim ve Hanıflık*, Se-da Yayınları, Kayseri 1985.
- Küçük, Abdurrahman, *Dönmeler (Sabatayistler) Tarihi*, Andaç Yayınları, Ankara 2003.
- Mehmed Vehbi, *Hulasat'ül Beyan fi Tefsir'il Kur'an*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1966.
- Muhammed Ebu Zehra, *Hıristiyanlık Üzerine Konferanslar*, (Çev.: Akif Nuri), Fikir Yayınları, İstanbul 1978.
- Özcan, Hanifi, *Mâtürîdî'de Dinî Çoğulculuk*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 2013.

- Öztürk, Mustafa, “İslâm Tefsir Geleneğinde Ehl-i Kitapla İlgili Bazı Telakkilerin Epistemik Değeri”, *Kur'an'ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı Sempozyumu*, Konya 2006.
- Paçacı, İbrahim, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Erce Matbaası, Ankara 2006.
- Polat, Kemal, Lut Kıssasına Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an Perspektifinden Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 24, Erzurum 2005.
- Râgıp El- İsfahani, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, (Çev.: Yusuf Türker), Pınar Yayınları, İstanbul 2007.
- Râzî, Fahreddin, *Mefatihü'l- Gayb 1- 23*, (Trc: Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Cafer Sadık Doğru), Huzur Yayın Dağıtım, Ankara 1989.
- Rıza, Reşid, *Tefsiru'l Menar*, Beyrut, Ts
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Yayınları, Isparta 2002.
- Schimmel, Annemarie, *Dinler Tarihine Giriş*, Kırkambar Yayınları, İstanbul 1999.
- Sönmez, Zekiye, “İnciller ve Kur'an Işığında Hz. İsa”, *Dinler Tarihi Araştırmaları III*, Ankara 2002.
- Şeltut, Mahmut, “İsa'nın Refi”, (Çev.: Ethem Ruhi Fıglalı), *AÜİFD*, Ankara 1978.
- Tabarra, Afif Abdu'l Fettah, *Kur'an'da Yahudi Menşei ve Karakterleri*, (Çev.: Mehmet Aydın), Konya 1978.
- Taberi, Ebu Ca'fer, Muhammed b. Cerir, *Câmi'ul Beyân fi Tefsir'il Kur'ân (Taberi Tefsiri) I- VI*, (Ter. Mehmet Keskin), Ümit Yayıncılık, İstanbul 1995.
- Toker, Yaşar, *Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdülkerim eş-Şehristâni'nin el-Milel ve'n-Nihal Adlı Eserinde Sabîlik*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2004.
- Turan, Ömer, *Düşman Kardeşler Siyonizm, İsrail ve Filistin Direnişi*, AK-KA Yayınları, İstanbul 2002.
- Tümer, Günay, *Birüni'ye Göre Dinler ve İslam Dini*, DİB Yayınları, Ankara 1975.

-----, *Hiristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem*, DİB Yayınları, Ankara 1997.

-----, Küçük, Abdurrahman, Küçük, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997.

Ünal, Mehmet, "Tefsir Kaynaklarına Göre Hz. İsa'nın Ölümü, Ref'i ve Nüzulu Meselesi", *İslamiyat*, C. 3, Ankara 2000.

Waardenburg, Jacques, 'Mesih', *TDVİA*, C. XXIX. 2004.

Yar, Erkan, Müslüman Düşüncesinde İsa'nın Dünyaya İnişi Paradigması, *Dini Araştırmalar*, Mayıs- Ağustos 2001.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Yenda Yayın- Dağıtım, İstanbul 1999.

Yıldırım, Suad, *Mevcut Kaynaklara Göre Hiristiyanlık*, DİB Yayınları, Ankara 1988.

Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, *Keşşâf I- IV*, Beyrut 1977.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Kazım URAL
Doğum Yeri ve Tarihi	Dörtyol, 28.12.1978
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	Arapça, İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Diyanet
İletişim	
E-Posta Adresi	k_ural@hotmail.com
Tarih	